

**شیخ رەزای کەرکووکی
و
شعرە تورکییەکانی**

عه‌تا ته‌رزی باشی

شیخ ره‌زای که‌رکووی

و

شع‌ره تورکیه‌کانی

وه‌رگی‌رانی له تورکیه‌وه:

ئه‌حمه‌د تا‌قانه

ده‌زگای چاپ و بلا‌و‌کردنه‌وهی ئاراس

هه‌ولیر - هه‌ریمی کوردستانی عێراق

هه‌موو مافیک هاتووته پاراستن ©
دهزگای چاپ و بلاوکردنه‌وهی ئاراس
شه‌قامی گولان - هه‌ولیر
هه‌ریمی کوردستانی عیراق
هه‌گبه‌ی ئه‌لیکترۆنی aras@araspess.com
وارگه‌ی ئینته‌رنیتت www.araspublishers.com
ته‌له‌فۆن: 00964 (0) 66 224 49 35
دهزگای ئاراس له ٢٨ تشرین (٢) ١٩٩٨ هاتووته دامه‌زران

عه‌تا ته‌رزی باشی
شێخ ره‌زای که‌رکووکی و شیعه‌ره‌ تورکییه‌کانی
وه‌رگێرانی له‌ تورکییه‌وه: ئه‌حمه‌د تاقانه
کتیبه‌ی ئاراس ژماره: ١١٨٢
چاپی په‌که‌م ٢٠١١
تیریز: ١٠٠٠ دانه
چاپخانه‌ی ئاراس - هه‌ولیر
ژماره‌ی سپاردن له‌ به‌رپوه‌به‌رایه‌تی گشتی کتبخانه‌ گشتییه‌کان ١١١٨ - ٢٠١١
نه‌خشاندنی ناوه‌وه و رازاندنه‌وه‌ی به‌رگ: ئاراس ئه‌که‌رم
هه‌له‌گری: شێرزاد فه‌قی ئیسماعیل. بۆکان نووری سه‌عید

پیشه کبی وه رگپر

بهوهی که شیخ رها به سئ، یان چوار زمان شیعی نووسیوه، شیعدوستانه هرسی زمانی کوردی و تورکی و فارسی حه زیان له شیعه رکهانی ئەم که له شاعیرهیه. تهنانهت ئەو که مه شیعه ره بیبانه، یانیش ئەوهنده شیعه ره بهم زمانه پیمان گهشتوه، ههوادارانی شیعی ئەم زمانهش بۆ خۆی راده کیشی.

مامۆستای هیژا عهتا ته رزی باشی، یهک له پسیورهیه تواناکانی شیعی تورکی، به تاییه تیش شیعی تورکی که رکوکویان، هه ره له سه رهتای سالانی په نجاوه وتار و لیکۆلینه وهی له باره ی شیخ ره زاوه نووسیوه و بلاو کردوه ته وه.

بۆیه ئەمه دهمیک بوو چاوه پروانی ئەم کتیبه ی مامۆستای ناوبراو بووین، که وهک پسیوریک شیعه و ئەده بییات و زمانی تورکی، به باشترین که سی ده زانین کار له شیعه تورکیه کانی شیخ ره زادا بکا. ئەگه رچی ئەوه شمان به به رچاوه وه گرتوه که له بهر به رفراوانی ئاره زووه کانی مامۆستا، که جگه له شیعه کاری له بواره کانی تری رۆشن بیری که رکوکویانه ی وهک مه قام و خۆریات و گۆرانیی تورکمانی که رکوک و رۆشن بیری تری پیوه ست به شیعه و که له پووری وهک ئەو شیعه میژوویبانه ی له بۆنه ی جودا جودا و دروستکردنی ببا و مزگه وت و هی تر نووسراوه و هی تریش.

ئهمانه م وهک سه رهتا باس کرد بۆ ئەوه ی بلیم به م ته مه نه پتر له هه شتا سالیه نه بی "که ئاواته خوازی ته مه نیکی دریزی بۆ ده خوازی" نه په رزاوه ته سه ره ئەوه ی کاریکی قوولتر و فراوان له م شیعه رانه بکا. که له گه ل کۆکردنه وه ی سالانی سالی شیعه رکان و تۆمارکردنی بۆنه کانیان که له چاپی دیوانه کانی تری شاعیردا به م قه باره یه نابینرین.

ده مه وئ بلیم له گه ل ئەو تاییه ته مه ندیه به بایه خانه شدا، چاوه پروانی ئەوه مان لی ده کرد شیعه رکانیمان بۆ شی بکاته وه و لیکیان بداته وه و لیان بکۆلته وه و لایه نه

هونه‌رییه‌کانی دهر بخستایه، که له و بر وایه دام چاکترین کهس بۆ ئەو کاره مه‌گه‌ر مامۆستا هه‌ر به‌خۆی بی. به‌لام ئیدی له‌به‌ر ته‌مه‌ن و بواره‌که‌ی ناتوانین ئەو گله‌بییه‌شی لی بکه‌ین.

کاری من له‌م به‌ره‌مه‌دا ته‌نیا وه‌رگێرانی بۆ زمانی کوردی بوو، دهنه‌ ئه‌گه‌ر که‌سیک، لیکۆله‌ره‌وه‌یه‌ک بیه‌وی له‌ ساغکردنه‌وه‌ی دیوانی شیخدا سوودی لی وه‌رگرتی ده‌بی به‌راورد و لیوردبوونه‌وه‌ و کاریکی ته‌واوی تیندا بکا.

هه‌ر بۆ نمونه‌ به‌سه‌رپێیه‌وه‌ له‌ کاتی وه‌رگێراندن (که‌ کاری وه‌رگێرانیکی ته‌نانه‌ت ساده‌ی ده‌قه‌کانیش) کاریکه‌ بۆ خۆی، له‌به‌رئه‌وه‌ی هه‌ندیک له‌ شیعه‌ره‌کانی شیخ ره‌زا دوو یان پتر لیکدانه‌وه‌ هه‌لده‌گرن. هه‌روه‌ها له‌لایه‌ن بژارکردنه‌وه‌ی شیعه‌ره‌کانیشدا پێویست به‌ لی وردبوونه‌وه‌یه‌، بۆ نمونه‌ شیعه‌ریکم به‌رچاو که‌وت که‌ شیعه‌ری ژماره‌ (٨٤)ه‌، که‌ له‌ژێر ناویشانی "تی هه‌لکێشی داشۆردن له‌بارهی مه‌لا قادر ئه‌فه‌ندییه‌وه‌" بلاو کراوه‌ته‌وه‌ و دێری سه‌ره‌تای شیعه‌ره‌که‌ ده‌لی:

(له‌ پێشان ئاشنای من بوو مه‌لا قادر ئیمام قاسم)

ئه‌مێستا رووی لیم وه‌رده‌گێری "سانکه‌" نایناسم)

دانه‌ر له‌ په‌راوێزیدا نووسیویه‌تی، ده‌لی: "مه‌لا قادر ئه‌فه‌ندی که‌ له‌ دانیشتووانی گه‌ره‌کی زیوه‌ی سه‌ره‌وه‌ (ئیمام قاسم) بووه‌ له‌ که‌رکووک، ماوه‌یه‌ک له‌ به‌رپه‌به‌ریه‌تی مه‌درسه‌ی عیلمییه‌ (قوتابخانه‌ی زانستی) و دواتر له‌ فه‌رمانبه‌ریه‌تی ئه‌وقافدا بووه‌."

ئیمه‌ ئه‌وه‌ ده‌زانین و زانراویشه‌ که‌ شیخ ره‌زا به‌پیتی هه‌موو سه‌رچاوه‌کان به‌ر له‌ ساڵی ١٩١٠ی زاین کۆچی دوایی کردووه‌. مه‌لا قادری ئیمامیش دوای شه‌ری یه‌که‌می جیهانی و هاتنی ئینگلیز بۆ که‌رکووک و دامه‌زانی، واته‌ دوای ساڵی ١٩١٨ به‌ موذیری مه‌درسه‌ی عیلمییه‌ و به‌رپه‌به‌ری ئه‌وقافی که‌رکووک دامه‌زراوه‌. زۆربه‌ی خه‌لکی شاری که‌رکووک به‌وه‌ی که‌ وه‌ک موسلمان پشتگیری ده‌وله‌تی عوسمانی کردووه‌ و ئینگلیزیان به‌ داگیرکه‌ریکی غه‌یره‌دین داناوه‌، پێیان ره‌وا نه‌بووه‌ له‌گه‌ڵ ئینگلیزدا کار بکه‌ن و هاوکارییان بکه‌ن، بۆیه‌ پێیان ناخۆش بووه‌ مه‌لا قادر ئەو پۆستانه‌ وه‌رگرتی، له‌به‌رئه‌وه‌ و لایه‌نی تری هونه‌ریی شیعه‌ری به‌ لامانه‌وه‌ دیاره‌ ئه‌م شیعه‌ره‌ نابێ هی شیخ ره‌زایی، بگره‌ به‌ناوی ئه‌وه‌وه‌ نووسراوه‌.

بهه‌رحال ئه‌مه‌یان چاکترین که‌ره‌سته و سه‌رچاوه‌یه‌که بو شیعره تورکیه‌کانی
شیخ، که ده‌بیته یه‌ک له سه‌رچاوه بنچینه‌یییه‌کان له ساغ‌کردنه‌وه‌ی شیعر و
دیوانی شیخ ره‌زا.

وه‌رگیزی کوردی

پیشہ کی دانہر

شیخ رہزای شاعیری کہرکووکی، له شیعمر و ئەدەبیاتی تورکیدا بەگشتی، وەک گەورەترین مامۆستایەکی داشۆرین بەرچاوەکەوێ که له دواى نەفەعییەو هاتیبی. تەنانەت دەتوانین له هەلبەستنی شیعری سەرزارەکیی کۆتوپر و چوارینەى ورشەدار و گوتنی تاکدیریدا بە شاعیریکی توانای له بەهای نەفەعی دابنێین.

ئەگەر له جیاتیی جێئوی پروت، له شیعەرەکانیدا بایەخى بە داشۆرینی هونەری بدایە، ناوی خۆی وەک گەورەترین مامۆستای داشۆرین دەخستە ناو میژووی ئەدەبیاتەو. بەلام هەر چۆنیک بێ له رووی ئامادەیی و توانستەو، ئەگەر له شاعیرانی داشۆرینی وەک تۆفیقى نەیزەن و ئەشرەف و سرووری بە بەرزتر دابنێین زیادەروپپیمان نەکردووە.

شیخ رەزا که بە چوار زمان شیعری نووسیوە، ژمارەى شیعەرە تورکییەکانی لهوانەى بە زمانى تری نووسیون زۆرترن. بەلام لەبەرئەوێ له کاتی خۆیدا کۆ نەکراونەتەو، بەشیکى له بیر کراوتەو یان بزر بوو.

ئەو شیعەرە تورکییانەى له یەکەم چاپى ۱۹۳۵ی دیوانەکەیدان، له ناو بەرەمەکانیدا شوپنیکى بێ بایەخیان هەیه. ئەم شیعەرە ژمارەیهکی سنووردان، کەموکوری و هەلبەیان تێدایە و ناپێکن. هەر له و کاتەشدا بۆنەى گوتنیاں هیچ دیاری نەکراون.

له چاپى دووهمى سالى ۱۹۴۶دا که دیسان له بەغدا چاپ کراو، ئەگەرچی بە پێودانگیکى بێ بایەخ هەولێ لابردنی هەلە کۆنەکان دراو، هەر وەک ئەنجامیکى باشى نەبوو، هەلەى تریشى تى کەوتوو و بەرچاوەکەون. وەک ئەوێ هەندیک هۆنراوێ شاعیری تریش کەوتوو تە ناو بەرەمەکانی. لەم بارەیهو شیعریکی زانراوی محەمەد سادقی شاعیری کەرکووکی و هەندیک بەرەمى شاعیریکی تر، که ئەویش نازناوی (رەزا)یە، له دیواندا خراوتە ناو شیعەرەکانی شیخ رەزاو.

دواتر، جارى سټيپه‌ميش له و ديوانه‌دا كه ۱۹۷۵ له شارى مه‌هاباد چاپ كراوه‌ته‌وه، شتيكى نوټي تيدا نيهه.

له‌گه‌ل ټه‌وه‌شدا كه ژماره‌ى شيعره توركييه‌كانى شيخ رها، له قه‌باريه‌كى گه‌وره‌دايه، كوكرده‌وه‌ى هه‌موو ټه‌مانه و چه‌سپانديان له توانادا نيهه.

له‌به‌رټه‌وه‌ى شاعير زورترينى به‌ره‌مه‌كانى به‌سه‌رزاره‌كى گوتووه و به‌شټيك له‌مانه له كاتى خوټدا له گوټوه بو سهر زار و نمونه‌ى ټه‌مانه له‌لاى ټهم و ټه‌ودا له ره‌شنووسى سهر كاغه‌زه‌كاندا ده‌بينين. ټه‌گه‌ر نا بو ټه‌وه‌ش ناچين كه بشى شاعير به‌خوټى هه‌موو به‌ره‌مه‌كانى له كوټمه‌ليكا خړ كرديته‌وه. ټه‌و مه‌به‌ستى نه‌بووه شانازى به شيعره‌كانيه‌وه بكا و پټيان گه‌وره بى و به‌ناوبانگ بى. ټه‌مانه‌ى ته‌نبا بو ټاره‌زووى كه‌سانى خوټى و دابينكردى هه‌وه‌س و سوودى مادى و وه‌ده‌سته‌پټانى به‌رژه‌وه‌ندى و به‌مه‌به‌ستى داهاټووى جوانترى خوټى گوتووه. ته‌نانه‌ت شاعير ټه‌و به‌ره‌مه‌مانه‌شى كه په‌سندى كر دوون، ټه‌گه‌ر له كاتى خوټدا كو كرديته‌وه‌ش - كه ټه‌مه له ټاماژهى گه‌ريده‌يه‌كه‌وه تى ده‌گه‌ين - تا ټه‌مړى كوټمه‌له به‌ره‌مه‌مټكى وه‌ها نه‌كه‌وتووه‌ته به‌رده‌ستان.

ټه‌و شيعره‌انه‌ى له‌م به‌ره‌مه‌ماندايه، پتر له ده‌ستنوو سه‌ ناوه‌خوټيه‌كان و به‌شټيكيشى له‌سهر زاران و له هه‌ندى چاپكراوى تردا، كه ناوه‌خوټى نين كوټيانم كر دووه‌ته‌وه.

ټه‌و شيعره توركيانه‌ى شاعيره‌شمانم كه له هه‌رسى چاپه‌كه‌ى ديواندايه به به‌رچاوه‌وه گرتووه. كه‌موكوورپى و هه‌له‌كانى ټه‌مانه‌مان به به‌راورد له‌گه‌ل ټه‌و شيعره‌انه‌ى له ده‌سنوو سه‌كاندا هه‌ن راست كر دووه‌ته‌وه. راسته‌كانمان ليره بلاو كر دووه‌ته‌وه. شيعريكى زورى بلاونه‌كراوه‌ى شاعيره‌شمان به‌م كټيپه به جيهانى ټه‌ده‌بييات راگه‌ياندووه.

گشت كات و بوټه و هوټى له‌دايكبوونى هوټراوه‌كانم، له ټه‌نجامى ليكوټينه‌وه‌ى دوور و دريژ و به كوټششى ته‌نبا خوټم، كه‌موزور خسته‌ووته‌وه گوري و له په‌راويژه‌كاندا روونم كر دوونه‌ته‌وه.

له روانگه‌ى ټه‌ده‌بى و كوټمه‌لايه‌تى و ميژوويى و سياسييه‌وه. بيان له هه‌ر پرويه‌كى تره‌وه كه له به‌دواداچووندا درده‌كه‌وئ. له‌ناو خوټشى كوكرده‌وه و له

ونبوون رزگارکرنه وه و له شوینیکدا چه سپاندنی ئەم شیعرانه دام.
کاتی ئەم بهرهمانه م پۆلین دهکرد و ریک دهخست، که له پیداهه لدان و
داشۆرین پیک هاتوون. له ژیر ناو نیشانی په سن و جنیودا له دوو بهشدا کۆم
کردنه وه.

له مانه بهشی پیداهه لدان به سه ره: په سن (نعت)، کار په سن دبی ئەوانه ی سه ره به
رێبازه ئاینیه کانن، گه وره کانی دهولت و حکومهت: سولتان، سه درئه عزم
(سه رهک وهزیران)، وهزیر، والی، ستایشی موته سه ریف و پاشاکان، ستایشی
پیاوما قولان (ئه شراف)، گالته و یاده وه ری.

بهشی جوینم به سه ره به سه ره ئەم به شانهدا دابهش کردوه: داشۆرینی خۆی و
خزمانی، پیاوانی دهولت و حکومهت (سولتان، سه درئه عزم، وهزیر، والی،
موته سه ریف، قوماندان، سه روکی دادگه، دهفته ردار، موحاسه به چی و کهسانی
تر)، داشۆرین و گالته کردن به که سان، تیز پیکردن، داشۆرین و شکاندنی کۆمه ل
و ریزیم و ئەوانه ی سه ره به ته کییه کانن و سکالا له زهمانه.

جودا له هه مو ئەم دهقه شیعرییانه و تیبینییه روونکه ره وه کان، له سه ره تای
کتیبه که ماندا، هه ولم داوه له باره ی ئەو چاخه وه که شاعیری تیدا ژیاوه و پێوه ندیی
به ده وره ره وه و به بار و دۆخی سیاسی، کۆمه لایه تی و ئەده بییه وه، زۆر به کورتی،
به لام به چری زانیاری پیشکش بکه م. له لایه کی تره وه کاتی خۆی ئەو بابته ی له
کتیبه ی شاعیرانی که رکوک (کرکوک شاعر لری) دا له باره ی ژیا نی شاعیره وه م
نووسی بوو چاویکم پیدایه گتیره وه، هه ندیک گۆرانکاری پتویست و راستکردنه وه و
لی زیادکردن، لیره به نوێکردنه وه و ورده کاریم تیاندا کردوه.

به م کاره، ئەگه ر توانیبتم شتیکم نابیته سه ره رهنجی ئەوانه ی پیش ئیمه، ئەگه ر
سه رچاوه یه کی ساده م هینابیته گۆری خۆم زۆر به به خته وه ره ده زانم.

که رکوک ۱۹۸۸
عه تا ته رزی باشی
پاریزه ر

بهشی یهکهم

سەرچاوه كان و هه‌سه‌نگانده‌وه‌يان

ئەو سەرچاوانەى پێوه‌ندييان بەم کاره‌وه هه‌يه و سووڊم لتيان وه‌رگرتووه به‌پیتی سەرەى ميژوويييان بەم جۆره‌ن:

(١) دەست‌نووسه‌كان: ئەم دەست‌نووسه‌ خۆجێيانەى له كۆمه‌له‌ شيعر و هه‌نديك كۆمه‌لى تر پيك هاتوون، زۆريان له سەرده‌مى ژيانى شاعير نووسراونه‌ته‌وه. له‌ناو ئەو شيعرانه، كه له دووتويى ئەم دەست‌نووسانه‌دان، شيعرى شيخ ره‌زاشيان تىدايه. له ريزى پېشه‌وه‌ى ئەمانه‌دا كه‌شكۆلىكى دوو به‌رگيهه كه له كاتى خۆيدا عه‌بدولله‌تيف ئەفه‌نديى باپيرم له‌ناو سالانى ١٣١٤ - ١٣٣٥ى كۆچى كۆيانى كردووه‌ته‌وه و نووسيوونى.

له‌به‌رئەوه‌ى ئەو شيعرانه‌ى شيخ ره‌زا كه له‌م كۆمه‌له‌دا جتيان كراوته‌وه، پيكه‌وه له‌گه‌ل هۆى گوتنيان دانراون، به‌بايه‌خدار دادهنرى، هه‌روه‌ها له جتي خۆيدايه ليره باسى كۆمه‌له‌ شيعريك بكه‌ين كه ميژووى نووسينه‌وه‌يان زۆر كۆن نييه. ئەم دەست‌نووسه له‌لایه‌ن شيخ محمه‌د نه‌جيب ئەفه‌نديى برازای شيخ ره‌زاوه كۆ كراوته‌وه. له‌م كۆمه‌له‌ شيعره‌دا كه له‌لای خاوه‌نه‌كه‌يدا بينيومه و لتي ورد بوومه‌ته‌وه به‌شيك له هۆنراوه توركويه‌كانى تىدايه. ئەم ئەنتۆلۆجيه‌ى هه‌لئزارد له به‌ره‌مى شاعيرانى تريشى تىدايه، ته‌نيا شيعرى توركى به‌ خۆوه گرتووه.

ئەو شيعرانه‌ى پێوه‌ندييان هه‌يه، له هه‌موو ئەم كۆمه‌له‌ شيعرانه‌دا له پرووى به‌راوردكردنى ده‌قه شيعرييه‌كانه‌وه سووڊيان بووه.

(٢) گي‌رانه‌وه‌كانى خه‌لك: ئەم گي‌رانه‌وانه، له‌و باسانه پيك هاتوون كه‌سانى به‌ته‌مه‌ن، ئەوانه‌ى شاعيران ديوه و بۆ خۆميان باس كردووه. له‌مانه شيخ محمه‌د نه‌جيب كه پيشتر باس كرد و هه‌روه‌ها شاكر ئەفه‌نديى خانه‌نشيني يه‌ك له كارمه‌نده كۆنه‌كانى تاپۆى كه‌ركووكى په‌نجاكانى (سه‌ده‌ى بيست) له ريزى

پیششوه‌دان. له‌مانه‌ش شیخ نه‌جیبی، کوری شیخ‌علی ئه‌فه‌ندی برا گوره‌ی شاعیر. له‌کاتیکدا شاکر ئه‌فه‌ندی سالانیکی دریز له‌خزمه‌تی شاعیردا بووه. له‌لایه‌کی تره‌وه‌ده‌قی شیعریکی زۆر که له‌بیری خه‌لکدا مابوووه و هه‌روه‌ها هه‌ندێ باس و برگه، که پێوه‌ندیان به‌شاعیره‌وه‌هیه. له‌زاری خه‌لکیم کۆ کردوونه‌ته‌وه.

(٣) له‌ژماره‌ی رۆژی ٢٨ / ١١ / ١٩٣٠ ی رۆژنامه‌ی (که‌رکووک) ی ناوه‌خۆییدا هیجری ده‌ده‌ی شاعیری که‌رکووک و تاریکی له‌باره‌ی شیخ ره‌زاوه‌ بڵاو کردووه‌ته‌وه. ئه‌م سه‌رچاوه‌یه‌ی بۆ یه‌که‌م جار له‌ (١٢٩) ی به‌رگی دووه‌می کتیبی "که‌رکووک شاعرلری" دا که سالی ١٩٦٨ چاپ کراوه، ئیمه سوودمان لی بینویه، دواتر پروفیسۆر دوکتۆر عیزه‌دین مسته‌فا ره‌سوول له‌ (٣١ و ٤٥) ی کتیبی (شیخ ره‌زای تاله‌بانی) دا که سالی ١٩٧٩ بڵاوی کردووه‌ته‌وه، بی ئه‌وه‌ی ئه‌م سه‌رچاوه‌یه‌ ببنی وه‌کو لی وردبوویته‌وه هه‌لسوکه‌وتی له‌گه‌لدا کردووه و خستویه‌تییه‌ ناو سه‌رچاوه‌کانیه‌وه. له‌کاتیکدا ئه‌گه‌ر به‌راستی دیبووایه‌ باسی ناوه‌پۆکه‌کی ده‌کرد یان هه‌ر هیج نه‌بی وه‌ک ئیمه کردوومانه، له‌ پال میژووی زاینی ده‌رچوونی رۆژنامه‌که، هیجریه‌که‌شی داده‌نا یانیش ئاماژه‌ی به‌ ژماره‌که‌ی ده‌کرد. له‌لایه‌کی تره‌وه، به‌ واژۆی ئه‌حمه‌د تاقانه‌وه، به‌شیویه‌ک که له‌گه‌ل بنه‌وا زانستییه‌کانی وه‌رگێراند بکونجی، سه‌رچاوه‌ی ئاماژه‌ بۆ کراوی له‌ بڵاوکراوه‌ی (نیرگز) دا که سالی ١٩٨٤ له‌ چاپخانه‌ی نه‌ورسی سلیمانیدا چاپ کراوه، بڵاو کردووه‌ته‌وه، که پێویسته‌ بلیین به‌ ده‌ستپێشخه‌ری ئیمه به‌راستی لی ورد بووه‌ته‌وه.

ئه‌گه‌رچی له‌ دوايه‌شی ئه‌و وتاره‌ی هیجری ده‌ده‌یه، که سوودمان لی وه‌رگرتووه نووسراوه (پاشماوه‌ی هه‌یه)، پاشماوه‌ی تری وتاره‌که‌مان به‌رچاوه‌که‌وته‌وه.

(٤) دیوانی شاعیر: ئه‌م دیوانه‌ی له‌ ١٩٣٥ و ١٩٤٦ له‌ به‌غدا و ١٩٧٥ له‌ شاری مه‌هاباد له‌ چاپ دراوه، ئه‌و شیعره‌ تورکیانه‌ی له‌م روونوووسانه‌دا دانراون، وه‌ک له‌ پیشه‌کی کتیبه‌که‌ماندا روونمان کرده‌وه، پڕ له‌ که‌موکووری و هه‌لن. له‌لایه‌کی تره‌وه هه‌ندیکی ئه‌و شیعرانه‌ی دراونه‌ته‌ پال شیخ ره‌زا هی ئه‌و نین. هه‌روه‌کو ئه‌و شیعره‌ی له‌ سه‌ره‌تاکه‌یدا ده‌لی:

معتدل گیتمز هواسی گه صغوقدر گه صیجاق
ناموافققدر مزاجی اهلنه بکزر عراق

واته:

کهشی مامناوهندی نابیی، گههی سارده و گههی گهرم
میزاجی ناسازه، له میزاجی خه لکه کهی دهکا .. عیراق

له راستیدا هی محمه مد سادق ئه فه ندیی شاعیری کهرکو وکییه . هه ر وهکو له
پال شیهوی شیعره کهدا ئه و ئاماره بهی به پیتروئی دهکا بابه ته که روون دهکاته وه .
وهکو زانراوه کاری ناوده ولتهی به پیتروئی کهرکووک به لای که مه وه پازده سال
دوای مردنی شیخ رهزایه . هه رچونیک بی هونراوهی بابه تی باسه که، له و دیوانه
دهسنوسه ی سادقا هه یه که له لای منه .

له لایه کی تره وه، ئه و شیعره ی له دیوانه چاپکراوه کانی شیخ رهزادا هه یه و
دراوه ته پالی و سه ره تاکه ی ده لی:

خیالک شیچراغ لجهء بحر حقیقتدر
جمالک نوربخش دیدهء اهل بصیرتدر

واته:

خه یالت شه وچرای زه ریای بی په یی ده ریای راستیه
جو انیت روونا کیده ری چاوی خاوه ن بینایین

له گه ل ئه و په سنه ی له باره ی عه بد و لقادری گه یلانییه وه وتراوه و سه ره تاکه ی
ده لی:

مرشد کامل مرید صادق سلطانیدر
هر نه امر ایتسه اکا فرمان انک فرمانیدر

واته:

رینیشاندهری بی که موکووپی، سولتانی موریدی راستگویه
هه ر فه رمانیک ئه و بیکا، فه رمان فه رمانی ئه وه

ههروههها ئهه پييدا هه لانه هه نراوانهه به رهديفي "نقشبنديلر" و "اهل توحيدك" هه گوتراون. هه شيخ رهزا نين، هه رهزاي دولگه رزادهي (دولگه ر: نه چاري قالي بي ناي چيمه نتق) شيخي نه قشبه ندييه كه ئه مانه لهه ديوانه چاپكراوهي سالي ۱۲۶۲ي كوچيدا، له لاپه ره (۱۸ و ۸۹ و ۹۰ و ۱۱۶) دا تو مار كراون. لهه رووهه ئهه پينج شيعره مان نه خسته ناو كتيبه كه مانه وه.

له سه ره تاي ئهه ديوانه يدا كه سالي ۱۹۴۶ له لايه ن شيخ عه لي كوره زايه وه چاپ كراوه، فه تحولا ئه سه ه نووسينيكي پتوه ست به ژياني شاعيره وه نووسيوه، وهك سه رچاوه يه كي بچووك سوودي لي بينراوه.

(۵) صوك عصر تورك شاعرلري: له بهرگي هه شته مي چاپي سالي ۱۹۲۹ي ئه سه ته مبولي. ئه م به ره مه ي ئي بنولئه مين مه حموود كه مالدا لاپه ره (۱۴۹۹ - ۱۵۰۴) بو شيخ رهزا ته رخا ن كراون، لهه به شه ي كتيبي "كركوك شاعرلري" ماندا، كه له باره ي شيخ رهزا مانه وه نووسيوه، بو يه كه م جار سوودمان له م سه رچاوه يه بينيوه، دواتر به ده ست پيش خه ري ئيمه ئه وانه ي سووديان لي بينيوه، ده ست پيش خه ري ئيمه يان پشتگو ي خستوه، د. عيزه دين مسته فا له لاپه ره (۳۸) ي كتيبي "شيخ رهزاي تاله باني" يدا، به شيوه يه كي سه رسورمي ن لاپه ره (۱۴۷۷ - ۱۴۸۲) ي سه رچاوه كه ي ئاماژه پي كردوهه (*).

(۶) الانفاس الرحمانية في بحث السلسلة القادرية الطالبانية: سوودمان له ده سنووسي ۱۳۵۹ي كوچي / ۱۹۴۰ي زاييني ئه م كتيبه ي شيخ مه مه ده حيسامه دين ئه فه نديي كه ركوكويه بينيوه، ئهه چاپه ي ئه م كتيبه، كه سالي ۱۹۷۳ له چاپخانه ي (شيمال) ي كه ركوكو كدا چاپ كراوه، پره له هه له. ئه م به ره مه به رخه، زانباري فراواني له باره ي ره سه ني شيخ رهزا تيديه. ههروهه ها له باره ي پتوه نديي شاعير به خواناسيه وه له په سن و كار په سندی زياده رو يييان تي دا كراوه.

كتيبه كه له بنچينه دا وهرگيران و لي زياد كرده وه "الانفاس الرحمانية" ي "صبغة الله سنندجي رودباري" يه كه سالي ۱۲۶۷ي كوچي به فارسي له باره ي شيخ عه بدولر هه ماني خالسي باوكي شاعيره وه، له كه ركوكو نووسراوه، له به ره ئه وه ي

له لایه‌ن شیخ حیسام‌ه‌دین ئەفه‌ندییه‌وه وەرگه‌راوه و ته‌واو کراوه و زانیارییه‌کی زۆری لێ زیاد کراوه، به‌ دانراوی خۆی داده‌نری.

(٧) وتاری به‌ناوی " کرکوکلی شیخ رضا "ی که‌مال ئەمین باران، که له ژماره‌ی ٢٠ / ١٠ / ١٩٤٩ی کۆواری جیهانی ئەده‌بییات (ادبیات عالمی)دا بڵاوی کردووه‌ته‌وه، ئەم نووسینه‌ گواستراوه‌ته‌وه بۆ (٦٢ - ٦٦) ی، کتیبی ئەنتۆلۆجیای داشۆرین ("هجو أنتولوژیسی" استانبول، ١٩٦٥)ی. ئیمه سوودمان له‌مه‌ی دوا‌ییان وەرگرتووه.

(٨) میژووی ئەده‌بی کوردی: نووسینی علاء الدین سجادی، بغداد. ١٩٥٢.

(٩) C. J. Edmonds: Kurds Turks and Arabs له‌نده‌ن، ١٩٥٧: "له به‌رگی دووه‌می کتیبی - کرکوک شاعرلری - ماندا که سالی ١٩٦٨ چاپ کراوه. بۆ یه‌که‌م جار ئیمه سوودمان له‌م سه‌رچاوه‌یه وەرگرتووه، دواتر به‌شیک له‌ نووسه‌رانی وه‌کو پرۆفیسۆر دوکتۆر عیزه‌دین مسته‌فا ره‌سوول، له (٨ و ٩)ی کتیبه‌که‌یدا که پیتستر ناوی براوه، له پێ نه‌زانیی ده‌ستپێشخه‌رییه‌که‌ی ئیمه‌وه هاتووه.

(١٠) رحلة متنكر الى بلاد ما بين النهرين: دانهری ئەم کتیبه‌ میجهر سۆنی گه‌ریده‌ی ئینگلیزه و له‌لایه‌ن (فؤاد جمیل)ه‌وه کراوه‌ته‌ عه‌ره‌بی. له ده‌می گه‌ریده‌ییدا نازناوی غولام حوسین شیرازی به‌کار هێناوه. له (١٧٦ - ١٧٨)ی ئەم وەرگێرانه، که سالی ١٩٧٠ له به‌غدا چاپ کراوه باس له‌و چاوپێکه‌وتنه‌ی له‌گه‌ڵ شیخ ره‌زادا کراوه. بۆ یه‌که‌م جار لێره سوود له‌و زانیاریانه‌ی ناو ئەم کتیبه‌ بینراوه.

جگه له‌م سه‌رچاوانه که‌موزۆر سوودمان له‌و هه‌نده به‌ره‌مه‌ بېلیۆگرافیانه‌ش وەرگرتووه، که له‌ناو ده‌قه‌که‌دا پیتشان دراون.

له‌م بواره‌دا سالی ١٩٥٤ ئیمه کۆششمان له‌م لایه‌نه‌دا بووه. هه‌روه‌ک له ژماره‌ی ٤ / ٧ / ١٩٥٤ی رۆژنامه‌ی (آفاق)ی ناوه‌خۆییدا بۆ یه‌که‌م جار له‌ نووسینیکی تورکیمدا له‌سه‌ر ژبانی شاعیردا وه‌ستاوم. به‌لام له‌به‌ره‌وه‌ی ئەم نووسینه له‌ نیوه‌دا مابوووه‌وه، دواتر ته‌واوی ئەم نووسینه‌م به‌ عه‌ره‌بی له‌ دوو ژماره‌ی (١٠ و ١٧ / ١١ / ١٩٥٤)ی هه‌ر ئەو رۆژنامه‌یه‌دا بڵاو کردووه‌ته‌وه. وه‌کی تریش نووسینیکی

گچكەي تەواوكەريشمان لە كاتى خۆيدا لە ژمارەى شوباتى ١٩٥٨ى " كۆوارى مانگانەى " فضولى" دا كە لە ئەستەمبول دەرچوو، بۆلۆ كراوتەتەو. ئەم نووسينە پەرت و بۆلۆ و ناتەواوانەم بە فراوانى يەك خستوو و لە (١٢٧ - ١٨٤)ى بەرگى دووهمى كتيپى شاعيرانى كەركوك " كركوك شاعرلىرى" دا كە ١٩٦٨ لە چاپخانەى " جمهوريت" لە كەركوك لە چاپ دراو، بە كۆكراوہيى و پوختى پيىك ھينراوہ. ھەروەھا نمونەيەكى زۆريشمان لە شيعرەكانى بۆلۆ كردوووتەو.

ئەم جارەشيان ئەم مۆنۆگرافىيەى بۆ بۆلۆكردنەوہى زانستيم ئامادە كردوو، لەو بروايەدام ئەو بۆشاييەى پى دەكاتەو كە بەرچا و دەكەوئ و لەم بوارەدا ئەركى سەرچاويەكى باش دەبينئ.

ئاگاداريه ك بۇ پېۋەندىداره كان

شىخ رەزا لە ھەر پەسەنیکەو ھاتىبى بابى، لەبەر ئەو كۆمەكەى بەرھەمە تورکىيەکانى بە مېژووئى ئەدەبىياتمانى کردوو و لە رووى ھونەرەو بە شاعىرىكى شایەنى رېزى دەبىنم و بە بنەمالەو تىكەلىيان بە خەلکانمانەو بوو، ئەو نووسەر بەرزانەى سوود لەم بەرھەمە وەرەگرن، تکایە لەو برگانەى وەریان دەگرن، كتیبەكەمان بەسەرچاوە ئاماژە پى بکەن و لە کاتى سوود وەرگرتن لەو سەرچاوانەو كە ئىمە بەر لەوان ئاماژەمان بۆ کردوون، تکامان وایە پېشەرەوئىتمان بەژىر لىوھو نەكەن. لەگەل رېزىمدا .

دانەر

هەلۆیستی سیاسی و کۆمەلایەتی و ئەدەبی

لە سەردەمی ژيانی شاعیردا

لەبەرئەووی ئەم بابەتەم، تا رادەیهک بەشێوەیەکی فراوان و گشتگر، لەو مۆنۆگرافیاوەدا کۆلیۆتەو، کە لە بارەی ژیان و شیعەرەکانی عەبدولقادر فائیز (فائز)ی شاعیری سۆفیی چوار ساڵ لە خۆی گەرەتری بڕایەو ئەمادە کردووە، نەمویست هەر ئەو شتەکانە لێرەدا دووبارە بکەمەو. بەلام کە ژيانی فائیز هەمووی لە شاری کەرکووک و بەتایبەتیش لە دەورووبەری تەکیەدا بەسەرچوو. لە کاتێکدا ژيانی شیخ رەزا لە بواریلیکی زۆر فراواندا بەسەرچوو، کە ئەم بوارانەش هۆکار و کاریگەری جۆراوجۆریان بوو، لێرەدا بە کورتی روونکردنەو بەگونجاو دەزانم.

لە سەردەمی ژيانی شیخ رەزادا - ئیستاشی لەگەڵدای - لە کەرکووک کە بە ناوەندی رۆشنبیری تورکمانی عێراق دادەنرێ، لە بابێکی شاعیرەو لەدایک بوو و لە ژینگەیهکی ئەدەبیدا پەرورده بوو، بە ناوچەکانی تری باکوری عێراقدا گەراو و زانستی پەیدا کردووە. ماوہیهک لە ئەستەمبولدا ماوہتەو، لەلایەکی ترهوه، ولاتانی سووریا و میسر و حیجاز گەراو و سوورپاوەتەو، لە پێگەیانندی بیر و بیرى سیاسیدا کاریگەری بەبایەخیان هەبوو و لە شیۆهی بیرکردنەویدا شوینەواری قوولیان جی هیشتوو.

لە گشت ئەم دەورووبەرەدا و لە کۆتایی ئەو پێوەندیانەدا لەگەڵ پیاو گەرەکانی دەوڵەت و شاعیرە دیارەکاندا، نازایەتی ئەدەبی و زهوقی هونەری هیزی پەیدا کردووە، هەرەها ناوبانگی شاعیر لەو پێودانگەدا پەرەى سەندوو.

کەرکووک ئەو شوینەیه شیخ رەزای لێ لەدایک بوو و پەرورده بوو و سالانێکی درێژی تێدا ژیاو. لەناو فەرمانبەرانى ئاستى سەرەویدا لە تەک بیر نازادان و ئەدەبىستان و شاعیری رۆشنبیر و کەسانى خاوندان، کەسانى هەلەشە و خۆپەسند و بەرتیلخۆریشیان تێدا بوو، ئەگەرچی ئەوانەیان کە شایستەى

پیدا هـلگوتن بوون و دهکرا له ریتی بلاوکردنه ووهه ریژیان لی بگیری، ئەوانی تر که شایستهی جنتو و پرخنه بوون وهک له توانادا نهی و بووه. له م پرووه دهوری شاعیران له هینانه گۆی پالپهستۆی خه لکدا گه وره بووه. ئەو هۆنراوه داشۆردانهی ئەمانه دهیاننوسین دهساودهس دهگه ران، تا دهگه بییه بهر گۆی خاوه نهکانیان.

شیخ رهزا بهسه ره، موته سه ریفانی سه نهجه قی که رکوک: سابت پاشا (۱۲۸۸ی کۆچی)، مه زههر پاشا (۱۲۹۰ی کۆچی)، نافز پاشا (۱۲۹۱ - ۱۲۹۳ی کۆچی)، له لایه کی تره وه، که شاری که رکوک بووته ناوهندی ویلايهت. والیهکانی: فهیزی پاشا (۱۲۹۶ی کۆچی)، ته حسین پاشا (۱۲۹۶ی کۆچی)، مونیر پاشا (۱۲۹۶ - ۱۳۰۰ی کۆچی)، دواتریش، کهسانی رۆشنبیر و ئەدهب دوستی وهک عهبدولقادر کهمالی پاشا (۱۳۰۶ی کۆچی)، مههدی پاشا (۱۳۰۸ - ۱۳۰۹ی کۆچی)، هه مزه پاشا (؟)، جه میل حهقی پاشا (۱۳۱۵ - ۱۳۱۶ی کۆچی)، بایرام پاشا (۱۳۱۶ - ۱۳۱۷ی کۆچی)، عوسمان پاشا (۱۳۱۹ - ۱۳۲۰ی کۆچی)، که له که رکوک موته سه ریفیانی کردوه. له لایه کی تره وه، له گه ل فه رمانبه ره خوو و ره وشت چاکهکانی کارگیریدا هاوده ردی و دۆستایه تی کردوه، جوینی به هه ندیک له مانه داوه، به هه ندیکی تریدا هه لگوتوه. له گه ل هه ندیکیشیاندا شه ره شیعری کردوه.

نافیع پاشا، عهبدو لآ رۆسته م پاشا، عارفی پاشا، سلیمان نه زیف بهگی والیانی مووسل و حازم بهگ و ئەحمه د نازم بهکی والیانی به غدا و هی تر له ژبانی کۆمه لایه تی و ئەده بیی شیخ رهزادا که موزۆر کاریگه رییان بووه.

یهک له مانه سوله یمان نه زیفی شاعیر و ئەده بیی ناسراو، که له نیسانی ۱۳۱۲ی رۆمیدا والی مووسل بووه، به هۆی پتوهندی نیزیکی به شیخ رهزاه له دووم جاری والیه تدا محمه د خالسی کوری شیخی به پتی کۆنه وه فابه وه به قایمقامی قهزای دهۆک دامه زاندوه.

له که رکوکی ئەو سه رده مه دا شاعیرانی پله یه کی وهکو عهبدو لآ سافی (۱۳۱۵ی کۆچی، مردوه) به شاعیریکی رۆشنبیر زانراوه، موحیدین قابیل (۱۳۲۷ی کۆچی، مردوه) به له خواترس ناویانگی ده رکردوه و عهبدولقادر فائز (فائض) که برای شیخ رهزای چوار سال له خۆی گه وره تر بووه، له پیزی

پیش‌هوی سۆفیه‌تیدا بووه. شیخ ره‌زایه‌ک ئەم ژینگه‌یه کاری تی کردووه، له بواری داشۆریندا. هه‌روه‌ها له شیعره‌کانییه‌وه تی ده‌گه‌ین که له‌گه‌ڵ محهمه‌د میهری و خه‌یالیدا که هه‌ر له شاعیرانی که‌رکووکن پیکه‌وه له ئەسته‌مبول بووه و هاو‌پتییه‌تیانی کردووه. له‌مانه‌ میهرییان که له که‌رکووک بووه، سه‌ر به‌و ده‌رگه‌ قادرییه بووه که شیخ ره‌زاش سه‌ر به‌وی بووه.

له سه‌رده‌می ژیا‌نی به‌راییه شیخ ره‌زادا که له نیوان سالانی (۱۲۵۴ - ۱۲۷۴ی کۆچی)دا له که‌رکووک به‌سه‌رچووه، شیخ عه‌بدول‌رحمان خالسی باوکی که سۆفی و شاعیریکی به‌ناوبانگ بووه. ژماره‌یه‌کی زۆر له دۆستانی پێیان "ته‌ریقه‌ت" و بیر و خاوه‌ن هونه‌ری به‌ده‌وردا کۆبووه‌ته‌وه. زه‌حمه‌ته‌ بلێین تیکه‌ل به‌ مه‌یدانی ده‌سه‌لاتی که‌سانی خاوه‌نی بیر و هونه‌ر بووه. به‌لام بیرکردنه‌وه له ده‌وله‌مه‌ندکردنی زانستی ئەده‌بیی به‌هه‌له‌ ناژمی‌رری. به‌هه‌رحال له کاتیکدا ده‌وربه‌ری ته‌کیه و سۆفیگه‌ریی ئەوسا کاریگه‌ریی ئەفسووناوی به‌سه‌ر شاعیره‌ پوخته‌کاندا هه‌بووه، که‌چی کاریگه‌ریی به‌سه‌ر شیخ ره‌زاوه نه‌بووه. وه‌کو چۆن له کاتیکدا خالسی به‌ شاعیریکی سۆفی دیاری سه‌ده‌ی نۆزده‌م ده‌ژمی‌ردری، هه‌موو که‌سیک شیعره‌ تورکی و فارسییه‌کانی خۆش ده‌ویست و له‌به‌ر ده‌کرد - جگه‌ له شیخ ره‌زا - هه‌مووان له نێزیکه‌وه به‌ دوایدا ده‌رۆش‌تن.

شیخ عه‌بدول‌رحمان که له رێبازی قادریدا به‌ نوێکه‌روه‌ه داده‌نری، وه‌ک با‌لی پێبازی خالسییه، رحمانییه‌ی له که‌رکووک دامه‌زراندووه، وه‌کو بزانی له هه‌موو لایه‌کی عێراقدا ده‌رگه‌ی تایبه‌ت به‌م با‌له‌ی کردووه‌ته‌وه، ته‌نانه‌ت له شاریکی زۆری وه‌ک سیواس و ئەماسیا و تۆقاتی ئەنادۆل و شاری مه‌دینه‌ی حیجازیشدا ده‌رگه‌ی هه‌بووه. به‌لام ئەم ژینگه‌ فراوانه‌ی سۆفیگه‌رییه، له سه‌رده‌می خۆیدا زۆر کاری له شیخ ره‌زا نه‌کردووه، به‌پێچه‌وانه‌ی ئەمه‌وه، ئەم شاعیره، که له ده‌وربه‌ری ته‌کیه‌دا وه‌ده‌سته‌تینانی قازانجی مادی و به‌رژه‌وه‌ندییه‌کانی نه‌بینیوه، به‌رامبه‌ر ته‌کیه و شیخان کین و نه‌فره‌تی په‌روه‌رده کردووه، له‌م باره‌یه‌وه داشۆردنی هۆنراوی نووسیوه، وه‌ک چۆن دوا‌ی مردنی باوکی له‌گه‌ڵ شیخ عه‌لی ئەفه‌ندیی برا‌گه‌وره‌یدا که بووه‌ته پۆست‌نشین ده‌رگه‌ی قادری و شیخ محهمه‌د عه‌لییه که‌ره‌ی کوری ئەو و له‌گه‌ڵ شیخ عه‌بدول‌غه‌فووری مامی که له کۆیه پۆست‌نشین بووه

دانووی نه کولاره و له داشوردنی قورسی هه موو ئه مانه و ته کیه کانیان خوئی
نه پاراستووه. به لام رژگار له کوتاییی ته مه نیدا به رهو پۆستنشینی ئه و
دهرگاههی له به غذا بووه په لکیشه کردووه.

ماوهیهک شاعیر ده و روبه ری که کووکی بۆ خوئی به بهرتهسک بینیه - که
ئهوساکه له شازده گه رهکی گه وه پیک هاتووه و نه شو رج و نه جینگلاوا و نه
په حیماره و ناوهنده کانی تری نیشه جیبوون نه بوون - به وهی که ده و روبه ره که ی
پئ بهرتهسک بوو و چاوی بریبووه ژبانی ئهسته مبول.

هیتستا له ته مه نی بیست سالیدا بووه، به راگوزارییهکی کاتی سه ری له وئ
دابوو. له بهرته وهی ژبانی سیاسی و کومه لایه تی و ئه ده بیی له ئهسته مبول کدا که
پیشکه و پیشکه ی به چاو ده کرد دیمه نیکی ته و او یک جیاوان بووه. ئه م شاعیره
زه وقی له م ژینه تازه و به تامه وه رگرتووه، بۆ دووه مین جار چوو ته وه و ئاره زووی
ناوه وهی خوئی که م تا زۆریک دابین کردووه.

ژبانی به بریقوباقی ئهسته مبول، به ره و وه دهسته پنیانی قازانج په لکیشی کردبوو،
ئه و هه ر خوئی له رووی میزاجه وه ئاماده بی بۆ داشورین، له پیناوی پاداشت و
به خشش وه رگرتندا جموجوولی کردووه، په سنی ئه وانه ی داوه دهستی یارمه تییان
بۆ درێژ کردووه ته وه و ئه وانه ش که دهستیان به یارمه تیدا گرتووه، دایانی
شۆردووه ته وه.

گرژی و تووره بیی جاروباری سولتان عه بدولحه مید و پیاوه گه وه ره کانی ده ولت و
جاروباری کیش نه رمی و چاکه یان بوونه ته هۆی له دایکبوونی شیعی هادژ، هه ندی
له شاعیران به سولتان و نیژیکه کانیاندا هه لده دا، هه ندی کیشیان له سه ر
داشوردنیان راهاتبوون. که چی شیخ ره زا که دیلی میزاج و مه شره بی خوئی بووه،
جاروباریک له شیعه ره کانیدا هه ردوو دیدی په سند بووه، توانیویه تی تابه ته ندیی
په سن و داشورینی یه ک که س له خویدا کو بکاته وه. وه ک چۆن جاروبار
په سنکراوه که ی به شیعی ورشه داره وه پندا هه لدا و بیباته کاکیشانی ئاسمان و
هه ر ئه و که سه ش به چه ندان داشوردنی درێو، دای ده گرت به بنی زه وی.

له لایه کی تره وه ژینگه ی ئهسته مبول که، تیدا خرپوونه وهی که سانی ده سترۆی
ئیمپراتۆری و روونا کبیر و زانا، بۆ شیخ ره زا بووبووه قوتابخانه یه کی به بایه خ، که

له بهرترين ئاستدا تىكەلى كۆپۈنەنە ئەدەبىيەكان بوبوو توانىبووى له نىزىكەوه
لهگەل ئەدىبە بەناوپانگەكان و شاعىرە ديارەكاندا پىۋەندى بىهستى، لەم بارەيەوه
يوسف كامىل پاشاى يەك له سەدرئەزەمە كۆنەكان، كه له سالى ۱۲۹۳دا كۆچى
دوايىيى كىردوو، ئەو خانووەى پۆخ دەريا (بۆغاز ئىچى)ى ناوچەى (بەبەك)ى
ئەستەمبولى بۆ ئەدىب و شاعىر و كار و كۆپۈنەنەوى بىرمەندە پۆئاوايى و
پۆهەلاتىيەكان تەرخان كىردبوو. ئەم پاشايە، جگە له زمانى داىك كه توركى بوو،
عەرەبى و فارسى و فەرەنسىيە بە شىۋەيەكى پىكۆپىك زانىو. هەرەكو
(تىلماك)ى له فەرەنسىيەوه وەرگىراوئە سەر توركى، شىعەرىشى بە زمانى داىك
نووسىو، ئەدىبىكى پىكۆپىك و ھونەرىكى بەھادار بوو.

وھكو ئىمە دەزانىن لەناو ئەو شاعىرانەدا كه لەو مياونخانەيەدا كۆ دەبوونەوه،
وھستايانى وشە، شاعىرى گەرە و ئەدىبە ديارەكانى وھك: نامىق كەمال،
مەھموود ئەكرەم رەجائىزادە، زىا پاشا، عوسمان نەورەس، عارف حىكەمتىان
تىدا بوو. شىخ رەزاش ماوھەك لەم مياونخانەيەدا ماوئەتەوه، وھك له باسى
قسەى خۆش و نوكتەكانىدا باسى لىوھ دەكەين، بەردەوام گەتوگۆى ئەدەبى و
دەمەقالەى لى پوو دەدا، جاروبارىك ئەم گەتوگۆيانە دەبوو ھۆى زوبىرى و
زىزبون، ئەم گەتوگۆ و دەمەقالەيانە بىگومان شىخ رەزاشيان پىۋەست كىردوو.
بەپى ئەوھى ئىبنولئەمىن مەھموود كەمال له لاپەرە ۱۹۶۱ى كىتەبى "صوك عصر
تورك شاعرلىرى"دا، له بەرەرباشى دەگىرتتەوه: "ھۆى ناكۆكىي نىوانى نامىق
كەمال و عوسمان نەورەسى شاعىرى بەغدايى، ئەوھ بوو كه له ئەنجامى
دەمەقالەيەكى نىوانى شىخ رەزا و نامىق كەمالدا نەورەس لای شىخ رەزای
گرتوو. ھەموو ئەم ھۆكارانەى دەوروبەر كارىگەرىي لەسەر شىخ رەزادا پىك
ھىناو، ھەرەكو ئامادەيى و توانستى زگماكى خۆشى يارمەتەي ھەرسكردنى ئەم
كارىگەرىيەى داو. راستەر ئەوھى، دەپى شىخ رەزا له دەروھى كارىگەرىيەكانى
دەوروبەردا، لەناو كەسايەتەيەكى تاپتەدا شى بگىرتتەوه. كه پىۋىستە ئەو پتر
لەوھى وھك بىرمەندىك، وھك دىلەكى خودماك (غەرىزە)ى خوتىي و مىزاج لى
بروانىن و لە پىكەتەي خوتى خۆى وردىنەوه.

شاعىر له كاتىكدا بە سەردەمى تەنزیما (دەستوورى) و (سەرۆھتى فونون)

پراگه‌یشتوو، نه وهک شیوه و نه وهک ناوه‌رۆک ئەم قوتابخانه ئەدهبیانه کاریان لێ نه‌کردوو، هه‌روه‌ها له ولاتی عوسمانیی ئەوسا و به تایبەتی له ئەسته‌مبولدا بیروباوه‌ری ڕوو له ئەوروپا کردن ئاراستە‌ی جیگرتنه‌وه‌ی بیروباوه‌ری کۆن بووبوو، یانیش راستتر دیدی جیهانی نوێ کاری له شاعیر نه‌کردوو، به‌پێچه‌وانه‌وه به‌رامبەر ئەم شیوه‌ی بیرکردنه‌وه‌یه‌ی روانگه‌ی کۆنی ده‌مارگرژی به‌هێزتر بووه، مه‌شرووتیه‌ت (سه‌رده‌می ده‌ستووری) کاریگه‌ری پێچه‌وانه‌ی له‌سه‌ر شاعیر هه‌بووه و له شیعره‌کانیدا به‌ ئاشکرا دژایه‌تیکردنی ده‌ستوور (قانونی ئەساسی) ده‌بینین.

شاعیر که سالی ۱۳۲۰، پینج سال به‌ر له کووده‌تای ۱۹۰۸ی عوسمانی له پۆست‌نشینیی ده‌رگه‌ی قادریی به‌غدا دامه‌زراوه، ئیدی له‌م شاره‌دا نیشه‌جی بووه و ناچار بووه له‌گه‌ڵ ده‌ورو به‌ری ته‌کیه‌دا بگونجی، به‌تایبه‌تی له‌به‌ر به‌سالداچوونی خۆی به‌ خواناسی و خواپه‌رستی به‌خشیوه، به‌لام که قافی هاتوووه خۆی له هۆنراوه‌ی بابەت داشۆزین لانه‌داوه و نه‌یتوانیوه خۆی له دیلیتی میزاجی خودی ڕزگار بکا.

ژیننامه‌ی شیخ ره‌زا

شیخ ره‌زا، به‌پیتی ته‌مهن چواره‌مینی پینج مندالی نیرینه‌ی شیخ عه‌بدول‌رحمان خالسی به‌ک له شاعیره سو‌فیه دیاره‌کانی سه‌ده‌ی نۆزده‌مه، ناو و نازناویشی له شیخ‌ره‌زا (رضا)یه.

به‌پیتی گوته‌یه‌ک له (۱۲۵۲ی کۆچی = ۱۸۳۷ی زاین) و به‌پیتی قسه‌یه‌کی تر، له (۱۲۵۴ی کۆچی = ۱۸۳۸ی زاین) له شاری که‌رکووک له‌دایک بووه. له‌به‌رئه‌وه‌ی باوکی و خزمانی به‌زۆری له که‌ناری باکوری که‌ره‌کی (بولاق)دا نیشته‌جی بوون، ده‌توانین به‌ره‌هایی بل‌پین له‌م که‌ره‌که‌دا له‌دایک بووه و که‌وره بووه. هه‌ر له‌م باره‌یه‌وه، ئیستاشی له‌گه‌لدا بی‌ده‌بینین ماله‌که‌ی به‌ته‌ک ده‌رگه‌ی قادری ئه‌م که‌ره‌که‌وه هه‌ر ماوه.

خویندن و نووسینی هه‌ر له ته‌کیه‌دا، واته له مه‌درسه‌ی ده‌رگاهه‌که‌ی خویندا، به‌چاودیری تایه‌تی باوکی له‌لای مامۆستایانی ناوه‌خویدا به‌ده‌ست هیناوه، دوا‌ی فیربوونی زمانی فارسی، خویندن هه‌ر له که‌رکووک له‌لای سه‌ید محمه‌د ئه‌فه‌ندی و حاجی سه‌عید ئه‌فه‌ندی حیلمی زاده، ته‌واو کردووه، که له دانیشتووانی که‌ره‌کی بولاقی که‌رکووک بوون. به‌پیتی نه‌ریتی ناوچه‌یی ده‌بی به‌ شت‌وه‌یه‌کی ئاسایی بناغه‌ی زانستی‌لی وه‌ک زمانزانی عه‌ره‌بی، ریزمان، که‌ردانکردن (سهرف)، ئاینزانی (فیه)، لیکدانه‌وه‌ی قورئانی پیروژ و سو‌فیگه‌ری و ئه‌ده‌بیات، به‌یان، به‌دیع و به‌لاغه‌ت فیر بووی.

له‌و سه‌رده‌مانه‌دا که‌نجیکی ئاماده له نیوانی ته‌مه‌نی بیست و بیست و پینج سالی‌دا ئه‌م زانستانه و هی تریشی ته‌واویانی ده‌کرد و ئیجازه‌نامه‌ی وه‌رده‌گرت. نازانین شیخ ره‌زا به‌لگه‌نامه‌یه‌کی وه‌های به‌ده‌ست خستووه یان نا. به‌لام ئه‌وه ده‌زانین که له ته‌مه‌نی بیست سالی‌دا که‌رکووک جی هیشته‌وو و چووته ئه‌سته‌مبول و دوا‌ی دوو سال له‌ویوه که‌راوه‌ته‌وه که‌رکووک.

شاعیر لهو سه‌روبه‌ندانده‌دا (۱۲۷۵ی کۆچی) هه‌وآلی کۆچی دوایی باوکی له
رێگه، له نیوان مووسل و شاری هه‌ولێردا له کاروانچییان ده‌بیی. (۱)

شیخ رها دواى ئه‌وهى ماوه‌یه‌ک له که‌رکووک ده‌میڤی، له‌به‌ر نه‌گونجانی له‌گه‌ڵ
شیخ عه‌لى ئه‌فه‌ندیی براگه‌وره‌ی که‌ پایه‌ی رێنیشاندیه‌یی به‌ده‌ست خستوه. ده‌چیته
ناوچه‌ی کۆیه. له‌وێنده‌رێ له‌ میوانخانه‌ی شیخ غه‌فووری مامیدا ده‌میڤی،
که‌ پۆستنیڤینی ده‌رگای قادریی ئه‌وئ بووه، شاعیر که‌ ویستوووه‌تی کچه‌که‌ی
بخوازی، داواکارییه‌که‌ی پێشتر په‌سند کراوه، دواتر که‌ ره‌ت کراوه‌ته‌وه و ئه‌و
نیگادارییه‌ی له‌ مامی چاوه‌ڕوان بوو نه‌بینیوه، ئه‌وی به‌ هۆنراوه‌یه‌کی دوور و درێژ
به‌ شیوه‌یه‌کی قورس داشۆردوه و دیسانه‌وه‌ گه‌راوه‌ته‌وه که‌رکووک.

بۆ دووهم جار سالی (۱۳۰۵ی کۆچی = ۱۸۸۶ی زاین) به‌ره‌و ئه‌سته‌مبول
که‌وتوه‌ته‌وه رێ، له‌و به‌ینه‌دا سه‌ری له‌ سووریا و میسر و حیجازیش داوه. سالی
(۱۳۰۶ی کۆچی) جاریکی تر ده‌گه‌رێته‌وه که‌رکووک. (۲)

شیخ رها له‌و گه‌شتانه‌ی ئه‌سته‌مبولیدا ماوه‌یه‌ک له‌ هاوینه‌ کۆشکی یوسف
کامیل پاشای کۆنه‌ سه‌درئه‌زه‌مدا له‌ ناوچه‌ی (به‌به‌ک)ی که‌نار ده‌ریادا ده‌میڤی.
ئهم کۆشکه‌ سه‌ر ده‌ریاییه‌ که‌ لانه‌ی ئه‌ده‌بییات و رۆشنیبری بووه، وه‌ک پێشتر
روونمان کرده‌وه، له‌گه‌ڵ شاعیری به‌ناوبانگی وه‌ک: نامیق که‌مال، زیا پاشا،
مه‌حمود ئه‌کره‌می ره‌جائی زاده، عارف حکمه‌ت و عوسمان نه‌وره‌سدا یه‌کتریان
ناسیوه و بینیوه، له‌گه‌ڵیاندا باسوخواسی ئه‌ده‌بی و گفتوگۆی کردوه. ئهم بابه‌ته‌ی
له‌ شیعریکیدا له‌باره‌ی بیره‌وه‌رییه‌کانی ئه‌سته‌مبولیدا به‌م جۆره‌ باس کردوه:

خیلی زمان ده‌ حضرت دستور کاملک
بر بگچه‌سنده طائر قدس اشیان ایدم
اول بزم دلفریبده طوطیء ادا
اول انجمنده شاعر معجز بیان ایدم

واته:

ده‌میکی دوور و درێژیش له‌ باخچه‌یه‌کی چه‌زه‌تی ده‌ستووری کامیلا
بالنده‌ی لانه‌ خاوتین و پیرۆز بووم
له‌و به‌زمه‌ دلفریوده‌ره‌دا تووتیی ده‌ربرین و

له و نهجوومه نه دا شاعیری په رجوئاخو بووم

له و ماوه یه دا که له نهسته مبول بووه، ماوه یه که هاتنی شا ناسیره دینی قاجاری
بو نه وئ به هل زانیوه، شیعریکی جوانی فارسیی بو ده خوینتیه وه و له
به رامبه ریدا پاداشتی به هادار له شا ورده گری، له رووی واتای پرشنگدار و شیوه
سهروای په سهن و سه رسورمینیی نه م هونراوه یه یه وه زور په سهند کراوه و
پایه یه کی به رزی بو شیخ رها دابین کردوه. (۳)

له لایه کی تره وه، به و پیداه لانه تورکیانه ی بو عالی پاشای سهدر نه عزم و
نه حمده پاشای به به " بابان " و مسته فا فازل پاشای میری میسری وتوون، ریز و
پاداشتیانی به ده ست خستوه.

به قسه ی که مال نه مین باران، شاعیر به جامه یه که که پیشکیچی عالی پاشای
کردوه ریزی نه وی ده ست که وتووه . بووه ته هاوده می یوسف کامیل پاشا . به لام
نه م شاعیره ی به هیچ جوړیک نه یه دتوانی جی خوی بپاریزی، به پارچه شیعریک
کامیل پاشا داده شو ری و به پایه ی هه ژارانه، به موچه ی پینجسه ت غرووش بو
که رکوک دوور ده خرته وه، ماوه یه که موچه که ی بو سیسه ت غرووش داده گیرئ،
بو نه وه ی وه که جارانی لی بگریته وه، له شیعریکیدا که بو یوسف کامیل پاشای
پی هاتووه ته گو به م شیوه یه سکالا ده کا و ده کرووزیته وه:

بشیوز ایت اوچیوزه تنزیل اولنان ایلغیمی
حال اولاسنه دوندر دیمم افزون ایله

واته:

بیکه پینجسه ت که بو سیسه ت داگیراوه مانگانه م
وهکو جارانی لی بکه نالیم زیادی بکه

له م باره یه وه، هیجری دده ی شاعیری که رکوکی که به سه رده می پیری شیخ
گه یشتوه، نووسیویه تی له به رنه وه ی شیخ رها له نهسته مبول قوتابخانه ی شه ر
(مه کته بی حه ربییه) ی داشوریوه، به هه زار غرووش موچه وه بو که رکوک
دهرکراوه. به هه حال هیجری دده له مه دا پشتی به گیرانه وه زیاده روئی تیدا
کراوه کان به ستوه. (۴)

شیخ رهزا که له ئهسته مبوله وه دهگه ریته وه که رکوک، ماوه یهک به کشتوکال گوزهران دهکا، لهو ماوه یه دا له لایه ن ئهنجومه نی ویلایه ته وه، که ئه وسا شاری که رکوک به فه رمی ناوه ندی ویلایه تی مووسل بووه، به (مه زبه ته) یهک له ۳۱ ئه غسته ئوسی ۱۲۹۸ دا دئی (قه رده ره) دهریته دهس شیخ، ههروه ها له باره ی کاریگه ری مه زبه ته که، به لای به رتیه به ریته ی ئه وقافه وه بۆ به کار خستنه وه و به هانا وه هاتنه وه یه وه بۆ وه زاره ت نووسرا وه، که ئه مه له دهقی ته لگرافیکه وه تی دهگه یه ن.^(۵)

له سه ر ئه وه ی سالی (۱۳۱۸ ی رۆمی " ۱۳۲۰ ی کۆچی / ۱۹۰۲ ی زاین ") له لایه ن شیخ عه لی ئه فه ندی برایه وه له ته که یه ی^(۶) قادری گه ره کی مه ی دانی به غدا دا به پۆستنه ی دانه زرا وه، ده چپته به غدا و له وئ نیشته جی ده بی. به لام ئه و پۆهنده یه ی به که رکوک وه ی هه بو نه یساند وه.^(۷)

ئه م شاعیره ی تا مردن له به غدا ماوه ته وه، به و نه خۆشی دیزانتریه ی له کۆتایی ژیا نیدا تووشی هاتوه رزگاری نه بووه لی، شه وی پینج شه مه له سه ر هه یی ۱ موحه رهمی ۱۳۲۸ (۱۳ یان ۱۴ ی کانوونی یه که می ۱۹۱۰) دا مرد وه.^(۸) گۆره که ی له به شه گۆرستانی ئه و مزگه وته دایه که شیخ عه بدولقادی گه یلانی لی ئی ئیژرا وه. به پیتی وه سیه تی خۆی ئه م شیعه ره فارسیه ی له سه ر گۆره که ی نووسرا وه که ده لی:

یا رسول الله چه باشد چون سگ اصحاب کهف
داخل جنت شوم در زمرهء احباب تو
او رود در جنت و من در جهنم کی رواست
او سگ اصحاب کهف و من سگ اصحاب تو^(۹)

واته:

ئه ی ئیژراوی خوا، چی ده بی چون خاوه نانی شکهفت " اصحاب الکهف "
بچمه به هه شت له گه ل دهسته ی خۆشه ویستانت
ئه و بچپته به هه شت و من له دۆزه خ بم که ی ره وایه
ئه و سه گی خاوه نانی ئه شکهوت و من سه گی دۆستانی تو
میژووی مردنیشی له سه ر کیلی قه بره که ی به شه وی هه یی ۱۳۲۸ ی موحه رهم

پروون کراوئتهوه. ئیدی نه نووسراوه له چهندي ئهم مانگه دا مردووه. له بهرئوهی ئاساییه ئهم میژووه به ۱ ی موچه رهم داده نری. له م پرووه چه سپاندنی پتیوست نه بووه. له م باره یه وه دهشی لیکۆله وان ریک بکه ون.

عه باس ئه لعه زاوی میژوونوسی ناوداری عیراق نووسیویه تی، شیخ رهزا سه ره لئوواره ی رۆزی پینجشمه ی ۹ ی موچه رهمی ۱۳۲۸ دا مردووه. (۱۰) له کاتیکدا ئه گه ر ئهم میژووه راست بووایه به پتی داوونه ریت له سه ر کتلی گۆردا دهنووسرا. به هه رحال، رهزای له دایکیبوی ۱۲۵۳ ی کۆچی (۱۸۳۷ ی زاین) به ژماردنه وه یه کی ورد به پتی رۆژمیری کۆچی هه فتا و پینج و به پتی رۆژمیری زاینیش هه فتا و سی سال ژیاوه. (۱۱)

له پاش شاعیره وه دوو کور و کچیکی ماوه. شیخ محمه مد خالسی کوری، سالی ۱۳۴۱ ی کۆچی مردووه. (۱۲) شیخ عه بدوللای کوری تری، له سه ر مردنی باوکی له ده رگاهه که ی به غداياندا له پایه ی پینشانده ریدا داده نیشی. له کاتیکدا رابیه خانی کچی که له رحمه خانی ژنی له دایک بووه، هاوسه یه تی له گه ل محمه مد راسخ ئویزتورکمه ن (۱۳) ی یه ک له خانه دانانی قۆریه پیک هیناوه. له م هاوسه رکاریه، عومه ر ئویزتورکمه نی نووسه ر و شاعیری ناودار چاوی هه لپیناوه، که ئیستا له تورکیا ده ژی و رۆژنامه یه کی سیاسی ده رده کا. (۱۴) رحمه خان له دانیشتوانی گه ره کی زیویه بووه، خزمایه تی له گه ل بنه ماله ی یه عقوویی یه ک له خانه دانانی که رکوک هه بووه.

له لایه کی تره وه شیخ رهزا له شیعریکی کوردیدا ئاماژه به وه ده کا که. له گه ل دوو خانمی تردا که ناویان (جه میله) و (شوکریه) بووه هاوسه رگیری کردووه، (۱۵) به لام ئاخۆ ئه مانه به راستی ناوی هاوسه ره کانی بووه یان ناوی به هیماره به کار براون؟ به ته واوی بۆم ساغ نه بووه وه.

په راپۆزه کان:

(۱) سه بری یه ک له شاعیرانی که رکوک میژووی مردنی (خالس) ی باوکی، به م دیره مه ته لئامیزه ی پارچه یه کی (موله ممه ع) گوتوه:

قرقلره یدیلر هپ چیقدلر ده سویدیلر
قد اجاب داعی الرحمن عبد خالص

واته:

چله‌کان و حه‌وته‌کان هه‌موو ده‌رچوون و گوټیان
بانگکه‌ره‌وه‌ی ده‌ه‌نده (رحمان) وه‌لامی دایه‌وه به‌نده‌یه‌کی بی‌گهرد (خالس)
(۲) ئەمه له شیعرێکییه‌وه تۆ ده‌گه‌ین، بۆ عه‌بدولقادر که‌مالی گوټووه، که هه‌ر له‌و ساڵه‌دا
به‌ موته‌سه‌رێفی هاتووته‌ که‌رکووک.
(۳) له‌و شیعه‌یدا که له سه‌ره‌تایدا ده‌لێ:

گر شعاع خسرو انجم نبودی ماھرا
ماھ میگوڤتم جمال ناصر الدین شاهرا
نور ماھ از افتاب و نور شاه از خویشتن
در حقیقت فرق بسیارست شاه و ماھرا

واته:

ئه‌گه‌ر تیشکی شای ئەستێرانی نه‌بایه مانگ
به‌ جوانیی ناسیره‌دین شام ده‌گوت مانگه
پرووناکیی مانگ له‌ خۆره‌وه‌یه و هی شا له‌ خۆوه‌یه
له‌ پاستیدا جیاوازی زۆره له‌ نێوانی شا و مانگدا
مه‌لا محه‌مه‌د سادقی یه‌ک له‌ شاعیره به‌ته‌مه‌نه‌کانمان که له ۱۹۶۷دا مردووه، پتی
پاگه‌یاندم که، به‌و سه‌روا (قافیه‌)یه‌ی شیخ ره‌زا دۆزیوه‌تییه‌وه و به‌کاری هیناوه،
دوا‌به‌دوای ئەو شاعیرانی فارس هه‌ر به‌و شیوه‌یه شیعرێکی زۆریان هۆنیه‌ته‌وه.
(۴) گێټرا نه‌وه‌یه‌کی سه‌ر زاری خه‌لکیم، که پێوه‌ندی به‌م رووداوه‌وه هه‌یه له‌ باسی قسه
خۆشه‌کانیدا داناوه.

(۵) ده‌قی ئەم ته‌لگرافه‌ی له‌ زمانی شیخ ره‌زاوه نێراوته وه‌زاره‌ت به‌ قه‌له‌می مسته‌فا
موختار به‌گ نووسراوه که ئەوسا نووسه‌ر (مه‌کتوو‌بچی)ی ویلايه‌ت بووه له‌ که‌رکووک،
ئەمه له‌و به‌ره‌مه ده‌سنووسه‌ی ئەو زاته‌وه تۆ ده‌گه‌ین که له‌ کتێبخانه‌ی تایبه‌تیماندا
پارێزراوه. ئەم رووداوه ئەوه‌مان بۆ پوون ده‌کاته‌وه، شیخ ره‌زا نووسه‌ر یان
په‌خشانه‌ووس نه‌بووه. که له‌باره‌ی کاری خودی خۆیه‌وه ته‌لگرافنامه‌یه‌کی سێ چوار
دێری به‌ مه‌کتوو‌بچی نووسیه‌ته‌وه.

(۶) ئەم ته‌کیه‌یه له‌ کاتی خۆیدا به‌ زۆرینه‌یه‌کی زۆره‌وه له‌ گه‌رکه‌کی (سوور)ی ته‌ک مرگه‌وتی
مورا‌دیه‌دا بوو، ساڵی ۱۹۶۱ قه‌ره‌بوو کراوته‌وه و رووخێنراوه، له‌ به‌رامبه‌ریشیدا له
گه‌رکه‌کی که‌راوه ته‌کیه‌یه‌ک بنیات نراوه.

(۷) هه‌روه‌کو ئەوه‌ی له‌ نه‌ریتی به‌خشینی ئیجازه‌نامه‌ی دوا‌زده عیلمی به‌ مه‌لا ئەحمه‌دی

فهرقان، له لایه ن عهلی حکمهت ئه فهندیی سه روکی زانیانی که رکووکه وه، له ۲۲ ی جومادیلئوولای ۱۳۲۰ ی کۆچیدا، شیخ رهزا شیعیکی خویندووه ته وه. (بروانن: محمه مد جه میل رۆژبه یانی - ئه و نووسینه ی که له لاپه ره ۳۲۲ ی ژماره ۱۱ ی ۱۹۸۴ ی کۆواری کۆری زانیاری کورددا بلاوی کردووه ته وه.)

ههروه ها، میجره سوونی گه ریده ی ئینگلیز له مایسی ۱۹۰۹ (ره بیعولسانیی ۱۳۲۷) دا، له ماله که ی که رکووکی شیخ رهزا خویدا سه ری لئی داوه. بۆ درێژه ی باسه که هه ره له م کتیبه دا بروانن: "وه سفه تایبه تییه کانی شاعیر".

(۸) ته نانه ت نازانین مردنی شاعیر پیتش یان دوا ی نیوه شه و بووه. ئه گه ره مردنی به ره له سه عات بیست و چوار بووی، به رۆژژمیری زاین به ره ۱۳ / ۱ / ۱۹۱۰، خۆ ئه گه ره دوا ی ئه م سه عاته بووی به ره ۱۴ / ۱ / ۱۹۱۰ ده که وی. به میژووی کۆچیش له هه ردوو باره که دا ده کاته ۱ ی موچه ره می ۱۳۲۸، له به ره ئه وه ی شه و له کۆچیدا به مه غریب ده ست پی ده کا.

(۹) ئه م پارچه شیعه ری، شاعیر هیتشتا له ژياندا بووه له ته که به به دیواری ژوره که ییدا هه لئو اسراوه، کاتی خۆی (سوله یمان تاهیر) به هۆنراوه و به م شیوه به بۆ تورکیی وه رگێراوه:

بن دخی قطمیر گبی ای انبیانک سروری
زمره سیله جنته گیرسم نه وار اصحابنک
جنته گیتسون ده اول لایقمیدر دوزخ بکا
اهل غارک کلیدر اول بن سنک احبابنک

عومره فهوزی ئاغای پی ریادیی شاعیری که رکووکییش هه ره ئه و پارچه یه ی به شیعه ر کردووه ته تورکی، دواتر باسی ئه م وه رگێراوه شه ده که یین.

(۱۰) تاریخ العراق، ج ۸، ص ۲۰۶، بغداد، ۱۹۵۶.

(۱۱) له باره ی ژیان ی شاعیره وه، له کۆواری کۆری زانیاری عێراقدا - به رگی ۱۱ ی ۱۹۸۴. خاتوو دوکتۆر شوکرییه ره سوول، پشتی به دیره شیعیکی زۆر ناقولای شیخ رهزا به ستووه، به ته مه ن هه شتا سا له دانانی ئه و، بی واتایه.

عومرم گه ییبه هه شتا، (ک...) به کاره هیتشتا

ته سدیق گه ره فه ره مووی هه ستم به رم به ریتشتا

چونکه ئه و هه شتایه ی شاعیر باسی لئوه ده کا، به هۆی هونه ری زیاده رۆیی و جوانیی سه رواوه گو تراوه، ریتی تی ده چی شیخ رهزا ئه م شیعه ری چه ندان سال به ره له مردنی گو تیبی.. خاتوو شوکرییه هه ره له و با به ته دا باسی له شیعیکی تری نه گونجاوی شیخ

ره‌زاش کردووه که "متره‌ق"ی ئه‌ستووری له شیعره‌که‌دا به‌کار هیناوه. له‌به‌رئه‌وه‌ی شیخ ره‌زا به‌و شیعره‌ی به‌هۆی به‌سالدا چوون و لاوازییه‌وه، له‌ده‌ستدانی توانسته کۆنه‌که‌ی ئه‌ندامی ئیرینه‌ی ده‌رده‌برئ، که ده‌شی ئه‌مه‌ی له‌په‌نجا شه‌ست سالی‌دا گوتی.

(۱۲) سوله‌ی‌مان نه‌زیف به‌گ که دۆستی باوکی بووه، به‌قایمقامی ناوچه‌ی ده‌وکی داده‌مه‌زینتی... ماوه‌یه‌ک له‌دامرکانده‌وه‌ی بزووتنه‌وه‌کانی شیخ عه‌بدولسه‌لام بارزانی سوودی لێ وهرده‌گیڕئ، ئینجا ده‌گویی‌زیتته ناوچه‌ی رانییه‌ی سه‌ر به‌سلیمانی... دواتر محمه‌دی خالسی که له‌لایه‌ن شیخ مه‌حموده‌وه کۆتایی به‌کاره‌که‌ی ده‌هینرئ. به‌شیعریک ئه‌و داده‌شۆرئ و ده‌چیتته به‌غدا و له‌وئ نیشته‌جی ده‌بی. ده‌توانن ژیننامه و نمونه‌ی هه‌ندیک له‌شیعره‌کانی له "لاپه‌ره ۱۸۵"ی به‌رگی ۲ - کرکوک شاعرلری" دا ببینن.

(۱۳) له‌باره‌ی ژیان و شیعره‌کانی راسخه‌وه، بروانن: به‌رگی دووه‌می "کرکوک شاعرلری".
(۱۴) بۆ ژبانی سه‌رده‌می لاوی و شیعره‌کانی عومه‌ر ئویزتورکمه‌ن، بروانه سه‌رچاوه‌ی پێشوو.

(۱۵) به‌شێوه‌ی ناوچه‌یی به‌دوو ناوی (جه‌میل) و (شوکر) هونه‌ری (ته‌ورییه‌ی) به‌کار بردووه، مه‌به‌ستی له‌و ناوانه (جه‌میل سدقی زه‌هاوی) و (شوکر) سلیمانییه‌ی له‌شاعیره به‌ناویانگه‌کانه، که ده‌لێ:

پێم مه‌لێن ئه‌م دوو ژنه‌ت بۆ چیه‌ ئه‌ی شیخ ره‌زا

شوکر بۆ ته‌سک و ترووسکی، جه‌میل بۆ زگوزا

ئه‌م دێره شیعره‌ی سه‌ره‌وه، ئه‌م چوارینه فارسییه‌مان بیر ده‌خاته‌وه:

خداوندا دو تا خرما بمن ده

زن پیر و زن رعنا بمن ده

زن پیری برای کار کردن

زن رعنا برای دست کردن

واته:

"خودایه، دوو ده‌نکه خورما (ژن)م بده‌رئ!... به‌ته‌مه‌نه‌که‌یان بۆ کارکردن و ئه‌وی گه‌نج و جوانه‌که‌شیانه، بۆ له‌گه‌ل نووستن!..."

تایبەتمەندییە کەسیتییه کانی

شیخ رەزا کابرایەکی گەنمپەنگ، ریش سپی، چەناگە پان، سیا چاو، برۆ پتووست، بالابەرز و لەش قورس و کەلەگەت بوو. کە بە سالیشتا چووبوو دگانەکانی نەکەوتبوون. خۆی ئارایشت نەدەدا، ناپیک بوو، تەننەت مەندیلیشی بە ریکویتی نەدەبەست، گەلیک جارن جیەکەیی بەسەر شانیدا دەدا.

ئەوانەیی شیعرە قیزەونەکانی دەخویندەو، بەدوای قسە خۆشەکانیدا دەگەرین، پێیان وایە هەموو ژبانی خۆی بە رابواردن و گالتهوگەپەو بەسەر بردوو. کەچی ئەو وەک بەشیک لە بەتەمەنەکان، بە تایبەتی شاکیر ئەفەندی کە ماوہیەک ھەر لەگەڵیدا بوو، دەگێریتەو، شیخ زۆر سەنگین و دیمەنیکی بەسامی بوو، کەسایەتییهکی بەھیزی بوو.

ئەم شاعیرەیی لە پال ئەو شیعرە دژە رەوشتانەیی بە ریکەوت و لە بۆنە دیارەکاندا دەینووسین، پتووستی خواپەرستییش بوو. بە لە خوا ترسەکەیی خۆی دەنازی و هەموو کات دەیگوت: "ئەو هەموو نیعمەتانەیی خوا لە دنیا دا داویە پتیم، ئەگەر لەگەڵ خواپەرستییه کەمدا هەلبسەنگینری، قەرداری خوا نابم" ..

تەنیا پیاوماقوولانی ریزی پتیشەوہی شار ئامادەیی کۆرەکانی شیخ رەزا دەبوون. سالی ۱۹۰۹ مێچەر سۆنی گەریدەیی ئینگلیز بە ناوی خوازراوی (میرزا غولام حوسین) ھوہ ھاتووہتە کەرکووک، لەبەر ناوبانگی شیخ رەزا لە مائەکەیدا کە لە گەرەکی بولاق بوو، سەری لی دەدا، چاوپتیکەوتنەکەیی بەم جۆرە باس دەکا:

"کۆنسولی ئینگلیز لە کەرکووک و دۆستی سەعاتچیم بۆ چاوپتیکەوتن منیان بردە لای رەزا ناویکی یەک لە خانەدانانی کەرکووک. ئەم پیاوہ، خرستیانەکان کە خۆشیان نەدەووست پتیمان دەگوت (مەلا رەزا)، موسلمانانیش بە (شیخ رەزا)یان ناودەبرد، وەک سەرۆکیکی روجی دەناسرا و لە هەموو شوپتیکدا قسەیی دەرۆیی. لەگەڵ ئەوہشدا کە سوننییهکی توندرو بوو، ریزی لەو شیعانەش دەنا کە دەھاتنە

كۆرەكەي، ھەرۈھا بە خۇشى و رەۋش تەبەرزى پىشۋازىي لە ئىمەش كىرد. ھەر لە رىزى ئەو مزگەۋتەدا كە ئەركە ئاينىيەكانى لى بەجى دەھىنا لە مائىكدا دادەنىشت. ئەم مائە يەككى بوو لە مائە ھەرە چاۋدېرىكراۋەكانى شار. ھەۋشەكەي بە شىۋەي عەجەم (ئىران) پىك خرابوو، دىۋارە بەرزەكانى بە دارتوو داپۇشراۋون. دىۋەخانەكەي گەۋرەبوو، بە مافور راخراۋو. لە ژورەكەي خۇيدا تەنيا بوو، بە راستى ئىنسانىكى گەۋرە بوو. پووخۇش، سەرىپچە سىپىيەكەي برۆكانى دەرئەدەخست، ئەو دەنگى قورئانەي لە بۇرىي گرامافونى داھىتراۋەي ئەۋرۋاپاۋە بەرز دەبوۋە، كە لە ژورسەرىيەۋە بوو، لەپر ۋەستا. ھەر كە بىستى من لە شىرازەۋە ھاتووم، دەستى بە خۇئىدەۋەي شىعەرى حافز و سەدى كىرد. بە فارسىيەكى چاك دەئاخاوت. دواتر كىتەبىكى دەستنوۋسى دەر كىرد و دەستى كىرد بە خۇئىدەۋەي ھەندىك لە شىعەرىكانى خۇي.^(۱) ئەم پىۋەي چۋار زمانى بە ئەدەبىياتەۋە چاك دەزانى، لە ھەموۋيان پتر فارسىي پەسند دەكرد. لەبەرئەۋەي شىعەرى توركى پرە لە ۋشەگەلى عەرەبى و فارسى ئەمەي پەسند نەدەكرد.^(۲)...

ئەمىن فەيزى^(۳) سلىمانىي ئەدىب و شاعىر كە يەك لەۋانە بوو شىخىان خۇش دەۋىست، لەو كاغەزەدا بۇ ئىبنولئەمىن مەحمۇد كەمالى نووسىبوو لە باسى تايەتمەندىيەكانى شىخىدا دەلى:

"شىخ زمانپاراۋىكى گەۋرە بوو... ھەجى پىرۋزى كىردبوو، رى پى دراۋى پىنىشان دەيى (ارشاد) بوو.^(۴)"

لەگەل ئەۋەشدا كە خەرىكى خۇ پاراستن بوو لە خۇشى و گوناھ، خۋوۋەكى گۋى بە ھىچ نەدەرى ھەبوو، بايەخى بەھىچ نەدەدا و خۇي بە كۆكردنەۋەي بەرھەمەكانى خەرىك نەكردوۋە. تەمەنى بە دەستكورتى كۆتايىي پى ھىناۋە، ئەۋانەي خوو و رەۋشتيان دەزانى خۇيان لى دەپاراست.

ئىبنولئەمىن، لە باۋكىيەۋە دەگىرپتەۋە بەدخۋىي شاعىر بەم جۆرە باس دەكا:

"بايم مەمەد ئەمىن پاشاى خۋالىخۇشبوو، لەگەل رىزگرتن لە شاىستەيى، لە باسى نەسازانىدا دەگوت: " لە بارەگادا (خانۋى سەر دەرياي يۋوسف كامىل پاشاى سەدرئەزەم) جگە لە من كەس نەمابوو شەرى لەگەلدا نەكردى. " تەناتەت لەبارەي كەتخوداي پاشا و نووسەرى گەنجىنەدا دىرە شىعەرىكى قىزەۋنى ھەبوو

که گزیرانه وهشی هەر قیزه ونه.

ديسان ئیبنولئهمین مهحموود کهمال، له ئیبراهیم حهقی ئەفهندیی
حهیدهریزادهی شهیخه لئیسلاام دهگێرتیه وه، بهم برگهیه لهبارهی توندی و
کهله رهقیی شیخ رهزا و ههستی پهسندکردنی جوانیی نیرینه بهم چۆره دهووی:

"رۆژتیکیان شیخ رهزا لهگهڵ ئاغا و خزمهتکارانی دارولکامیلدا (بهههرحال
مه بهست خانووهکهی یوسف کامیل پاشایه) وهک فیر بوو بوو به شهی دئ،
ئوانیش یهک دهگرن و فیری دهدهنه کۆلانه وه، دهگوازیته وه ژووژیکی سههر دووکانی
قهسابیک که دهیروانییه مهیدانی بایه زید. دواتر ئاگریک له گه رهکه که دا بهرپا
دهبی، (شیخ) ئه و لاوه ئاگرکوژینه وه نیوه رووتانه دهبینی به ره و ئاگره که دهچن،
ئاره زوی دهووروی، تا شوینی ئاگره که به دایانه وه رادهکا. ههر له و دهمانه دا به
تهماشای ئه و ههرزهکارانه وه خهریک دهبی که ئاگر دهکوژینه وه، له و کاتانه دا
دهست دهکاته وه به گیرفانیدا، له جی تاکه سامانیدا که سی لیره بووه، با دئ و
دهچی "ئه سپی له باخه لیدا سهوزه له خانم دهلی"، تهواوی دهسووتی".

ئهم به دخوویییهی شاعیره، له پیریشیدا له قسه وه نه بووه ته کار، به لام به
دریژییهی ته مهنی بهردهوام بووه. دهبینن ئه مه له و شیعرا نهیدا که به چوار زمان
نووسیونی به شیوهیهکی چڕ و کراوه دردهخا.

(لاقم نییه گووتم نییه ئه ن بمرم)

شیخ رهزا له مهیدانی داشۆریندا ئیجگار بپرتیز بووه و سللی له هیچ کهسێک
نه کردووه ته وه، شاعیریکی سههر سویمین بووه. وهزیر، والی، موته سههریف و پیاوه
به رزهکانی تری دهو لهت و کهسایهتییه دهسه لاتدارهکان - که شیخ و شاعیریشیان
تیدا بووه - دواتریش سللی له داشۆردنی ته نانهت سو لئانیش نه کردووه ته وه له م
رووه وه شاعیر به شیعرهکانی وهک قاره مانیک دپته بهرچاو و لهگهڵ ئه م بویرییه
شارستانییهیدا بویری وهحشییانهی ئه وهنده لاواز بووه که دهکری بگوتری له
پلهی نه بوودا بووه و له ژبانی رۆژانهیدا وهک زانیومهانه، زهلامیکی ترسنۆک بووه.
ئوانه ی له زمانی تفتی وهک ژهره رزگاریان بووه، زۆر نه بوون. ته نانهت شیخ
عهلی ئەفهندیی براگه وهی و شیخ محمه مد عهلییه که په ی برانای و شیخ غه فووری
مامیشی به شیوهیهکی گران داشۆردووه و ههروهها دهبینن گالته به شیعیریکی

سۆفییانهی شیخ عابدولقادر فائیزی برای چوار سال له خۆی گهورهتر دهکات و له
پێی نووسینی لاسایی هاوتا (نظیره)یهکی قیزهون بهرامبهر غهزهلیکی
خواپه رستانهی زۆر بلاو بووهوهی ئه!

شیخ رهزا، له رووی میزاج و خوویهوه، به هیچ شیویهک شهرمی لهوه
نه کردووهتهوه که بههۆنراوهگهلیکی قیزهونهوه خودی خۆی دابشووی (5) ..!
له راستیدا دهملیکی له دهمی تری نهچووه، ئهوه کهسهی جاروباریک به قورسی
جوینی پی دهدا، دواتر دهگهراپهوه و پیددا ههلهدا. وهک ئهوه دیره شیعرهی خۆی
دهلی:

ایستهسه ایله ستایش ایستهسه ایله هجا
لابالیلدر رضانک مشرب رندانهسی

واته:

گه بیهوی پیددا ههلهدا، ئهگه ویستیشی دادهشووی

سروشتی رهزا رندانه و گوینهدهرانهیه

له گهله روهشتیدا گونجاوه. له کاتیگدا جارجار به یهکیگیدا ههلهدا دهیبرد به
ئاسمانهکاندا، که سه رهشی دههات یان که ئهوه کاتانهی ههزی بکردایه به بنی
زهوییدا دهبرد، کورتیهکهی شیخ رهزا ههزاقهدهرێکی ئومیدنهکراوه، کارهساتیکی
ناکاوه بووه.

پهراویزهکان:

- (1) ئهوه بهرهمه، ئاخۆ ئهوه شیعرانهی تیدا بووه که شاعیر پهسندی دهکردن، یانیش له
کهشکوژیکی گشتیی شیعر پیک هاتووه؟ له توانادا نییه ئهوه بزاین.
- (2) رحله متنکر (وهزگیرانی عهزهبی) ص 176 - 177، بهغدا، 1970.
- (3) تهمنی له 25 ی زلیقعهدهی 1347 دا 69 سال بووه.
- (4) ئیلولهمن ئهوه دهستهواژهیهی خستووته ناو ئهوه دیره شیعره کاریگهروهوه. که دهلی:

کندیسی محتاج همت بر دده

قنده قالدی غیری یه همت ایده

واته:

(دەدە) يەككە پتويىستى بە كۆمەك ھەيە
ئەوھى ماوھتەوہ ئەوھيە، كەسانى ديكە كۆمەكى بىكەن
(۵) ئەم شاعىرەى تەنيا باوكى خۆى دانەشۆردووه، لەم بارەيەوہ لە ئەفەى جودايە،
لەبەرئەوھى ئەفەى داشۆردنچكى باوكى نووسيوہ لە سەرەتاكەيدا دەئى:
سەعداتلە نديم اولالى پدر خانە
نە مرجمك گورور اولدى گوزم نە تارخانە

واتە:

لەوھتەى مائە باب بووھتە ھاودەمى (نەدیمی) شادى
چاوم نە نيسكىنە دەبينى، نە ترخينە!
بۆتەواوى ئەم چامەيە بروانن:
پروفيسور فاخر ايز، اسكى تورك ادبياتنندە نظم، ج ۱، ص ۱۲۰ - ۱۲۱.

که سایه تیی ئە دەبی

بەر له هه‌موو شتێک پوو‌نکردنه‌وه‌ی ئەوه له جێی خۆیدا ده‌بی بڵێن، شیخ ره‌زا به‌وه‌ی که شاعیریکی ریزی پێشه‌وه‌ی که‌رکووکه، له سایه‌ی ئەو شاعرانه‌یه‌وه که به‌تورکیی نووسیون، به‌سه‌ر لووتکه‌دا سه‌رکه‌وتوووه. ئەو شاعرانه‌ی به‌م زمانه‌ی نه‌بوونایه، ئاسایی بوو بپێته شاعیریکی ئاسایی ناوه‌خۆیی.

له رێی زمانێ تورکییه‌وه که له‌ناو نه‌ته‌وه‌کاندا ب‌لاو و به‌بایه‌خ داده‌نرێ، له ئیمپراتۆرییه‌تی عوسمانیدا، هه‌ر له به‌لقانه‌وه بگه‌ر، تا ده‌گاته ئەنادۆڵ و هه‌موو لایه‌کی عێراق، هه‌روه‌ها له میسر و ئێران و ئازهربايجان و هه‌موو تورکستاندا به‌شێک له شاعره‌کانی له‌ناو تورکی دنیا‌دا پتوه‌ندیی په‌یدا کردوووه و داواکاری هه‌بووه.

هه‌ر له عێراقدا هیجری ده‌ده‌ی شاعیری که‌رکووکی که به‌سه‌رده‌می شیخ ره‌زا گه‌یشتوووه، له یه‌که‌م نیوه‌دێره شاعیری پارچه‌یه‌کی‌دا گوتوو‌یه‌تی "البت که رئیس الشعرا شیخ رضادر"، واته: ئەلبه‌ته سه‌رۆکی شاعیران شیخ ره‌زایه. ئەوی له که‌رکووکدا له سه‌رده‌می خۆیدا به‌گه‌وره‌ترین شاعیری ژماردوووه. به‌شێک له شاعیره‌ خۆجێیه‌کانیش له‌گه‌ڵ ئەم روانگه‌یه‌ی ده‌ده‌یه‌دان. به‌راستیش شیخ ره‌زا له بواری داشۆردندا له‌ لووتکه‌دا بووه و شاعیریکی دیار بووه که به‌ وه‌لام ئاماده‌یی، واته توانستی به‌رزێ له‌ گوتنی شاعیری به‌شێوه‌یه‌کی کوتوپر و راسته‌وخۆدا، ئاماده‌یی زگماکی، له‌ دۆزینه‌وه‌ی ناوه‌رۆکی سه‌یر و ناوازه، توانستی سه‌رسورمێن و به‌هۆی بوێریی ئەده‌بییه‌وه هاوه‌له‌کانی تری له‌ دواوه هێشتوووته‌وه. جگه له‌ هه‌ندێک له‌ پێداه‌لدانه‌کانی، شاعره‌کانی کوتومت له‌ داشۆردن پێک هاتوووه. ته‌واوی شاعیری‌تی زگماکه. به‌پێی ئەوه‌ی له‌ خۆیان گێراوه‌ته‌وه، که ویستوو‌یه‌تی شاعر ب‌لێ، سه‌ری بۆ ئاسمان به‌رز کردوووته‌وه، ئەو گومه‌زه‌ فراوان و به‌رینه، پر له‌ ناوه‌رۆک و سه‌روا ده‌بینی، له‌مانه‌ ئەوانه‌ی

په‌سندیان ده‌کا له شیعره‌کانیدا به‌کار ده‌هینئێ!

وه‌کو ده‌لئین ئه‌و هه‌شتا له ته‌مه‌نیکی، ده‌کرئ بگوتئ زۆر مندال بووه، له ماله‌وه
و له کولاندا، له کاتی ئاخاوتندا له‌ناو قسه‌کانیدا یه‌ک له دووانی به‌نیوه‌دئیری
گچکه‌ گچکه‌ ده‌ربیره‌وه.

خه‌لیفه مه‌لا حیسامه‌دین ئه‌فه‌ندیی یه‌ک له‌وانه‌ی سه‌ر به‌ ریبازی قادریی
که‌رکووکن، له کتیبی "الانفاس الرحمانیه‌"یدا باسی سه‌رچاوه‌ی سرووشی شیعریی
شیخ ره‌زا، له خه‌لیفه ئه‌حمه‌د، که ئه‌میش له شیخ عه‌لی ئه‌فه‌ندیی براگه‌وره‌ی
شاعیر ده‌گه‌رتته‌وه، که ده‌یداته پال شیخ عه‌بدولقادری گه‌یلانی پیری ریبازی
قادرییان و به‌م جۆره‌ی باس ده‌کا:

شیخ عه‌بدولره‌حمانی خا‌لس، عه‌لی و عه‌بدولقادری ره‌زای کورانی له کاتی
هه‌رزه‌کاری (بالغ بوون)ی‌اندا بۆ سه‌ردانی گلکۆی پیرۆزی گه‌یلانی ده‌باته‌ به‌غدا،
له‌وئێ که له ده‌رگه‌وه ده‌چنه‌ ژوره‌وه، ئه‌گه‌ر له ژباندا ئاره‌زوویه‌کیان هه‌یه له
به‌رده‌می گوزاره‌ییی شیخدا له ده‌وه داوای بکه‌ن، تییان ده‌گه‌یه‌نئێ که ئه‌م
داواکاریانه‌یان بێگومان دیته‌ دی، له‌سه‌ر ئه‌مه‌ هه‌ر یه‌که‌یان له ناخی خۆیان‌ه‌وه
داواکارییه‌کیان ده‌بی. باوکیشیان ده‌سته‌کانی به‌ره‌و ئاسمان به‌رز ده‌کاته‌وه و
داوای به‌دیهاتنی نیازه‌کانی خۆشی و کوره‌کانیشی ده‌کا. باوکی ده‌بینئێ شیخ
ره‌زا شیعریکی فارسی ده‌لئێ واتا که‌ی به‌م جۆره‌ بووه:

"پاشای هه‌ردوو جیهان، شا عه‌بدولقادری، سه‌روه‌ری نه‌وه‌ی ئاده‌م، شا
عه‌بدولقادری، خۆر و مانگ و عه‌رش و کورسی و قه‌له‌م و رووناکیی دل له رووناکیی
به‌رزی شا عه‌بدولقادری."^۱

باوکی یه‌کسه‌ر پئی ده‌لئێ ره‌زا چیت کرد؟ داوای شاعیره‌تیت کرد؟ ره‌زا ناچار
بیده‌نگ ده‌بی، ئیدی له‌و رۆژه به‌ملاوه ره‌زا ده‌چیته‌ جیهانیکی تر و له مه‌یدانی
شیعردا ده‌ست به‌ جوولانه‌وه ده‌کا.^۲

ئه‌م رووداوه‌ی سرووش وه‌رگرتنه، له‌لایه‌ن شاعیر به‌خۆشییه‌وه له شیعریکی
فارسییدا پشتی‌راست کردووته‌وه.^۲

ناوبانگی ئه‌ده‌بیی شیخ ره‌زا، وه‌ک که‌میک له‌مه‌وبه‌ر روونمان کرده‌وه، وه‌ک
هه‌موو عێراقی گرتووته‌وه، تورکیا و میسر و ئێران و تورکستان و ته‌نانه‌ت تا

هیندستانیش کهم تا زۆریک رویشتووہ.^۴

ھۆنراوہیہکی کہ له ئەستەمبول بۆ ناسیرەدین شای نووسیوہ، وەکو باسماں لێوہ کرد لەلایەن شاعیرانی ئێرانەوہ پەسند کراوہ و گەلێک ھاوشیوہی بۆ نووسراوہتەوہ. شا، ماوہیەک واتەئە دێرە شیعریکی داخراوہی حافزی شیرازی لە شاعیرە فارسەکان پرسیوہ، کہ وەلامێکی تینۆتیشکینی دەست نەکەوتووہ، ئەم جارەیان لە شیخ رەزای دەپرسی، ئەو وەلامە ھۆنراوہی شاعیر دەیدات بە شیوا و سەیر دەبینی، سوپاسی دەکا.^۵

بەشێک لە شیعەرەکانی شیخ رەزا، شاعیرە ناوہخۆییەکان، چوارخشتەکی (تەربیع) و پینجخشتەکی (تەخمیس) و ھاوتابێژی (تەنظیر) کردووہ. دواى مردنی ھەندیک لە شیعەرەکانی لە کۆوار و رۆژنامەکاندا بلأو کراوہتەوہ، دێرە تاک و تەراکانیشی لە ھەندیک بەرھەمی سەرچاوەدا وەک نمونەئە دەبی بلأو کراوہتەوہ.^۶ لەلایەکی ترەوہ پارچەپەکی زۆری، چوارینە و تاکە دێرەکانی تا ئەمرۆشماں بەسەر زاری خەلکی ناوچەکەدا دەگەڕێن.

ئەگەر لە بەرھەمی ھونەری شاعیر ورد ببینەوہ، نابێ تێیاندا لە ھونەری پەسنی روونبێژی (وہسفی بەدیعی) بەرز بگەڕێن. ئەو خۆی پتر بە واتا و ئامانجی شیعەرەوہ پابەند کردووہ. پتر لەبەر رووناکیی رووداویلی رۆژانەدا بایەخی بەوہ داوہ کار لە بابەتەکانی داشۆردن و پیداہەلدان بکا. لەبەرئەوہی لە شیوہ پتر، پابەندی ناوہرۆک بووہ، لەم بوارەدا لە تازەبوونەوہ گەراوہ. لە شیعەرەکانیدا داھینراوی جوان و سەیری ھیناوەتە گۆرئ. ئەم شاعیرەئە ھەموو کاتیک ھۆنراوہکانی دوور لە ئارایشت، بە زمانیکی روون نووسیوہتەوہ، گوئی بە جوانیی شیوہ نەداوہ، بە ژمارەپەکی کہم بە ئاگایییەوہ بایەخی بە ھەلەکانی زمان و ریزمان نەداوہ.^۷

لەو ھۆنراوانەیدا کہ لە دەم و بۆنە دیارەکاندا ئەو ھۆنراوانەئە دەنووسی یان دەگوت، شوینە راستەکانی ھەلەسەنگاند و کاریگەریی بەرھەمەکەئە تاووتوو دەکرد...

ئەم شاعیرەئە پتر لە داشۆردن زوقی وەردەگرت، بەشیوہیەکی قیزەون لە داشۆردنی تەنانەت خۆیشی سلئ نەکردووہتەوہ، لەگەل ئەوہشدا، ویستووہتی بە

خه لک تی بگه یه نۆ، شیعره کانی به ره میکی گالت ه جاری بووه، مه بهستی سوو ککردنی به رامبه ره که ی و سه لماندنی وه ستایی بووه به هه موو که سیک.

(له م باره یه وه بر واننه دوو شیعره یه که می به شی " جنیوه کان " ی ئەم کتیبه).

جار جار به یه ک شیعر زۆر که س پیکه وه داده شوژی، جار جار ه که به هۆنراوه یه ک که سیک داده شوژی هه به به ره مه په سنی که سیک تر ده دا، که به م شپوه هه لسه نگاندنه به رامبه رکبیه بایه خی به لایه نی به هیتز کردنی ره سه نی داشۆردن داوه.

ئهم شاعیره ی به گشتی له شیعره کانی کیشی (عه روز) ی به کار هیناوه، له روانگه ی شپوه وه به گویره ی شیعره ی کۆن که موزۆر گوژینی کردوه و جوژی چامه ی له شپوه یه کی تایبه ت به خۆی خستوه ته ناو بارودۆخی هۆنراوه ی بچووکه وه. ههروهک له چامه کۆنه کاندایاوه، به های بۆ به شهکان و ژماره ی دیره شیعرهکان دانه ناوه و ئەمه ی هیناوه ته سهه نزمترین ئاست. له شیعره کانی پتر له جوژه کانی پارچه (قطعة)، چوارینه و تاکدا سهرکه وتنی به ده ست هیناوه. ههروه ها هه ندیک له خاسو ئییه کانی شی جوان و سهه سوپمیتن. له مانه دا ئه و لیکچوو اندنه پرشن گاران ه ی به رچاو ده که ون، به به هان. ئه وه ی له په سنیکی دا له باره ی سو لتان عه بدولحه میده وه ی گو توه و ده لی:

الینده کاسهء شمس و قمر درگاهنه قارشو

بوکولش صانکه گردون بر گدای کاسه گرداندر

واته: ده لیگی گهردوون چون ده رۆزه که ریک کاسه گیتر، له به رده رگه یدا چه ماوه ته وه، کاسه ی خۆر و مانگی به ده سه ته وه گرتوه.

ههروه ها ئه وه ی له باره ی یوسف ناگا پاشای سهه کرده ی چاکسازیه وه گو توه:

اگیلمکن مرادی ماه نو ظنمجه اویمکدر

رکاب اسا بو گون تبریک ایچون پای قومانداری

واته: وهک من بۆی بچم مه به ست له چه مانه وه ی مانگی نو ئی ئه وه یه، بۆ پیرۆزبایی، وهک ئاوزه نگی کردوویه تی، ماچکردنی پتی سهه کرده یه.

ئه و جوانی و ورده کارییه ی له و لیکچوو اندن و وینه کیشی یانه ی ئه م دیره

شيعرييانه دا دهبيزىن، كه شاعيرى وا ههن بهشى گوتنه وهى واين بهر كه وتبى،
جوانى هونه دردهخن.

له لايهكى ترهوه، شيعره موله ممه كه كانى شاعير (ئهوانه) به تيكه لكردى پتر له
زمانىك نووسرا به وه) توانستى زانينى زمانىكى زور پيشان دها.

شېخ رها داشوردنى له شيعردا، وهك هر بابته تىكى تر كه بكرى به كار
به پترى، ئه وهى دپته سهر زار له نووسيندا سهر به ستىبهكى ته واوى به خوى داوه.
ته نانهت له مه دا زورتر رويشتووه، ئه كه موكوورپيانهى پيوهنديان به
تايبه تمه ندييه خوديه كانيش نين، ئه م كردوونيه بابتهى باس و ته نانهت
هپرشبردنه سهر ئه ندامانى بنه مالهى ئه كه سهى داى ده شورى به بهر چاوه وه
گرتووه. كه چى ئه م جوژه داشوردنه له ئه ده بيياتدا به راست و شايسته دانانرى.
له بهر ئه وهى شاعيران كه سانى پيگه بيون و ده بى وته يان ئاراستهى كه سانى
پيگه بيوى. به داشوردن كار و كرده وه به ده كانى كه سان پيشان دهرى كه
بنچينهى زيانن، ههول دهرى ئه پيوهنديان به كه ماله وه هه يانه راست
بكرينه وه. ئه ته گه رانه لايبرين كه دپنه رپى كو مه ل. كه چى شېخ رها پتر له
پيناوى بهر ژه وه ندى و سووده كانى خوى، ههر مرؤفئىكى داشوردى، به ناراست و
بى بايه خى داناوه و خوى به راست و ژير داناوه.

ئهمين فهيزى ئه ديب و شاعيرى له داى كبووى ۱۲۷۸ى كوچى، كه به رده وام له
كوړه كانى شېخ رها دا ئاماده بووه، له كاغه زى كيدا له بارهى كه سايه تى ئه ده بيى
ئه وه وه، ئه مهى نووسيوه:

" شيعرى رهوانى به زمانه كانى توركى و عه ربهى و فارسى ده گوت... خوى به
كو كوردنه وهى بهر هه مه كانى خهريك نه ده كرد. شيعره جوانه كانى به ئيران و
هيندستاندا بلاو بوو بووه وه. هيشتا له ناو (ويلايه تى) مووسلدا كه سى (وهك نه بى
وايه) نرخزانى ئه ده بىت و چهند شيعرى تىكى ئه وهى له بهر نه بى. سه ره له نووى
راستكردنه وه و نووسينه وه و تىكدانى شيعره كانى نه ده زانى. زورتر سه رزاره كى و
يه كسه ر شيعرى ده گوت، ئه گه ر كه سيك له ئاماده بووان تو مارى بكر دايه ئه وا له
بزر بوون رزگار ده بوو. چامهى توركى و فارسى زوره، قسهى په ننداميز و
سو فيانه شى ده گمهن نه بووه. ته مه نى له ناو ده سته كه وتيدا كو تايى پى هينا وه. ئه

مووچه‌یهی له حکوومه‌ته‌وه بۆی دابین کرابوو، یه‌ک رۆژ دواکه‌وتایه والییان و دهفته‌رداران‌ی داده‌شۆرد. ئەوانه‌ی ره‌وشت و توانستی داهیتانی ناوه‌رۆکی سه‌یری له داشۆریندا ده‌زانی خۆیانیان لێی ده‌پاراست...⁸

ئهم میرالا خانه‌نشینه‌ی باسما‌ن لێوه کرد، دانه‌ری کتیبی شوعاعات "شعاعات"ی به‌ناوبانگه. ده‌میکي زۆر له‌گه‌ڵ شیخ ره‌زادا پێوه‌ندیی دۆستانه‌ی بووه. جاروباریش یه‌کتیریان ده‌بینی. له دووریشدا نامه‌یان بۆ یه‌کتیری ناردوووه. له‌ناو ئەو گه‌فتوگۆ شیعرییه‌ تورکی و فارس‌ییانه‌ی به‌رامبه‌ر یه‌کتیری، هه‌ستی دلسۆزانه‌یان له‌خۆ گرتوووه، ئەو نامه هۆنراوه‌یه‌ی ئەمین فه‌یزیه‌ بۆ شیخی نووسیوه شایه‌نی باسه، که له سه‌ره‌تاکه‌یدا ده‌لێ:

واصل اولدی دستمه اشعارکز

پک گوزلدر طوغروسی افکارکز

غرق نور مفخرت اولدی او گون

چوق شکر بو عبد بی مقدارکز

واته:

شيعره‌كانت گه‌يشتنه‌ ده‌ستم

راستیه‌كه‌ی بیره‌كانت زۆر جوانن

ئەو رۆژه نوقمی رووناکیی شانازی بوو

ئەم به‌نده‌ی كه‌م به‌هايه‌تان، زۆر سوپاس

هه‌ندیک دواي مردنی شیخ ره‌زا، له کۆوارى ته‌سه‌ه‌ووف "تصوف" دا که له ئەسته‌مبول ده‌رده‌چوو، ئیبراهیم حه‌ققی ئەفه‌ندیی هه‌یدهری زاده، له زنجیره وتاری "به‌سه‌رهاتی کاروباری سۆفییه‌کان" دا له‌و وتاره‌یدا که له‌باره‌ی عه‌بدولپه‌حمان خالسه‌وه‌ی نووسیوه، له‌و به‌شه‌دا که پێوه‌ندیی به‌ شیخ ره‌زاوه هه‌یه به‌م جۆره ده‌دوێ:

"شیخ ره‌زای شاعیری به‌ناوبانگی ئاماژه‌بۆکراو (واته یه‌ک له کورپه‌کانی شیخ عه‌بدولپه‌حمانی خالسه‌) له‌و چه‌نده‌دا له ته‌کیه‌که‌ی به‌غدایدا کۆچی دواييی کرد، له ده‌رخستنی به راستی توانستی شاعیرانه‌ی وه‌ک نه‌فعی له زمانی عوسمانیدا

و فیردهوسی و قاتانی له زمانی فارسیدا له هۆنراوهکانی خۆیدا، سه‌رکه‌وتنی به‌دهست هیناوه، هه‌روهک بۆ ماوه‌ی ره‌وانب‌پێژی پیری ئاماژهبۆکراو گواستراوته‌وه بۆ شیخ ره‌زا ئه‌فه‌ندیی خوالیخۆشبوو، پایه‌ی پینیشاندهری و چاکه‌شی بووته به‌شی حه‌زهرتی شیخ عه‌لی ئه‌فه‌ندی^۹.

ئینولته‌مین مه‌حمود که‌مال ئه‌و به‌راوردی ئیبراهیم حه‌یده‌ری کردوویه‌تی له نێوان شیخ ره‌زا له‌لایه‌ک و نه‌فعی و شاعیرانی تر له‌لایه‌کی تر به "قیاس مع الفارق" واته: (پێوه‌ری به‌ جیاوازییه‌وه) ده‌بینی^{۱۰}. چونکه له هه‌سه‌نگاندنه‌وه‌که‌ی حه‌یده‌ریدا تۆزیک زیاده‌ڕۆیی هه‌یه، خۆ ئه‌گه‌ر له به‌راوردی نێوان ئه‌م شاعیرانه‌دا، ئه‌و سه‌رده‌مه‌ی تێیدا ژباون و شوین و ئه‌و بابته‌نه‌ی کاریان له‌سه‌ر کردووه به‌به‌چاوه‌وه بگیری، به‌راستی ده‌بی بچووک نه‌کرێته‌وه. خودی شاعیر خۆشی له‌و شیعهری بیره‌وه‌رییه‌کانی ئه‌سته‌مبۆلیدا ئه‌م بابته‌ی تی ئاخنیوه و له‌م دێره شانازییه‌یدا ده‌برپیه‌وه:

دوران کارزار فصاحتده بن دخی

نفعی گبی بر أفعیء آتش زبان ایدم

له نێوان ئه‌و شاعیرانه‌ی پتر کاریگه‌رییان به‌سه‌ر شیخ ره‌زاوه هه‌بووه نه‌فعی له سه‌رووی گشتیان هه‌یه. وه‌رگرتنی هه‌ندی مۆتیف و ناوه‌ڕۆک به‌ شیعهره‌کانی ئه‌وه‌وه دياره. وه‌ک ئه‌و پێداهه‌لدانه‌وه‌یه‌ی بۆ سولتان حه‌میدی نووسیوه و دێری:

عرشه اصمه قورقارم عرشی ده ایتسون رخنه‌دار

جوهر فرد کسان تیغ پریا جوهرک

واته:

به عرشیدا هه‌لمه‌واسه ده‌ترسم عه‌رشیش ره‌خنه‌دار بکا

که‌وه‌ه‌ری یه‌کتا، تیغی برنده، که‌وه‌ه‌ری چلچرات

سه‌رووشی له‌و دێره‌ی ئه‌و چامه‌یه‌ی نه‌فعی وه‌رگرتووه که بۆ سولتان عوسمانی دووه‌می کوتووه و ده‌لی:

افزین ای روزگارک شه‌سواری صفدری

عرشه اص شیمدنگیرو تیغ پریا جوهری

واته:

ئافه رين ئەى شاسواری رۆژکاری پیزدې
به عەرشدا هەلۆاسە شمشیر و تیغی گەوهەر چلچرا " ئەستێرەى...
به لām به شپۆهیهکی وای نووسیوه زیادهرۆییی پتری تیدا کردووه. دیسان شیخ
رهزا وهک پیشتر باسماں لیوه کرد، ئەم دێرەى خوارهوهشی:
اگیلمکدن مرادی ماه نو ظنمجه اوپمکدر
رکاب اسا بوگون تبریک ایچون پای قومانداری

واته:

پیم وایه ئەمرۆ مەبهستی مانگی نوێ له چه مانهوه، چون ئاوزهنگی،
ماچکردنی پتی فرماندهیه بۆ پیرۆزبایی
ئەو دێرەى نهفعی دینیتهوه یاد که لهو چامهیهیدایه بۆ محمهدهد پاشای
سهدرئه عزمی گوتووه و دهلی:
قدری اول مرتبه عالی که اولور ماه فلک
رخشنه نعل و رکاب اولغیچون بدر و هلال

واته:

پایه هیند بالایه که، مانگی گهردوون دهیته مانگی نوێ و مانگی تهواو
دا بیته نال و ئاوزهنگی رهخس "ئەسپ" هکهی
له لایهکی ترهوه شیخ رهزا، له گهڵ نامیق که مال و عوسماں نه ورهس و شاعیری
تریشدا، چووته مهیدانی کارلهیه کتری کردنی به رامبهه یهک. به لām ئەو
داهینراوانهى تایبهت به خوێ، له سایهى بابتهى سهیر و ناوهرۆکی تازهیدا
که سایه تییهکی تایبهتی به شیعرهکانی به خشیوه.
که دهلی:

خاییدهء اسلاف دگل شیوهء شعرم
ایین رضادر بۆ گبی سبک مجدد

واته:

شېوهی شیعرم، سوواوهی پشینیان نییه

داوونه‌ریتی ره‌زایه ئەم جوړه هه‌لچینه نوئییه

شاعیر به‌راستی توانیوه‌تی شېوه‌یه‌کی تاییه‌ت به‌خۆی دابه‌ینی. شیعره‌کانی که خه‌نده‌یه‌کی ناسک له‌سه‌ر لیواندا ده‌خولقین به‌گشتی داشۆردن و گه‌پ و هه‌روه‌ها له پیداه‌لدا‌نه‌وه‌ش پتک هاتوو و ئەمانه‌ی هه‌ر هه‌موو به‌و شېوه هونه‌رییه نووسیوه‌ته‌وه که پێی ده‌گوتری به‌کنه‌سه‌ق " یکنسق " .

ئەو شاعیرانه‌ی شوینپی‌کی که‌سایه‌تی ئەده‌بیی شێخ ره‌زایان هه‌لگرتوو، ئەگه‌رچی که‌وتبیتیشه‌ هه‌وه‌سی لاسایکردنه‌وه‌ی به‌ره‌مه‌کانی نه‌یان‌توانیوه لایه‌نه‌کانی ئەو ریفۆرمه‌ی له شیعردا کردوویه‌تی ده‌رک پێ بکه‌ن. له‌ناو ئەمانه‌دا نزیکترین که‌س له خۆی محه‌مه‌دی خالسی کوری، راسخ ئویزتورکه‌می زاوای، به‌هجه‌ت که‌رکوکی سافیزاده^{۱۱} و مه‌لا فه‌ره‌ج به‌هه‌هانی خه‌لیفه‌ی خودی شێخ به‌خۆی و که‌سانی تر، له مه‌یدانی داشۆردندا بی‌یان له مه‌یدانی پیداه‌لدا‌ن و گه‌پدا بی، به‌هه‌ندیکی ئەو شیعرانه‌وه که نووسیویان، له‌گه‌ل ئەوه‌شدا که بایه‌خیان به‌وه داوه لاسایی شێخ بکه‌نه‌وه، نه‌یان‌توانیوه سه‌رکه‌وتن به‌ده‌ست به‌ین.^{۱۲}

هیجری ده‌ده‌ی شاعیری هاوچاخمان ئەوی له سه‌رده‌م و ده‌وره‌ی خۆیدا به سه‌رۆکی شاعیران "ره‌ئیس‌وشوعه‌را" داناوه، ئەحمه‌د مه‌ده‌نیی ئەدیپ و رۆژنامه‌نووسی ناوه‌خۆ و که‌سانی تر هه‌ندیک له شیعره‌کانی ئەویان ته‌ربیع "چوارخشته‌کی" و ته‌خمیس "پینج خشته‌کی" و ته‌نظیر "هاوشپوه" کردوو. له‌لایه‌کی تره‌وه عومه‌ر فه‌وزی پیریدی، ئەو شیعره‌ی له ژیننامه‌یدا باسمان کرد و له‌سه‌ر کتله‌قه‌بره‌که‌یدا تۆمار کراوه‌ی هه‌ر به‌شیعر وهرگتیراوه‌ته سه‌ر تورکی.^{۱۳} مه‌عرووف - ئەله‌سه‌افی -ی شاعیری ناو‌داری عیراقی له‌لایه‌که‌وه که‌وتوو‌ته ژیر کاربگه‌ریی شێخ ره‌زا و یه‌ک دوو دیره شیعره‌ی ئەوی کردوو‌ته عه‌ره‌بی.^{۱۴} زۆرانی تریش حه‌زبان له به‌ره‌مه‌کانی شێخ بووه و وه‌ک ئەوانه‌یان نووسیوه. له‌مانه‌ جه‌میل سدقیی زه‌هاویی به‌غدایی و شوکری "فه‌زلی" ی سلیمانی شه‌په شیعیان له‌گه‌لدا کردوو، به‌لام به‌هیچ شېوه‌یه‌ک له‌گه‌لدا نه‌چوونه‌ته سه‌ر...

شێخ ره‌زا که به‌چار زمان شیعره‌ی نووسیوه، شیعره‌ کوردیه‌کانی ئاراسته‌ی

په مەکی خەلکە کە کردوو. ئەو ھۆنراوانە ی بەم زمانە ی نووسیون سادە و ساکار و بەرھەمی میللیانەن. شیعەرە فارسییەکانی لە ئاستیکی بەرزتر و دیارترن. لە سەردەمی خۆیدا لە لای کەسانیک کە شیعری دیوان (کلاسیک) یان خۆش دەویست پەسند بوون. کەچی شیعەرە تورکییەکانی ھەموو لە شێوەی کلاسیکدا نووسراون، جوان و پرن لە چەمکی تازە و داھێنان و لە لایەن کەسانی پۆشنبیرەو پەسند کراون. لەم بارەییەو لە پێداھەڵدانە پێگەییوکانیدا توانیویەتی سەنگی خۆی بپاریزی... کە دینە سەر شیعەرە عەرەبییەکانی ئەمانە لە پێدوانگیکی سنووردان و لە ھەندیک پارچە و دێرگەلێکی ھۆنراو پێک ھاتوون کە لە لایەن جوانکاری شیعرییەو بە خێکی ئەوتۆیان نییە...

شیخ رەزا لە ناو شاعیرەکانی داشۆردنی پێش خۆی و پاش خۆی، وەک مامۆستایەکی جێوی تایبەت بە خۆی لە میژووی ئەدەبیاتی تورکدا جێی دیاری خۆی بە شایستیی بە دەست ھێناو. لە بەر ئەوەی میژوونووسانی ئەدەبیات ھەلی شیکردنەو بەرھەمەکانی شاعیریان نەبوو پابە ی تایبەتیا نەداوێتی.

بە ھەر حال دەرکەوتنی ئەم جۆرە کەسایەتیە کە مۆینە ھاوتا دەگمەنە، بەم زوانە یان لە داھاتوویەکی نێزیکدا بە نێزیک نازانین.

پەراویزەکان:

(۱) چوارینە کە ئەمەییە:

پادشاھ ھردو عالم شاھ عبدالقادر است
سرور اولاد ادم شاھ عبدالقادر است
اقتاب و ماھتاب و عرش و کرسی و قلم
نور قلب از نور اعظم شاھ عبدالقادر است

(۲) ئەو کەسانە ی ئەم گێرانەوہیە بە مەبەستی سۆفییانە دەگێرنەو و شیخ عەبدولقادی گەیلانی بەرز پادەگرن، داخۆ چی لە بارە ی ئەوہو دەلێن کە شیخ رەزا سرووشی لە گەیلانی وەرگرتوو و ئەم و ئەو بە بەدەرەوشتییەو دادەشۆژی؟ یان ئەو کەسانە ی شیخ رەزا داشۆردنی لە بارە یانەو نووسیو شایانی ئەو جێوانەن؟

(۳) سەرھتای ھۆنراوہکە ئەمەییە:

کامم کە بکامست و نە از شاھ و وزیرست
این مایە کە دارم ھمە از ھمت پیرست

واته:

- مه‌به‌ست و ئاره‌زووی به‌دی هاتووم له‌شا و وه‌زیران نییه.
- ئهم مایه‌یه‌ی که همه، هه‌موو له‌کۆمه‌کی پیره‌ویه که شیخ عبدالقادره.
- (٤) ده‌رویشه هیندییه‌کان زوو زوو سه‌ردانی ئه‌و ده‌رگه‌ی قادریه ده‌کن که له‌که‌رکووکه، شیخ ره‌زا که ده‌یتوانی به‌زمانی ئه‌وان قسه‌ بکا، به‌رینوینی شیخ‌علی پۆست‌نشین و براگه‌وره‌ی شیخ ره‌زا، له‌و کاتانه‌دا له‌هه‌ندیک ناوچه‌دا ناسرابوو.
- (٥) ورده‌کاری ئهم رووداوهمان له‌به‌شی کورته‌باسه‌کانی ئهم کتیه‌دا باس کردوو.
- (٦) هه‌روه‌ها برواننه‌ بابته‌ی "ناگه‌هان" له‌فه‌رهنگی "لغت ناجی" دا.
- (٧) شیخ ره‌زا ماوه‌یه‌ک له‌داشو‌رینیکیدا که جه‌میل سدقی زه‌هاویی یه‌ک له‌شاعیره‌ گه‌وره‌کانی عێراقی کردووته‌ بابته‌ و تیدا وشه‌ی زه‌که‌ر "نکر" ی له‌رووی ریزمانه‌وه‌ پتویست بووه‌ به‌سه‌ر "منصوب" به‌کار به‌ینی، که‌چی به‌پۆر "مرفوع" ی به‌کار ده‌هینی، زه‌هاوی که‌ گوێ به‌ ناوه‌رۆکه‌ قیزه‌ونه‌که‌ی داشۆرینه‌که‌ نادا، بگه‌ره شیخ ره‌زا به‌ نه‌زانینی ریزمانی عه‌ره‌بی تاوانبار ده‌کا، له‌سه‌ر ئه‌مه‌ شیخ ره‌زا ده‌لێ: "وشه‌ی - ذکر - نیرینه‌یه، که‌ نیرینه‌ بی‌هه‌میشه‌ هه‌ر به‌ بکه‌ر ده‌ژمێرری، له‌به‌رئه‌وه‌ هه‌چی تیدا نییه‌ گه‌ر به‌هه‌له‌ی ریزمانیشه‌وه‌ به‌کار به‌پنری، منیش وه‌هام کردوو!"
- (٨) صوک عصر تورک شاعرلری، ل ١٤٩٩ - ١٥٠٠.
- (٩) کۆواری "تصوف" ژماره‌ چوار - ی - ١٣ ی ره‌ببعولئاخیر ١٣٢٩ (رۆمی ٢١ ی مارت ١٣٢٧).
- (١٠) صوک عصر تورک شاعرلری، ص ١٥٠٠، په‌راویز، به‌لام چونکه‌ ئیبنولئه‌مین له‌ گشت لایه‌کانی شیخ ره‌زای نه‌کۆلیوه‌ته‌وه‌، زیده‌رۆی له‌م قسانه‌یدا هه‌یه.
- (١١) ئهم شاعیره‌ی که‌ له‌ شیعردا نازناوی (ساکت)ه، له‌ باره‌ی ژیان و شیعره‌کانیه‌وه‌ له‌ (ب ١، ل ١٥٤ - ١٥٨) ی کتیبی "کرکوک شاعرلری" ماندا زانیاری له‌باره‌وه‌ دراوه.
- (١٢) به‌لاسا‌یکردنه‌وه‌ی ئه‌و پداهه‌لدانه‌ی شیخ ره‌زا که‌ له‌ باره‌ی یوسف پاشاوه‌ی نووسیوه، مه‌لا که‌یفی پداهه‌لدانیکی نووسیوه له‌ سه‌ره‌تاکه‌یدا ده‌لێ:
- حضرت مهدینک احوالنی اظهار ایتدک
خار ایکن صدق ایله‌ گلزار ایتدک
منتفک شیخ‌لرینک پاینه‌ ایپلر تاقدک
صوفیلر بوینونه‌ تسبیح‌لرک مار ایتدک
- هۆنراوه‌که‌ی به‌م دیره‌ خه‌نینه‌به‌خشه‌ کۆتایی پێ ده‌هینی:

حقمز لیرا ایکن ایکی مجیدی آلامام
بحر لطفکله بنی بویله طمعکار ایتدک

(۱۳) ئەم وەرگیرانه هەلبەستراوه وەه‌ایه:

نولور اصحاب کەهفک کلبی تک بن یا رسول الله
اولایم زمرهء اصحابک ایله داخل جنت
او گیتسون جنته بن ده جهنمه روادری بو؟
او کەهفک کلبیدر بن ده سگ درگاهکم حضرت!

(۱۴) له بابەت ئەو کاریگەرییە شیخ رەزا بەسەر رەسافیدا هەیبوو، له ژمارە ی مایس -
حوزەیرانی ۱۹۸۷ی کۆواری (قارداشلق) دا بە عەرەبی هەلسەنگاندنیکیمان بلأو
کردوو هتەوه.

کورتە باسەکانی

ژیانی شیخ رەزا پەرە لە کورتە باس و نوکتە، شیعەرەکانی، بەتایبەتی پارچە و تاکە دێرەکانی، هەر یەکەو سەر بە باسیکن و رووداویک دەگەیهنن. بەشیک لەم باسانە لە هەندیک بەرھەمی چاپکراو و لەناو هەندیک دەسنووسدا هەن، هەندیکیشیان بەسەر زاری خەڵکدا دەگەڕێن. هەندیک لەم باسانە ی ژمارەیان گەلیک ئەستورە و بەھایەکی ئەدەبییان ھەیە لەم کارەماندا کۆ کردووەتەو. دەمانەوی بە هەندیک رووداوی نیوان نامیق کەمالی شاعیری ناوداری تورک و شیخ رەزاو دەست پێ بکەین.

کەمال ئەمین باران (۱۸۷۵ - ۱۹۵۷) ی شاعیر و ئاوازدا نەر لە نووسینیکیدا ئەو گفتوگۆیە لە نیوانی نامیق کەمال و شیخ رەزادا بەریتووە چوو، بەم جۆرە باس کردووە:

" ئێوارەیک کە شیخ رەزا دێتە ئەستەمبول بە کەمال بەگ دەناسینری و لە نیوانیاندا گفتوگۆ دەست پێ دەکا، کەمال بەگ بەم جۆرە دەست بە قسە دەکا:

- شیخ شیعری جوانتان ھەیە بەلام عەرەبی و فارسی زۆر بەکار دەھینی. هەندیک تورکیی پەتیتەری جوان دەبی.

شیخ رەزا وەلامی دەداتەو:

- تەنیا تورکییش بی، کەلکی ھیچی نابی. ئێوہ دێریک بلین و بزنام.

کەمال بەگ بە سووربوونەو:

ئەگەر بییری لی بکریتەوہ زۆر چاک دەبی. ئێوہ نیوہ دێریک بە عەرەبی و فارسییوہ بلین بزانی لە شتیک دەکا؟.

شیخ کە لە سی زماندا زیرەکییەکی شەیتانانە ی دەبی ئەم نیوہدێرە دەخوینتیئەو:

فروغ صحن گلشن رونق بزم چمن سنسک^۱

ئیدی، دهلی ئەم نیوه‌دێره جوان نییه؟ (فروغ، صحن، رونق) به عەرەبین، (گلشن، بزم، چمن) فارسین، له‌ناویدا ئەوهی تورکی بی، (ئاماژە بۆ نەورەسی بە‌غدايي ده‌کا که له‌وی بووه... و ده‌لی "سنسک" واتە: تۆی)

– ده‌لی: شیخ، تۆش وشه‌ت نه‌دیته‌وه هه‌لی بژی‌ری له‌لافی ئەم بووده‌له‌یه‌ت هه‌لبژارد!

شیخ ره‌زا به‌کسه‌ر ئەم قسه‌یه ره‌ت ده‌کاته‌وه و ده‌لی:

– نا قبوول ناکه‌م "ان نورسا من فحول اهل کمال.. ئەمه ده‌لی و لاقرتیکه ده‌بێته‌وه و که‌مال به‌گ بانگه‌یشتی شه‌تره‌نج ده‌کا و ده‌لی" وهرن بزانی هه‌ندیکیش تواناییت له‌مه‌دا ببینین "و باسه‌که داده‌خا"^۲.

ده‌سته‌واژه‌ی "فحول اهل کمال" به‌پێی گێڕانه‌وه ناوه‌خۆیییه‌کان نامیق که‌مال که‌یه‌که‌م جار شیخ ره‌زا ده‌بینی لێی ده‌پرسێ و ده‌لی: له‌ده‌قه‌ره‌کانی ئیوه‌دا "اهل کمال" هه‌ن؟ شیخ ره‌زاش له‌وه‌لامدا ده‌لی ئیمه "فحول اهل کمال" مان هه‌ن.

به‌پێی ئەوه‌ی مه‌لا محمه‌د سادقی شاعیری که‌رکووکی به‌خۆی باسی بۆ کردووم، رۆژیکیان نامیق که‌مال، ئەم نیوه‌دێره شیعره‌ ده‌خوینیته‌وه و داوا له‌ شیخ ره‌زا ده‌کا بۆی ته‌واو بکا:

شجر باغ وصالک ثمری فرقتدر

واته:

میوه‌ی دره‌ختی باخی به‌یه‌کگه‌یشتنه‌وه‌ت، لیکدا برانه

شیخیش به‌کسه‌ر نیوه‌دێری خواره‌وه‌ی بۆ ده‌لی:

أدمی گمراه ایدن دانه دلیلمدر

واته:

به‌لگه‌شم ئەو دانه‌یه‌یه که ئاده‌می وێڵ کرد.

که ئەمە ئاماژەییە بەوہی کہ ئادەم کاتیک لە بەهشتدا بوو، تاکە یەک میوہ
ہەبوو پتی خواردنی پی نەدراو، ئەم چووہ ئەوہی خواردووہ. بەم شیوہیەش
واتای نیوہدیری پیشوہ بەشیوہیەکی گونجاو تەواو کراوہ.

شیخ رەزا ھەموو دەم، بە نامیق کەمالیشوہ بەرامبەرەکانی خوئی دەمکوت
کردووہ، کەچی لەم گالتە رەقەیدا کە لە کەرکووکدا بلاوہ، دۆرانی بەرامبەر نامیق
کەمالی تیدا دیارہ:

رۆژیکیان لە کۆلانیکدا جووتبوونی دوو سەگ دەبینن، شیخ رەزا بە توانجەوہ بە
کەمال بەگ دەلی: "سەیری کەمال بەکە کەمال!" لەسەر ئەمە نامیق کەمالیش
تەورییە بە وشەیی رەزا دەکا کە بەواتای ناوچەیی، رازیبوون دەگەینەنی توانجەکە
رەت دەکاتەوہ و پتی دەلی "ئەوہی ژیرەوہ رەزا و ئەوہی سەرەوہش رەزایە!"

باسیکی تر کە لەم باسە دەکا، لە نیوانی شیخ رەزا و ئەمین ئاغا کۆییدا بەم
شیوہیە بووہ:

رۆژیک ئەمین ئاغا باس لە شارەزایی لە کرین و فرۆشتنی کەریک دەکا، شیخ
رەزا بە وشەیی "ئەمین" کە واتای "ھێمن و لەسەر خو" دەگەینەنی بە توانجەوہ پتی
دەلی و دەپرسی: "داخۆ کەرەکە ئەمینە؟". ئەمین ئاغا ھەر خوئی تیک نادا و دەلی:
"بشیگیی رەزایە!"

روداوی باسی خویشی شیخ رەزا لە ئەستەمبولدا گەلیک زۆرن، لەناو ئەمانەدا
ئەو باسەیی حاجی رەشید تەرزایی گەدک ئەم باسە سەیرەیی بۆ گێرامەوہ:

شاعیر ماوہیەک لە سەردەمی لاوتیدا لەگەڵ دەرویش ئەفەندیی مفتیزادەیی
کەرکووکیدا لە ئوتیلیکی ئەستەمبولدا لە یەک ژووردا دەبن، کە دەزانی دۆستەکەیی
دەییوئی لەو پاداشت و دیارییانەدا بەشدار بۆ کە بەرامبەر شیعیی پیداهەلداندا
بۆیان دەھینا، ئەو ئوتیلە جۆ دەھیلی و دەگوازیتە شوینیکی تر. لەم کاتانەدا بە
شیعییکی قیزەونەوہ قوتابخانەیی شەری ئەستەمبول یان سەربازیی روشدییە
دادەشۆری و ئەو شیعیرە بە دزییەوہ لەبەر دەرگەیی قوتابخانەکەدا ھەلداوایی و

لهژیریشیدا دهنووسی "شیخ رهزای کهرکووکی" و ناوی ئوتیله کۆنهکهی که شیخی لئی بووه، لهژیردا دهنووسی... بهشیک له قوتابیانی هه‌لچوو ده‌چنه ئوتیل و ده‌رویش ئه‌فه‌ندی پیشوازیان لئی ده‌کا، ده‌پرسن: "شاعیری کهرکووکی تۆی؟". ده‌رویش ئه‌فه‌ندی وا ده‌زانی هه‌رچییه‌ک بۆ دیارییان بۆ شیخ هیناوه و فه‌رموویان لئی ده‌کا، لاوه‌کان که دینه ژووره‌وه سه‌روگویتلاکی چاک ده‌کوئن و داخی دلیان به‌سه‌ردا داده‌پێژن. رۆژی دواتر شیخ ره‌زا دینه لای و پیتی ده‌لئی: چاوچنۆکیته ئه‌م حاله‌ی به‌سه‌رتدا هیناوه... که‌فاره‌ت بۆ^۲.

ئیب‌نولئه‌مین مه‌حمود که‌مال، له‌و کتێبه‌یدا که ناوی براوه، ئه‌م باسه‌ی نووسیوه که پێوه‌ندی به‌ شاعیره‌وه هه‌یه:

"شیخ ره‌زا چامه‌یه‌ک دهنووسی له‌ سه‌ره‌تاکه‌یدا ده‌لئی:

مزن بیهوده از فضل و هنر ای یار همدم دم

که از فضل و هنر بهتر بود دینار و درهم هم

که پیشکیشی عالی پاشای ده‌کا، به‌لئینی ده‌داتی دا‌بینکردنی په‌نجا لیره مووچه‌ی بۆ پیشنیاز بکا. شیخ، که چۆنیه‌تی باسه‌که بۆ ئه‌حمه‌د پاشای بابانی یه‌ک له‌ خو‌شه‌ویستانی ده‌کا، ده‌لئی: "یان سه‌درئه‌زه‌م یان تو شتیکتان لئی دئی ئه‌م کاره‌ جیبه‌جی نابئی". به‌ر له‌وه‌ی ئه‌م کاره‌ سه‌ر‌بگرئ پاشا نه‌خۆش ده‌بئی و ئیدی ناچیته‌وه بابی عالی بۆ ده‌وام و ئه‌وه‌نده‌ی پئی ناچی کۆچی دوا‌یی ده‌کا.^۳

دیسان ئیب‌نولئه‌مین ده‌گێرتیه‌وه: "له‌و کاتانه‌دا که شه‌ویک ئیبراهیم ئه‌فه‌ندی چه‌بده‌ری زاده له‌ ما‌لمان بوو، گێرایه‌وه که شیخ ره‌زا ئه‌م دیره‌ شیعه‌ری خواره‌وه‌ی له‌ باره‌ی زاتیکه‌وه‌ گوتوه‌ که یه‌ک له‌ والیه‌کانی مووسل بووه:

باب عالیدن چیقان والیره یوقدر سوزم

بویله بر بوق والی انجاق باب سافلدن چیقار

واته:

قسمه بۆ ئه‌و والیه‌یانه نییه که له‌ ئه‌نجومه‌نی وه‌زیران "بابی عالی" یه‌وه ده‌رده‌چن

والیبهکی وا "گوو" به لکو له ده رگای خواره وه دینه دهر
(سادی ووجدانی) شاعیر له کۆره که دا بوو، گوتی: " له جیاتی بر بوق، بوم
بوق بووایه گونجاوتر بوو " واته: له جیاتی " گوویهک، یهک گوو " بیوتایه " گووی
ته واو ". منیش گوتم " ئەم داهینانه به لگه ی خووخوشیتانه " ناماده بووان پیدیان
خۆش بوو .

دیسانه وه ئیبنولئهمین، له ئەمین فهیزی شاعیر و ئەدیبی سلیمانی دهگیریته وه
و نووسیویه تی: ۱۳۲۰ که نیازی چوونه حه جم پێ راگه یاند شیخ گوتی: " حه ج
له سه ر تق فه رز نییه، مه چۆ، " منیش ئەم دیره م بۆ خوینده وه:

مقصدک خالق ایسه خلقه نیازه گیتمه
املک عشق حقیقی ایسه مجازه گیتمه

واته:

ئەگەر مه به ستت خوایه، بۆ نیاز مه چۆره لای خه لکی
ئومیدت ئەوینی راسته قینه بی مه چۆره " ئەوینی مه جازی "
شیخ دوا ی هه ندیک راما ن ئەم دیره شیعه ری له به رامبه ردا گوت:
کعبهء دل گبی بر طور تجلیک وار
سندهر منزل مقصود حجازه گیتمه

واته:

چیای تووریکی دیارکه وتنی وهک کابهیی دلت هه یه
مه نزلئ مه به ست له خۆتدایه، مه چۆ بۆ " حیجاز "

ئەم باسه ش که له کۆنه وه له که رکوکدا له ناو خه لکدا بلاوه سه رچاوه که ی ده بی
ئەمین فهیزی بی. به پیتی ئەوه ی ئیبنولئهمین له و کتیبه ییدا که ناوی هینراوه،
چه سپاندوویه تی، که هه والی رووداوی بۆمبیدانانی کۆشکی یلـدز به نیازی
تیرۆکردنی سولتان عه بدولحه مید ده دریته شیخ ره زا، ده موده س که ئەم دیره

شيعره دهلي:

نه دييهم حكم خدادار هو يحيي و يميت
يوقسه مقصودمزي حاصل ايدردى ديناميت

واته:

چي بلّيم فهرماني خوايه، خوځى دهژيننى و خوځى دهمريئى
ئهگه نا ديناميت مه به استمانى دههينايه دى
ئهمين فهيزى بو گالته پيى دهلي: "ئهگه پاشا گوځي لي بي دهتنيريتته
تاراوگه يه كي دور"، شيخ يه كسه شيعره كه دهئاخنيته ناو ئهه قالبه وه و دهلي:
جمله نك حافظي حقدر هو يحيي و يميت
پادشاه ظل خدادار اكا نيلر ديناميت

واته:

پاريزهري هر همووان خوايه، خوځى دهژيننى و خوځى دهمريئى
پاشا سيپهري خوايه، ديناميت چي لي دهكا

له باسي گه شته كه ي شيخ رهزادا بو توركيا و يهك له و رووداوه سهيرانه يدا، له
دانيشتنيكدا كه شاكه ئه فهندي خاننشينى لي بوو بهم شيويه گيرراوه ته وه:
روژيكيان له باريكي ماندوو و شهكته و داهيزراو، كاتي نيوره رو گه شتمه
شاريكي، بي پاره و پوول، به برسيتي ده سوورامه وه. له كو تايدا بينيم له درگه ي
مالكي گه وره وه خه لك يكي زور ده چنه ژوره وه. منيش يه كسه خوم كرد به
ژوردا. له وره بانگه يشتيكي شاهانه هه بوو، كه ميكي تر پي كه وه له سه ر سفره ي
نانخواردندا رو نيشتين. بانگه يشتنكراوه كان ناوي خويان لي هينا و كه وچك و
چه تاليان گرت به دهسته وه و منيش وهك نهريتي خومان به دست دستم به بهركول
و هه للووشين كرد. گشت بانگه يشتنكراوه كان چاويان تيم بريبوو. منيش خوم لي
نه بان كروبوون هر خه ريكي خورا كه كه ي به رده مم بووم! خواردن خورا، هه لساين
و چويينه وه جي خومان، په يوين دهستي پي كرد و به لام من بيده نگيم به باستر

زانی، دواتر ئەفەندییەکی تەمەن ناوەندیم بینی لێم نێزیک کەوتەو. هاو دەمی
خاوەنمەل بوو، دواتر ئەمەم زانی. بە پەشتبەرزێ لێی پرسیم کە من کێم؟ منیش
و ئەلامیم بەم جۆرە دایەو: "ئەدی تۆ کێیت؟". کابرا و ئەلامی دایەو و ئەم
گفتوگۆیەمان لە نێواندا پوو دا:

- من شاعیرم.
- منیش ما عیرم.^٦
- ما عیر یانی چی؟
- ئەی شاعیر یانی چی؟
- شاعیر بە کێش و بە سەر و شاعیری چەمک جوان دەلی.
- ما عیریش وا دەکا.
- کەوابی شاعیریکمان بۆ دروست بکە با بزانی.
- بە تورکی بی یان بە فارسی؟
- دلێت هەرچۆنێکی گەرەک بی!.. بە عەرەبیش بیلێن هاو شپۆی شاعیرە کەتان
دەلێم "تەنزیر دەکەم!"
- بێدەنگییەکی قوول ئەو ناوەی داگرت... هاو دەمە کەمی خاوەنمەل بە واتای:"
چاوم مەلە، برژانگەکان بالی ئەون. هەر کاتیک ویستی بفری سێبەریشی بە دوادا
دەچی " شاعیرێکی فارسی گوت. ^٧ منیش بەرامبەر بەمە " شیخ رەزا دەلی "
یە کسەر دێرێکی تیزنایمەزم هەلبەست و خوێندمەو کە واتاکەمی بەم جۆرەیه: " -
هینە کەمی من ئەسپە، توو کەکانی یالە ئەسپە، دەچیتە ناو قینگی شاعیرەو،
گونیش بەدوایدا دەچی ^٨. بێدەنگیی ئەو ناو یە کسەر بوو پیکەنین و
سەر سورمان...

دەلێن جەمیل سەدقی زەهاوی شاعیری ناسراوی بەغدایی بە شاعیرێکی
داشۆردنی درێژی عەرەبی شیخ رەزا دادەشۆری. شیخ هەر کە ئەمە دەبی و
نابی. بە چوارینەیهکی قیزەونی بە عەرەبی، زەهاوی دادەشۆری کە ئەمە
واتاکەیهتی: " قسەم قسەیه بوختان نییه، دایکی جەمیل لە پشتهوهی زایبوه، ئەگەر

بروا به قسهه ناکه؟ تۆ نابینی زهریدی رووی له شوینهواری گووهوهیه؟^۹ . له باره‌ی زه‌هاوییه‌وه که زمانی تورکی به‌شپوهیه‌کی ڤیکوپیک زانیوه و شیعریشی ڤی نووسیوه، دیریکی ناشرین و ناقولای به تورکی گوتوه، که ئیدی زه‌هاوی جاریکی تر خۆی تووشی شه‌ره‌شیعری شیخ ناکا . دیره‌که ئه‌مه‌یه:

سورمه‌دان مادرك س. دن یمش ملیونجه میل

کیم بیلور سن هانگی کلبک یاوریسیسک ای جمیل

واته:

کولتوری دایکت له کتر، ملیونه‌ها میلی خواردوه

کی ده‌زانی تۆ به‌چکه‌ی کام سه‌گی ئه‌ی جه‌میل

شیخ رها که جار جار چووته سه‌ردانی که‌سانی ناسراوی شاره‌که، به‌پیتی داوونه‌ریت له‌به‌رئه‌وه‌ی له‌ ڤیماقوولان ژمیرراوه به‌ سواری ئه‌سپ ده‌چووه ئه‌ملاولا.. له‌ هه‌ندیک بۆنه‌شدا سه‌ری له‌ ته‌کیه‌ی شیخ باقی داوه که له‌ گه‌ره‌کی شاترلودایه... ماوه‌یه‌ک له‌ به‌ر ئه‌وه‌ی ئه‌سپه‌که‌ی ده‌تۆبی ناچار ده‌بی سواری گویدریت بی. شیخ باقی ئه‌فه‌ندی به‌ناوی سوعبه‌ته‌وه توانجی تی ده‌گرئ و لپی ده‌پرسی: "ئه‌سپه‌که‌ت له‌ کوپیه؟"، شیخی شاعیریش گه‌مه‌ی به‌ "ته‌ورییه" به‌ ناوی باقی واته "ماوه‌ته‌وه" ده‌کا و به‌م دیره شیعه‌روه وه‌لامی ده‌داته‌وه:

هر خصوصده بنی تعطیل ایلمن اللهم

اتمی اولدیردی اما اشگم باقیدر^{۱۰}

واته:

هه‌رچۆنیک بی خوا په‌کم ناخا

ئه‌سپه‌که‌می تۆپاند به‌لام که‌ره‌که‌م (باقی)یه .

شیخ رها له‌ هونه‌ره‌کانی شیعری دیوان "کلاسیکی" پتر مه‌راقی ئه‌م جووره هونه‌ره‌ی "ته‌ورییه"یه بووه، بۆ توانجگرتن له‌م و له‌و. دیسانه‌وه له‌م دیره شیعه‌ره

قیزهونه، به لام رهسهن و له دوو وشه‌ی کۆتاییی نیوه‌دیره‌کاندا به‌رچاو ده‌که‌ون که له‌باره‌ی ته‌کیه‌ی شیخ باقی، له گێڕانه‌وه‌یه‌کی تردا له‌باره‌ی شیخ عه‌لیی برا‌گه‌وره‌ی خۆی و ته‌کیه‌که‌ی خۆیا‌نه‌وه‌ی گوتوو و ده‌لێ:

بو تکیه کیمک تکیه‌سیدر شیخی/ده‌وارمی
سرحالقه‌ء نکرنده گزهن خلفه/سی کیمدر؟

واته:

ئهم ته‌کیه‌یه ته‌کیه‌ی کتیه؟ شیخیشی هه‌یه؟... یانیش: شیخه‌که‌ی "ده‌واره"؟
له‌سه‌ر هه‌لقه‌ی زیکره‌که‌یدا خه‌لیفه‌ی هه‌یه؟!... یانیش خه‌لیفه‌که‌ی کێرمه‌؟!

له کتیبی ئه‌نتۆلۆجیی داشۆردن "هجو انتولوژیسی"ی حیلمی یوجه‌باشدا، ئه‌و باسه‌ی له‌و وتاره‌ی به‌ ناوونیشانی شیخ ره‌زای شاعیری که‌رکووکی "کرکووکی شاعر شیخ رضا"ی که‌مال ئه‌مین بارانه‌ لێره‌دا وه‌ک خۆی ده‌گۆزینه‌وه:

" له مێژوویه‌کدا..... سه‌ردارانی عه‌شیره‌تیکیان که‌ ناوی زه‌نگنه‌ بووه ده‌ستگیر کردووه.^{١١} به‌یۆنه‌ی ئه‌وه‌وه که‌ کچیکیان لێ خواستوون و خزمایه‌تیان له‌گه‌ڵ شیخ ره‌زا هه‌بووه، شیخی بانگه‌یشتی به‌ندیخانه‌ کردووه و داوای لێ کردووه له‌ موته‌سه‌ریف داوا بکا لێیان بیورێ. له‌به‌ر خاتری ئه‌وان چووته‌ لای موته‌سه‌ریف و تکا‌که‌ی لێ کردووه. پاشا پتی راگه‌یاندووه که: " شیخ ئه‌فه‌ندی! تۆ بچۆره ته‌کیه‌که‌ی خۆت، نزا بکه. تیکه‌لی کاروباری سیاسی مه‌به " و به‌م جۆره دووری خستووه‌ته‌وه. که‌ چووته‌ ده‌روه‌ که‌هیه‌ی موته‌سه‌ریف داوای ده‌که‌وی و پتی ده‌لێ: " ئه‌گه‌ر سی لیره‌ بده‌ی پاشا به‌ندییه‌کان به‌رده‌دا ". دۆزه‌که به‌ زه‌نگنه‌کان ده‌لێ و ئه‌و سی لیره‌یه‌ی لێیان وه‌رگرتبوو ده‌داته که‌هیه. داوای چاوه‌روانیی چهند رۆژیک که‌ ده‌بینی زه‌نگنه‌کان به‌رنه‌درانه‌وه، دووباره‌ ده‌چێته‌وه لای که‌هیه و که‌هیه ده‌لێ: " پاشا ئه‌سه‌په‌که‌ی تۆشی ده‌وی " که‌ ئه‌مه‌ش ده‌بی، ناچار ئه‌سه‌په‌که‌شی که‌ ناوی (ره‌هوار)^{١٢} بووه ده‌دات، به‌لام دیسانه‌وه کاتیکي باش ره‌ت ده‌بی هه‌والی به‌ربوونه‌وه‌یان هه‌ر نابێ، ده‌لێ: " بێن بزانه‌م ئه‌و قه‌له‌مه‌م بده‌نی " و ئه‌و داشۆردنه‌ ده‌نووسی که‌ سه‌ره‌تا‌که‌ی ئه‌مه‌یه که‌ ده‌لێ:

واجب اولدی ایدهلم درد دل اظهاری

چونکه دل علتنه منجر اولور اضماری^{۱۳}

دوای ئەم هۆنراوهیه موتەسەرپ پارەکش و ئەسپەکش دەداتەوه و
بەندکراوهکانیش نازاد دەکا".

ئەوهی باسەکه دەیگەپەنی ئەوهیه که دیاره موتەسەرپ بەرتیلەکهی
وهرنهگرتوو، بەلکو دەرگاوانهکه بووه، دواتر که پاشا هەلویتەکهی زانیوه
بەهەر حال سزای شایستەیی ئەوی داوه.

باسی ئەو چامەیه و ئەو پاداشتهی شیخ رەزایەمان کردبوو که سالی ۱۲۹۰ بۆ
ناسیرەدین شای حوکمداری ئێرانی له کاتی سەردانی ئەسته مبولیدا پیشکێشی
کردبوو. شا ماوهیهک واتای سەرەتای غەزەلیکی حافزی که واتاکەیی دەلی:
"بولبولیک پەلکه گۆلیکی رەنگ جوانی به دهنوک هەلگرتبوو، بۆ گەیشتن بهو گۆله
بهسۆزهوه دهکرووزایهوه."^{۱۴} له کاتی خۆیدا له شاعیره ئێرانییهکانی پرسیهوه،
وهلامی دنیاکه رهوهی دهست نهکهوتوو، بۆ روونکردنهوهی ئەمه ئەم چاره له شیخ
رەزای پرسیهوه، شیخ رەزاش دێری مەبەستی، هەر بهو کیش و سەر وایهوه و هەر
بهو زمانه، به هۆنراوهیهکی سهیروسه مەر هوه روون دهکاتهوه.^{۱۵} واتای هۆنراوهکه
وهایه: "گهرهم! زۆر خه مبار بووم له کاتیکدا ئەو پرسیارم به بیردا هاتهوه که
پرسیبووتان، داخۆ مەبەستی حافز له "بولبولیک پەلکه گۆلیکی رەنگ جوانی به
دهنوک هەلگرتبوو. "چی بووه؟.. بۆ بینین و زانیینی ئەم گهوهره تاکانهیهی ناو
ئەم سهدهفه، به دریاوی ئەبجهدا رامام. "بلبلی برک گلی" به ژمارهیی ئەبجهدی
سپسهت و په نجا و شەش دهگرتیهوه که له گەل (عهلی)، (حهسەن)، (حسین)
هاوژمارەن. پەلکی گۆل سهوزه، نیشانهی حهسەنه، چونکه که شههید کراوه رووی
سهوز هەلگهراوه.^{۱۶} رەنگی گۆل سووره، نیشانهی حوسینه، چونکه که شههید
کراوه کۆلمی به گۆله هەنار هەلگهراوه، بولبولهکه به یهگهه یشتنهوهی هەردوو
گۆلهکهوه به سۆزهوه له کرووزانهوه دایه."

شیخ رەزا که ناوی حەزەتی عەلی و حەسەن و حوسین سلایان لی بی به
ژمارهیی ئەبجهدی هەلسهنگاندوو، شا ئەم هۆنراوهیهی پی خۆش دەبی. هەر

له لایهن شاعیر به خۆیه وه تهخمیسیش کراوه. ۱۷

باس و قسهی خۆشی تری شیخ په زامان له هه ندیک له لاپه رهکانی تری کتیبدا
جی کردووه ته وه.

په پراویزهکان:

(۱) ئەم نیوه دپیره، له سه رهتای غه زه لیککی عوسمان نه وره سی شاعیره وه وهرگیراوه که
نامیق که مال خۆشی نه ویستووه، له دیوانه که پیدا به شپوهی: "فروغ شمع مجلس رونق
صحن چمنسک سن" نووسراوه ته وه.

(۲) پروانن: نووسینی به ناوونیشانی دۆزی زمان "دیل مسئله سی" ی "که مال ئەمین
باران". کۆواری (تورک دوشونجه سی)، ژماره ۲۵، کانوونی یه که می ۱۹۵۵، که
پیشتر باسی ئەم برکه یه مان کردووه و سالی ۱۹۰۹ میچهر سوونی که پیده ی ئینگلیز
له مالی شیخ رها خۆیدا له که رکوک سهری لی داوه، به هه له تیی که پشتووه و به
شپوهیه کی ئالۆزی گوازتووه ته وه.

(۳) له وانیه ئەم رووداوه، نیشانه یه کی بی بایه خی کتیبه رکتیه کی نیوان بنه ماله ی مفتی
دهرویش ئەفهندی و بنه ماله ی تاله بانی له که رکوککی سه رده می خۆیدا بووبی، که شیخ
رها سه به مه ی دوا بیانه، هه روه ها له م باره یه وه سوله یمان مو فتیی کوره گه رده ی
دهرویش ئەفهندی له کتیبی ده ستنووسی وهرگیرانی "اجمال عشق" دا که له
فوزوولی "ی وهرگیراوه، هه ندیک په راویزی بق کردووه. له م باره یه وه پروانه:
نووسینیکمان به ناوونیشانی - ئیجمالی عیشق - ی فوزوولی و وهرگیرانیک که له
که رکوکدا کراوه - "فضولینک اجمال عشقی و کرکوکده یاپیلان ترجمه سی -"
ژماره ۱۸۴ ی کانوونی دووه می ۱۹۸۷ ی کۆواری "قارداشلق" ... له گه ل به ده ست
نه که وتنی ته وای هۆنراوه که هه ندی له نیوه دپیره شیعریه قیزه ونه کانیمان به گوئی
بیستووه.

(۴) و (۵) صوک عصر تورک شاعر لری ل ۱۵۰۱.

(۶) به هه رحال شیخ رها وشه ی (بعیر) ی عه ره بی که واتای حوشت ده گه یه نی به شپوهی
(باعر) گو توه. به لام له بهر ئەوه ی شاکر ئەفه ندیی گپه ره وه ی باسه که ی به (ماعیر) ی
گپه ریه وه، منیش هه ر وه هام نووسییه وه.

(۷) ده قه که ی ئەمه یه:

چشم من مرغست مژگان بال او
هر کجا او رود سایه از دنبال او

ئەم دېرە بەپىتى گىرئانە وەھىيەكى تر بەم جۆرەيە:

چشم ما بازست مویش بال او

ميرود هر جا كه خواهد مال او

(۸) ئەم دېرەيى كه لهنگى له كېشەكەيدا هەيە، ئەو شىئەيەي پىي گىرئانە وەتە وە بەم جۆرەيە:

كير من اسپست مویشا بال او

ميرود دركون شاعر خايه از دنبال او

بەپىتى گىرئانە وەھىيەكى تريس بەم جۆرەيە:

كير ما مارست و مویش بال او

ميرود دركون شاعر خايه در دنبال او

(۹) دەقى چوارىنەكە بەم شىئەيەيە:

اقول قولاً ليس مفتري ام جميل ولدته من الورا

ان لم تصدق قولى اما ترى صفة وجهه من اثار الخرا

جەمىل سەدى زەھەوى (۱۸۶۳ - ۱۹۳۶) يەكەيكە لە دوو شاعىرى گەورە، كە لە

سەردەمى خۆياندا بەعەرەبى شىعەريان نووسىووە. ئەوى تریان مەعرووف رەسافىيە.

(۱۰) لە جىاوازىي رۆونووسدا وشەي (ايلمز) لە شىئەيەي (ايدەمز)، (اتمى اولدىردى) لە

شىئەيەي (اتم اولدىسەدە) هاتووە.

(۱۱) وشەي (زنگە) كە لە نووسىنەكەدا هاتووە، هەرچۇنىك بى دەبى (زەنگنە) بى.

(۱۲) رەھوار، وەك كەمال باران دەلى لەو پتر كە ناوى ئەسپ بى، وشەيەكە بۆ ئازەلى

رئى بە ئاسانى دۆزەرەو دەگوترى، لە شىئەيەي ناوچەييدا رەھوانى پى دەگوترى.

(۱۳) ئەم داشۆردنەي لە سەرەتادا لەبارەي فەرىق عەلى پاشاي گوتووە، دواتر بەو

سەرەتايەي سەرەو تەخمىسى كردووە. دەقەكانيانمان لە بەشى داشۆردندا

نووسىووەتەو.

(۱۴) دەقەكەي ئەمەيە:

بلبلى برک گلى خوش رنگ در منقار داشت

وندران برک و نوا خوش نالهای زار داشت

(۱۵) دەقەكە ئەمەيە:

صاحباً در حالتی کین بنده غم بسیار داشت

یادم امد از کلام ان جناب اظهار داشت

گفته بودی مقصد حافظ چه بود از آنچه گفت

(بلبلى برک گلى خوش رنگ در منقار داشت)

نصف شب غواص گردیدم ببحر ابجدی
تا ببینم این صدف ایا چه در دربار داشت
بلبلی برک، گلی شد سیصد و پنجاه و شش
با حسین و با حسن هم با علی معیار داشت
برک گل سبزست ان دارد نشانی از حسین
چونکه در وقت شهادت سیزده رخسار داشت
رنک گل سرخست ان دارد نشانی از حسین
چونکه در وقت شهادت عارچ گلنار داشت
بلبلی باشد علی کسرفت ان هر دو گل
(وندران برک و نوا خوش نالهای زار داشت)

(۱۶) واته شین و مؤر بوویوو که نهمش بههوی ژاراویبونهوه بووه.

(۱۷) له بنه رتدا حافر، دیری مه بهستی نهو غه زله بنه ما سؤفیکه ریپه که ی به شیوه یه کی
نواندنی یه کیتی بوون - سه ره خؤ وینا دهکا ... هرچونیک بی واتای نه م دیره به
دووه م دیر به هونه ری دهستنی شانکردن و به گۆهینان پروون دهکاته وه. دهقی دیره که و
روونکردنه وه که ی به م جوره یه:

گفتمش در عین وصل این ناله و فریاد چیست

گفت مارا شیوه معشوق در این کار داشت

واته: " بهو بولبوله م گوت: که ته او ویک له باری به یه ککه یشتندای نه م نالین و هاوارت له
چییه؟ گوتی: ده رکه وتنی دل بهر نیمه ی خستووته نه م بارودوخه " نه مه واتا: بههوی
روو له خوا کردنه وه، له پایه ی به یه ککه یشتندا چاکه ی ره ها و جوانی خوی نیمه ی
خستووته نالین!

بهشی دووهم

شيعری جنیو و داشۆردن

١

(بهسههاتی دزیوی لهگه‌ل کوره بولغاری و ئه و رسواییه‌ی داویه‌تییه پال خۆی)

عاجز و محزون دولاشیرکن در آیام فراق
بر اوشاغی گوردم آندر کوچه‌ه شهر عراق
لبلری لعل بدخششان دیشلری مانند در
گلمش گلمز جهانه بویه بر شیرین اوشاق
بی آمان عاشقلری پروانه وش سوزان ایدر
قدرت حقدن اولوبدر هر یاکاغی بر چراق
یوغیکن روز آزلدن بر فلوس آهمرم
سویلدم بیک لیرایه گلک فقط بر از یتاق
حاصلی بو سوزیمه یومشالدی دوشدی اوکمه
منزل مقصودیمه عزم ایتدی یتدی براق
گچدی صدره اوطوروب مانند شاه محترم
أمر قیلدی باده گلسون مجلس عشرت قوراق
چونکه اول نوش ایلدی قساق باده می
دیدى بویروک جبهه‌سک قویدی یره اول یوزی اق

.....

.....

خیل ایله تاصبچه دک اول ایشی صاووتمادم
اونجه گلدیم گیتدم طاقتم طاق اولدی طاق

گون طلوع ایتدی اول ایش کافر کفایتدر دیدی
سن گبی بر بی مروت گورمدم قوی بر صیچاق
عاجز اوله بندهدن آی شاه خوبان سویلدم

.....

خیل ایله طوتدی گریبانم دیدی اقچه ویر
سویلدم صبر ایله جانم بر زره باری اوطوراق
بیلدی بنده پاره یوقدر شوپله فریاد ایلدی
شول اوزدن باشه جمع اولدی اصحاب سوقاق
دیدیلر نولدی سکا اُسراریکی فاش ایت بزه
بو هریف باغم صوارمش ویرمز ایمدی حق طاق
دیدیلر ویر چوجغک حفق دیدم یوقدر فلوس
چوزدم اندن بر ایکی قدم همان اولدم ایراق
بریسنه دیدی بوندن حقمی تحصیل قیل
ممکن اولوب ویرمز ایسه صاریغک بویننه تاق

واته:

له رۆژانی دووریدا له کاتیکدا خه مگین و بیهیز دهگه پام
له کۆلانیکی شاری عیراقدا مندالیکم بینی
لیوهکانی یاقووتی به دهخشان. دانهکانی وهک مرواری
مندالی وها جوان و شیرین نه هاتووه و نه دیته جیهان
به بی سلکردنه وه، دلدارانی وهک پهپوله دهسووتینی
له لایه ن خواوه هر کولمیککی بوووته چرایهک
هر له رۆژی نه زله وه یهک فلسی سوورم نه بووه
گوتم به هزار لیره ورن، ته نیا هندیک پیکه وه بنوین
به کورتی بهم قسانه م نهرم بوووه و پیشم کهوت
به رهو شوینی مه بهست کهوته ری...
چووه سه رهوه دانیشته وهک شاهیکی به ریز

فهرمانی دا بادهی خوار دهنه وه بی، کۆرپک ببهستین
چونکه ئەو چهند جامیکی مهی نۆشی
گوتی فهرموو، ئەو روو سپییە نیتوچهوانی نایه سەر زهوی

.....

به زیادهوه تا بهیانی ئەو کارهم سارد نهکردهوه
هیند هاتم و چووم تاقهتم تاق بوو " بهشه ئاوی لی برا!! "
کارهکه تا خۆر ههلات هەر بهردهوام بوو، گوتی کافر بهسه!
بی ویزدانی وهک تۆم نهدیوه لینگه ری با گوویهک بکهین
گوتم ئەی شای جوانان لیم زین مه به

.....

داوینی به توندی گرتم و گوتی پاره بینه
گوتم پشووت بی گیانه با یهک تۆز دانیشین
زانی پاره له لای من دهنس ناکهوی وهها دهستی به هاوار کرد
لهم ئاوازهوه خه لکی کۆلانمان به سهردا کۆ بووهوه.
گوتیان چیت لی هات نهینیتمان بۆ بدرکینه
گوتی ئەم کابرایه باخهکه می ئاو داوه و ئیستاکه ههقی بهشه ئاوهکهم نادا
گوتیان ههقی مندا له که بده گوتم پاره نییه
لهو جودا بوومهوه و یهک دوو ههنگاو لپی دوور که وتمهوه
به یهکتیکیانی گوت مافهکه می لی وهربگره
ئهگهر دهکری و نهیدا سه ریپچ (میتزهر) ههکی به ملیدا بنائینه

پهراویزی نووسهر: دیره دزیوهکانی ناو ئەم هۆنراوه بهرهمی خه یاله م لیره
دانهنا. دهکری بۆ ئەم دیرانه سهیری دیوانهکانی شاعیر بکری. وشه ی (اوشاق) ی
ناو هۆنراوهکه بۆ مندا لی نیرینه ی بچووک بهکار هینراوه. دهسته واژه ی (حق طاق)
- مافی تاق - له بنه رهدا واتای کریی دیاریکراوی ئاودیری باخهکان دهگه یه نی،
که یهک (تاق) بره ئاوی بهکاربرای ده سهعات بووه. شاعیر بهمه هونه ری

(ایهام)ی دروست کردووه. دهسته واژه‌ی (صاریغیک بویننه تاق) واته: سه‌ریچچه‌که‌ی بخه ملیه‌وه، واتا: که‌سیکی زانا هه‌لسوکه‌وتیکی سووکی لی ببینری له‌لایهن که‌سانی تره‌وه، سه‌ریچچه‌که‌ی له ملی بکری و به‌ناو خه‌لکدا په‌لکیش بکری و سووک و رسوا بکری. شاعیر ئه‌مه بقو خوی به ره‌وا ده‌بینی! له‌کونه‌وه شاعیران وهک له نیوه‌دیری فوزوولی شاعیری هه‌ره‌گه‌وره‌ی تورکدا که ده‌لی: "فضولی رند و شیدادر / همیشه خلکه رسوادر" واته: "فوزوولی رند و شه‌یدایه / همیشه رسوای ناو خه‌لکه" پتیا ننگ نه‌بووه ریسوابوون بده‌نه پال خویان، پروانه فره‌نگی (لغت ناجی، ل ۴۰۱). به‌لام عیشقی شیخ ره‌زا جوریکی تره. شیعریشی دزیوه.

۲

(ئهمه‌ش به‌سه‌ره‌اتی له‌گه‌ل کوره بولغاری و رسوایی دانه پال خوی و گالته‌ی له‌گه‌ل ئهمه‌د پاشای بابان که له پیداه‌لدان ده‌چی)

(رۆژی یه‌کشه‌مه‌مه که مه‌شه‌وره به رۆژی بازار
من به‌غار که‌وتمه دومیالی کوریکی بولغار)

.....

.....

(دامه‌نم گرت و وتم): مرحمت ایت الماسم
بوپله یان‌دیرمه بنی اتش عشقک ایله زار
بنی صید ایتدی سنک دیده اهو روشک
أی سنک دیده‌لرک اهویی شیری‌رشکار
(ساعه‌تی چاک له سه‌ر و سووره‌تی نه‌حسم فکری)
(بیم وت): گیت ایشیکه حاجی بابا یغمامی وار
صاچمه لاقیردیلرک حاصلی یوق اقچه‌گتیر
اقچه‌سز ایتمه صاقین ارزوی بوس کنار
(من که یه‌ک پاره‌ی جلقم له ازل شک نه‌ده‌برد)
(بیم وت): ایشته کمرمه دولیدر یوز دینار

سويلدم: چشم حقارتله بكا باقمه گوزم
(مردمی کن مشو از مردم مردم ازار)
بن بیوک ذات شریفم وکلا خوجهسی یم
طانیور بندنکزی زمرهء شاه و خنکار

.....

.....

(چاکی کرد) پردهء نامووسی دیدی (س... بنی)
ویرمدی پارهسنی بویلهمی قانون کبار؟
دیدیلر حاجی افندی چوجغک حقنی ویر
سر که فاش اولدی ده فائده ویرمز انکار
یوغیسه اقچهک مهلتک اولسون اوچ گون
حقنی اوچ گونه دک ویرمه لیسک ای غدار

.....

.....

واته:

رؤزی یه کشمه که به " بازار " بهناوبانگه
من به غار که وتمه دوی کورپکی بولغار
دامه نم گرت و گوتم: به زهییت بیته وه نه آماسه که م
به م جوړه به ئاگری عه شقتم مه سووتینه زار
چاوی ره وشت ئاسکت منی راو کرد
ئهی چاوه کانی تو مامزی راو که ری شیرانه
سه عاتیک، چاک له سهر و گوپلاکی نه گبه تی روانیم
پی می گوت: حاجی بابا بچوړه کاری خوټ، تالانه؟ چیه؟!
لاقرتیی بی سوود به ری نییه پاره بی نه
به بی پاره ئاره زوی ماچ و نزیک بوونه وه مه که
من که یه ک فلسی قه لیم له نه زه له وه شک نه دهر د

پټم گوت ئیدی ئهوه که مه رهم پره، سهه دیناری تیدایه
گوتم: به چاوی سووک ته ماشام مه که چاوه که م
پیاوه تی بکه و نازاری چاوی خه لکی مه ده
من زاتیکه به نامووسی ماموستای وه زیرانم
شا و خونکار بهنده " مه بهستی شیخ خویه تی " ده ناسن

.....

په رده ی نامووسی دادری و گوتی (گ...می و
پاره که ی نه دا داخو قانونی گه وره کان وایه؟
گوتیان حاجی ئه فهنده ی هقی منداله که بده
نه ئینی که درکا ئیدی ئینکاریکردن سوودی نییه
ئه گهر پاره شت نییه با سی رۆژت به مؤله ت بی
ده بی تا سی رۆژ هقی بده یته وه ئه ی غه ددار

په راویزی نووسه ر: شاعیر به م هؤنراوه (موله ممه ع) ه که بهری خه یاله،
به سه رهاتی دزیوی له گه ل کوره لای و جوانی بولغارییه وه باس ده کا، خوی له
سووککرده وه ی خوی لانا دا!... ئه م شیعره ی که زۆر درێژه، ئیمه به شیکیمان لیره
نووسییه وه. له کۆتاییدا شاعیر به چه ند دیره شیعریکه کوردییه وه

په راویزی وه رگیتی: ماموستای دانه ر ئه و دیره شیعر و دهسته واژه کوردییه نه ی
که له ناو که وانه ی دانا ون، به پتی رینووسی کۆن نووسراونه ته وه و ماموستاش
وه ک خویانی دانا ونه ته وه، به لام له به ره ئه وه ی به کوردین، ئیمه به رینووسی ئه مرۆی
کوردیمان نووسییه وه. ئه و دیره نه بی که سه ره تاکه ی ده لی: (مردمی کن مشو...
هتد) که به فارسییه، وه ک خویمان هئشته وه.

۳

(له باره ی شیخ محمه د عه لی ئه فهنده ی برزایه وه)

ظلمده گرچه بزم شیخ شریفک ادی وار
ظلمه یوقدر میلی اما ظالمه امدادی وار

یاری الماز اوچده بر مقطوعدر رسم فکاک
شیخ عالی همتک بر معتدل معتادی وار
بیخبر هر ایشندن کندوسی خلوت چکر
لعنة الله عليهم بر ایکی اولادی وار
گوز اوجیله بر اشارتدر قوماندایی بیلور
خیلی خیال طریقت امرینک منقادی وار

واته:

ئهگرچی شیخه شهریفهکهی ئیمة له زۆرداریدا ناوی ههیه
ئارهزوی زۆرداری نییه، به لام هاوکاری زۆرداری دهکا
له پهسم (باجی) ته لاق و جودابوونه و هدا نیوه وهرناگری سّ یهک بر اوهته و ه
شیخی هیممهت بهرن، خوو و پهوشتیکی مامناوهندیی ههیه
بهخۆی له ههموو کاریکی بیئاگایه، ههه له خه لوه تدایه
نهفرهتی خویان لی بی یهک دوو مندالی ههه
به لاچاویکه وه ئاماژهیه که فهرمانداری دهزانی
زۆریک دواکه و تهی فهرمانی خه یالی ریتبازی ئاینیی ههیه

پهراویزی نووسهه: له ههندیک پروونوسدا، له جیاتی وشهی (شیخ) ی دیره
شیعری یه که مدا (ذات) ه و له جیاتی (فکاک) ی دیری دووهم (نکاح) نووسراوه.

ع

(دیسان له باره ی شیخ محمه د عهلی ئه فهندیی برانایه وه)
زرله تعبیر اولنان حدن اوته بر دلیک
مذهبک اونمی اوتوزمی نه عجب حولولیسک
أی معرس بیلورم بن سنی بیلمز دگلم
سن بو درگاهه صیچان شیخ محمد علیسک

واته:

ئهو شیخیه له راده به دهری تو که به (زر) باسی دهگری (زر): واته شیخی ته و او)

رێبازهکهت دهیه سییه داخۆ چهند حولولی (راپا)یهکی سهیری
ئهی (....) دهزانم وه نهبی تۆ نهاسم
تۆ شیخ محهمهد عهلیت که گووت لهم تهکیهیه کردوه

پهراویزی نووسهر: محهمهد عهلی له ۱۳۳۰ی کۆچیدا دواى باوکی به
پۆستنشینی دهرگهی قادری دامهزراوه. پشتر ههچۆنیک بی له تهکیه
خهلیفایهتی کردوه.. ئهو (زردلی)یهی ناو شیعرهکه، واتهی شیتی له رادهبهدر
دهگهیهنی... (حولولی مذهب) دهستهواژهیهکی ناوچهیهیه که راپایی کهسیک
دهگهیهنی، ئیمه پیمان وایه له وشهی (ههنبهلی)یهوه هاتی.

۵

(موله ممهع له بارهی سولتانهوه)

دوشمانه قارشى كدى ملته قارشى اسلان
(لعنة الله على حضرت هذا السلطان)
(لعنة الله عليه و علي تابعه)
(و على من لم يرض بحكم القران)

واته:

بهرامبهر دوژمن کتک، بهرامبهر میللهتت شیر
نهفرهتی خوا لهم سولتانه بی
نهفرهتی خوا له خوئی و دهستوپوهندی و
لهوانهش بی که به حوکمی قورئان رازی نابن

پهراویزی نووسهر: وهکو لپی تی دهگهین شیخ رهزا ئهم داشۆردنه، له بارهی
بهبی ویستی سولتان له ۲۳ی تهمووزی ۱۹۰۸ دا جاپدانی دهستور (قانون
اساسی)یه. ئهمه و ئهو داشۆردنه خوارهوه، وهک له بهشی پیداههآندا دهبینری
ورشه دارترینی پیداههآدانه وهکانیشی بۆ سولتان نووسیوه، له ۱۹۳۰یهکاندا
مهرووف ئهلهسافیی شاعیری عیراقی له شیعریکیدا که ئهم دیره خوارهوهی

تيدايه كه ئاراسته‌ي پياواني ده‌وله‌تي ئه‌وساكه‌ي كردووه، ناوه‌رۆكي نيوه‌ديري
يه‌كه‌مي ئه‌م شيعره‌مان بير ده‌خاته‌وه. ره‌سافي ده‌لئ:

كلاب للاجانب هم ولكن على ابناً جلدتهم اسود

واته: ئه‌وان سه‌گي بيگانه‌كانن، به‌لام به‌سه‌ر هاو‌ره‌گه‌زي خۆيان ده‌بنه‌ شير..

٦

(ديسان له‌باره‌ي سولتان هه‌ميدوه)

نه ديه‌م حكم خدادار هو يحيي و يميت

يوقسه مقصودمزي حاصل ايدردى ديناميت

واته:

چي بلّيم حوكمي خوايه، هه‌ر خۆي خه‌لكي ده‌ژييني و ده‌شمريئي

ده‌نا ديناميت مه‌به‌ستمانى ده‌هينايه‌ دي

په‌راويزي نووسه‌ر: له ٨ي ته‌مووزي ١٩٠٥ دا كه سولتان هه‌ميد له كاتي
په‌وره‌سمي چوونه نوپزي هه‌ينيدا هه‌ر ده‌رده‌چي و ده‌رناچي، له ئه‌نجامي
ته‌قينه‌وه‌ي بۆمبېك كه له‌لايه‌ن ئه‌رمه‌نييه‌كانه‌وه دانراوه سولتان هه‌ر هيجي لئ
نايي. شېخ ره‌زا ئه‌م ديره‌ي گوتوه،

ئهمين فه‌يزيي دوستي شاعير پيي ده‌لئ: " سولتان گوپي له‌مه بي، تو بۆ تاراوگه
ده‌نيري، " وهك له نوكته‌كاني شاعيردا روونمان كردووه‌ته‌وه، شېخ ديره‌كه
وه‌رده‌گيري و ده‌يكاته ئه‌م پيداهاه‌لداه:

جمله‌نك حافظي حقدار هو يحيي و يميت

پادشاه ظل خدادار اكا نيلر ديناميت

واته:

خوا خۆي هه‌مووان ده‌پاريزي ئه‌و ده‌ژييني و ئه‌و ده‌مريئي

پاشا "سولتان" سيبه‌ري خوايه ديناميت چي له‌و ده‌كا

(دیسان لهبارهی سولتان همیدهوه)

پادشاه نادان اولورسه عالمی تقبیح ایدر
گوهر یکدانه اوزره مونجوغی ترجیح ایدر

واته:

پاشا که نهزان بوو هموو خه لکی به خراب دهزانی
په سنی مووروو به سهر گوهه ری تاقانهدا ددا

په پراویزی نووسهر: مانگانهی سی لیره ی (تهکیه داریتی) نه دراوته عهلی
حیکمهت ئه فهندی که زانایه کی دیاری که رکوک بووه و دراوته سهد محمه د
سالخ ئه فهندی به (شیخ مونجوغ) ناسراو شیخ رهزا له سهر ئه وه ئه م شیعره ی
گوتووه. مونجوغ نازناوی ئه م زاتهش بووه و هروهها به و وشه یه هونه ری (ایهام)
دروست کراوه. سهد محمه د به گهنجیتی به ته سبب حفرۆشی و به پیریش
نوشته نووسی بی نه خوشان گوزهرانی کردووه.

(دیسان لهبارهی حوکمداره وه)

بو انواع فسادک باعثی ظن ایتمه والیدر
بالیق باشدن قوقار ضرب المثل معلوم عالیدر

واته:

وا تی مه گه ئه م هموو جووره گهنده لیه له والیه وه یه
ماسی له سه ره وه بوگهن ده بی ئه مه په ندیکه لای به پیزتان دیاره

په پراویزی نووسهر: ئه م دیره شیعره ی شیخ رهزا، ئه م دیره ی خواره وه ی
شاعیریکی نه زانراومان بیر ده خاته وه که له باره ی عه بدولوه اب پاشا وه گوترا وه
که سالی ۱۳۲۲ ی کوچی (۱۹۰۴ ی. ز) والیه به غدا بووه:

خطای نابجایی یاپدیران هپ شبهه یوق باریدر
مسلمدر قوقار باشند بالیق مراد الله بویله جاریدر

واته:

ئهوهی ههموو تاوانه بی ریوشوینهکان به خه لک دهکا، گومانی تیدا نییه خواجه
شتیکی براویه ماسی له سهروه بۆگهن دهبی ویستی خوا وهها به پتوه دهچی
عهبدولوهاب پاشا بهوه ناسراوه که حهیدهریزادهکانی له خوی نیزیک
کردووتهوه و بنه ماله‌ی زه‌هاویی سزا داوه.

۹

(مهممود نه‌دیم پاشا)

چشم لطفندن دوشرسه پادشاهک بر کیشی
چشمه‌ده محبوس اولور محمود ندیم پاشا گبی

واته:

ئه‌گهر که‌سێک له به‌رچاوی پاشا بکه‌وی
له چه‌شمه "ژووری به‌لوووعه‌ی ده‌ستنوێژ" دا به‌ند ده‌کرێ وه‌ک مه‌حممود نه‌دیم
پاشا

په‌راویزی نووسه‌ر: شاعیر ئه‌م دیره شیعره‌ی سالی ۱۸۷۵ به هونه‌ری ته‌ورییه‌وه
بۆ مهممود نه‌دیم پاشا گوتوو، که بۆ دووهم جار کراوته سه‌در ئه‌عه‌زم (سه‌ره‌ک
وه‌زیران) و دوا‌ی هه‌شت مانگ لابه‌راوه و به‌ره‌و شارۆکه‌ی (چه‌شمه)
دوو‌رخراوته‌وه. وه‌کو دباره وشه‌ی چه‌شمه واتای: شار و ئاوی ره‌وان یانیش بۆ
ئاوده‌ست هه‌لگرتن و شتی تر ئاماده کراو ده‌گه‌یه‌نی. شیخ به‌م وشه‌یه گالته‌ی به
ته‌ورییه‌وه به‌کار هێناوه.

۱۰

(له باره‌ی سه‌ید مه‌حمود ئه‌فه‌ندی نه‌قیبولئه‌شرافی به‌غداوه گوتوو)

نقیبک نقبته گیرسون هزاران (ک...) أفغانی
دایانسون (گو...) وارسه نسل پاک غوث گیلانی

77

واته:

هزاران کیری ئه فغانی بچی به کونی نه قیبولئه شرافدا
ئه گهر قینگی هیه به خوی راگری نه وهی پاکي غهوسی گهیلانی

(شیخ الاسلام أفندی)

گیرمه بغداده اگر گلداک ایسه حمامه
بر گل اندامی گوروب سن ده دوشرسک دامه
چیلدیرر گورسه اگر غلمانلری شیخ الاسلام
طولاشور پاینه زنجیر گبی عمامه
بوسه دن رشوت اگر وعده آلورسه ایلر
باطلی حقدار تحریر شهادتنامه

واته:

مه چوره به غدا، ئه گهر هاتیتته حه مام
گولئه ندامتیک ده بیینی و توش ده بی به داوه وه
شه یخه لئیسلام ئه گهر میردمندا لانی بیینی شیت ده بی و تیک ده چی
می زهره که ی وه کو زنجیر به پتییه کانیدا ده نالی
ئه گهر خو به لین له ماچکردن وه ریگری
ناهق به هق ده کات و گه واهی نامه ی بو دهنووسی

۱۲

(أبوالهدی)

کیمسه مغرور اولماسون دنیا ده جاه و مالنه
عبرت ألمق لازم اولدی بوالهدانک حالنه
بر زمان صدر وزارت رتبه سی ایدی ناگهان
چالیدی بر تکمه فلک اول مفسدک اقبالنه
رفع اولندی رتبه سی بیلیم نه اولدی مسندی
باب عالیدن سورولدی ایرمدی اموالنه

78

نفینه چیقدی اراده بختی اولدی سرنگون
حالی دوندی بردخی اسکی حلب حمالنه
هر کیم ایلرسه خیانت دولته حالی بودر
طولاشور بر گون ایاغی دامن اعمالنه

واته:

کەس لە دنیا دا بە پایە و سامانییەو بە پایە نەبێ
بەند لە (بولهودا) وەرگرتن بوو بە پێویست
دەمانیک لە پلە لە سەرەوێ وەزارەتدا بوو لە پێ
زەمانە پێلەقەیهکی لە داھاتووی ئەو گەندەلکارە دا
پایە و پلە لە سەنرایەو و نازانم پۆستی بوو بە چی
لە سەرۆکایەتی وەزیران (بابی عالی) یەو دەرکرا فریای سامانەکی نەکەوت
فەرمان بە ناردنە تاراوگە دەرچوو بەختی سەرەوێر بوو وە
جاریکی تر حالی گەرایەو کۆنە حەمالەکی حەلەب
ھەر کەسیک خیانت لە دەوڵەت بکا ئەمە حالیەتی
رۆژیک دەبێ پێی بە داوینی کارەکانیدا دەتالی

پەراویزی نووسەر: ئەبولھودای سۆفی و شاعیر و زانای ئاینی سووریایی، بو
ماوەی سی ساڵ لە خزمەتی سولتان عەبدولحەمیددا بوو، دای ئەوێ لە کار
خراوە، دووریش خراوەتەو، ساڵی ۱۳۲۸ی کۆچی تەمەنی شەست و دوو ساڵ
بوو.

۱۳

(نافیع ئەفەندی والی)

موصول اولدی ولایت نافع أفندی والی
ویل لکم رعیت کول باشیوہ أهالی

واته:

مووسل بووه ویلايهت، نافع ئەفەنديش بووه والی
داخ بۆ ئیوه رهشورپووت خۆله میشتان له سهه خه لکینه

به راویزی نووسهه: له ساالی ۱۲۹۵ی کۆچیدا نافع ئەفەندی ده بیته والی
مووسل، وهک له سالنامه کانی مووسلدا نووسراوه، ماوهی ده مانگ له کارهیدا
ماوهتهوه. به پیتی قسهی ئیبنولئهمین مهحمود که مال کۆن دهفتهرداری بهغدا بووه،
له ۱۲۹۶ی کۆچی (۱۸۷۹ی زاین) دا به والی مووسل دامهزراوه. سهه به ریتیازی
قادری بووه. به رهه میکی زۆری زانستی و ئەدهبی ههیه، له مانه: ده دانهی به
دیوانیشهوه له چاپ دراوان. له ۱۳۰۸ی کۆچیدا دواي ئەوهی ههگی کردووه،
کۆچی دواي کردووه. شاعیر له نیوان دهسته واژهی (کول باشوه = کول باشکه)
واته: (خۆله میشت به سهه)، که له دیره که دایه و (ویل لکم رعیت) واته: (مخاین بۆ
به سهه هاتان ئەی خه لکینه) دا پیوهندی دروست کردووه، ئەمه ئاماژهیه بۆ ئەوهی
که له کهرکوک و دهوریه ریدا له کاتی شیوهندا ژنان که مردوویهکی نازداریان
بمردایه، قور و خۆله میشتیان به سهه خۆدا کردووه، ههه لیره شدا ئاماژهیه بۆ
ئوهی که به هۆی به والیبوونی نافع ئەفەندیه وه کاره ساتی چهن گه وه گه وه
به سهه خه لکه که دا دی. دهقی زۆر بلاوی ئەم دیره، له لای که مال ئەمین بارانی
نووسهه ری تورکدا که دهقه کهی وهک خۆی گواستوه ته وه، ته نیا له جیاتی (موصل
اولدی ولایت) واته: مووسل بووه ویلايهت، کراوته (کرکوک اولدی ولایت) واته:
که رکوک بووه ویلايهت. که چی ئاگاه سری له وهند له لاپه ره ۱۳ هی کتیبی "دیوان
ادبیاتی" واته "ئه ده بیاتی دیوان" یدا - ئەسته مبول ۱۹۴۳ دا بهم جوړه
چه سپاندوه:

موصل ولایت اولدی نافع افندی والی
وا ویله الولایة وا ویلة الاهالی

واته:

مووسل بووه ویلايهت، نافع ئەفەندی بووه والی
داخی زۆر بۆ ویلايهت و داخی زۆر بۆ خه لکه که ی

ئىسماعىل حەبىب سەووكىش لەو نووسىنەيدا كە لە ژمارەى ٢٥ / ٦ / ١٩٥٣ى
 پۇژنامەى (جمهورية) دا بلاوى كردووتەو، ئەم دێرە شىعرە باس لێو كراو
 ھەر بەو شىوھىەى ئاگاہ سەرى راى گەياندوو، ئەمانەشى خستوووتە سەر:
 "ئىمەمانان ئەو كەركووكەى شارە كۆنەكەمان بەھۆى شىخ پەزای شاعىرى
 داشۆرىنەو دەناسىن. بەھۆى دێرە شىعەرىكى زۆر بەھىزى وەك ژەھر بەبىرمدا
 ھاتەو، لە كاتىدا مووسل مۆتەسەپفەتتەكى پتووست بە بەغدا بوو، ئەو كاتەى
 كراوتە وىلايەتەى تر، نافع ئەفەندى مەكتووبچى وىلايەتەى بەغداش كە شاعىر
 گەلىكى لى توورە بوو بووتە والى.

لەو داشۆردنەوھىەو كە بۆ ئەوى نووسىو، پىتى واوى وشەى مووسلى بەكەم
 وشەى ئەو دێرە شىعەرى بە بىرمدا ھاتەو، دوو سى ئەوھندەى خۆى درىژ كەدو
 و بزۆتى دواى صادەكەشى ھەلگىن و ئەم وشەى مووسل - دوو بىرگەيىيە
 بەكپارچە بكرى و بەشىوھى درىژ بىخۆتەنەو و لە دووم دىرىشدا واوى دووبارە
 كراو كە بە واتاى مخابن ھاتوو، ئەگەر بىر لەوھش بەنەو كە وشەى " وىلايەت " ش
 كە بە واتاى ئەو " وىلايەت " ھى كە دەيزانىن بەكار ھاتوو، تى دەگەين كە چەند
 دەربەر. عەباس ئەلەعەزاوى مېژوونووسى ناودارى عىراقى لە كىتەبى: مېژووى
 عىراق لە نىوانى دوو داگىركارىدا " تاريخ العراق بين احتلالين " (بەرگى ٨، لاپەرە
 ١١٤) باسى ھەر ئەم دێرە شىعەرى و گىزانەوھى تى دەكا كە لە ١٣٠٧ى كۆچىدا
 كە سەرى پاشا بە والى بەغدا و حەقى ئەفەندى قازى شارەكەو شىخ پەزى بەم
 شىوھىەى خوارەو دېرەكەى گوتوو:

حقى اولنجە قاضى سەرى اولنجە والى

كول باشكە رەيە وىل لىك اھالى

واتە:

كە حەقى بوو قازى، سەرىش كە بوو بە والى

خۆلەمىشتان بەسەر رەشورپوت داخى زۆر بۆ دانىشتوان

عەزاوى لە ھەمان كاتدا دېرەكەى وەك ئىمەش بە شىوھى بلاوھەكى دامان ناو،

داناوھتەو و بەلام لە جياتى (باشىو)، بەشىوھى (باشكزە) نووسىووتەو.

(عارفی پاشای سی والیی مووسل)
 یاشی یوزدن متجاوز نه ایدر بر والی
 ایشته بوندن بوزیلور مملکتک احوالی
 ملک احیاسنه بر میتی ایلر مأمور
 افرین قوهء ادراکنه باب عالی

واته:

والییکی تهمین له سهت سال پتر دهنوانی چی بکا
 ئیدی له مه وه کاروباری ولات تیک دهچی
 بۆ ژیانده وهی مولک مردوویهک دهکاته فرمانبهر
 ئافهرین بۆ هیزی دهرک پیکردنت ئهی (بابی عالی)

پهراویزی نووسهر: عهباس ئهلعزاوی له (لاپه ره ١٢٦ ی بهرگی ٨) ی کتیبی
 "تاریخ العراق.." یدا نووسیویهتی، شاعیر ئه م چوارینهیی سالی ١٣١٤ ی کۆچی،
 ١٨٩٦ ی زاین له باره ی عهتائوللا پاشاوه گوتووه که ئه وه ده می والیی به غدا بووه. له
 کاتیکدا حاجی عهبدولله تیف ته رزی باشیی باوکم له دهستنووسیکدا که سالی
 ١٣١٢ - ١٣١٧ ی رۆمیدا ریکی خستووه، ده لی شیخ رهزا ئه مه ی بۆ عارفی پاشای
 والیی مووسل نووسیوه. له سالنامه ی ویلایه تی مووسلدا، دیاری کراوه که عارفی
 پاشا له ١٣١٢ ی کۆچیدا موته سه ریفی که رکوک بووه، ههروه ها له لاپه ره ١١٨٠ ی
 کتیبی "صوک عصر تورک شاعرلری" دا هاتووه که ماوه یه ک والییتی مووسلیشی
 کردووه.. دوا ی که رکوک به جیه ی شتنی عارفی پاشا به موته سه ریفی مووش
 داده مه زری، که ئه مه له و نامه یه یه وه تی ده گه ین که ١٢ ی تشرینی دووه می ١٣١٠
 دا بۆ عومه ر نه وره س نه فته چیی که رکوککی نووسیوه. دهقی ئه م نامه یه مان له
 کۆمه له دهستنووسیکی ناوه خۆییدا بینیه. وا دیاره عارفی پاشا دوا ی ئه م میژووه
 له والییتی مووسلدا دامه زراوه. به پچه وانه ی شیخ رهزاوه له پیداه لدان ی عارفی
 پاشای موته سه ریفی که رکوکدا ئیبراهیم خه زانی ئه فه ندیی حه یده ربی شاعیری
 هه ولیری به تورکی هۆنراوه یه کی جوانی نووسیوه، عه بدولره زاق ئاغای شاعیری

دیسانہوہ ہولیری بہ شیوہیہ کی ریکوپنک کردوہتہ پینج خستہ کی . (وکل اناء بما
فیہ ینضح) واتہ ہموو دہفریک چپی تیدابی ئوہ دہدہلینئی . سہرہتای ئہم پینج
خستہ کیہ بہم شیوہیہیہ:

اٹار بدیعده مطولله بیانی
پیش نظرہ آلدی معا فن معانی
یوقدر سکا مانند اولہ بر عارف ثانی
صوردم ارادم جملہ سخندان زمانی
دعوی فضیلتدہ بتون مفتخرکرد

واتہ:

لہ بہرہمی داہنراودا پرونکردنہوی بہ دور و دریژی
لہ گہل ہونہری واتاسازی بہ بہرچاویہ گرت
کہسی ہاوتای تو نییہ زانایہ کی دوہم (دیکہ)
پرسیم و پشکنیم ہموو قسہ زانانی سہردہم
لہ داوای ہونہر و چاکہدا ہموو شانازی بہ تووہ دہکن

۱۵

(لہبارہی والیہکہوہ)

عسکریدن یتیشوب بر اوکوز اولمش والی
لعنة الله على ساکن باب عالی

واتہ:

گایہک لہ سہربازیہوہ پیگہییوہ و بووہتہ والی
نہفرہتی خوا لہ دانیشتوانی بابی عالی

۱۶

(بو والیہکی تر)

نسبتی یوق باب عالیدن چیقان والیلرہ
بویلہ بر بوق والی انجاق باب سافلدن چیقار

واته:

لهگه ئه و واليانهدا بهراورد ناکرئ که له - ده رکه ی بالا (بابی عالی)یه وه
دهرچوون
والیهکی وهها (گوو) هه ر ده بی له ده رکه ی خواره وه (پاشه ل)ه وه ده ر بچئ

په راویزی نووسه ر: بو بیتله ایلگیلی بر فقره یی شاعره ک فقره لری بحپنده
یانمشزدر.

۱۷

(سابت پاشای موته سه ریف)

ارتجالی اوصوروب ادینی قویمش ابیات
فضلنی فضله ایله ایلدی ثابت اثبات

واته:

سه رزاره کی تریوه، ناوی لئیان ناوه دیره شیعر
سابت پاشا به (پاشه رۆ)یه وه چاکه ی خۆی سه لماند

په راویزی نووسه ر: شاعیر ئه م دیره ی سابت پاشا که له ۱۲۸۸ی کۆچیدا
موته سه ریفی که رکوک بووه، له باره ی شیخ ره زاوه گوتوویه تی:
یمه نان جویی قارین کوپورور
تعفن آیدر ادم اوصورور

واته:

نانی جۆ مه خۆ زگ هه لده ئاوسی
بۆگه ن ده کا، پیاو ده ترئ
به رامبه ر به مه شیخ ئه و دیره ی سه ره وه ی کوتوپر گوتووه.

۱۸

(نافذ پاشا)

عبدالرفاتى امرى نافذ اولميان والى
تلذذ بادهدندر نشئه ويرمز شيشهء خالى

واته:

ئهو واليهى فهرمى جئيه جئى نه كرى ئاور لئدانه وهى بى سووده
چئز وهرگرتن له مهيه وهيه شووشهى به تال هيچ خو شيبه ك نابه خشى

په پراوئزى نووسه: نافذ پاشا له سالانى ۱۲۹۱ - ۱۲۹۳ى كوچيدا
موته سه ريفى كه ركوك بووه. پردى به ناوبانگى به ردىنى شار به هيممه تى ئهم
واليه و به يارمه تى خلك دروست كراوه.

۱۹

(رائيف پاشا)

گلور گلمز همان دين يهودى التزام ايتدى
نه تعظيم شريعت نه مراعات نظام ايتدى
مسلمان اولشيكن بر يهودى زادهى جبرا
يد خاخامه تسليم ايليوپ چوق احترام ايتدى
ايشى بر خانه يه واردردى اخر رائف جاهل
كه ملت هر طرفدن خارج و داخل قيام ايتدى
ملوث ايلدى رشوتله دين و دولتى گويا
جناب داور اكرم سچوب ابقاى نام ايتدى
امير المؤمنين اعدامنه امر ايتسه شاياندر
بو بد طينت كه هتك ملت خير الانام ايتدى
بنای رشوتك چوق يرلرى نقصانده قالمشدى
قمو نقصانلرى الله ايچون رائف تمام ايتدى

الهی حاکم شرع شریفی بر دوام ایله
نه غیرتله که اول علامه‌یی عالی مقام ایتدی
خصوصاً قهرمان دولت و ملت امین پاشا
قوماندان دیانت پیشه خیلی اهتمام ایتدی

واته:

هر دئی و نایی، پشتگیری ثابنی جووی کرد
نه بهرز راگرتنی شه‌ریعه‌تی ئیسلام و نه قانونی به‌به‌رچاوه‌وه گرت
کوره جووله‌که‌یه‌ک که بوو بووه موسلمان، به زور
رادهستی خاخامی کرد و گه‌لیک ریژی لی نا
ئاخر رائیفی نه‌زان کاری گه‌یاندی راده‌یه‌ک
که میلله‌ت له گشت لایه‌که‌وه ناوه‌وه و دهره‌وه راپه‌رین
گوایه به به‌رتیل دین و ده‌وله‌تی ئالوده کرد
جه‌نابی داوه‌ری ئه‌کرهم (ری پی‌دراوی پله وه‌زیری سه‌رده‌می عوسمانی) گووی
کرد و ناوی به‌جی هیشت
میری ئیمانداران (سولتان) فه‌رمانی له سیداره‌دانی بدا شایانه
ئهم له قوری به‌د دروست کراوه هه‌تکی میلله‌تی چاکترینی خه‌لک (پیغه‌مبه‌ر) ی
کرد

بینای به‌رتیل گه‌لیک شوینی که موکوورپی هه‌بوو
هه‌موو که موکوورپی‌ه‌کانی پیاو بو خوا بلئی رائیف ته‌واوی کرد
خوایه دادوه‌ری شه‌ریعه‌تی پیروژ به‌رده‌وام که
چ غیره‌تگه‌لیکه‌ه‌و زانایه‌ی پایه‌به‌رز کرد
به‌تایبه‌تی ئه‌مین پاشای قاره‌مانی ده‌وله‌ت و میلله‌ت
سه‌رکرده‌ی ئاینییشه گه‌لیکی بایه‌خ دا

په‌راویزی نووسه‌ر: له ۲۰ی ته‌مووزی ۱۳۱۶ی رۆمیدا له شاری هه‌ولیردا مندا‌له
جوویه‌ک بووه‌ته موسلمان که له‌ویوه ده‌هینریته که‌رکووک له‌لایه‌ن رائیف پاشای
موتسه‌ر یفه‌وه راده‌ستی خاخام ده‌کرئی. به‌لام هه‌لچوونی خرۆشانی خه‌لک و

پالپهستۆی توندی زانیانی شار و پیاوه دیارهکانییهوه منداڵهکه دواى سى رۆژ
 وهردهگیریتیهوه. رانیف پاشا دواتر له پۆستهکهی لادهدری. بهم بۆنهیهوه شیخ
 رهزاش تیکهلی ئەم ههرايه دهبی و لهبارهی موتهسههریف پاشاوه چهند
 داشۆرینیکی نووسیوه. ئەو زانیاریانەى لهبارهی ئەم بابتهوه له و کۆمهله
 دهستنووسه وهرگیراوه که له لایهین عهبدوللهتيف ئەفهنديی باپیرمهوه وهرگیراوه که
 باسی لئوه کرا. رانیف پاشا، بهپیتی ئەوهی ئیبراهیم عهلائهدين له کتیبی
 ناودارانی تورک " تورک مشهورلری " یدا باسی کردووه، مهدهت پاشا که والی
 بووه له بهغدا ئەمی وهک یاریدهدری والی هیناوهته لای خووی. دواى ئەوهی له
 گهلیک موتهسههریفیتی و والیتی و وهزیریدا بووه و دواتر له ۱۹۱۱ دا مردووه. ئەو
 شیعرههه شیخ رهزایه که بابتهی ئیرهیه له لایهین خودی خووی و ساکتی سافی
 زادهی شاعیری کهرکوویکیهوه تهخمیس کراوه که تهخمیسهکهی شیخمان
 خستووته ناو ئەم کتیبه.. شیخ رهزا چهند پارچه شیعریکی داشۆردنی تری
 لهبارهی رانیف پاشاوه نووسیوه، لهوانهیه هۆیهکهی جگه له توندرووی ریبازی
 ئاینی کتیبه رکتی پیشهه (شاعیریتی) شی سه ربار بووی. چونکه رانیفیش
 شاعیریکی مامناوهندی بووه. له کۆمهله دهستنووسه ناوهخۆیییهکاندا بهرهههه
 بهرچاو دهکهون لهمانه ئەم غهزهلهی خوارهوه که سه رهتاکهی دهلی:

اولشم اولی پروردهء ناز و نعمتک
 شمدی لایقمی که بن چکمیهم درد و غمک

واته:

له سه رهتاوه پهروهردهی ناز و بژیویی تو بوومه
 داخۆ ئیستا که شایانه من دهرد و خهمی تو نهکیشم

که دیره شیعره پرشنگداری وهک ئەمههه خوارهوهشی تیدایه:
 قورقارم اینجیده پاینی مژهه یوقسه او شوخ
 راضییم ایتسه گوزم اوزره نهاده قدمک

واته:

دهترسم برژانگم پیتی ئەو شوخه بییشینی دنا
 رازیم بهوهی پیتی بنیته سه رچاوم

به لّام چييه، رائيّف ئەم ديره جوانه‌ی له ژير کاره‌گه‌ريی ئەو غه‌زه‌له شاهانه‌يه‌ی
فائيّسی شاعيري برای شيخ ره‌زادا نووسيوه که له‌باره‌ی لاويکه‌وه که سی بازی
کردوه و ئەم ديره‌ی خواره‌وه‌ی تيدايه:

قوياردم گوزلرم کفشه بدل اما نزاكتدن
او پای نازگه کيرپيک باتار خار مغيلان تک

واته:

چاوه‌کانم دهنایه ناو که وشه‌که‌ی له جياتی به لّام له‌به‌ر ناسکی
برژانگ وهک چقّلی داری دپکاوی مغيلان بهو پييه ناسکه‌يدا بچه‌قّی
دوای مردنی رائيّف عه‌بدولر ه‌زاق ناغای شاعيري هه‌وليري که غه‌زه‌لی
باسکراوی ته‌خمیس کردوه له‌مه‌دا به‌پيچه‌وانه‌ی شيخ ره‌زا رائيّف پاشای زۆر
پیدا هه‌لداوه.. (ولله في خلقه شؤون). واته: خوا هه‌ر يه‌که‌و به جوژيک و
مه‌به‌ستیک ئەفراندوه.

په‌راويزی وه‌رگيژ: واته‌ی ئەو ديره شيعره له ديره شيعره‌کانی وه‌لی ديوانه
نيزيکتره که ده‌لی:

گیانه له پرخه‌ی خه‌وی خاومدا
پي بنی وه‌بان هه‌ردوو چاومدا
مه‌لی برژانگ تيژه وهک چقّ
ده‌چه‌قّيته پي ناسکتر له گول

۲۰

(له‌باره‌ی رائيّف پاشاوه ته‌خمیسکردنی شيعری خۆی)
بر ازه‌جق مدت ايچره کندوزين رسوای عام ايتدی
معلم تک ياقيشدی جمله‌سی کندينه رام ايتدی
صاپوب ده دوغری يولدن اول زواللی فکر خام ايتدی
کلور گلمز همان دين يهودی التزام ايتدی
نه تعظیم شريعت نه مراعات نظام ايتدی

نولور بر زاهد صد سال ایچرسه بادهیی جبرا
مرامی مرتد ایتمکدر داروی سادهیی جبرا
خراب ایتمک دیلر رائف دل ابادهیی جبرا
مسلمان اولشیکن بر یهودی زادهیی جبرا
ید خاخامه تسلیم ایلیوب چوق احترام ایتدی

قیلوپدر اول دنی بی حرص پیر رشوته مائل
جهانده نان گورورمیدی عجب اولسهیدی بو سائل
سزازی اوپله بدمنظر اوله شو منصبه نائل
ایشی بر خانهیه واردردی اخر رائف جاهل
که ملت هرطرفدن داخل و خارج قیام ایتدی

نهایت انده بولشیدی دیانت قلتی گویا
وقایه ایتمگه گلمش افندی ملتی گویا
ویرر اسلامه زعمنجه او ظالم نلتی گویا
ملوث ایلدی رشوتله دین و دولتی گویا
جناب داور اکرم سچوب ابقای نام ایتدی

انک افعال نا پایانی زیرا پک بی پایاندر
وجودی سرتسر چرکاب قسوتلرله ریاندر
نه لازم یاپدیغک تصریح قیلیمق هپ نمایاندر
امیر المؤمنین اعدامنه امر ایتسه شایاندر
بو بد طینت که هتک مذهب خیر الانام ایتدی

اردهه واسطه لر هپ یاقالاره صارلمشیدی
مصالح هنک اطرافنی دیوسلر المشدی

انکچون مرتشیلرده بحور فکره طالشدی
بنای رشوتک چوق یرلری نقصانده قالمشدی
قمو نقصانلری الله ایچون رائف تمام ایتدی

حوریلر انی باغ جهاننده پک خرام ایله
بتون کرکوک اهالیسی انک امرینه رام ایله
اول هجو ایلیوب صوک مدح ایدندن انتقام ایله
الهی حاکم شرع شریفی بردوام ایله
نه غیرتله که اول علامه‌یی عالی مقام ایتدی

فریق شعبان پاشانک یاپدیغک کس یاپمادی حاشا
او عالی همتک قویمق سزادر نعلینی باشه
اوررمی هیچ نجیب اولان جهانده جوهرک طاشه
خصوصا قهرمان دولت و ملت امین پاشا
قوماندان دیانت پیشه خیلی اهتمام ایتدی

واته:

له ماوه‌یه‌کی کورتدا خوی رسوای گشت خه‌لکی کرد
وهک فیرکار رسته‌ی گونجاو گوپرایه‌لی بوو
له پتی راست لای دا نه و به‌سته‌زمانه بیرتکی خاوی کرد
هر دئی و نایی، پشتگیری نایینی جووی کرد
نه به‌رز راگرتنی شه‌ریعه‌تی ئیسلام و نه قانونی به‌به‌رچاوه‌وه گرت

چی ده‌بی گهر خواپه‌رستیکی سه‌ت ساله به توبزی مه‌ی بخواته‌وه
مه‌به‌ستی دهرمانی ساده به‌زور هه‌لگه‌رینیته‌وه
رائیف به هیوایه دلی ئاوا بکاته ویرانه
کوپه جووله‌که‌یه‌ک که بووبووه موسلمان، به زور

رادهستی خاخامی کرد و گه لیک ریژی لی نا

—

رژدی، ئەو پیره نزمە ی بەرەو بەرتیل پراکتیشاوه
داخۆ ئەگەر سوالکەر بووایه له جیهاندا نانێکی دەبینی و دەست دەکەوت
سزا و مخابنه گەر بەدیمەنێکی وەها ئەم پۆسته وەرگیری
ئاخر راییفی نەزان کاری گەیانده رادهیهک
که میللهت له گشت لایهکهوه ناوهوه و دەرەوه راپه‌رین

—

له کۆتاییدا گوايه ئاین کمبوونه‌وه‌ی له‌مدا بینیه‌ته‌وه
گوايه ئەفەندی هاتوو پاریزگاریی میللهت بکا
ئەو زالمه گوايه سووکایه‌تی به ئیسلام دەدا
گوايه به بەرتیل دین و ده‌ولەتی ئالووده کرد
جه‌نابی داوهری ئەکرهم (ری پیدراوی پله وه‌زیری سه‌ردهمی عوسمانی) گووی
کرد و ناوی به‌جی هیشته

—

چونکه کاره بی کۆتاکانی ئەو زۆر بیکۆتایییه
بوونی سه‌رتاسەر به چلکامی دل‌ره‌قی نمداره
چ پێویستی به‌و روونکردنه‌وانه‌یه که کردت هه‌موو شتیک دیار و ناشکاره
میری ئیمانداران (سوڵتان) فه‌رمانی له سپداره‌دانی بدا شایانه
ئەم له قورپی به‌د دروست کراوه هه‌تکی میلله‌تی چاکترینی خه‌لک (پێغه‌مبه‌ری)
کرد

—

له نێواندا میانینه‌کان هه‌موو به ئیخه‌کاندا ئالابوون
گه‌واده‌کان ده‌وروبه‌ری ئاهه‌نگ به‌رژه‌وه‌ندییه‌کانیان گرتبوو
له‌به‌رئ‌ه‌وه به‌رتیلخۆره‌کانیش به‌ ده‌ریای بێردا رامابوون
بینای به‌رتیل گه‌لێک شوینی که‌موکوورپی هه‌بوو
هه‌موو که‌موکوورپییه‌کانی پیا بۆ خوا بلێ راییف ته‌واوی کرد

حۆرییان ئه‌ویان له باخی جیهاندا به لار و له‌نجه‌وه
خه‌لکی که‌رکووک هه‌ر هه‌موو گوێ‌په‌یه‌لی بوون
تۆله‌ له‌و بکه‌وه که له پێشدا دایشۆرده‌وه و دوا‌ییش پێیدا هه‌لدا
خوا‌یه دادوهری شه‌ریعه‌تی پیرۆز به‌رده‌وام که
چ غه‌یره‌تگه‌لێکه ئه‌و زانایه‌ی پایه‌به‌رز کرد

حاشا که‌س ئه‌وه‌ی نه‌کردووه که فه‌ریق (شه‌عبان پاشا) کردی
پاپۆشی ئه‌و بخریتته سه‌ر سه‌ر هه‌شتا که‌مه
که‌سێک ئه‌گه‌ر خانه‌دان بی گه‌وه‌ری خۆی له به‌رد ده‌دا
به‌تایبه‌تی ئه‌مین پاشای قاره‌مانی ده‌وله‌ت و میللته
سه‌رکرده‌ی ناینپیشه گه‌لێکی بایه‌خ دا

په‌راویزی نووسه‌ر: شیوه‌ی ئه‌م ته‌خمیسه‌م له کۆمه‌له‌ ده‌سنووسیکی ناوه‌خۆدا
بینی، جگه له غه‌زه‌له‌که .. به‌خۆی، له شیوه‌ی شیعه‌ری شیخ ره‌زا ناچی.

۲۱

(دیسانه‌وه له‌باره‌ی رائف پاشاوه)

قلم الدم یازه‌یم شاهه شکایتنامه
دهشت واقعه‌دن چاتلادی نوک خامه
بر یهودی بیچه اسلامی قبول ایتمش ایکن
اغلايه اغلايه ویرمک نه‌دیمک خاخامه
زوجه‌سی طالق‌ه‌در قانی هدر مالی حلال
گوشه‌ء چشم اهانتله باقان اسلامه
رائفک سینه‌سی گون گبی میدانه چیقار
گر شه‌نشا‌ه دوشورسه بو ایشی استعلامه
حکم ایدوب کفرینه اصحاب شریعت حتی
حضرت قاضیء لازی گبی بر علامه

92

ایتمسون غیرت اگر شیخ الاسلام
قالاماز حرمتی پاچا وره قدر عمامه
سن ده بو یۆلده سرومالی فدا ایله رضا
مۆمنک جیبنه گیرمز بو گبی هنگامه

واته:

قه له مم گرتنه دهس دا سکا لایهک بنووسم بو شا
له تاو روودا وهکه نووکی خامه قلیشایه وه
به چکه جووله که یهک که ئیسلا م تیی په سند کردبی
یانی چی رادهستی خاخام بکریتته وه
ژنه که ی ته لاقی که وتوووه و خوینرشتنی ره وایه و سامانی حه لالی بردنه
هر که سیک به چاویکی سووک له ئیسلام پروانی
به دکاریی رائف وهک خۆره تاو له مهیداندا دهرده که وئ
ئه گهر شاهانشا بخاته لیپر سینه وه
خاوه نانی شه ریه تی ئیسلام به کوفر حوکمیان داوه، ته نانه ت
حه زره تی فرمزانایه کی وهک قازیبی لازیش
ئه گهر غیره تیک نه نوینی شه یخولئیسلام
میزه ر پیزی ئه وهنده ی په رۆیه کی بینوویژ نامینی
تۆش له م پتیه دا سهر و سامانت به خت که
چه نگ و هه رایه کی وهها ناچیتته گیرفانی باوهر داریکه وه

۲۲

(رائف پاشا حقنده کندی شعیرینی کندی تخمیزی)

عرض راز ایتمگه مجبورم او خوب اندامه
باغلودر عارضنک رؤیتی سعی تامه
نه جور چاره نه دستم بنم اول گلفامه
قلم الدم یازهم شاهه شکایتنامه
دهشت واقعه دن چاتلادی نوک خامه

93

زهی زیبای حقه بیک گوج ایله یتمش ایکن
پرچمک تازه لیوب زلف سرک اتمش ایکن
ایشی احکام شریعتجه قمو بیتمش ایکن
اول یهودی بیچه اسلامی قبول ایتمش ایکن
اغلیاه اغلیاه ویرمک نه دیمک خاخامه

کوسه محمود ایش زبدهء تزویر خلال
شک و شبهه دیله یه مز سویلدیگم بو صقال
رائفه رشوتی تفهیم قیلان ماء زلال
زوجه سی طالق هدر قانی هدر مالی حلال
گوشهء چشم اهانتله باقان اسلامه

الدى التمش لیرایی ویردی چوجغی با وقار
اولمادی قانع معاشه یوق ایکن انده افتقار
بیلیور رشوت المق کلبهء دینک یقار
رائفک سینه سی گون گبی میدانه چیقار
گر شهنشاه دوشورسه ایشی استعلامه

قیلمغه رائفه انواع نصیحت حتی
علی بورغول گبی ارباب حقیقت حتی
جمع اولوب تکیه لره اهل طریقت حتی
حکم ایدوب کفرینه اصحاب شریعت حتی
حضرت قاضیء لازی گبی بر علامه

گورینور نافله هی ایتدیگمز جمله کلام
استیلا ایلر او دم گوکلومی درد و الام

سويليهيم گر عظيم ايسه قضيه و السلام
ايتمسه غيرت اگر حضرت شيخ الاسلام
قالاماز حرمتی پاچاوره قدر عمامه

بز که رحمت بيلورز وارد اولورسه نه جزا
گوگسکی گرده دایان هر نه که حکم ایتسه قضا
اولور ارباب حمیت ینه تحسینه سزا
سن ده بو یولده سر و مالی فدا ایله رضا
مؤمنک جیبنه گیرمز بو گبی هنگامه

واته:

ناچارم رازی خۆم بخمه بهر دیدهی ئه و ئه ندام جوانه
که بینینی ناوچه وانی پتوهسته به کۆششی ته و اووه
نه جۆره چاره یهک، نه دسه لاتیکم بۆ ئه و گولرهنکه
قه له مم گرتنه دهس دا سکا لایهک بنووسم بۆ شا
له تاو رووداوه که نووکی خامه قلیشایه وه

چهند به جوانی به ههزار زهمه تی که گه یشتوو ته مافی خۆی
په رچه می تازه کردوو ته وه سه ره زولفی قریئ داوه
که هه موو کاریکی به پیتی حوکه م کانی شه ریهت ته و او بووه
به چکه جووله که یهک که ئیسلامه تیی په سند کردبئ
یانی چی رادهستی خاخام بکریته وه

مه محمودی کۆسه بووه کاکلهی تیکدانی میانه کان
شک و گومان ناخواری ئه م ریشهی که باسی ده که م
ئاوی سازگار به رتیلی به راییف گه یاندوووه
ژنه که ی ته لاقی که وتوووه و خوینرشتنی ره وایه و سامانی حه لالی بردنه

هەر که سیک به چاویکی سووک له ئیسلام پروانی

—
شهست لیره که ی وەرگرت مندا له که ی به سه نگینی دایه وه
قانیع نه بوو به مووچه که پتویستی شی نه بوو
دهزانی به رتیل وەرگرتن کۆلیتی ئاین دهروو خینی
به دکاریی رائف وەک خۆره تاو له مهیداندا دهرده که وئی
ئه گهر شاهانشا بخاته لپرسینه وه

—
جۆره ها ئامۆژگاریی دایه رائف ته نانه ت
که سی وەک (عه لی بورغول) ی لایه نگری راستی ته نانه ت
له ته که یه کاندای کۆبوونه ته وه ته نانه ت
خاوه نانی شه ریه ته ی ئیسلام به کوفر حوکمیان داوه، ته نانه ت
حه زره تی فره زانایه کی وەک قازیبی لازیش

—
بی سوود دهرده که وئی هه موو ئه م قسانه ی کردمان
ئه و دهمه دهرد و ژان دلمان داگیر دهکا
با بیلیم ئه گهر زۆر گه وره ش بی دۆزه که و برایه وه
ئه گهر غیره تیک نه نوینی شه یخولئیسلام
میزهر ریزی ئه وه نه ده ی په رۆیه کی بینوویژ نامینی

—
ئیمه که به ره حمه تی ده زانین ئه گهر بیت سزای چیه
سینگ دهر په پینه و به رگه ی فه زاوقه دهر بگره
خه لکی خاوه ن غیره ت هه ر پاداشتی ده ستخۆشیی پی ده بری
تۆش له م پتیه دا سه ر و سامانت به خت که
جه نگ و هه رایه کی وه ها ناچیته گیرفانی باوه رداریکه وه

۲۳

(ینه رائف پاشا حقنده)

گورسه خاخامی اولور ناصیه فرسای سجد
متصرف نیجه اولش بو یهود اوغلی یهود

واته:

ئه‌گه‌ر خاخام ببینی ده‌بیتته نی‌وچه‌وان له‌ناوبه‌ره‌وه‌ی کړنووش بردن
چون بو‌وه‌ته موته‌سه‌ریف ئه‌م جووی کوره جووه؟

۲۴

(رائف پاشانک عزلنده)

عزل اولوب رائف افندی گیده‌جکدر کره‌ته
قورقارم دیدیغی اموالی اوانته‌یله یوته
ای اهالی ایدیکز مالکزی استرداد
نه روادر بو قدر مالی یدیرمک بو ایتته

واته:

رائف لادراوه و له‌سه‌ر رویشتنه ئه‌م که‌ره‌ته‌یه
ده‌ترسم ئه‌و سامانه‌ی وه‌ری گرتوون به‌هه‌وانته‌ قه‌هت بدا
خه‌لکینه سامانه‌کانتانی لی وهر بگرنه‌وه
چون ره‌وایه ئه‌مه‌نده سامانه به‌م سه‌گه‌ درخوار بدری

۲۵

(رائف پاشانک اردندن)

رائفک عزلنی دویمقله باییلدی ناحوم
پاطلادی خوجه فرایم ایله گبردی شالوم
ناصر دین یهود ایلدی اهنک رحال
اه و فریاد ایده‌رک تعزیه‌سیدر تالوم

واته:

به بیستنی لابرندی رانیف، ناحووم له هۆش خۆی چوو
خۆجه فرایم شهقی برد و شالووم مردارهوه بوو
پشتگیریکه رهوهی ئاینی جوولهکه ئاههنگی راگوزاریی کرد
تالووم پرسه دهگپری به ئاخ و فریادهوه

په راویزی نووسه: "خۆجه" که به واتای "مه لا" و "ئوستاد" ه، نازناویکه له لایه ن
تورکمانه کانه وه، له سه رهتای ناوی پیاوانی جوو به کار هاتووه، وهک "مسیو" و
"مسته ر".

په راویزی وه رگپری: (ناحووم) و (فرایم) و (شالووم) و (تالووم) ئه مانه ناوی
جووله کانه ن.

۲۶

(دیسان له باره ی رانیف پاشاوه که له سه ر چیرۆکیک بنیات نراوه)
بیرندن دپره نور جسم نحیفی بر اوصورمقله
هوا اوزره گزن مشهور فسفس په لواندر بو

واته:

له شی لاوازی به تریک له جپی خۆیدا جووله ی تی دهکه وی
ئه مه ئه و فسفس پاله وانیه که له سه ر هه وادا دهگه ری

په راویزی نووسه: ئه و چیرۆکه بنچینه یییه ی شاعیر له م شیعره ییدا پشتی پی
به ستووه ئه مه یه: کابرایه کی له ی و لاواز رۆژیکیان له کاتیکدا له دهشتدا دهگه را
دهچپته ناو ئه شکه وتیکه وه. له ویدا چل عفریت (دیو) دهبینی دانیشتون. که لپی
دهپرسن تۆ کیت، دهلی: "من فسفس پاله وانم، هاتووم بۆ کوشتنی ئیوه له تیر و
که وانه که ی باوکم دهگه ریم!". دیوه کان له ترسان دس به ترین دهکن! بای
تره کانیان کابرا تا بنمیچه که به رز دهکه نه وه. عفریته کان که لپی دهپرسن تۆ له وی
چی دهکه ی؟ دهلی: "ئیدی تیر و که وانه که ی باوکم لیره یه. دهیانهم و هه مووتان

98

دهكوژم! " لهسهه ئههه ديوهكان له ترسان ههلدين، كاتيك باي ههلكردووي تريان تهواو دهبي كابرا بهردهبيتهوه و ملي دهشكي.
شيخ رهزا كه سوودي له چيرۆكهكه وهگرتهوه، ديره شيعري دزيوي سهروهوي گوتوه.

۲۷

(لهبارههه ههمزه پاشاي موتهسهه ريفي كهركوك و دادگههه بيدابهوه)

خبرك وارمي النممش! نه النممش؟ رشوت.
النان شي نه ايمش؟ ليره.. الان كيم؟ هيئت.
هيئت ك ادی ندر؟ دائرههه عدليهه..
اني ايجاد ايدهنك روحنه يوز بيك لعنت..
قاچ عدد ليره النممش عجا؟ يوزاللي
ليرههه خالصه.. اوستنده يازلش " ضربت "
بيلمدك كيملرايمش رشوت الانلر؟ هاي هاي!
گيديشندن بيلينور خائن ملك و ملت..
برى مستنطق افندي، برى چنگانه رئيس،
او برين سويليههم! سويله باباكه رحمت.
حضرت داور اكرم متصرف پاشا،
اشگك باشني طوت حمزههه گلدی نویت.
اوتوزك راغب الوب يوتدی يگرميسك امين
يوزيني سويلديگم ذات ولي النعمت
اك بيوك حصه او الدی ينه خوشنود دگل
هپسنى الماديغندن چكر آه و حسرت!
حصه ويرمك بكا لازم ايكن حق سكوت
ويرمدى.. اغزینی ظن ایتدی قاپاتمش ذمت
چوغنك نامی يازلشدى بو قومپانياده
المادی فاسق محروم گبی هيچ بر قسمت!

99

ادی دفترده اوزی خائب و خاسر: بری بن
بری ده موصلده اولان والیء عالی همت.
عجبا الدی قوماندان دخی برشی؟ حاشا..
وارمی دنیاده قوماندان گبی صاحب عفت!.

واته:

ئاگه داری که وهرگیراوه؟ چی وهرگیراوه؟ بهرتیل.
ئوهی وهرگیراوه چییه؟ لیره.. کی وهری گرتووه. لیژنه "ههینهت"
لیژنه که ناوی چییه؟ فرمانگهی دادوهری "دائیره ی عهلییه"
سه ت ههزار نه فرته له گیانی ئوهی دای هیئا..
داخو به ژماره چهند لیره وهرگیراوه؟ سه ت و په نجا
لیره ی بی فیل... له سه ری نووسراوه "ضربت"
نه تزانی ئه وانهی بهرتیلیان وهرگرت کی بوون؟ های های!
له رهوشتیوه دیاره خانینی مولک و میلله ت
یه کیان موسته ننتیق (لیتوژره وهی داد) ئه فهندی، یه کیان سه روکی قهره ج،
ئوی دییان ناتوانم بلیم! ده بلی رحمه ت له باوکت.
چه نابی داوهری ئه کرهم (دادوهری ری پیدراو) موته سه ریف پاشا،
سه ری که ره که بگره سه ره هاته سه ره حمزه..
سیی راغب وهری گرتووه بیستیشی ئه مین قووتی دا
سه تی ئه و به ریزه ی گوتم وهلیبولنیعمه ت (بژیوی به دست)
ئو گوره ترین پشکی وهرگرت دیسانه وه مه منوونیش نییه
به وهی گشتی وهرنه گرتووه، ئاخ و هه ناسه ی سه رد هه لده کیسی! له کاتیکدا
پیویست بوو منیش بدهن هه قی بیدهنگی
نهیدا.. وای زانی ویژدان ده می داخستووه
ناوی گه لیکیان له م کوپانیایه دا نووسرا بوو
وهک تاوانباری بیبهش هیچ پشکیکی وهرنه گرت!
ناوی له دهفته ردا بوو، خوئی ناؤمیید و دؤراو: یه کیان منم

یه‌کیشیان والیی هی‌ممهت بَلند که له مووسلّه
داخۆ سه‌رکرده (قوماندان) یش شتیکیی وهرگرت؟ حاشا..
له جیهاندا خاوهن خاوینییی وهک سه‌رکرده هه‌یه!..

په‌راویزه‌کانی نووسه‌ر: ئیبنولئه‌مین مه‌حموود که‌مالی نووسه‌ری ناسراوی تورک
که به دواي ئه‌م شیعره‌ی شیخ ره‌زادا چوو، که ده‌گاته یه‌ک دیری پیش کۆتایی
له‌باره‌ی شاعیره‌وه ئه‌م لیکدانه‌وه ستایشکارانه‌یه‌ی گوتوو: "ئه‌م قسانه‌ گه‌واهیی
ئه‌وه‌ن نه‌ک هه‌ر ته‌نیا به‌ چه‌ک له چیای بی شۆ و ده‌شته چۆل و بیده‌نگه‌کاندا،
بگره‌ له شاره‌کانیش و له‌ناو خه‌لکیشدا ده‌کرۆ یاخیبووون به‌ قه‌له‌م ئه‌نجام بدرۆ.
هه‌ره‌شه جارویار پێوه‌ندیی به‌ ژیان و هه‌ندۆ جاریش به‌ نامووسه‌وه ده‌بی.
ئه‌وانه‌ی پێز به‌به‌رچاوه‌وه ده‌گرن دووه‌میان له یه‌که‌م پر مه‌ترسیتره، له‌م باره‌دا
یاخیبووانی قه‌له‌م، له یاخیبووانی چه‌ک به‌دترن. به‌لام ئه‌م تیبینییه‌ بۆ خاوهن
نامووس و داوینپاکی - له‌به‌ر هۆیه‌ک - سه‌ر به‌ به‌دکاره‌ زیاده‌ره‌وه‌کانه، دهنه
ئه‌وانه‌ی کاری به‌نده‌کانی خوا به‌ به‌رتیل راده‌په‌رێن، تاوانبارانی به‌رتیلخۆر
حه‌قدار به‌ ناحه‌ق پێشانده‌ران - به‌ زمانیش و به‌ قه‌له‌میش - سووککردن و
حه‌یا بردنیان خزمه‌تی سوودی گه‌شتی ده‌کا. ئه‌وانه‌ی له‌م ریه‌وه خزمه‌ت ده‌که‌ن
ئه‌له‌به‌ته راستگۆی نیشتمانن و خزمه‌تکاری میله‌تن و شایه‌نی هه‌موو پێزیک و
قه‌درزانییه‌کن". له‌م قسانه‌ی ئیبنولئه‌میندا راستی به‌شی زۆره. به‌لام ده‌بی
میزاجی خودی شاعیر و به‌رزه‌وه‌ندی په‌رستییه‌ی به‌به‌رچاوه‌وه بگیری.
ئیبنولئه‌مین، که دیتته سه‌ر برکه‌ی دیره شیعری پێدا هه‌لدانی سه‌رکرده‌ی ناو
شیعری بابته‌ی قسه‌، به‌م جۆره ده‌لی: " گه‌واهی بۆ ده‌ستپاکی سه‌رکرده
پێویسته. چونکه له‌ودا ته‌نیا ده‌ستپاکی نییه، هیزیش هه‌یه. ئه‌وه‌ی زمانی له
به‌رامبه‌ردا درێژ بکا ده‌یداته به‌ر پێله‌قه. روونکردنه‌وه‌ی ئه‌مه له جێی خۆیدا ده‌بی
که به‌رزه‌وه‌ندی تایبه‌تی شیخ ره‌زا له‌لایه‌ن فه‌رمانبه‌رانی به‌رزه‌وه‌ریتیه‌وه لێ
ده‌درۆ و له‌به‌رئه‌وه‌ی له‌ناو ئه‌مان و فه‌رمانده سه‌ربازییه‌کاندا رکا به‌ری هه‌بووه،
شاعیر به‌گه‌شتی به‌ قسه‌ی پێداه‌لدانه‌وه به‌ فه‌رمانده‌کانیدا هه‌لدنا... وشه‌ی
"لیره" ی ناو نیوه دیری دووه‌می دیره شیعری سی‌یه‌می هۆنراوه‌که‌دا له ده‌قی
جیاوژیی تردا به " سکه " دانراوه... هه‌مزه پاشا که بووته بابته‌ی داشۆردن، له

سه‌ره‌تای سالی ۱۳۱۶ی کۆچیدا له که‌رکووک موته‌سه‌ریفیتی کردوه. ئەم پاشایه که شاعیر بووه له هه‌ندیک له ده‌ست‌نووسه ناوه‌خۆیییه‌کاندا شی‌عیریمان به‌رچاو که‌وتوه. ئەو غه‌زه‌له‌ی سه‌ره‌تاکه‌ی ئەمه‌ی خواره‌وه‌یه هی ئەوه که ده‌لی:

خدایا حکمتک صورمغه یوقنن اذن و دستوری
ندر انسانک اکا اطلاعہ سعی موفوری

واته:

خوایه، که ری به مرۆ نه‌درابی له حیکمه‌تت بپرسن
ئەم کۆششه فراوانه‌ی مرۆیه چیه بو زانینی

۲۸

(له‌باره‌ی همزه‌ پاشاوه)

دیکدی پالان خری ایشته علی الاستعجال
شرقدن غربه خروج ایلیه‌جکدر دجال
پایمال ایتدی بتون ملت اسلامی یازیق
أی مسیحا یره آن ویرمه بو دجاله مجال
صویدی رشوتله اگر حمزه بنم عشرتمی
بن ده اسلانم انی هجو ایله الحرب سجال
متصرفمی اولور حمزه گبی قانجق اشک
هر نه ایتدکسه سن ایتدک بزه أی قحط رجال

واته:

ئیدی کورتانی که‌ری دوورییه‌وه به په‌له
جه‌جال نیازی له خۆره‌لاته‌وه ده‌رچوونی به‌ره‌و خۆراوا هه‌یه
مخابن هه‌موو میلله‌تی ئیسلامی نایه ژیر پی
ئهی مه‌سیح دابه‌زه‌ره سه‌ر زه‌وی یوار به‌م جه‌جاله مه‌ده
ئه‌گه‌ر همزه‌ عه‌شره‌تی منی به‌ه‌رتیل پروت کرده‌وه
منیش شیرم به‌ داشۆردنه‌وه‌ی ئەو جه‌نگ له‌ گه‌رمیدایه
ماکه‌ریکی وه‌ک همزه‌ ده‌شی بیته‌ موته‌سه‌ریف

هەرچیت کرد تۆ به ئیمهت کرد ئه‌ی قاتوقری پیوان

په‌راویزی نووسه‌ر: وشه‌ی "ان" له دێره‌که‌دا شیوه‌زاری ناوچه‌یییه له جیاتی
"این" به‌کار هاتووه.

(الحرب سجال) ده‌سته‌واژه‌یه‌کی عه‌ره‌بییه واته: "شه‌ر ده‌می له به‌رژه‌وه‌ندیی ئه‌و
و ده‌میک له دژی ئه‌و درێژه‌ی هه‌یه". له دێری سێیه‌مدا "عشرتمی" واته "عشیرتمی"
جیاوازی ده‌قه. هه‌روه‌ها له شیوه‌ی "طائفه‌می" شدا بینراوه.

۲۹

(دیسان له‌باره‌ی هه‌مزه‌ پاشاوه)

همزه‌نک اوغله‌نه (ق.. دم) قیزینه‌ گلدی صیره
شیمدی دعوا گورییور بعد خراب البصره
(س.. رم) النی اولادینی هپ عائله‌سک
همزه‌ بابایی دخی عائله‌سندن سوکره

واته:

له کوره‌که‌ی هه‌مزه‌م برد سه‌ره هاته سه‌ر کچه‌که‌ی
تازه تازه ده‌یه‌وی به‌ره‌نگار بیته‌وه دوا‌ی تیکچوونی به‌سه‌ره
بنه‌ماله و منداله‌کانی و هه‌موو خیزانی (ده‌گیم)
دوا‌ی خانه‌واده‌که‌شی هه‌مزه‌ باباش دواتر

۳۰

(تاکه دێریک له‌باره‌ی هه‌مزه‌ پاشاوه)

نه ضمیرنده فطانت نه دماغنده خرد
بدلا همزه‌یه چاتدق مدد الله مدد

واته:

نه له ویژدانیدا تیگه‌پشتن و نه له میشکیدا ئاوه‌ن هه‌یه
تووشمان بوو به تووشی هه‌مزه‌ی بووده‌له‌وه، خواجه فریامان بکه‌وه

۳۱

(تاکه دیریک له باره‌ی حمزه پاشاوه)
کـرکـوک سـرراينده ايکي قلهء نمرود
ياپمش (گ... تنه) صوقمق ايچون حمزهء معهود

واته:

حمزه‌ی ناسراو له سه‌رای که‌رکوکدا
دوو قه‌لای نه‌مروودی دروست کردووه، تئیدا به قینگیدا به‌رن

۳۲

(تاکه دیریی که حمزه پاشای کردووه‌ته بابه‌ت)
حمزه بابا دگلم هجو ایله اسکات اولایم
شاه شطرنج گبی بر کیش ایله مات اولایم

واته:

حمزه بابا نیم به داشوردن بیده‌نگ بکریم
شای شه‌ترنج نیم به (کش) یک بمرم (مات) بم

په‌راویزی نووسه‌ر: وشه‌ی کش (کیش) که له دیره‌که‌دا هاتووه، له کیشی
(قیشی تورکی واته: زستان)، که شا ته‌نگه‌تاو ده‌کری به‌کورتی یا که‌وتنی یان
جوول‌ه‌ی لاسایی دهنگی ده‌رکردنی مه‌ل ده‌گوتری: (کش). (مات) واتای بی
ده‌سه‌لات مانه‌وه و نه جوولانه‌وه ده‌گه‌یه‌نی. وه‌ک مردبی وایه، له وازی شه‌ترنجدا
له کاتی تیکه‌وتن و خورانی شادا ده‌گوتری... شیخ رها ماوه‌یه‌ک له‌گه‌ل قازیی
که‌رکوکدا شه‌ترنج ده‌کا، که شایه‌که‌ی ده‌که‌ویته بۆسه‌وه، ئەم دیره شیعره بۆ
قازی ده‌لی.

(دیسانہوہ بۆ حمزه پاشا)

بارینی طوتدی بولر صالادی بوله حمزهء معهود
بو سیاستی ایدر فکر گیدر منزل مقصود

واته:

باری خۆی گرتەوہ (دەولەمەند بوو) ئەوی دیی بەرێ کرد حمزهی ناسراو
ئەم سیاسەتە دەکا، بێر لەوہ دەکاتەوہ کہ دەگاتە جیی خۆی (!)

(دیسان داشۆردنی حمزه پاشا)

نشر اولندی تزهک تازه گیبی بر غزلک
اول تزهکدن بیلورم حالی یماندر صقالک
صقالک هر تیلی چاروب خلیه دونهجک
حمزه پاشا بو ایسه زادهء طبع جعلک
کیت سنک عزلک ایچون کیمسه تاسف ایدهمز
تا کوپک واریسه کرکوکده چوقدر بدلک
بو لواده املک قالمق ایدی ییللرجه
(گ... تکه) قویدی فلک رشتەء گول املک
سنی تشییع ایدهرم دیدهء گریان ایله
دوشمدی داممه اول بچهء اهو مئلك
اوپمدم لبلریکی اشک ندامت دوکرم
اول بت غنجه دهن اول پسر لب عسلک
گلورم بن ده سزکله بینهرم ارقاکزە
بر ایمش مادهلری چونکه جمیل ایله جملک
عزل عالیکزە ظن ایتمه رضا اولدی سبب
سوء کردار و فساد عملکدر عملک

واته:

غزه لئیکى وهک ته پالهی تازت بلاو کرایه وه
لهو ته پالهی وه ده زانم ریشته حالی خراپه
حه مزه پاشا ئه گهر ئه مه به ره می سروشتی وهک قالوچت بی
هر موویه کی ریشته ده بیته گسکی ئه ده بخانه
ده برۆ کهس بق لابرنت خه فته تیک ناخوا
تا سهگ مابى له که رکوکدا بریکارت زۆرن
ئاواتت ئه وه بوو سالانیک له م لیوايه بمینی
زهمانه داوی دریزی هیواتی کرده قینگته وه
به چاوی به گریان وه به ریت ده خه م
که ئه و بیچووه چون ئاسکه ی تو نه که وته ناو داومه وه
لیوه کانیم رانه مووسی ئه سری په شیمانی هه لده ریژم
لیوی ههنگوینی ئه و کوره، ئه و بته دم غونچه یه
منیش له گه لتاندا دیم سواری پشتتان ده بم
چونکه پیکهاته یان هه ر یه که جه میل " جوان " و جه مه ل " حوشر
وا مه زانه " رهزا " بووه هوی لابرندی به ریژتان
به دکرداری و گهنده لیبی کرده وه کانتته کردارت

په راویزی نووسه ر: (جه میل) که له دیری بهر له دوا دیردا هاتووه، ناوی کوری
لاو و جوانی هه مزه پاشایه. ئه م دیره ی به (تهورییه) وه گوتووه. (عه باس عاجز
ئه فهندی) ئه م داشوردنه ی کردووه ته پینج خسته کی، پارچه ی یه که می به م شیویه یه:

(س. دی) خلاق معانی و زمانه تملک
یدیگ هرزه ایله ظاهره چیقدی عملک
بول قیلدک آ کویک زمزمه گلمش اجلک

واته:

بناغی تو گووی کرده، واته ئه فرین و زهمانه
به و وته هه رزه یه ته وه که خواردت کارت به ده رکه وت

میزت کرد ئه‌ی سه‌گ ئاهه‌نگ ئه‌نجه‌لت هاتوو

۳۵

(دیسان له‌باره‌ی هه‌مزه پاشاوه)

همزه پاشا ایله غوغاده ایکن گلدی بشیر
که بشارت سکا او خائنی عزل ایتدی مشیر
ساده عزلیله قناعت ایدهم اول ترسک
ایدهرم مرگ مفاجات ایله آنی تبشیر
شیخ مونجوغ ایله طبعی اویه‌جقدر زیرا
مونجوغ ایله بزه‌نور کله اعناق حمیر

واته:

که له‌گه‌ل هه‌مزه پاشا له شه‌ردا بووم مژده‌هین هات
که مژده‌ت لی بی موشیر "سه‌رکرده‌ی له‌شکری به ده‌سه‌لات" ئه‌و خائینه‌ی له
کار لادا

ته‌نیا به لابرندی ئه‌و ته‌ره‌سه‌قه‌ناعه‌ت ناهینم
مژده‌ی مه‌رگی کوتوپر ده‌ده‌م به‌و

خوو و ره‌وشتی له‌گه‌ل "شیخ مونجوغ - شیخ مووروو" ده‌گونجی، چونکه
سه‌ر و ملی که‌ر به مووروو ده‌راژینریته‌وه

په‌راویژ: ناوی شیخ مونجوغ، واته شیخ مووروو، نازناوی (سه‌ید محه‌مه‌دی
سه‌ید سالح ئه‌فه‌ندی) ته‌کیه‌داره، که له سه‌رده‌می لاویدا به فرۆشتنی مووروو
(ته‌سبیح) و له پیرییدا نوشته‌ی بۆ نه‌خۆشان نووسیوه و بژیویی خۆی به‌و شیوه‌یه
په‌یدا کردوو. شیخ په‌زا له‌باره‌ی ئه‌مه‌وه داشۆردنیک‌ی تریشی نووسیوه. (پروانه
دیره شیعیری ژماره‌ حه‌وتی ئه‌م کتیبه و په‌راویژه‌که‌ی بکه).

(له باره‌ی به‌ه‌رام پاشاوه)

اگر وار ایسه عجل سامری به‌ه‌رام پاشادر
 الک تصویرینی الله ایچون جای تماشادر
 هنردن معرفتدن فهمدن ادراک و دانشدن
 تهی خالی مجوف صانکه بر شکل مقوادر
 مقوا شکلنه بر شی دینور اما بو عگروته
 نه دنیلسون که صورتدن مجرد بر هیولادر
 قدوم منحست قلزومی ویران ایلر ایرانی
 دگل ایرانه ایراندن اوپانه دفععی اولادر
 اگر ایلدن ایله احبابنی ایلرسه بر دعوت
 بساط آراسی خوانه نعمتی زیتونله خورمادر
 تورم ایلمش اشکنبه‌سی باسور ریچندن
 گگیردکجه سانورسک صوت ناقوس کلیسادر
 نیچون مطران افندی سومسون به‌ه‌رام پاشایی
 که ناقوس دبردن لقمه‌پرداز نصارادر
 ید اشراره تسلیم ایلدی اغنام و اعشاری
 لوانک حاصلی خائئلرک بیننده یغمادر
 بنم مخدمومی اغنامه مأمور ایتمدی زیرا
 بیلوردی لیره بندن حاصل اولماز ایش بیدوادر
 ندامت حاصل ایتمدم شمدی حمزه پاشادن
 که بو دیوسه نسبت حمزه افلاطون دانادر
 نجابت خاندانلق نشئه‌سی باق وارمی ذاتنده
 بو ملعون ابن ملعون لاجرم ادنادن ادنادر

واته:

ئه‌گهر گویره‌که‌ی "سامیری" هه‌بی بارام "بیه‌رام" پاشایه

له پټی خوا وینهی بگرن شایستهی تماشاکردنه
 له هونهر و زانست و تیگه‌یشتن و دهرککردن و دانش
 چۆل و بۆش و ناوک به‌تالنه ده‌لټی شتویه‌کی مقه‌ببایه
 شتیک به شپوهی مقه‌ببا ده‌گوتړی، به‌لام ئم "عه‌گرووته"
 چیی پټی بگوتړی که "هیوولا" یه‌کی له وینه دامالراوه
 هاتنی نه‌گبه‌تیی قلزوومی "قلزم: دهریای سوور" ئیران ویران ده‌کا
 نه‌ک بۆ ئیران، پال پتوه‌نانی بۆ له ئیران به‌ولاتریشی چاکتره
 نه‌گه‌ر ساله‌و سال جاریک خوشه‌ویستانی بانگه‌پشت بکا
 بژیویی رایه‌خ رازینه‌وه‌ی بۆ خون، زه‌یتون و خورمایه
 ورگی ئاوساوه و له بای مایه‌سیری
 هه‌رچند قرقینه دده‌ا وا ده‌زانی ده‌نگی ناقووسی کلټسه‌یه
 مه‌تران نه‌فه‌ندی بۆچی به‌هرام پاشای خوش نه‌وی
 که له ناقووسی پاشه‌لیه‌وه پاروو ریکخه‌ره‌وه‌ی دیانانه
 باجی مه‌رانه و ده‌یه‌کانه‌ی دایه ده‌ست به‌دکاران
 داهاتی لیوا له نیوانی خائیناندا تالان کراوه
 کوری منی نه‌کرده فه‌رمانبه‌ری باجی مه‌رانه، چونکه
 ده‌یزانی له‌منه‌وه لیره‌ی ده‌ست ناکه‌وی کاره‌که به‌لاش و بی به‌رامبه‌ره
 ئیستا په‌شیمانیم له همزه پاشاوه بۆ مایه‌وه
 که له چاو ئم ده‌بیوسه (گه‌واده) همزه نه‌فلاتوونی دانایه
 برپوانه خوشیی په‌سهنی و خانه‌دانیی تیدایه
 ئم نه‌فره‌ت لیکراوی کوری نه‌فره‌ت لیکراوه بیگومان له نزم نزمتره

په‌راویزی نووسه‌ر: شاعیر ئم هونراوه‌یه‌ی له کۆتاییه‌کانی سالی ۱۳۱۶ی
 کۆچیدا، بۆ به‌هرام پاشای موته‌سه‌ریفی ئه‌وسای که‌رکوک نووسیوه، که تکای به
 مه‌نموری باجی مه‌رومالات دامه‌زاندنی کوره‌که‌ی لی کردووه و تکاکه‌ی رت
 کراوته‌وه... (عه‌گرووت) واته: گه‌ر و بیفه‌ر.

(دیسان بۆ بهرام پاشا)

قتل و نهب اشقیادن ملت اولدی پایمال
امن و اسایش ینه الحمد لله برکمال
قورقارم بردن بره بقسون بنای دولتی
حمزه و بهرامی پاشا ایلین قحط رجال
باب عالی چاره بول بیچارهکان ملته
بر طرف قحط رجال بر طرف قحط غلال
حضرت بهرام پاشا گلدیگی تاریخدن
سایه‌سنده بر زمان اکسوک دگلدر اختلال
اشقیا دفعنده عاجز ارتکاب ایتمکده حر
ارکک ایله قانجوغک بیننده واقع بر مثال
گر دوام ایلرسه مال و ملکمز الدن گیدر
جان دخی ایتمزسه تخلیص گریبان احتمال
قوش ده گیچمز کاربانله باد پیما نیلسون
اشقیادن اوילה باغلانمش طریق چمچمال
ایلیق المق صنعتندن باشقه بر شی بیلمیور
اولماسون بهرامه یارب آلدیغی آیلق حلال

واته:

به کوشتن و تالانی ریگران میللهت کهوته ژیر پتیانه‌وه
که چی "رؤژنامه‌کانی ده‌ولت هه‌ر ده‌لی" سوپاس بۆ خوا ئاسایش و ئارامی
سه‌قامگیره

ده‌ترسم به یه‌کجاری بینای ده‌ولت برووخینی
ئهو قاتوقرییه‌ی پیاوان که حه‌مزه و به‌رامی کردووته پاشا
ئهی بابی عالی "سه‌رۆکایه‌تی وه‌زیران" چاره‌یه‌ک بۆ میللهت ببینه‌وه
له‌لایه‌که‌وه قاتی پیاوانه و له‌لایه‌کی تره‌وه قاتی به‌روبووم

له و رۆژهوه حهزهرتی بههرام پاشا هاتوو
له سایهیدا هیچ کاتیک ئازاوه کم نهبووهتهوه
له لابردنی ئەشقییا و ریگراندا بیدهسهلات و له تاوانکردندا ئازاده
نموونهیهکه کهوتووته نیوانی نیر و میوه
ئەگەر بهردهوام بی مال و سامانمان ههموو له دەس دهروا
له وانهیه گیانیش بروا ئەگەر داوینی خۆی له دەس رزگار نهکا
مهلیش رەت نابێ لهگهڵ کارواندا، ههواپیو چ بکا
وهها به ریگران داخراوه پتی چهچهمال
له پیشه‌ی مانگانه وەرگرتن بهولاوه چیی تر نازانی
خوایه ئەو مانگانه‌یهی وهری دهگری له بههرام پاشا حه‌لال نه‌بی

په‌راویزی نووسه‌ر: به‌هرام یان بایرام پاشا، له سالانی ۱۳۱۶ - ۱۳۱۷ی
کۆچیدا له سه‌نجه‌ق (لیوا)ی که‌رکووکدا موته‌سه‌ریفیتی کردوو. هۆی رق و
کینه‌ی شیخ ره‌زمان له‌گه‌لیدا له په‌راویزی شیعی پیتشه‌وه‌دا روون کردووته‌وه...
سه‌ره‌رای روودانی زنجیره‌یه‌ک راوورووت و تاوان له ولاتدا، شیخ ره‌زا له رۆژنامه
(غه‌زه‌ته) کاندای ده‌سته‌واژه‌ی: "سایه‌ اسایش وایه‌ پادشاهیده ولایتک هر
گرفنده امن و اسایش برکمالدر"، واته: "له سایه‌ی ئاسایشه‌شی پادشاهیدا له
هه‌موو لایه‌کی ویلايه‌تدا ئەمن و ئاسایش به‌رده‌وامه". ده‌بینی، به‌م دیره‌ ئاماژه بو
ئەو لایه‌نه ده‌کا.

۳۸

(تاکه دیر له‌باره‌ی موته‌سه‌ریفه‌وه)
متصرف ایده‌جک حضرت مطرانه قیام
بن گبی عالمه اما ایده‌مز رد سلام

واته:

موته‌سه‌ریف بق مه‌تران هه‌لده‌ستیتته سه‌ر پتیا
زانایه‌کی وه‌ک منیش ته‌نانه‌ت وه‌لامی سه‌لامیشم ناداته‌وه

111

(له باره‌ی عوسمان پاشای موته‌سه‌رریفه‌وه)
 خدا مرد مطیعی جمله خلقه آشنا قیلدی
 کلامنده دخی قاچ یرده انی پک پنا قیلدی
 اطاعت ایتمدی عثمان پاشا والی پاشایه
 هوای حرص ایله چنگانه‌لکله اغتنا قیلدی
 گورونجه انوری بی اطاعت چیقدی طاعتدن
 او فکر واهیده اول ذاته کندی اقتدا قیلدی
 علیه‌نده او بدخویک یازنجه حضرت والی
 اکی عزل ایتدیروب کرکوکدن فورا جدا قیلدی
 هنر گوسترمک ایدی شو غرضله فکری عثمانک
 تأسفلر اکا یاکلیشدی غایت اول فنا قیلدی
 بیوردی شو غرض یوقسه یشاسون حضرت والی
 اوکک المقده بو حالک گوزل بر اعتنا قیلدی
 اک اخر میرلوا ایله نقیب اسبقه رغما
 وجودک سرتسر حاجی علی یه هپ فدا قیلدی
 عجیمی بقالوه اکل ایلمک هر جمعه صباحی
 نه قیلسه اکا جاسم افندی اول غذا قیلدی
 قاپیلدی پنجه‌ء جایه طوتیلدی عشق حلوايه
 بو یوزدن ایشته کندين گرفتار عنا قیلدی
 سویندی چوق گوکلر حاصلی اخبار عزلندن
 اهالی حضرت والی یه جدا هپ دعا قیلدی
 رضا ظاهرده گرچه والی اولش باعث عزلی
 حقیقتده شو الطافی بزه انجق خدا قیلدی

واته:

خوا پیاوی گوپرایه‌لی کرده ئاشنای هه‌موو خه‌لک

له چەند شویننیکى فەرموودەشیدا زۆر پەسنى ئەوى داوہ
 عوسمان پاشا گوێرایەلى والى پاشا نەبوو
 بە ئارەزووى پڤدی و چا و چنۆکی دەولەمەند بوو
 کە (ئەنوەر!) ی بى گوێرایەلى بینى له گوێرایەلى دەرچووہ
 لەو بىرە بى بايەخەیدا شوین پى ئەو کابرایە کەوت
 کە جەنابى والى له دژى ئەو بەدخووەى نووسى
 ئەوى بەلادان دا و یەکسەر له کەرکووکى دوور خستەوہ
 بىرى عوسمان بەم مەبەستە پيشاندانى ھونەر بوو
 مخابن بۆ ئەو، زۆر ھەلە بوو، بەدکاریى کرد
 فەرمووى ئەمە مەبەستیکە ئەگەر نا بژى جەنابى والى
 له وەرگرتندا چاودیرییەکی باشى بارودۆخى کرد
 دوایەمین جار سەرەپای میرلیوا و نەقیب بەداخەوہ
 سەرتاسەرى بوونى خۆى بۆ حاجى عەلى بەخت کرد
 داخۆ ھەموو بەیانییەکی ھەینى پاقلوہ خواردن سەیرە
 جاسم ئەفەندى چى بداتى خواردنى دا پى
 بە پەنجەى پایە فرینرا، بووہ گیرۆدەى ئەوینى ھەلوا
 لەم رووہوہ ئىدى خۆى کردە گرفتارى ماندوو بوون
 بە کورتى بە دەنگوباسى لەکارخستەوہى، دلان گەلیک پىخۆشحال بوون
 خەلکەکە زۆر دوعايان بۆ جەنابى والى کرد
 ئەى شیخ "پەزا" بە پوالت ئەگەرچى والى بووہ ھۆى له کارخستنى
 له راستیدا ئەم چاکانەى لەگەلماندا کران تەنیا خوا کردنى

پەراویزی نووسەر: شاعیر ئەم ھۆنراوہیەى بە بۆنەى لادانى عوسمان پاشاوە له
 پۆستەکەى گوتووہ کە سالى ۱۳۲۰ى کۆچى موتەسەرىفى کەرکووک بووہ.

٤٠

(له باره‌ی مه‌هدی پاشای موته‌سه‌ریفه‌وه)
گیچوب تشرین اول، اول تشرین ثانیدر
حلول ماه نو ماهاه‌ندن بر مژده‌گانیدر
سند یاز هر کیمه امر ایلدمسه یازمادی یعنی
معاش آلق نه ممکن مه‌دی پاشا زمانیدر

واته:

تشرینی یه‌که‌م ر‌هت بوو، ئەوه تشرینی دووهمه
داهاتنی مانگی نوئی موژدانه‌ی مانگانه وهرگرتنه
به‌لگه بنووسه، فرمانم به هه‌رکی دا نه‌ینووسی، واته
مووچه وهرگرتن که‌ی له توانادایه، سه‌رده‌می مه‌هدی پاشایه

په‌راویزی نووسه‌ر: مه‌هدی پاشا سالی ١٣٠٨ ی کۆچی له که‌رکووک
موته‌سه‌ریف بووه.

٤١

(له‌باره‌ی ئیسماعیل پاشاوه)
اسم عالی ایله عالی اولامان شخص رزیل
سکا پر فائده ویرمنز لقب اسماعیل
بو وکالت سکا تقدیر خدادار یوقسه
متصرفمی اولور عجل بنی اسرائیل

واته:

که‌سی پیسکه و نزم به ناوی به‌رز " عالی " به‌رز " عالی " نابئی
ئیسماعیل، نازناو هیچ سوودیکت پی ناب‌ه‌خشی
ئهم بریکارییه بۆ تۆ کاری خوایه دهنه
گویره‌که‌ی ئیسرائیلییان ده‌بیتته موته‌سه‌ریف؟

پهراویزی نووسەر: شیخ رهزا ئەم چوارینهیە لەبارەى ئیسماعیل پاشاوه
گوتوووه که سالی ۱۲۷۶ی کۆچی جیگری موتهسهرفی کهرکووک بووه، وهک له
خوارهوه دیاره دواتر کردووشیهتی به پینج خشتهکی... وشه‌ی (شخصی)
نیوه‌دیره شیعری یه‌که‌م له ده‌قی تردا (مرد) ه، واتای هر دوو وشه‌که هر یه‌که...
شاعیری‌ک له کاتی خویدا به واژۆی (ع. نووری) به‌م جوژه‌ی خوارهوه ئەم
چوارینه‌ی شیخی لاسایی و تپه‌ه‌لکیش کردوه:

ندماکزله کوپک اولدیغکز اثباته دلیل
اولیور طوغریدر الجنس الی الجنس یمیل
نیجه بدمایه اولور رتبه و منصبه جمیل
اسم عالی ایله عالی اولاماز شخص رزیل

شیخ رضا عجل دیمش سکا خطادر یوقسه
قوریه‌لیلر سنی یرلردی قیامت قوسسه
کوپک اخلاقلی اشکسک ایو دقت اولسه
بو وکالت سکا تقدیر خدادر یوقسه

واته:

دۆست و هاوده‌مانتان به‌لگه‌ی سه‌ماندن‌ی سه‌گایه‌تیه
ده‌بی و راسته ره‌گه‌زیک هه‌ز له ره‌گه‌زی هاوتای خو‌ی ده‌کا
" جه‌میل " چۆن به پله و پایه‌وه مایه‌پووچ ده‌بی
که‌سی پیسکه و نزم به ناوی به‌رز " عالی " به‌رز " عالی " ناب‌ی

شیخ رهزا گویره‌که‌ی پی گوتوووه، ئەمه هه‌له‌یه ده‌نا
خه‌لکی به‌ری قوریه‌ی کهرکووک تو‌یان ده‌خوارد ئەگه‌ر قیامه‌تیش هه‌لسابایه
ئەگه‌ر به‌چاکی سه‌رنج بدری که‌ریکی ره‌وشت سه‌گی تو
ئەم بریکارییه بو‌ تو‌ کاری خودایه ده‌نا

پهراویزی نووسەر: (قوریه‌لیلر) که له هۆنراوه هه‌رمه‌کییه‌که‌ی (ع. نووری) دا هاتوو، کۆمه‌لگه‌ی تورکمانی دانیشتوی لای خۆراوای که‌رکووکن، که ئەمانه له کۆنه‌وه به گالته‌وه به " گاخۆره‌کان " ناسراون. شاعیریش ئاماژه‌ی به‌م بابته کردوو... (عجل) زانراوه " نیره‌گویره‌که‌یه " .

٤٢

(له‌باره‌ی ئیسماعیل پاشاوه پینچ خسته‌کیی شیعری خۆی)

أشک هه‌ أشک اولور سه‌یسی اولسه جبریل
هیچ قدایفمی اولور جان تلف ایلسه فجل
تازیدر ادینی طاووزه ایدرلر تبـدیل
اسم عالی ایله عالی اولاماز شخص رزیل
سکا بر فائده ویرمز لقب اسماعیل

أهرمن پنجه‌سنه خاتم اعجاز تاقسه
گورینور ساخته‌لکک هر کیم ایراقدن باقسه
نوره طاش اولاماز لعل بدخشان اولسه
بو وکالت سکا تقدیر خدادار یوقسه
متصرفمی اولور عجل بنی اسرائیل

واته:

که‌ر هه‌ر به که‌ریتی ده‌مینیته‌وه ئەگه‌ر چاودیر " مه‌یته‌ر " هکه‌ی جبریل " جبرائیل " - یش بی
توور ئەگه‌ر خۆیشی بکوژی ده‌بیته‌ قه‌تایف که " چۆره شیرینه‌مه‌نییه‌که له هه‌ویر و خورما دروست ده‌کری " .

که‌سی پیسکه و نزم به ناوی به‌رز " عالی " به‌رز " عالی " نابی
ئیسماعیل، نازناو هیچ سوودیکت پی نابه‌خشی

ئەگه‌ر ئەهریمه‌ن ئەنگوستیله‌ی په‌رچووی له په‌نجه‌ بکا

ساخته چیتیی دیار دهبی هەر کهسیک له دوورهوه بروانی
نووره " شتیکی وهک گهچ وایه " نابیتته بهرد ئهگهه ببيتته یاقووتی ناوچهی
بهدهخشانى ئهفغانستانى ئهمرۆ، که به ناویانگ بووه.
ئهم بریکارییه بۆ تۆ کاری خوایه دهنه
گوێزهرکهه ی ئیسرائیلییان دهبيتته موتهسههریف؟

٤٣

(له باره ی رهفیق پاشاوه)

صالسسه صیاد قضا اردینه گورگ اجلی
تا قیامت بو خرک خایهسنه ایرمز الی
الله الله نه یماندر بو خر تیز خرام
ایریشور منزل مقصوده صبادن ازلی
دگل ایلغار ه اگر هرولهیه دوشسه ینه
دولاشور ثانیه ظرفنده جمیع دولی
او قدر نازک و زیبا که صانیرسک رضوان
بسلهمش سایه طویاده بو آهوکحلی
بو گبی صاعقه رفتاره سزادر دنیلسه
دلدل شاه ولایت أسد الله علی
یاییشور وسمه گبی میرلوانک بیغنه
نوش جان ایلدیگی ارپالرک ماحصلی
بیلمدم کوسه ایش میرلوامز یوقسه
بر خط اوزره تراشیده اولنمش صقالی
حاضر ایت جائزهیی عهده وفا ایله بگم
ایشته سن ایشته رضا ایشته رضانک غزلی

واته:

راوکهه ری قهزاوقهدهر ئهگهه گورگی ئهجهلی بخاته دوو
تا قیامهت دهستی ناگاته گونی ئهم گویدریژه

ئەى خوا چ بەلایەكە ئەم كەرە تیژرەو "له بنهچەدا خیرام: ریکردنی
به لاروله نجه"

بەر له وهی با بیگاتی ئەم دهگاته شوینی مه بهست
نهك بکهوئته ئیلغار: كه مه بهست له غاری چوارنالهی ولاخه، ئەگەر بکهوئته
نهرمه غاریش

له ماوهی چرکه یه كدا به هه موو دهولە تاندا دهگهړئ
ئەوهنده ناسك و رازاوهیه پیت وایه كه سوپاسگۆیهكی رازی له ژینی خۆی
له ژیر سببهری توویدا كه درهختیكي ناو به هه شته ئەم چا و چون مامز رهشهی
له ریزراو دهچی پهروه ده كراوه.

تاوانه ئەگەر بهم جۆره رهوت هه وره تریشقهیه بگوترئ
دولدولی شای ویلایهت عهلیی شیریی یهزدان... "دولدول: ناوی ئەو هیستره بووه
پیغه مبه (د.خ) داویه به ئیمام عهلی".

هه ره وهك وهسمه ی بۆیاخی رهش به سمیلئ میرلیواوه دهنووسئ
ئەنجامی ئەو جۆیهی بووه نه نۆشی گیانی "واته پاشه رۆی"
نه مزانی میرلیوا كۆسه و بی تووکه یان
كه ریشی تاشراوه یهك هیلئ لی هیلراوه ته وه
پادا شته كه ناماده بکه به لئین به چی بهینه به گم
ئەوه تو و ئەوه رهزا و ئەوه غه زه له كهی شیخ رهزا

په راپۆزی نووسه ر: كه ره فیق پاشای میرلیوا سه ركرده ی تیپ بووه له كه ركووك،
كه ریم به گی قائمقامی سه ربازی یهك مانگ دهخاته به ندیخانه. كه ریم به گ كه
ماوه كه ی به سه ر دهبا و له به ندیخانه ده رده چی، سواری گویدرێژه سپیه كه ی ده بی
و یه كسه ر سه ر له شیخ رهزا ده دا و به ناحهق به ندىكرنه كه ی بۆ باس دهكا و
به مه رچی ئەوه ی به شیعرێك به كه ره كه یدا هه لئیدا و میرلیوای پئ دابشۆرئ، گه ر
بیه وئ كه ره كه، یان پازده لیره ی نرخی كه ره كه ی بداتئ، شیخ رهزاش به رامبه ر به و
به لئینه ئەم شیعره ی سه ره وه ی بۆ دهنووسئ.

په راپۆزی وه رگێر: له و بروایه دام سه روای دێری دووهم، "اولی" بی نهك "ازلی:

واته هميشه يی " واتای دپړه کەش به وه رېتک دهکه وئ.
ههروهها سهروای دپړی چواره م (کههفل-ی) بی نهک
(کحلی).. واته سمت وهک مامز.

۴۴

(له باره ی په فیک پاشاوه)

هجوم ایتدی ینه دین ملکنه طابور مژگانی
لوا چکدی او خائن هدم ایده ملک سلیمانی
قوماندا ویردی چشم عسکر مژگانه دین یقسون
الهی رو سیاه ایت بویله دینسز قوماندانی
او کافر زلفی تک بیک فتنه صالدي عالمه زیرا
اولور آشوب ملت مظهر طغرای سلطانی
حصین ملت ایکن شمدي باب الاشقییا اولدی
خلل اسایشه ویردی سر و زلف پریشانی
نیجه افلاح اولور زلفک یوز اوزره دود آهمدن
که ترجیح ایتدک اسلامه معلم ایله مطرانی
طولاشوب گردن مقصوده زلفک مار تک زیرا
محققدر مضرت مقتضای طبع ثعبانی
رفیق بد طبیعتدن نیجه اه ایتمهیم ای دل
اوروبدر سینهء عشاقه بیک خار مغیلانی

واته:

دیسانه وه تابووری (لهشکری) برژانگ هیرشی کرده سهر مولک و خاکی دین
نالای بهرن کرده وه ئه و خائینه به مه بهستی رووخاندنی دهولته تی سلیمانی
پیغه مبه

چاوهکانی فه رمانیان به سهربازی برژانگ دا دین پرووخیئی
خوایه ئه م سهر کرده بهم جوړه بی ئاینه روورهش بکه
ههزار فیتنه و نازاوهی وهک زولفه کافره ره شه که ی خسته ناو جیهانه وه

ئاژاوهى ناو ميللەت دەبىتتە دەر خەرەوهى توغرا (نیشانە و دروشم)ى سولتان
 لە كاتتەدا كە پارىزراوى ميللەت بوو ئىستاكە بووتە پەنا و دالدى پىگر و
 بەدكار
 سەر و زولفە پەريشانە كەى رەخنە و كەموكوپى خستە ناو ئاسايشەوه
 لە دووكەلى ئاخەهەلكيشانى من، زولفى سەر پروت چۆن سەر كەوتوو دەبى
 كە موعەللىم (مالوومى جوولەكان) و مەترانت لە ئىسلام بە باشتر زانىوه
 زولفت بە گەردنى ئەوهى مەبەستە دەپچریتەوه وەك مار، چونكە
 چونكە ديارە خووى مارانە دەبىتتە هۆى زيان
 ئەى دل، چۆن لە دەس هاورپى بەدخوو ئاخ هەلنەكيشم
 هەزار دىكى موغىلان (كە جۆرە درەختىكى دىكاوييه)ى داووتە سەر سىنەى
 دلداران

٤٥

(لە بارەى فەرىق عەلى پاشاوه)
 وىرەم بادەوا اسپ صىبا رفتارى
 جملەء افاقە دگىشمم توکىنک بر تارى
 کىمسە بىلمز عددين بن بيلورم اوتوز ايمش
 زنگنه لردن آلنان لىره لرك مقدارى
 آتمى الدى اوانته ايله مجانا حتى
 سايسک صيرتنه ده اتمادى بر انتارى
 نه روادى كه قوماندان سپاه منصور
 ايدەسک پادشاهم بويله خيانتكارى
 هم بزم قانمى ضايع ايدندر بو ترەس
 نيجه قانديردى جنابت قوجه بر خنكارى
 بو ايسه پشرو لشکر اسلام رضا
 حق بزم اوزره مظفر ايدەجک کفارى

واته:

تاكه يهك مووى ئهسپى روتار با ههروهها بى بهرامبهه
بهههموو ئاسوگهكان ناگورمهوه
كهس ژمارهيان نازانى، من دهيزانم سى و پينچ بووه
بپى ئه و ليرانه ي له زهنگنهكان وهرگيراوه
ئهسپهكه مى ههروهها به ههوانته تهنانهت به بهلاش لى وهرگرتم
تهنانهت ئهنتارپيهكى (كه جوړه جليكى دريژه) نه خسته سهه شان سههيسى
(چاودپىرى ئهسپ)
ئهى پاشا (مه بهست سولتانه) كه ي رهوايه
خيانه تكارپكى وهها بكهپته فرمانده ي سوپاى سههركه وتوو
ئهم ته رهس (گهواد) ه خوئنى ئيمه شى به فيرور برد و
چون ئهم جه نابه ته (كه جوړه جنيويكه) فرمانه ر هوايه كى گه وره و گرانى فريو دا
ئه گهر ئهمه بى پيشه روى له شكرى ئيسلام ئهى " شتيخ رهزا "
خوا كافرانمان به سهردا زال دهكا

٤٦

(پينچ خسته كى خوى له سهه شيعرپكى خوى له باره ي فهريق عه لى پاشاوه)

واجب اولدى ايده يم درد دلک، اظهـارى
يوقسه دل علتنه منجر اولور اضـماری
صاليویر زنگنه لری یا گری ویر رهواری
ويره مم باد هوا اسپ صبا رفتاری
جملهء افاقه دگيشمم توکينک، بر تارى

برى يوزدن متجاوز برى سويلر يوز ايمش
برى انصافى براقمازده ديهه طقوز ايمش
برى سويلر بو نه چوق رشوت الور دونگوز ايمش

کیمسه بیلمز عددین بن بیلورم اوتوز ایش
زنگنه لردن النان لیرهلرک مقصداری

وعدهء تخلیه گوز فصلی ایکن اولدی شتا
گورمدم بویله عجیب وعدهء مادر بخطا
یاپدی افسونلری گوستردی فنون شتی
آتمی الدی اوانته ايله مجانا حتی
سایسک صیرتنده اتمادی بر انتاری

ایشی گورمکده جبان اقچهیی المقده جسور
نیجه بیک خاطر بیچاره شرنندن مکسور
ذات نحسنده زمائم دیدیگک هپ محصور
نه روادر که قوماندان سپاه منصور
ایدهسک پادشاهم بویله خیانتکاری

دولت و ملتسه بالله زیاندر بو ترهس
فتنهء جان بلکه آشوب جهاندر بو ترهس
ایتسه اللهه یمین عینی یالاندر بو ترهس
هم بزم قانمزی ضایع ایدندر بو ترهس
نیجه قانیدردی جنابت قوجه بر خنکاری

اگریدر دائرهء گوردش ایام رضا
ایدهمز دهر مگر سفلهیه انعام رضا
یازاماز دولت ایچون عفت و اقدام رضا
بو ایسه پشرو لشکر اسلام رضا
حق بزم اوزره مظفر ایدهجک کفاری

واته:

بووه ئەرکم که دهردی دل دهربخم
ئەگەر نا، شارندنهوی دهیته هۆی دهردهدل
یان زهنگنهکان نازادکه، یانیش دیارییه نیرراوهکان بگه پینهوه
تاکه یهک مووی ئەسپی بارهوتار، ههروهها .. بی بهرامبهه
بههه موو ئاسۆگهکان ناگۆرمهوه

یهک دهلی له سهت پتر بووه و یهک دهلی سهت بووه
یهکیکیش به ویژدانهوه دهلی نۆ بووه
یهک دهلی ئەمه چۆن بهرازیکه، چهند زۆر بهرتیل وهردهگرئ
کهس ژمارهیان نازانی، من دهیزانم، سی و پینج بووه
بپی ئەو لیرانهی له زهنگنهکان وهرگیراوه

کاتی نازادکردنیان پایز بووه، ئەوه ئیستا زستانه
بهلینی وهها سهیرم نه دیوه ئەی دایک خهتابار
جادووهکانی کرد و هونهری جۆراوجۆری نواند
ئەسپهکهمی ههروهها به ههوانته تهنانهت به به لاش لی وهرگرتم
تهنانهت ئەنتارییهکی (که جۆره جلیکی درێژه) نهخسته سهه شانی سهیسی
(چاودیتری ئەسپ)

له جیبه جیکردنی کاردا ترسنۆک و له وهرگرتنی پارهدا نازا
دلی چهند ههزار بیچاره به بهدکاریی شکاوه
ههرچی خراپهیه له زاتی نهگبهتیدا کۆبووهتهوه
ئەهی پاشا (مه بهست سولتانه) کهی رهوايه
خیانهتکاریکی وهها بکهیته فرماندهی سوپای سهههکهوتوو

به خوا ئەم گهواده بۆ دهولت و میللهت زیانه

ئاۋاۋەگىپرى گىيانە بەلكو ئاۋاۋەگىپرى گىشت جىھانە ئەم گەۋادە
كە سوئىند بە خوا دەخوا ئىنجا بەپراستى درۆ دەكا
ئەم تەرەس (گەۋاد)ە خوئىنى ئىمەشى بەفېرۆ برد
چۆن ئەم جەنابەتە (كە جۆرە جىئوئىكە) فەرمانزەۋايەكى گەۋرە و گرانى فرىو دا

خولگەى سوورپانەۋەى رۆژگار خوارە ئەى رەزا
مەگەر رۆژگار بەخشش ناداتە پىاۋى نزم و سووك رەزا
بۆ دەۋلەت دەستپاكى و ئازايى دەست نادا رەزا
ئەگەر ئەمە بى پىشپەۋى لەشكرى ئىسلام ئەى " شىخ رەزا "
خوا كافرانمان بەسەردا زال دەكا

پەراۋىزى نووسەر: بۆنەى گوتنى ئەم شىعەرەمان لە بەشى " قسە خۆشەكانى
شاعىر " دا نووسىۋەتەۋە (بىروانە لاپەرە).

۴۷

(لە بارەى توفىق پاشاۋە)

باشلادك شعرە ینە ایتدی جنونك هیجان
وعدەء وصى یاقینمی عجباً بادنجان
بینمز گیتدی اظالم ازهقق كس دیلیكى
نرەكزدن چقاررسك بو قدر صاچمه صاپان
عین نظمك گبیدر بلکه دها زمزمهلى
نغمات دبر و خسته و شالوارە صیچان
وزن شعرک بیلنور اگری اولان انفكدن
انفكى كسر ایدەرک عبرته دوندردى چبان
سكا انسان دیهمم اى بدالانك بریسی
نیجه انسان دیهم چونکه سوز اكلار انسان

واته:

ديسان دهستت به شيعر كرد، شيتايه تيت هه لچوووه
داخو کاتي پيگه بيني باينجان نزيك بووه ته وه؟
ميشکمان چوو زالم، هه ندي زمانت بیره
له کوپته وه ئەم هه مو قسه پروپووچه دهردهکه ی
هه وهک هونراوه کانتن به لکو به ئاههنگتره
ئاوازهکاني پاشه ل و نه خو ش و نه وهی گوو له ناو شه روا ل دهکا
کيشی شيعرت له لووتی گپرته وه ده زانری
به شکاندنی لووتی کرپيه په ندي پيشينان
ناتوانم به تو بلیم مروقه ئەی به کيکی بووده له
چون مروقت پی بلیم چونکه مروقت له قسه تی دهکا

په راویزی نووسه: (باينجان) له دیری به که مدا، خه لکی باوهريان وايه که
دهمارگزهکان که باينجان پی دهکا شیتگيرتر دهبن، توفیق پاشا له باره ی به هرام
ئه فه ندي به پتوه به ری تا پوی که رکووک، شيعریکی بی کیش و ناریک دهنوسی، له
دوادپريدا تانه و توانج له شیخ رها دهگری، شیخیش ئەم شيعره ی سه ره وه ی یو
دهلی.

ئهو دیره شيعره ی توفیق پاشا تیدا توانج له شیخ دهگری ئەمه یه:

بو بهرامک قارنی اطبا دیر بر بیوک اشک (س.. ی) ایستر
توفیق! رضایه سویله بو اشگی (س.. ی) بر دها سویله مم سوز

٤٨

(ديسان له باره ی توفیق پاشاوه)

جهانده وار ایسه بر جانوار توفیق پاشادر
باقک دقت ایدک الله ایچون جای تماشادر

واته:

ئه گهر له جیهاندا جانه وهریک هه بی
سهیر کهن لپی ورد ببه وه له ری خوا جی ته ماشاکردنه

(له باره‌ی توفیق پاشای میرلیواوه)

نسخه‌سی گلدی بکا سویلدیگک مدح رؤف
 ایچیکه بن دخی بر نسنه‌یی صوقدم دیمه اوف
 بطن فضلکده نهان نافهء حکمت اثار
 ینه چیقدی قوقوسی یعنی ریاح مألوف
 قوهء شاعره‌یی شعردن اکلار عارف
 مثلاً بعره ایله اولدی اباعر معروف
 ذات والاکزی مدح ایتمگه شایسته ایکن
 بو تنزل یاقشـرمی سنک ادراککه یوف
 بر گنیش حوصله وار سنده که ماشاء الله
 او گنیش ظرفه صیغار هرته‌یی قیلسه مظروف
 (شربت شعر بخور تاکه رواند باشد)
 (نشود دفع قبوضیت طبعیت بصفوف)
 بر سییه اژدره بکزر قلم تحریرک
 آچوب اعزینی ایسترسه ایدر عالمی لوف
 ایش موافق گله‌مز اولماسه توفیق رفیق
 نیک و بد جمله‌سی اوزهرنده موقوف
 تختی یاپدیرده چابوق اول بزه گوندر توفیق
 سن دخی قاچ غروشک ایله رضایه مصروف

واته:

روونوسیم پی گه‌بی که له پیداه‌لدانی ره‌وقت گوتبوو
 منیش شتیکم تی ئاخنی ئوف مه‌لی
 له‌ناو زگی هونه‌رتدا شاراوه بوو ناوکی (کانگه‌ی بۆن) شوینه‌واری په‌ند و
 حیکمه‌ت
 دیسانه‌وه بۆنی ده‌رچوو واته ره‌شه‌با زانراوه‌که

پياوى زانا هيٺي شاعيرانه له شيعره وه تي دهگا
 بؤ نمونه به پشقل حوشترگه ناسراونه ته وه
 له کاتيکدا شايسته ي پيدا ه لډاني زاتي به زتان
 نه م خو هينانه خواره وه به له تيگه يشتنى تو دوه شپته وه، مخابن
 هوسه له به که فراوانت ه به تيدا که ماشاللا
 هر چيه که ناخراو جي له و تيدا ناخراوه ده بپته وه
 شهربه تي شيعر بخوره وه تا سکت به رهوانى دهرچي
 به سفووف (که توژيکه وهک دهرمان به کار دئ) قه بزى خو و رهوشنت لئ
 لانه چوو

قه له مي نووسينت له نه ژده ريکي (گيانله به ريکي ترسناکي خه يالبيه) سيا ده چي
 ده مي کردوه ته وه گهر بييه وي هه موو جيهان قوت دده
 کار ناسازي نه گهر توفيق نه بپته هاورئ
 چاک و خراب هه موو به وه وه په يوه سته
 ته خته که دروست بکه به په له و بؤمانى بينيره توفيق
 تو ش چهند قرووشپک (که دراوى نه وسا بووه) بؤ رها خه رج بکه

۵۰

(ديسان له باره ي توفيق پاشاوه)
 يازديغک صاچمه صپانى بکا اسناد ايتدک
 ايتمه توفيق که لعنت اوقونور مفتري به
 سکا وعد ايلديگم هديه لري عرض ايتدم
 زوجه کز خانمه شاد اولدى ديدى گل برى به
 قيلدى اظهار فرح پيشکشمدن اما
 متکايى چويروب سبچه يى ويردى گرى به

واته:

نه و قسه پروپوچانه ي نووسيپوت و دابووته پال من
 مه که توفيق که نه فرهت له دروه له بست ده کري

ئەو دياربىيانهى بەلېنم پى دايىت
پېشكېشى خانمى ژنەكەتم كورد پېشى شاد بوو گوتى وەرە پېش
لە پېشكېشەكەم كامەرانىي نواند بەلام
گۆچانەكەى گل دايەو و تەزىيەكەى دايە دواو (گەراندەو)

۵۱

(لە بارەى سەرۆكى دادگەى سزاو)

دېنسزىلگك مراتبى واردى نھايتە
حرمت نە شرعە قالدى نە احكام آيتە
دېرشمە يات امان ياراغم اويلە ايتمە كيم
بر گون درى دە گيتسون الكدن شكايته
يوقسە جزا رىئىسى عليهنەدر سنك
بونك چكر محاكمە ايچون بدايته
اول قدم كە جنگنە دوشدك بلا سؤال
توقيفە گونەدر قولاق اصماز حكايته
ژورنالك ايچرە هر نە قدر جنحە وار ايسە
تبدیل ايدر او جنحەلرى هې جنايته
گر بر بهانە بولاسە حقدە تيل چكر
اسايشە مغل ديوطوغرى ولايته
يالوارمغيله آتش خشمى آلەولانور
بن بيلديگم رىئىس ايسە گلەمز هدايته
اما او صارى ليرەلرك ايكى تانەسك
گوردكده قويو ويرر سنى تحت حمايته

واتە:

بى ئاينى گەيشتە پلەى كۆتابى
نە بۆ شەريعت حورمەتتېك ماوہ نە بۆ فرمانەكانى ئايەتى قورئان
ديسانەوہ سەر بەرز مەكەوہ بخەوہ ئەى (وانەكەكەم) وا مەكە

رۆژئیک پېستېشت لهدست بچېته سکا لاکردن
 یان له دزی سهروکی دادگای سزایه ئهوهی تۆ
 بۆ دادگایی ئه مه رادهکیشیتته دادگای بیدایهت
 یه کهم ههنگاو که دهکهووته جهنگی بهی لپرسینهوه
 دهبنیریتته گرتوووخانه، گوئی له قسه و گپرانهوه ناگری
 ههچهند ژورنال (تۆماری رۆژانه)ی دادگا سزای ته میگردنی تیدایه،
 ئه و سزای ته میگردنه هه ر به تاوان دهگۆریتتهوه
 گه ر بیانوی پێ پهیدا نهی، یه کسه ر ته لگرافی له باره وه دهنیرئ
 بۆ ویلایهت.. و به تیکدهری ئاسایشی دادهنی
 به پارانهوه ناگری توورهبیی گری تی به ردهبی
 ئه و سهروکه بی که من دهیناسم، ناییتته سه ر بار
 به لام به دیتنی دوو دانه له و لیره زهردانه
 دهتخاته ژیر پاراستنی خویه وه و دهتپاریزی

په راویزی وه رگپي: پيم وايه له دیره شيعری چوارهمدا له جياتی (جنگنه)
 (چهنگنه) بی واته، ئه گه ر که وتیتته چنگی.

۵۲

(له باره ی شاهین به گه وه)

قاف ایدوب عسکر ایدردی سنی البت یراغم
 زیر دستنده ملازم وار ایکن ایکی معین
 أعوریت سکا بر فیض خدادر یوقسه
 او قزل باشکه بر پنجه اورردی شاهین

واته:

ئه ی (هین) هکه م ئه لبه ته تۆی قاف ده کرد و ده یکردیته سه رباز
 که له ژیر ده ستندا دوو ئه فسه ری (مولازیم) ی یاریده دهرت هه یه
 خیلی (یه ک چاوی) بۆ تۆ چاکه یه کی خوایه

ئەگەر نا، پەنجەییەکی لەو سەرە سوورە دەدایت شاهین (ئەمە جگە لە ناوی
کابراکە، واتای "باز" یش دەدا!)

پەراویزی نووسەر: کاتی خۆی شاهین بەگی بینباشی بەرپۆهەری سەرباز
وەرگرتن (تەجید) بوو لە کەرکووک، پیاویکی شاعیر دەگاتە تەمەنی سەربازی، لە
جیاتی ئەوەی رزگاری بکا (قاف)ی دەکا، واتە بەپیتی نەریتی کۆن لە راکیشانی
تیرۆشکدا کاغەزی پیاووەکی شیخ لەو کاغەزانە دەبی هیمای (ق)ی لەسەر بوو،
واتە دەبی سەربازی بکا، شاعیر لەمە نیگەرەن دەبی، بە توانجەووە ئەم شیعەری
سەرەووە بۆ شاهین بەگ دەلی... لە نیوهدیتری شیعەرەکا لە دەقی تردا لە جیاتی
دەستەواژە "زیر دستندە ملازم"، لە شپۆهە: "الک التندە معاون" یش بینراوە.

۵۳

(لە بارە ی قایمقامی عەزیزییەووە)
اوتانسون عەزیزییە قایمقامی
کە چوق گوردی مەمانە (آز بر) سلامی
اگر چیقسە جانی (گ... تندن) صیقیلماز
فقط چیقماسون خانەسندن طعامی

واتە:

قایمقامی عەزیزییە با شەرمی بە خۆدا بێتەووە
کە "سلاویکی کەمی" پێ زۆر بوو لە بۆ میوان
ئەگەر گیانی لە (قینگ)هوە دەرچی پێی ناخۆش نییە
تەنیا خواردن لە مایییەووە نەچی بۆ کەس

پەراویزی نووسەر: نیوهدیتری دووهمی ئەم شیعەری بە کیشی کەم بەکار هاتووی
(چوار جار فەوولون) کەموکوویی تێدابوو، ئەو دەستەواژە (از بر)ە من بۆم
زیاد کردوووە بۆ ریکبوونی واتاکە.

(له باره‌ی نوینەر " نائیب "ی کهرکوک‌وه)

گوردکمی؟ کیمی؟ نائبی! گوردم نیجه بر ذات
اوصافی ندر؟ شکلی نه‌دورلو؟ بزه انلات!
ایتمشمی تاهل؟ حرمی وارمی؟ وار أما:
آرایش آغوش حریفان خرابات..
بزده بیلورز اول جهتی حکمی ناصلدر؟
حکم قره‌قوش! یعنی بلا شاهد و اثبات!
ادراکی نه اندازه‌ده؟ بر جاهل ابتر،
نه شرعی بیلور ارناود اوغلی نه نظامات
اندامی صاریدر، گوزی گوگرد، بوزی ابرش
شوم اولدیغنی اورته‌یه قویمش بو علامات
عزل اولدی؟ اوهت. واسطه‌ء عزلی کیم اولدی؟
انفاس مسیحانه و أصحاب کرامات
یاشی نه‌قدر؟ اللیدن اکسیک.. نیجه بیلدک؟
باقدم دیشنه دقت ایله حین ملاقات..
سیاح اولارق مملکت رومی گزردم،
نائب او زمان امرد ایدی، گوزلری افات
سحلب صاتارق گچدی تصادف یاناشامدن
ایتدی بکا بر گوشه‌ء چشم ایله مبالات
اسلوب حکیمانه ایله بن ده گوز ایتدم
خیلی آرامزده جریان ایتدی اشارات
انجامی دیدم: اول برینی قاچه صاتارسک؟
پازار ایده‌رک چیقدی یکی لیره‌یه فیات.
ویردم پاره‌یی نزد فقیرانه‌مه گلدی
بیچاره چابوق (اوق...ینی) چوزدی دیدم یات

معهودی (دا.. مقله) فغانی گوگه چیقدی
حتی ایشیدوب صیحه سنی اهل سماوات!
يالواردی امان یا گری ال پاره کی یاخود
(توکر.. له) انک ازه جق (با.. نی) ایصلات
سوردم اتمی دیکله مدم اه و انینک
لیلانی الان قاضی یه بسدر بو مکافات!

واته:

بینیت؟ کیم بینی؟ نیرراوا! بینیم. چۆن زاتیکه
په سنه کانی چین؟ شیوهی چۆنه؟ تیمان بگه یینه!
داخو ژنی هیناوه؟ ژنی ههیه؟ ههیه تی به لام!
رازینه رهوهی نامیزی هاو پریانی مه یخانه..
ئیمهش ئه و لایه نه ده زانین، حوکمداریی چۆنه؟
فرمانی قهره قوش! واته به بی گواهی و سه لماندن!
تیگه یشتنی له چ ئەندانه یه کدایه؟ نه زانیکه کلک پراو،
نه شهره ده زانی ئه و کوره ئه رناوته (ئه لسانی) یه، نه قانونه کان
ئه ندامه کانی زهردن، چاوه کانی شین و رووی خالخاله
ئه م هیمایانه روونی ده که نه وه که که سیکی شوومه
لابرا؟ به لئی، کی بووه هۆی لابرندی؟
هه ناسهی مه سیحانه و خاوه ن که رامه ته کان
ته مه نی چه نده؟ له په نجا که متره.. چۆنت زانی؟
سه یری ددانیم کرد به وردی که روویه رووی بوومه وه..
به گه ریده یی بق که شتوگوزار به ولاتی رۆمدا ده که پرام
نوینهر ئه وساکه تووکی رووی نه هاتبوو، چاوه کانی کاره سات بوون
ریکه وت، به (سه حله ب فرۆشی) به ته که مه وه رهت بوو (سه حله ب ماده یه که له
دروستکردنی دۆنדרمه دا به کار ده هینرئ).
به گو شه ی چاوه وه ئاوریکی لی دامه وه

به شتیوهی زانایانهوه منیش چاویکم لی داگرت
 هیتما و ئیماژه له نیتوانماندا گهلێک هات و چوو
 له ئەجامدا گوتم: ئەمانه یهکی به چهند دهفرۆشی؟
 بهها به سهودا چوووه دوو لیره
 پارهکهه داییی هاته لای ههژارانهم
 بیتچاره به پهله (بهههخوین)ی کردهوه گوتم بخهوه
 که هینهکهه (پتوه نا) هاواری چوووه ئاسمان
 تهنانهت دانیشتوووانی ئاسمانهکانیش گوئیان له هاواری بوو!
 پاراپهوه ئامان یا پارهکهت وهگرهوه یانیش
 (به تف) ههندیک (سهههکهی) تهی که
 ئەسپی خۆم تاودا گویم له ئاخ و نوزهی نهگرت
 ئەم پاداشته بهسه بۆ ئەو قازییهی (لهیلان)ی داگیر کردوووه

پهراویزی نووسەر: شاعیر ئەم داشۆردنهی لهبارهی ئیبراهیم فهريد ئەفهندیی
 نوینەر (نائب)ی کهرکووک، واته جیگری قازییهوه نووسیوه، که ئەو زهویانیه له
 لهیلان ههیبوووه لێی وهگرتهوه. دواي ئەوهی ئەمهی نووسیوه، به شیخ رهزایان
 گوتهوه که نوینەر دهلی ئەرناوت "ئهلبانی" نییه بگره "لاز"ه، بۆیه شاعیر ئەو
 چوارینه داشۆردنهی دهقهکهیمان له خوارهوه نووسیوهی دهخاته سهه.

۵۵

(له بارهی نوینهری کهرکووکهوه - سههبار)
 نائیبی بن ارناود صاندم مگرسه لاز ایمش
 ایتدیگم هجویه لیر لاز اولدیغیچون از ایمش
 شکلی بکزر لازه اما ارمنیدن بوزمادر
 الغرض یا لاز یا ایواز یا پایاز ایمش

واته:

من نوینهرم به ئەرناوت "ئهلبانی" زانی، تو مهلی لاز بووه "که یهکیکه له
 کهمینه نهتهوهییهکانی تورکیا".

له بهر ئه وهی لازه، ئه و داشۆردنانهی بۆم نووسیوه کهم بووه
شیوهی له لاز دهچۆ، به لام رهگینکی ئهرمه نییه
مه بهست، یان لازه، یان ئه یواز (خزمه تکاری نزمی چیشته خانهی مالان و هی
تر) به، یانیش پاپاز (پیاوی ئاینی دیانه رۆمه کان) ه.

۵۶

(دیسانه وه له باره ی نوینه ره وه)
شهره گلمش قاضی شرعم دیو بر ماچه خر
ماچه اما چفته ایله طاق کسرانی یخر
واته:

ماکه ریک هاتووته شار و ده لێ قازی شهرعیم
ماکه ر، به لام به جووته (هه یوانی کیسرا) ده رووخینێ

په راویزی نووسه ر: له کاتیکدا شیخ رهزا ئه م دیره شی له باره ی فه رید ئه فه ندیی
جیگری قازییه وه گوتوو، که له گه لیدا ئاشت بووته وه، به م تاکه دیره داوای
لێبووردنی لێ کردوو:

نائب رۆشن دلی هجو ایلین معذوردر
یاندیغندن زشت رو آینهی تقبیح ایدر.

په راویزی نووسه ر: شیخ رهزا ئه م دیره شیعره شی بۆ فه رید ئه فه ندیی جیگری
قازی گوتوو، که له کاتی ئاشتبوونه وهش ئه م تاکه دیره ی بۆ گوتوو و داوای
لێبووردنی لێ کردوو:

نائب روشن دلی هجو ایلین معذوردر
یاندیغندن زشت رو آینهی تقبیح ایدر

واته:

ئه وه ی نوینه ری دلرۆشن داده شوۆی پاساوی بۆ هه یه
روو ناشرین له داخان ئاوینه به دزیو داده نێ

(له باره‌ی دهفته‌رداره‌وه)

نرده بر سحلب صاتان وار ایسه دفتردار اولور
 ملک ملت خزنه‌سی البته تار مار اولور
 جد اعلاسی نصارادن اولان بر ارناود
 ملت اسلامی سومز مائل کفار اولور
 باب عالی بویله بر خر مشربی سرکار ایدر
 ای مبارک باب عالی خر نیجه سرکار اولور
 بویله نا اهلک یوزندن مملکت الدن چیقار
 خواب غفلتدن بو ملت اول وقت بیدار اولور
 آنه‌سی ارایش اغوش اولان اغوش بک
 عارسز اولسه عجبمی (گو...) ویرن بی عار اولور
 گون بگون ذلت چکر هر کیم صداقت پیشه‌در
 دمبدم عزت بولور هرکیم خیانتکار اولور

واته:

له هر کوئی‌هک سه‌له‌ب فرۆشپک هه‌یه ده‌بیته دهفته‌ردار
 نه‌لبه‌ته گه‌نجینه‌ی مولکی میلله‌ت ته‌فروتوونا ده‌بی
 نه‌رناوتیک که باپیره گه‌وره‌ی له دیانان بووه
 میلله‌تی ئیسلامی خوۆش ناوی و لایه‌نگری کافران ده‌بی
 بابی عالی (نه‌نجوومه‌نی سه‌ره‌ک وه‌زیران) که ره‌وشتیکی وه‌ها ده‌کاته سه‌رکار
 نه‌ی بابی عالی پیروۆز که چون ده‌بیته سه‌رکار
 له پرووی ناشایسته‌یه‌کی وه‌هاوه ولات له ده‌ست دهرده‌چی
 نه‌وساکه نه‌م میلله‌ته له خه‌وی بی‌ئاگایی به‌ئاگا دیته‌وه و بیدار ده‌بی
 ئاغوش به‌گ که دایکی رازینه‌وه‌ی باوه‌ش بی (ئاغوش به‌فارسی واته: باوه‌ش،
 ئامیز. که وادیاره ناوی کابراکه‌ش بی)
 گهر بی‌عار بی سه‌یره؟ (قوون) دهر بی‌عار ده‌بی

ههركه سيك پيشه‌ی برادهرییه رۆژ به رۆژ تووشی سه‌رشۆری ده‌بی جارچاره به‌رزی به ده‌ست ده‌هینی هه‌ر كه‌سیك ناپاکی و خیانه‌ت بكا

په‌راویزی نووسه‌ر: به‌پیتی ئه‌وه‌ی شاكیر ئه‌فه‌ندیی یه‌ك له‌ پیاوانی شیخ ره‌زا بۆمی باس کردوه، هۆی نووسینی ئه‌م شیعه‌ره به‌م جۆره بووه: به‌ هۆی به‌ گرانێ نه‌خۆشبوونی شیخ ره‌وفی یه‌ك له‌ خزمه‌کانی كه‌ركووکی شیخ ره‌زاوه ته‌له‌گرافی بۆ ده‌نیرێ داواي لی ده‌کری بیته‌ كه‌ركووک. له‌سه‌ر ئه‌مه شاعیر، ساقی ئه‌فه‌ندیی پیاوی له‌ به‌غدا ده‌نیرێته لای ده‌فته‌ردار، پیتی راده‌سپێری ته‌له‌گرافه‌که‌ی پیشان بدات و داواي پيشه‌کی بۆ وه‌رگرتنی ته‌نیا بۆ ئه‌و مانگه‌ی موچه‌که‌ی لی بکا، ده‌فته‌ردار کاغه‌زی ته‌له‌گرافه‌که‌ ده‌دری و فری ده‌دا. شاعیر له‌مه‌ تووره بوو، قه‌له‌م و پارچه‌ کاغه‌زێک ده‌گرێته ده‌ست و داشۆردنی بابته‌ی باسه‌که‌ ده‌نووسی و بۆ خۆینده‌وه‌ی سه‌ر له‌ ده‌فته‌ردار ده‌دا، له‌وێ محمه‌د فازل پاشای داغستانی ده‌بینی. که‌ دوو دیری یه‌که‌می شیعه‌ره‌که‌ ده‌خۆینی، پاشا تکای نه‌خۆینده‌وه‌ی شیعه‌ره‌که‌ له‌ شیخ ده‌کا و هه‌ر یه‌ك له‌ دیره‌کانی تری به‌ دوو لیره‌ لی ده‌کری، دوو لیره‌ش به‌ ساقی ده‌دا، به‌م جۆره بۆ ئه‌و چوار دیره‌ی نایانخۆینته‌وه‌ شیخ ره‌زا هه‌شت لیره‌ی مافی بیده‌نگی وه‌رده‌گری. به‌لام دیسه‌نه‌وه‌ رقی دانامرکی. له‌به‌رئه‌وه‌ی له‌ باره‌ی ده‌فته‌رداره‌وه هه‌ندیک شیعه‌ری تریشی نووسیوه. هه‌ندیکمان له‌مانه‌ له‌ خواره‌وه‌ داناوه.

٥٨

(دیسان له‌ باره‌ی ده‌فته‌رداره‌وه)

أی بنم رزقمه‌ مانع بولونان دفتردار
حرمک قحیه قیزک فاحشه کندک مردار
بخلی اول مرتبه‌ده کنزی یوتارسه بو ترس
کلبتین ایله (گ... تندن) چیه‌مان بر دینار
کار ایدر سنک (گ... تنه) گیرسه یاراغم زیرا
ازمیدر خاپه‌لرک ایکیدن اولسه چهار

هر بر اغوشده گوندوز حرم محترمک
گیجه گلکده همان باشنه باغله شالوار
أی اشک اوغلی بیلینمز دیشیسک ارککسک
مگر امعان نظرله سکا باقسون بیطار
مادرک (ا.. نه) (س.. ک) نه قدر یوز ملیون
پدرک گورینه لعنت نه قدر یوز ملیار
خانه سنده بولنور هر نه دیلرسن الا
آلتی شی عرض و حیا دین و ادب عفت و عار
کسیلور اکمگی اکمک کسنگک ألبته
ظالمک عمری اوزانماز اولماز برخوردار
آه شو مظلوملری حجاجه یتوردک گویا
دولته صدق و صداقت ایدهجکسک غدار
هر کیمی گوردک ایسه تیمه اوررسک باشنه
صانکه یایلاده چفته حرمی بی افسار
عرفه گیجه لرینی نه روادر آ ترس
خانه ارمنی و گبرده ایتمک امرار
بزم کفاره گیدوب حقه ایله می ایچمک
بو ایمش زهد و عبادت بو ایمش استغفار
سویله حیزانه هذیان ایله نه بوق یرسن یه
دیکله مز سوزلریکی والیء فرخنده تبار
اول جوانمرد کرم پیشه که وصفنده دینور
(زر بقنطار همی بخشد و اشتر بقطار)
دیکله اشعار اخیری دیدی شیخ رضا
نه دیهم دیکله مز اشعار اخیری اشعار

واته:

نئی نئو دهفته داره ی بوووته ریگری بژیوی من

حەرەمت (ژنەكەت) سۆزانییە، كیژەكەت بەدرپهوشته خۆت ناپاکی
 بیسكییی له رادهیهكدایه ئەگەر گەنجینه قووت بدا ئەم تەرەسه
 به گان یهك دینار له (قینگ)یهوه دەرناکرئ
 کار دهكهی ئەگەر (هین)هكەم بچی به قینگتهوه چونکه
 کهمه، گونەکانت له دووهوه بیته چوار
 به رۆژ ژنه به ریزهکەت له هەر باوہشیکدا
 هەر که شهو داهاات یهکسەر شهروال به سهرییهوه دهبهستی
 ئەی کوری کەر نازانرئ مئیینەیی یا نییری
 مهگەر به لیوردبوونهوه تیت بروانی بهیتار (پزیشکی ئازهلان)
 کیر به فوزی دایکت، چەند؟ سەد ملیۆن
 نهفرەت له بابت، چەنئ؟ سەد ملیار
 له مالهکەیدا هەرچیت گەرەک بی ههیه تهنیا
 شەش شت نهبی، ئابروو و شەرم و ئاین و پهوشت و خاوینی و عار
 ئەلبهته ئەوهی نانی خەلک دهبړئ نانی خۆیشی دهبړئ
 تهمەنی زۆردار درێژ نابئ بهرخوردار (بەر و بوو خوراو) نابئ
 ئاخ ئەم چهوساوانەت گوايه گهیانده ههجاج
 راستی و راستگویی لهگهڵ دهولەتدا دهکەیی ئەی زۆردار
 هەر کهسیک ببینی لهقه له سهری ددهی
 وهک بلئی له کیتلگهدا جووته ژنی بی ههوساڤن
 ئەی تەرەس کهی رهوايه شهوانی عارفه
 له ماله ئهرمەنی و گاوردای بهسەر بیهی
 چوونه بهزمی کافران و به هۆقه مهی نۆشینهوه
 ئەمهیه له خواترسان و خواپهرستی، ئەمهیه ئەستهغفیرهللأ گوتن (تۆبه و
 نزاکردن)

بلئی حیزانه، ورینه بکه، چ گوویهک دهخۆی بخۆ
 والیی رهسەن فهردار گوئی له قسهکانت ناگرئ

ئەو جوامىرە مېھربانى پىشەيە كە لە پەسنىدا دەگوتىڭ
(زىڭر بە قىنتار دەبەخشى و حوشتر بە قەتار) قىنتار: گرانىي بىرى چل و چوار
هۆقە

شيعرە دوايىنەكان بېيىستە شېخ رەزا گوتى
بلىم چى نەبىستنى شيعرە دوايىنەكان راناگەيەنى...؟

پەراويزى نووسەر: واتاي ئەو وشە ناوچەبىيانهى ناو شيعرەكە - كلبتېن: گاز
(ئامپىرى بىزمار دەرکردن و ھى تر). گور: گۆر. اكمك كسمك: نان بېرىن،
كۆتايىھېنان بە كارى كەسىك بەبى ھۆ. تېمە: لەقە. حقە: ئۆقە. حيزانە: بەرامبەر
مەردانەيە، لە "ھىز" فارسى وەرگىراو، لەناو توركمناندا ھەر بە دەقە
فارسىيەكە بووئە پەندى پىشىنان كە دەلېن: "حيز اگر توبە كند حرکات.. و
سكنات.. و ھر حيزانە شود"، واتە: حيز ئەگەر تۆبە بكا، جموجوول و ھەستانى
ھەر حيزانە دەمىنى "بنەواى ئەم پەندە ئەمەيە:

ھىز اگر توبە كند باز چنان تا لب گور
حرکات و سکناتش ھمە ھىزانە بود

واتە:

حيز ئەگەر تۆبەش بكا ھەر ھەھا تا لىو و پۆخى گۆر
جموجوول و ھەستانى "ھەلسان و دانىشتنى" ھەر حيزانە دەبى

۵۹

(دىسان لەبارەى دەفتەردارەو)

ارمنى فکرى گىروپدر (س.. لن) دفتردار
دولت و ملتە خائن گوريلان دفتردار
عرض و ناموسى ازلدن بوزيلان دفتردار
أى بنم رزقمە مانع بولنان دفتردار
حرمك قحپە قيزك فاحشه كندك مردار

سوزلری طوغری دگل هر نه دیرسه بو ترس
هپ یالان منتبه اول یوزیکه گولرسه بو ترس
پارهدن باشقه دیمز آغزین اچارسه بو ترس
بخلی اول مرتبهده کنزی یوتارسه بو ترس
کلبتین ایله (گ..ندن) چیقهماز بر دینار

زیتدن خالی قویوب شبده چراغم زیرا
وارهماز بر یره ظلمتده ایاغم زیرا
پاره ویر یاغلایهیم (س...و) (ط...غم) زیرا
کار ایدر سنک (گ..تنه) گیرسه یاراغم زیرا
آزمیدر خایه لرک ایکیدن اولسه چهار

باصدیمی عتبهء کارخانه لری هیچ قدمک
بیله سک ذوق و صفا نشئهء حسن کرمک
منتهاسی اولاماز بویله مبلجل نعمک
هربر آغوشده گوندوز حرم محترمک
گیجه گلکده همان باشنه باغلا شالوار

دیهجک یوق پزه ونکلکده سن الحق یکسک
پک قودورمشسک او یوزدن بی حیا کوپکسک
ایشده معارفده دانشده تمام اشکسک
ای اشک اوغلی بیلینمز دیشیسک ارککسک
مگر امعان نظرله سکا باقسون بیطار

سوس ایچون قحبه گبی بوینونه تاقمش قوردون
دیمیور دونسز اولان عائلهسی کیمسهیه دون

گونده ویرمکده لکن ایش دیهمم بلکه اودون
مادرک (ا.. نه) (س.. ک) نه قدر یوز ملیون
پدرک گورینه لعنت نه قدر یوز ملیار

اویله ایتمش آکی شیطان لعین استیلا
هتک ناموس و دیانتدن اوصانماز اصلا
نمه لازم دیهچک اوغلنی (س... سن) مثلاً
خانه سنده بولنور هر نه دیسن الا
التي شی عرض و حیا دین و ادب عفت و عار

یقیلور خانه سی ده خانه یقان البته
شر اولور عاقبته شر ایدهنک البته
خلق ایچون چاهی قازان چاهه دوشر البته
کسیلور اکمکی اکمک کسنک البته
ظالمک عمری اوزانماز اولماز برخوردار

دیهدن باشه بدل قانلر آقیتدک گویا
نیچه بیک خاطر بیچاره بی یاقدک گویا
فقرا خانه سنی ظلم ایله یقدک گویا
آه شو مظلوملری حجاجه یتوردک گویا
دولته صدق و صداقت ایدهجکسک غدار

یا قیلور جسم خبیثک او سعیر اتشنه
ای ترس باق سکا محتاجلرک گوز یاشنه
اگر اولسهک ده یازارلر عملک گور گاشنه
هر کیمی گوردک ایسه تیمه اورسک یاشنه

صانکه یایلاده چفته حرمی بی افسار

عملک هی ستم و جور و جفادر آ ترس
گر سنی اُصسه شهنشاه بجادر آ ترس
دگل القای دکز قافه سزادر آ ترس
عرفه گیجه لرینی نه روادر آ ترس
خانهء ارمنی و گبرده ایتمک امرار

هر کسک ارادیغی الده بر اکمک ایتمک
چعفا حقلرینی جائز اولورمی کسمک
قورشونی اغزیکه شایسته دگلمی دوکمک
بزم کفاره گیدوب حقه ایله می ایچمک
بو ایمش زهد و عبادت بو ایمش استغفار

لیرانک قیمتی معلوم ایکن اینمز پارهیه
رزق مقسومه بیک کره باق بودجهیه
بو صوغانجی قیزینک اوغلنه انسان نه دیه
سویله حیزانه هذیان ایله نه بوق یرسن یه
دیکله مز سوزلریکی والیء فرخنده تبار

قلب پاکنده کی انوار سلامت گورینور
بزم فضلنده نه مشکل واریسه حل ایدینور
عدل و دین و عفتی حضرت خاقان ده بیلور
اول جوانمرد کرم پیشه که وصفنده دینور
(زر بقنطار همی بخشید و اشتر بقطار)

بیل جمیلک سخنیدر اثر تیر قضا
یاندیرر دوشماننی عرشه چیقارسه فرضا
دورامام هجو ایدرم هرکیم اوله هجوه سزا
دیکله اشعار اخیری دیدی که شیخ رضا
نه دیهم دیکله مز اشعار اخیری اشعار

واته:

بیری نهرمه نیی له بهر کردووه دهفته رداری گایراو
ئهو دهفته رداری به خائینی دهولت و میللهت بینراوه
ئهو دهفته رداری عهرز و نامووسی له نزهله وه تیک چووه
ئهی ئهو دهفته رداری بووته ریگری بژیویی من
حه رمت (ژنه کهت) سوژانییه، کیژکه کهت به درپه وشته خوت ناپاکی

قسه کانی راست نین هرچییه ک بلئی ئهم تهرسه
هموو درۆیه ناگادار به ئه گهر به پرووتدا پی بکه نی ئهم تهرسه
ئه گهر دمی بکاته وه له پاره به ولاره هیچی دی نالی
پیسکه بی له راده په کدایه ئه گهر گهنجینه قووت بدا ئهم تهرسه
به گاز یه ک دینار له (قینگ) به وه دهرناکری

له شه ودا چراکه می له رازاندنوه خالی داناوه چونکه
له م تاریکییه دا پیم ناگاته هیچ شوینیک
پاره بده با (کیر) و (گونم) بیه ستمه وه
چونکه ئه گهر (هین) هکهم بجی به فینگته وه کاریگه ری دهبی
که مه، گونه کانت له دووه وه بین به چوار

پیت قهت بهر ریسمه ی کارخانه کانیدا که وتووه
تا زهوق و رابواردن و خویشی چاکی خوارده بییت بزانی

چاگه بهر پیره کانت وهما کۆتاییان نایئ
به پوژ ژنه به ریزه کت له هه ر باو شیکدا
هه ر که شهو داها ت یه کسه ر شه روا ل به سه رییه وه ده به ستئ

قسه ی ناوئ تو له گه وا دیدا تاکی
زو ر هاری، له م رووه وه سه گی بی شه رمی
ئیدی له زانست و دانشدا ته وا ویک گو ئدر یژی
ئه ی کوری که ر نازانرئ مئینه ی یا نیری
مه گه ر به لیور دبوونه وه تیت بر وانئ به ی تار (پزیشکی ئازه لان)

بو ئار ایش ت وه ک قه حبه قو ردن ی به مله وه کر دو وه
ها وسه ری که بی ده ری پیه به که س نالئ بگه ری یه
هه موو رو ژیک له دانه وه دایه به لام کار نالیم
کیر به قوز ی دایکه که لله ره قه کت، چه ند؟ سه د ملیون
نه فره ت له بابت، چه نئ؟ سه د ملیار

شه ی تانی نه فره ت لیکرا و وای به سه ردا زال بو وه
له هه تکی نامووس و ئاین ناسله مئته وه هه رگیز
به من چی بو نمونه ده لئ با کور هکه ی (بگئ)
له ماله که یدا هه ر چیت گه ره ک بی هه یه ته نیا
شه ش شت نه بی، ئابرو و شه رم و ئاین و ره وش ت و خا وین ی و عار

ئه وه ی مالان بروو خینئ ئه لبه ته مالی خویشی ده رمئ
ئه لبه ته دوا روژی هه ر شه ر ده بی ئه وه ی کاری شه ر بکا
ئه وه ی چال بو خه لکی هه لده که نئ ئه لبه ته ده که ویته ناو چاله وه
ئه لبه ته ئه وه ی نانی خه لک ده برئ نانی خویشی ده برئ

تەمەنى زۆردار دريژ نابی بهر خوردار (بەر و بوو خوراو) نابى

گوايه له جياتى سەر به چاواندا خوینانت رشت
گوايه دلى چەند هەزار بیچارەت شکاند
به نارەوايى مالى هەژارانت پماند گوايه
ئاخ ئەم چەوساوانەت گوايه گەيانده هەجاج
راستی و راستگویی له گەل دەولەتدا دەکەى ئەى زۆردار

له شى ناپاکت بهو ئاگرى سه عيره دەسووتى
ئەى تەرەس بروانه فرمیسكى ئەوانەى پئویستیيان به تۆیه
که مردیشی کردەوه کانت له سەر کتلی گۆرەکه تدا دەنووسن
هەر که سیک بیینی له قە له سەری دەدهی
وهک بلایی له کیلگەدا جووته ژنی بی هەوسارن

کردەوه کانت هەموو ستم و بەدکاری و پشتگوێ خستنه وهیه ئەى تەرەس
ئەگەر شاهانشا هەلت بواسی له چى خۆیدایه
نەک خستنه ناو دەریا فریت بدەنه پشت کئوی قاف بو تو سزایه کی گونجاوه
ئەى تەرەس کهى رهوايه شهوانى عارفه
له ماله ئەرمەنى و گاورداه سەر ببهی

ئەوهى هەموو کەسیک به دوايدا دهگەرئ، بە دەستەهینانی ئەستووکیکه
داخۆ ماف لی برینی بیهیزان رهوايه
ئایا شایستهی ئەوه نیت قورقوشم به دەمتدا بریژری
چوونه بەزمی کافران و به هۆقه مهی نۆشینه وه
ئەمهیه له خواترسان و خواپەرستی، ئەمهیه ئەسته غفیره للاً گوتن (تۆیه و
نزاکردن)

له کاتیکدا بهای لیره دیاره، ئیستا که یهک پاره (له چلدا یهکی قرووشیک)

ناکا

ههزار جار بروانه بژیویی بهش یۆ دانراوی بودجه
مروچی بهم کچهزایه پیازفرۆشه بلّی
بلّی حیزانه، ورتنه بکه، چ گوویهک دهخوی بخۆ
والیی رهسهن فهردار گوئی له قسهکانت ناگری

له دلّی خاوتینیدا پروناکیی بیّ زیانی بهدی دهکری
له بهزمی چاکهیدا چ گرفتیک ههبی چارهسهر دهکری
دادوهری و ئاین و خاوتینی ههزهرتی خاقان (سولتان) باس دهکری
ئهو جوامیره میهرهبانی پیشهیه که له پهسنیدا دهگوتری
(زیر به قینتار دهبهخشی و حوشر به قهتار) قینتار: گرانیی بری چل و چوار

هۆقه

بزانه بهرهمی (جهمیل)ه کاری تیری به فرمانی خوا هاتوو
دوژمنی دهسووتینی ئهگهر گردمان بچیته ئاسمان
ناوهستم، ههركهسیك بیّ، شایسته بیّ دای دهشۆرم
شيعره دواينهكان ببیسته شیخ رهزا گوتی
بلّیم چی نهیبستنی شيعره دواينهكان راناگهیهنی

پهراویزی نووسهر: ئهم بهرهمه وهك له دیوانی شاعیردا دهبینری، شیعری
پیشوووه له لایهن شاعیرهوه كراوته پینج خستهکی، یانیش وا بنوینیی
راسته و راست وهك پینج خستهکی نووسرا بیتهوه، گومانی لیّ دهكهین پینج
خستهکیه که هی شیخ رهزا بیّ. سهروای بهندی ههشتهمی ئهمه تیک چوو، به
پینوینیی دهستهواژهی "بیل جمیلک سخنیدر - واته: بزانه قسهی جهمیل - ه"ی
دوا بهندی، به لاشمانهوه ریّی تیّ ناچی هی جهمیل سدقیی زههاویی شاعیری
بهناوبانگی عیراق بیّ. چونکه ئهو شيعره تورکیانهی زههاوی نووسیونی له

ئاستىكى بەرزىدان. ھەرچۆنىكى بى ئۇم پىنج خىشتەككىيە ئاست نزمەى نازناوى
جەمىلى پىۋەيە دەبى ھى گەنجىكى تازەھەۋەس بى. بۇ ئىحتىيات لىرە دانرا.

۶۰

(دىسان لە بارەى دەفتەردارەۋە)

نە بىچىمدر دە اىمش يوزى نەدر استارى
بىچىمىندن بىلینور ملعنكك ائارى
ارمنىلرلە اويوب طوغىرى دگل افكارى
طانىماز كىمسە بنم تك او خىانتكارى
دىكلە تعريف ایدەيم بن سزە دفتردارى

نە اراملە وىرر پارە نە ایتامە معاش
آقچەء واحدە اندن الاماز كىمسە بلاش
بر تراش پارەسى وىر سوق (گ..نە) تابتراش
روحنى المق ايچون اى ملك الموت یناش
ايتلرە طعمە اولونسون او جسد مردارى

باباسى سبزه ساتار والدهسى چنگانە
دختر بد سىرى جرعەكش پیمانە
حرم محترمی خادمەء كارخانه
باشى بر يانە دونر ال اياغى بر يانە
سوق ھراجدە گزر اللردە شالوارى

رزقنە مانع اولورسك فقرانك آ ترس
بىلمەدك دىلى یماندر شعرانك آ ترس
راينە اوبمايەجقسك امرانك آ ترس

بیلمه‌دک خانه یقار شیخ رچانک آ ترس
شرر حوصلهء سوز شهب اشعاری

واته:

شیوهی چییه؟ چییه رووی و
کاری نه‌فره‌تی به‌شیوه‌یدا دیاره
پشتی ئه‌رمه‌نیانی گرتووه، بیر و بۆچوونه‌کانی ناراستن
کەس وەکو من ئەو خیانه‌تکاره ناناستی
گوئی بدیره با من ده‌فته‌ردارتان پی بناسینم

نه پاره به بیتوژنان، نه مووچه به هه‌تیوان دهدا
یه‌ک ئاقچه (دراویکی که‌می عوسمانی) که‌س به‌بی به‌رامبه‌ر وهرناگری
پاره‌ی ریش تاشینیکی بده‌ری و بکه به قینگیدا (تابتراش !!!)
بۆ گیانکیشانی نزیک بکه‌وه ئه‌ی په‌ریی مردن (عزرائیل)
ئەو لەشە بی‌فه‌ره‌ی با ببیتته خۆراکی سه‌گان

باوکی سه‌وزه‌فرۆش بوو، دایکی قه‌ره‌ج
کچه به‌دکرداره‌که‌ی قومی له پیکی مه‌ی دهدا
ژنه به‌پیزه‌که‌ی کاره‌که‌ری کارخانه (شوینی کاری سۆزانیان)
سه‌ری به‌لایه‌کدا ده‌سووریتته‌وه ده‌ست و پیی به‌لایه‌کی دیکه‌دا
به بازاری هه‌راجخانه‌دا ده‌گه‌ری شه‌روالی به ده‌سته‌وه

ئە‌ی ته‌رس گه‌ر ریگری بژیویی هه‌ژاران بی
ئە‌دی نه‌تزان‌ی زمانی شاعیران توندوتیژه ئە‌ی ته‌رس
تۆ له‌گه‌ل بیر و بۆچوونی میراندا ناگونجی، ته‌رس
ته‌رس، نه‌تزان‌ی خانه‌رووخینه‌ پریشکی هه‌وسه‌له‌سووتینی
قسه پارچه هه‌لاوه‌کانی شیعه‌ره‌کانی شیخ ره‌زا

٦١

(ديسان لهبارهي دهفتهردارهوه)
بو ولايتده جنابك اولهلي دفتردار
اولدي طبعك گيبي ماليه اموري مردار

واته:

لهوهتبي تو بوويته دهفتهردار لهم ويلايهتهدا
كاروباري دارابي وهك خوو و رهوشتهت پيس بووه

٦٢

(لهبارهي مهكتويچي - فرمانبهري كاري نووسين)
چونكه مكتويچي مراعاتي يوق ايدي ادبه
استره بينديريلوب گيجه سورولدي حلبه
استرك قويريغي اوكندن ايكن سويلهديلر
نرده قالدی او گوزل آتله ده سوسلي عربه

واته:

چونكه مهكتويچي (بهپرسي كاروباري نووسين) رهوشتهت بهبهر چاوهوه ناگري
سواري هتستر كرا و بو حلهب دوور خرايهوه
كه كلكي هتستر له پيشهوه بووه وهك باسيان كرد
له كوئ ما نهو گاليسكه رازاوه به نئسپه چيبي لي هات

٦٣

(لهبارهي بهرپوهبهري تهحريرات - كاري نووسين و توماركردن)
گزر دوائري اقلامي ارقاسنده ديوات
مدار اهل قلمدر مدير تحريرات

واته:

به فرمانگهكاني نووسيندا دهگهري دهوات (پيويستيهكاني نووسين) له كوئ
و پشتدا

به‌ریتوبه‌ری نووسیارى، خولگه‌ی قه‌لهم به‌ده‌ستانه و (به‌ده‌وریدا ده‌خولینه‌وه)

په‌راویزی نووسه‌ر: ئەم دیره‌ سه‌ره‌تای شیعرێکی تیه‌ه‌لکیش (موله‌ممه‌ع)ی به‌ چوار زمان نووسراوی شاعیره. وشه‌ی دیواتی ناو دیره‌که، که له شیوه‌ی ناوچه‌بیدا دیویتیشی پێ ده‌گوتری، ئامیتریکى کانزایی بووه قه‌لهم و مه‌ره‌که‌بى تى ده‌خرا و له کۆندا پتر سکا‌لانووسان له کۆلیان کردوه.

٦٤

(له‌باره‌ی فه‌رمانبه‌ری باجه‌وه)

طاپو ایله‌ املم ویردی باد هوايه
خرمن گبی یانسون یوره‌گی ناظر ویرگو

واته:

به‌ تاپۆ هیواى به‌با دام
ده‌ک دلی به‌ریتوبه‌ری باج هه‌ر وه‌کو خه‌رمان بسووتی

په‌راویزی نووسه‌ر: ئەم دیره‌ شیعه‌ له‌ناو شیعرێکی فارسیی شاعیردایه که پۆ ته‌حسین پاشای والیی مووسلی گوتوه.

٦٥

(له‌باره‌ی موخاسه‌به‌چی - ژمپیریاری که‌رکوکه‌وه)

ناموس آرایان کیمسه هجادن حذر ایلر
شاعرلر ایله خوش گیچینور دفع شر ایلر
تأخیر معاشم سکا بر فائده ویرمز
أی مانع رزقم باقالم کیم ضرر ایلر
ارباب کرم اوله فقط حق شناس اول
وجدانی اولان کیمسه بو راهه گذر ایلر
جانندن اوصانوب طوغریسی ترک ادب ایتدم
معناسنی ویرمکه دگل صرف نظر ایلر

150

انسان اولان انسانلره حسن نظر ایلر
میدان حمیتده دوروب ترک سر ایلر

واته:

ئوهی له ناموس دهگه ری سل له داشورین دهکا
لهگه ل شاعیراندا به چاکی راده بویرئ و شه پ له خوی دورور دهخاته وه
دواخستنی موچه کهم سوودیکی بق تو نابی
ئهی ئوهی ری له موچه م دهگری بزانی کئی زیان دهکا
وهک کهسانی خوارده مه به تهنیا حه قناس به
کهسی ویژدانی هه بی بهم رییه دا دهروا
له گیان بیزار بووم، راستییه کهی دهستم له رهوشت چاکی هه لگرت
به واتا لیکدانه وهی نا، چاوم لی پوشی
ئوهی مروف بی به چاویکی باش له مروفان دهنورئ
له تهنگانه دا خوی راده گری و واز له سهر دههینی

په راپیزی نووسه ر: عوسمان ئه فهندی که سالی ۱۳۱۷ ی رومی موحاسه به چی
”زمیریار“ی که رکوک بووه، به چند هویه که وه که به دهس ئه م نه بووه چند
مانگیک موچه ی شاعیر دوا ده که وی، شیخ رها دوو دیری یه که می ئه م شیعره
دهنووسی، دواتر سی دیری تری بق زیاد دهکا.

۶۶

(یادداشتی هونراو بق موحاسه به چی)

آغستوس ایلیغندن قالمادی اوچمده بر پاره
ولی نعمتم وار ایسه بول ایلوله برچاره
بقایای غنمدن یا خرک محصول رسمندن
ویا خود باشقه یردن چوق دگل اوچیوز غروش پاره
بنم بو بخت خواب الوده نحسم یوزندندر
اولوب مال صاندیغی بندن بتر محتاج دیناره

اویانماز طالعم اول رتبه مست خواب غفلتدر
قولاغنده چالینسه میتتر و زورنا و نقاره
رضایی علت افلاس استنطاق ایدر یوقسه
بوگون دوران زردر کیم باقار دیوان اشعاره

واته:

له مانگانهی مانگی ئهغستؤس (حوزهیران) لهناو لهپمدا یهک پاره نهما
ئههی گهورهی کاربهدهستم نهگهر ههیه چارهیهکی مانگی ئهیلوولم بۆ بکه
له پاشماوهی باجی مهراڤانه، یا باجی کهراڤانهوه
یانیش له جیی دیکهوه، زۆر نییه سئسهه غرووش پاره
له رووی نهگبهتی ئهه بهخته خهوائووده (خهوائوو)هی من
سندووقی دارایی له من خراپتر پیویستی به دینار بووه
دههۆل و زورنا و نهقاره له گوئیدا لئیدری
بهختم به ئاگا نایتهوه، لهو پلهیه مهستی خهوی بیتاگاییه
دهردی لاتی رهزا دینیتته قسه دهنه
ئهمرۆ سهردهمی زێره، کئ سهیری دیوانی شیعران دهکا

۶۷

(لهبارهی خۆیهوه)

نه رجا ایله معاش آلابیلدم نههجا
چاره یوقدر بو قورمساغه مگر موت فجا
پاره یوقدر آلام آبدس ایچین بر ابریق
واجب اولدی حقیله ایدهیم استنجا

واته:

نه به تکا توانیم مووچهکهه م وهریگرم نه به داشۆرین
ئهه قورمساغه چارههی نییه، مهگهر مهرگی کوتوپر
پاره نییه مهسینهیهک بۆ دهستنوویژ هه لگرتن بکرم
بووه پیویست که (پاش دانیشتن!) به ریشی خۆم خاوین بکه مهوه

پهراویزی وهرگتیر: له دواډیردا له جیاتی حقیله (واته به مافی ئه) (صقليله =
واته به ریشی) به راستتر دهزانم، ههر وهک له دیوانه جیاکانیدا وا نووسراوه و
ههر ئه وهشم به کوردییه که هی لیکدایه وه. بروانه دیوان چاپی ۱۹۴۶ - ل/ ۲۵۰.

۶۸

(له باره ی کازم به گه وه)

آلنجه خزنهء مالیه دن آقچه داش جالادر
بنم سعیم گبی کاظم بگک وعدی مه دردر
بنی خوشنود ایدر فردا دیو وعد ایدر هر گون
اول فردادن مرادی غالباً فردای محشردر

واته:

تا ئاقچه له گه نجینه ی دارایی وهرده گیری به رد شهق دهبا
وهک کوششی من به لینه کانی کازم به گیش هیچ به هایه کیان نییه
دلّی من خووش دهکا، هه موو روژتیک به لاین دهدا و یتیم دهلّی سبه ی
مه بهستی له و سبه ی نییه ههر ده بی سبه ی نیی روژی په سلان (قیامت) بی

۶۹

(دیسان له باره ی کازم به گه وه)

یوقدر دیه جکسک حلم حمارینه کاظم
أروادینی (س.. سن) ینه سویلر نمه لازم

واته:

ده بی به که ره کهت بلّی چاره م نییه کازم
ژنه که ی بگّی دیسان دهلّی به من چی!

۷۰

اوغلنی اشبو مجازاته قارشو (س.. رم)
بنی چرخک صدماتی اگر ایتمزسه هلاک

153

(س... رم) زوجہ سنی اگر تخلیہ ایتمزسہ بنی
بیک طرفدن ایدہرم پردہء ناموسنی چاک

واتہ:

بہرامبہر بہم سزادانہ کورہکھی دہگیم
نہگہر نہہامہتیہکانی رۆژگار نہمکوژی
ژنہکھی دہگیم نہگہر نازادم نہکاتہوہ
لہ ہزار لاوہ پردہی ناموسنی دادہدرینم

۷۱

(لہبارہی موفتی دہرویش نہفہندیہوہ)

تحت توقیفہ الندی قوآلنسون کرہتہ
خلق ایچون چاہی قازان چاہہ دوشر البتہ
حبسہ إلقا نہ دیمک بصرہیہ سورمک لازم
بصرہدن بمبایہ (من بمبا الی کلکتہ)
ناسہ عبرت اولارق ایتمہلیدر وقعہنویس
ترہسک ترجمہء حالنی ثبت غزتہ

واتہ:

گیرا و خرایہ ژیر چاودیریہوہ با بگیریئ نہو کہرہتہیہ (کہرہتہی پیلآو لہ پی
کردن)

نہلبہتہ نہوہی چال بۆ خہلک ہلکہنئی خۆی دہکہویتہ چالہوہ
خستنه ہندیخانہوہ یانی چی؟ دہبی بۆ بہسرہ دوور بخریتہوہ
لہ بہسرہوہ بۆ (بۆمبای) و لہ بۆمبایہوہ بۆ کہلکہتتا
دہبی بکریتہ پند بۆ خہلک و رووداونووس
بہسرہاتی نہم تہرسہ لہ غزہتہ (دہفتہری رووداوا)ہکاندا تۆمار بکا

پہراویزی نووسہر: وک دہگپریتہوہ نہو خرستیان (دیبان)انہی لہ گہرہکی
حہمامی قہلای کہرکووکدا دہژبان، دواى جارڈانی نازادی لہو کلپسہیہیاندا کہ

ناویان لى نابوو (خانەى نوڤت) بۆ يەكەم جار دەستیان بە لىدانى زەنگ (ناقووس) كرد. پالەپەستۆى خەلك گەورە بوو، دەرویش ئەفەندى موفتى شارىش مالى له گەپەكى "ئەخى حوسپن" بوو كه قەلاى بەسەردا دەروانى، ئەم پالەپەستۆیە گەرمتر دەكا و خەلكى موسلمانى توركمان دەخاتە هەلچوونەوه، لەسەر ئەمە لەلایەن حكومەتەوه دەستگير دەكرى بۆ دوورخستنهوهى دەگويزریتەوه "مەلاتیە"، ئەم پروداوهى كه وهكو دیاره، سالى ۱۳۱۴ى كۆچى، ۱۸۹۴ى زاین پرووى داوه، شیخ رەزا بەهۆى ناكۆكى كۆنى بنه مالىیه وه ئەمەى قۆزتوووتەوه و ئەم داشۆردنەى نووسیوه.

بەپى گىپرانەوهیهكى تر، شاعیر ئەم شیعەرەى سالى ۱۳۱۹ى كۆچى له بارەى دەرویش گەیلانى ئالووسى زادهوه نووسیوه. هەر وهها دەبینین دىرى قیزهونى خوارهوشى بۆ ئەم زانە نووسیوه.

محەمەد سادقى شاعیرى كەركوكىی لەدايكبوى ۱۸۹۱ دواى سالانىك دەبینین ئەم شیعەرەى شیخ رەزایەى كردووته پینج خستەكى، بەندى یەكەمى ئەمەیان بەم جۆرەیه:

چوق دوقوندى بو خبیثك ضررى مملكته
چشم ناپاکی سبب اولدی بیوک ملعنته
مستحق اولدی بوگون هرته یاپیلسه بو ایته

واته:

ئەم بەدکرداره زیانى زۆرى له شارەكه كهوت
چاوى ناچاکی بووه هۆى نەفرەتییهكى گەوره
ئەمرۆ بووه شایسته ئەم سەگە هەرچى لى بكرى

۷۲

(له بارەى دەرویش ئەفەندى ئالووسى زادهوه)

عراقك خان اقدسىدر آل الوسى

(.....) عرض و ناموسى

واته:

ئالووسی زاده خانهدانی هه ره پیرۆزی عیراقه
..... تیکچوووه عهرز و نامووسی

په پراویزی وهرگیتر: له ل ۲۵۸ ی چاپی ۱۹۴۶ ی دیواندا ئەم تاکه بهم جوهری
خوارهوه نووسراوه:

عراقک خاندانی اقدسیدر (ال الوسی)
..... بوزقتر عرچ و نامووسی

منیش به پپی ئەمه لیکم دایهوه.

۷۳

(له بارهی حافر ئەفهندییهوه)

چوجوق (گ...) دن دوغورمق عادت اولسهیدی هر انسانه
اولوردی حافظک هر بر کنفده بیکلرجه اوردوسی

واته:

ئهگه مندال بوون له قینگهوه بۆ هه موو مروفتیک بووایه به نه ریت
"حافر ئەفهندی" له هه ر لایه کدا هه زاران له شکری ده بوو

۷۴

(له بارهی کاکهیی سهید محهمه ئەفهندییهوه)

مطببخ نار جحیمه شد رحل ایتدی او کیم
لحم خنزیری کباب ایچون چکردی مطبخه
نعش ناپاکک گورنجه سویله دم تاریخ تام
کاکهیی سید محمد گیتدی دوز دوز دوزخه

واته:

بارگهی تیکنا و پتچایهوه به رهو کوانووی دۆزهخ، ئەوه کتیه؟
گۆشتی به رازی بۆ که باب ده کیشایه چیتتهپه زخانه (مه تبهق)
که تهرمی ناپاکیم بینی میژووی ته وایم گوت

سهید محهمدی کاکهیی راست و راست چووہ دۆزه خ

په پراویزی نووسهر: سهید محهمد که بوووته بابه تی شیعره که، سه روکی بآلی
(سهید) هکانی کۆمه لی ئەو کاکه یییا نهیه که له که رکوکدا ده ژین. سالی ۱۳۰۹ ی
کۆچی مردووہ. ئەم پارچه میژوو یییه ئەمه پيشان دها .

۷۵

(له باره ی جه میل سدقی زه هاویی شاعیره وه)
سورمه دان مادرك (س... دن ييميش مليونجه ميل
کیم بیلیر سن هانگی کلبک یاوریسیسک آی جمیل

واته:

کلدانی دایکت له (کۆر) ملیۆن میل (کلچۆک) ی خوار دووه
کی ده زانی تۆ توونکی کام سه گیت ئەی جه میل

۷۶

(ديسان له باره ی جه میل سدقی و کینه له دلانه وه)
گلمدم فسق و فساد ایتمک ایچون بغداده
بر طاقم اهل غرضلر باشلادیلر افساده
باشلادم بن ده معا ییلرینی تع داده
قیزلری فاحشه بیچه لری گانداده
(س... ی ویر هر کیمی گوردکسه زهاوی زاده

واته:

من بۆ به دره وشتی و گهنده لی نه هاتمه به غدا
تاقمیک کینه له دل ده ستیان به کاری تیکدان کرد
منیش دهستم به ژماردنه وهی خه وشه کانی کرد
کچه کانیا ن سۆزانی و کورانیان گاندهرن
(کۆری بده بهر) ههر که سیکت بینی نه وهی زه هاوییه

(ديسان له باره‌ی جه‌میل زه‌هاوییه‌وه)

یاشی قاچدر جمیلک کیمدر کیم بیلور ادک
اشک بیطارندن صورمه‌لی تاریخ میلادک

واته:

ت‌مه‌نی چ‌هنده جه‌میل، خۆی کتیه کی میژووی له‌دایکبوونی ده‌زانی؟!
ده‌بی ئه‌وه له به‌یتالی که‌ران ب‌پرسری

(له باره‌ی عیزه‌ت ئه‌فه‌ندیی فه‌رمانبه‌ری ته‌لگرافی سلیمانی - یه‌وه)

عزت یوزیکی تیغ زبانه‌له تراش ایت
آب ده‌نکله (گ...) کی یاش ایت
آندن سوکره یات خرقه‌می التنده فراش ایت
پاره‌م وار ایسه آل یوغیسه سویله بلاش ایت
(گ...) سیلمک ایچون طاش آرامه خایه‌می طاش ایت
اوردقچه طیمان دیمه یواش ایت

واته:

عزته‌ پرووی خۆت به تیغی زمانم بتاشه
به ئاوی ناو ده‌مت قینگت ته‌ر بکه
دوا‌ی ئه‌وه بنوو خیرقه "عابای ده‌رویشی" م بکه‌ره رایه‌خی ژیرت
ئه‌گه‌ر پاره‌م هه‌بی وه‌رگه‌ره، ئه‌گه‌ر نه‌بی بلای به به‌لاش بکه
له به‌رد مه‌گه‌ری بۆ س‌پینه‌وه‌ی قینگت، گونم بکه‌ره به‌رد
هه‌رچه‌ند لیم دا خۆت رابگه‌ره مه‌لی ئامان یا شیخ هیتواش بکه

۷۹

(له باره‌ی دوو عوسمانه‌وه)

قالدم متحیر ایکی عثمان اراسنده
موسی گبی فرعون ایله هامان اراسنده

واته:

له‌نیو دوو عوسماناندا دامام
چون موسا له‌نیو فیرعون و هاماندا

۸۰

(له باره‌ی مسته‌فای موختاره‌وه)

مصطفی مختار افندی نائب حاجی قره
اولرنده (آ. آ) اوچوزدر حقه‌سی بر مانقره

واته:

مسته‌فای موختار ئه‌فندی و حاجی قهره‌ی نوینه‌ر
قوز له مآلیاندا هه‌رزانه، هۆقه‌ی به "مانقر" یک (پارچه دراویکی به‌ها کهم)

په‌راویزی نووسه‌ر: شیخ ره‌زا ئه‌م دیره‌ی بۆ ئه‌و کابرایه گوتوووه که پینچ شه‌ش
کچی هه‌بووه و به شوویانی داوه.

۸۱

(سکالا بۆ خدر ئاغا)

أی جوانمرد جهان حضرت شامل پادشا
داور صدرنشین دائره‌ء عرفانده
پاره‌ء البسه خضر اغای کوله‌کز
ایشته گلدی دونی یرتق دبری میدانده

واته:

ئه‌ی جوامیتری جیهان ئه‌ی جه‌نابی شامیل پاشا

دادوهی به پریز که له سه رهوهی کۆر دادنهیشی له فه رمانگه ی زانیندا
پاره ی جلویه رگ بدن به خدر ئاغای بهنده تان
ئه وتا هات ده رپیی دراو و قینگ له دهره وه

۸۲

(له باره ی شاکیر ئه فه ندییه وه)

عباسی بر طرفه دوشمش قباسی بر طرفه
شاکر افندی گورونمیور مگر دوشمش کنفه

واته:

شاکر ئه فه ندی عابای به لایه کدا که وتوو، قهفتان " پۆب " ی به لایه کدا
خۆی دیار نییه، مه گهر خۆشی که وتوو به لایه کدا

په راویزی نووسه ر: له کاتی خۆیدا شاکیر ئه فه ندی به کیک بووه له کارگوزارانی
ته کیه ی قادری، جارێکیان خه ریکی چای لێنان بووه و له ئاماده کردنی
که رهسته کان بووه و بۆ ده ستنوێژ هه لگرتن عابا و که واکه ی داده نی و ده چیتته سه ر
چه شمه ی ئاو، شیخ ره زا دی نایبینی و به کسه ر ئه م دیره شیعه ره ده لێ، وه ک
شاکیر ئه فه ندی که دواتر له فه رمانگه ی تاپۆ کاری ده کرد به بانگه یشتیک دیره
شیعه ره که ی لێ وه رده گریته وه.

۸۳

(له باره ی ره ئه فه تی سه نه ییه وه)

(س..) کیشک قیمتی شه ری سه نه ده بر پاره
قالقیشیرمی عجا کیمسه بونی انکاره
سینه یی زاده تره س رافتک اطوارینه باق
او بیاض (گ..) تنی هر دم چویریر اغیاره
گییدیگی البسه یی گور نه قدر اعلا در
کندینی بکه زه دییور اول کره ته شعاره

رقص ایدر مجلس عشرتده مکمل اما
یالکز یوقدر آئنده اسففا چارپاره
سنهده سنت ایکن فرض مقامنده بیلور
خنایی (گ...) تنه سورتز باقماز اسعاره

واته:

به‌های مانگانه‌ی گان سالانه ده پاره‌یه
داخۆ که‌سیک زاتی ئه‌وه ده‌کا نکۆلی له‌مه بکا
سه‌یری ره‌وشتی ره‌ئفه‌تی "سنه" یی زاده‌ی تهره‌س بکه
ئه‌و قینگه سپیه‌ی هه‌میشه له‌خه‌لکی ده‌کا و وه‌رده‌گپه‌رئ
بروانه ئه‌و جله‌ی له‌به‌ری کردووه چهند به‌نرخه
خۆی به‌و دروشم که‌ره‌ته‌یه ده‌شه‌به‌ئینی
به‌ریکوپیکه‌ی له‌کۆری خوارده‌وه‌دا سه‌ما ده‌کا به‌لام
به‌داخه‌وه ته‌نیا "چارپاره‌ی" به‌ده‌سته‌وه نییه
له‌کاتیکدا له‌شاری "سنه" دا سوننه‌ته به‌لام له‌پایه‌ی "فه‌رز" یدا ده‌زانی
خه‌نه به‌قینگیدا ده‌سوئ، ته‌ماشای نرخ ناکا

٨٤

(تیهه‌لکیشی داشۆردن له‌باره‌ی مه‌لا قادر ئه‌فه‌ندییه‌وه)
(له‌پیشان آشنای من بوو ملا قادر إمام قاسم)
(ام ایستا روی لیم ور دگیری) سانکه (نایناسم)
دیمه قارت اولشم صاومش بکا مجبور اولان گوکلک
ینه مجبوریکم آغوشه گل لطف ایله الماسم
صقالک چیقماندن اول طالبک یک از ایدی شمدی
تعجب ایلرم بیک طالبک وار هپ ابو جاسم
سنی هرگون (س...) ر ملا رضا بر جمعیت ایله
نولور (قربان) دخیلیم سانکه بن ده ایها الناسم

عمومه واقف ایکن (گ...) ک نیچون بدن دریغ اولسون
(عزیزم) رحمہ شایانم (نولور) بن ده بر ال با...
(اگر وقف اهل کرکوکہ منشا اشراف اهل کرکوکم)
(نه خوشناوم) (نه...) (نه بلّباسم)

واته:

(پیشانی ناشنای من بوو مهلا قادری گهره کی ئیمام قاسمی کرکوک
ئیسناکه رووم لی وهرده گیتی وهک بلّی هر ناشیناسم)
مه لی پیر بووم و نه دلّی گیرۆدهم بوو سارد بووته وه
دیسان گیرۆدهتم وهره ناو کوشه وه چاکه یهک بکه نه لّماسه کهم
بهر له وهی ریشته بیته وه داواکارت زور کهم بوون، ئیستا
سهرم سوپر ماوه هزار داواکارت هن هه موو شه پرنگیز " نه بو جاسم " ن
هه موو روژیک مهلا رهزا له گهل کومه لیکدا ده تگین
به قوربان قهیدی چیه دهستم داوینت وا بزانه منیش وهک نه وه لکه وه هام
قینگت بووته وه قفی گشتی بچی ته نیا بو من دریغی ده کهی
نازیه کهم شایانی به زهیم منیش ده ستیک بکه م
" نه گهر وه قفی خه لکی کرکوک که منیش له خانه دانانی کرکوکم
نه خوشناوم و نه (...) و نه بلّباسم "

په راویزی نووسهر: مهلا قادر نه فهندی که له دانیشته ووانی گهره کی زیوهی
سه ره وه (ئیمام قاسم) بووه له کرکوک، ماوه یهک له بهر پوه بهریتیی مه درسه ی
علمیه (قوتابخانه ی زانستی) و دواتر له فرمانبه ریتیی نه وقافدا بووه!!
نه شیعره ی که له کومه له ده ستنوسیکدا بهرچاومان که وتووه، له جیاتی
هه ندیک وشه ی ناو شیعره که بو ته واکردنی کیشه که ی وشه گه لی (قربان)، (عزیزم)،
(نولور) و (نه...) مان له لای خۆمانه وه بو داناوه.. له دیره شیعی دووه مدا
دهسته واژه ی (قارت اولشم) واته (پیر بوومه).. (مهلا رهزا) نه فهندی که له دیری
چوارمه دا ناوی هاتووه، له کاتی خۆیدا سه روکی زانایان بووه و که سیکه بهر پز
بووه، به هه حال مهلا قادر ماوه یهک یه کیک بووه له قوتاییانی زانستی نه که سه.

(له باره‌ی نه‌عیمی گۆرانیبیژوه)

بر صنم گلمش نعییم ادلو دیار شامدن
 زن او زن کیم چیقارمش بویله محبویی (..ا) دن
 هم سسی خوش چالغیجی برده خصوصاً اکسه‌سی
 چوق نفوسی ایتدی اغوا ملت اسلامدن
 حاجی گر گورسه ائی دور مطاف کعبه‌ده
 باش چیقارار اژدها اسا (س...ی) احرامدن
 دونده پنهان ایلمش سیمین دیواتی حفظ ایچون
 دون دکل گردون ده حفظ ایتمز آئی اقلامدن
 نقرهء خام سورینی پاره‌سز گیرمز اله
 سن که مفلسسک رضا وان گیچ خیال خامدن

واته:

بتیک، په‌یکه‌رتیک به ناوی نه‌عیمه‌وه له ولاتی شامه‌وه هاتووه
 ژن ئەو ژنه‌یه خوشه‌ویستیکی وه‌های له قوز دهره‌یناوه
 ده‌نگیشی خوشه و مؤسیقاژن و به‌تایه‌تی دواوه‌ی
 زۆر که‌سی له میلله‌تی ئیسلام فریوداوه
 حاجی ئەگەر ئەو له سوورانه‌وه‌ی به‌دهوری کابه‌دا
 کیری وهک ئەژدیها له ئیحرامی به‌رگی بی دروونه‌وه‌ی حاجییانه‌وه سهر
 ده‌هینیتته دهره‌وه

ده‌ویتی " جیی مه‌ره‌که‌ب " ی زیوینی بۆ پاراستن له‌ناو دهرپیدا شار‌دووه‌ته‌وه
 نه‌ک دهرپی گه‌ردوونیش ئەو له قه‌له‌مان پرزگار ناکا
 زیری خاوی سورینی به‌پی پاره‌ ناییتته دست
 ره‌زا تۆ که لات و بی پاره‌ی وان له‌م خه‌یاله‌ خاوه به‌یننه

په‌راویزی نووسه‌ر: شیخ ره‌زا ئەم شیعه‌ری بۆ نه‌عیمی جوانی نیریینه‌ی خه‌لکی

شامی سه‌ماکار و موسیقی گوتووه، که سالی ۱۳۲۵ی کۆچی (۱۹۰۷ی زاین) له گازیڤۆی (سه‌بع)ی به‌غدا کاری کردووه. له‌م باره‌یه‌وه مه‌عروف په‌سافیش به‌عه‌ره‌بی و مه‌مه‌د‌عه‌لی ده‌ده‌ی به‌غدا‌یی به‌تورکی سه‌رو شیعریکی کراوه‌ی بی‌په‌رده‌یان هه‌یه، له‌لایه‌کی تره‌وه شیخ ره‌زا که بۆ نه‌عیمی له‌لایه‌ن ئیبراهیم مونیب پاچه‌چییه‌وه کوزراو شیعریکی لاوانده‌وه‌ی هه‌یه، بکوژی تیدا به‌توندی سه‌ره‌نیشته‌ ده‌کا. ئەم شیعره‌شمان له‌ خواره‌وه‌ داناوه:

۸۶

(له‌ باره‌ی نه‌عیمی گۆران‌بیژ و ئیبراهیم مونیبی بکوژییه‌وه)

قیریلسون ال ای‌اغک قانه باتسون پاچه‌چی زاده
نیچون ویردک نعیمک نونه‌ال عمرینی باده
او سرو نازنینک جسمنی قانه بویاندیردک
رخ گل قامتی خاکه نه‌ان ایتدک بو دنیاده
نیچون شه‌لا گوزک خوابیده‌ خاک سیاه ایتدک
که هر کس وصلنه اولش اپدی حقیله‌ أف‌تاده
نیچون شمع جمالک سوندیروب طوپراغه‌ ایندیردک
شیرین گفتار و سیمین تن قدی رعنا رخی ساده
بومی عشق و محبت عاشقانه بویله‌می عادت
و یاخود وحشی‌لکه‌ لکه‌ سوردک نام بغداده
سوروک بزم طربدن ساقی و سازنده‌یی زیرا
نعیم‌سز درد سردر نغمه‌ نی نشئه‌ باده
ستم اندازه‌دن چیق‌دی الهی بر ده‌ا گونده‌ر
ه‌لاکو خان گبی بر کافر خونریزی بغداده
نعیمی گورمدم بیلیم که‌ آنی قتل ایدن کیمدر
الهی هر کیم ایسه‌ راست گلسون تیغ جلاده
اسامی نامه‌ عشاقنی اول سرو بالانک
اچوب گوردم یازلش‌دی رضانک اسمی بالاده

واته:

دهست و پیت بشکین خلتانی خوین بن پاچهچی زاده
بۆچی تازه نه مامی ته مەنی نه عیمت به با دا
له شی ئەو سهروه نازهنینهت به خوین رهنگ کرد
له م جیهانه دا به ژنی گولپووت له خاکدا شاردهوه
بۆچی چاوه ره شه شینباوه کانیت له خاکی رهشدا نوواند
که هه موو که سیک که وتبووه ویستی گهیشتن پی
بۆچی مۆمی جوانیت کوژاندهوه و داتگرتته ژیر گل
شیرین قسه و تن زیوین و بالآ وهک نه مامی رهعنا و پرووی ساده بوو
ئایا ئەمهیه عیشق و دلداری، چما دابی ئەویندارانه وهه ایه
یان به کتیویهتی په لهت خسته ناوی به غداوه
ئیدی مهیگنر و موسیقاژهن دهرکهن له به زمی دلخۆشی
به بی نه عیم، ناوازی نهی و شادیی بادهی مهی دهردی سهرن
سته م ئەندازهی به زاند و له تام دهرچوو خواجه دووباره
کافرکی خوینرپیژی وهک هۆلاکۆ خان بنیرهوه سهر به غدا
نه عیم نه دیوه، نازانم بکوژی ئەو کتییه
خوایه ههرکه سیک بی دووچاری تیغی جهلاد بیت
ناونامه "ریزی ناوی دلدارانی ئەو سهر و بالایه م
کردهوه و بینیم ناوی رهزا له سهره وهدا نووسراوه

پهراویزی نووسهر: سالی ۱۳۲۵ ی. کۆچی (۱۹۰۷ ی. زاین) جووله که یه کی
میانبین که ناوی (سه لیم) بووه، لاویکی جوان به ناوی (نه عیم) هوه له سووریاوه
دههیتیتته به غدا و له گازینۆی (سهبع) دا سه ماکاری و گۆرانیبیژی و
مۆسیقاژهنی پی دهکن، له سهر ئەوهی له لایهن (ئیبراهیم مونیب پاچهچی) یه وه،
دهکوژی که یاریده دهری سه رۆکی بیناسازی بالآ "املاک سنیه انشا" ی شاعیر
و نووسهری کتیبی تورکی به ناوونیشانی: له ئەسته مبوله وه چۆن هاتم
"استانبولدن ناصل گلدیم" ه، شیخ رهزا ئەم شیعره ی نووسیوه. له باره ی ههر ئەو

جوانه وه شیعرێکی تری شیخمان کهمیک پیشتر تۆمار کردووہ .. (مہعرووف
پہسافی)ی شاعیری ناسراوی عیراقیش لەبارہی ہەر ئہو پروداوہوہ بہناوی
ہہتیوی ہہلخہلہتاو " الیتیم المخدوع " ہوہ بہ عہرہبی شیعرێکی نووسیوہ .. شیعرہ
باس لیکراوہکہی شیخ رەزا لەلایەن "بہہجەت ساکت" ہوہ بہم جوۆرہ دەستپیکہی
خوارہوہ کردووہ بہ پینج خشتہکی:

کور اولسون گوزلری دارہ طیانسون پاچہچی زادہ
یارلسون طاشلہ باشی نارہ یانسون پاچہچی زادہ
دوشوب یردن یرہ خارہ بویانسون پاچہچی زادہ

واتہ:

دەک چاوہکانی کویر بن لەدار بدری پاچہچی زادہ
سەری بہبەرد لەت بکری بہ ئاگر بسوتی پاچہچی زادہ
لە زہویبہکہوہ بکہویتی زہویبہکی دیکہ بہدرکودال بیۆشری پاچہچی زادہ
شیخ رەزا لە نووسینی دوادیری شیعرہکہی سرووشی لەم دوادیرہی ئەم
غەزەلہی فوزوولیبہ وەرگرتووہ کہ بہ رەدیفی "یاژمشلر" ہوہی نووسیوہ:

یازانندہ وامق و فرہاد و مجنون وصفک اہل درد
فضولی ادینی گوردم سر تومارہ یاژمشلر

واتہ:

خاوہن دەردانکہ پەسنی وامیق و فرہاد و مہجنونیان نووسی
ناوی فوزوولیم دی لەسەرہوہ بہ تۆمارہوہیان نووسیوو
لہوانہشہ ئەم دیرہ شیعرہی ئەسعدیش کہ ہەر بہو واتایہی ہہیہ کاری تی
کردبی کہ دەلی:

یاژدیلمر اأسعد سنک نامک سر تومارہ
اول زماندن زمرہء عشاقی تحریر ایتدیلمر

واتہ:

ئہی ئەسعد، ناوی تۆیان لەسەری تۆماردا نووسی
ہەر ئەوساکہ دەستہی ئەویندارانیان ئازاد کردہوہ

(له باره‌ی شه‌وقیی سه‌ماکه‌ره‌وه)

قورقارم قبری ایچره شوقینک او نازک پیکری
باشقه بر افکاره سوق ایتسون نکیر و منکری
بن گبی چوق کیمسه‌یی یولدن چیقارمشدر براق
ایلسون آلوده دامان اول ایکی آخر شری

واته:

ده‌ترسم ئەو په‌یکه‌ره تهنه ناسکه‌ی شه‌وقیی سه‌ماکه‌ره له‌ناو قه‌بریدا
ئینکیر و مونکیری دوو فریشته‌ی له مردوو پرسینه‌وه‌یه بخاته سه‌ر بیر و
باوه‌پتیکی دیکه‌وه

که‌سانیکی زۆری وه‌ک منیان له پئی ده‌رکردوو له‌یگه‌پین!!
با داوینی ئەو دوو ئاخ‌رشه‌ره ئالووده بکه‌ن و بله‌وتینه‌وه

(داش‌وردنی موسه‌مه‌ت له باره‌ی مه‌لا سه‌عیدی خزمه‌تکاری ئەو ته‌کیه و مزگه‌وته‌ی

به ده‌س شیخ‌علی ئەفه‌ندیه‌وه بووه)

باغده‌می یوقسه داغده‌ر، صولده‌می یوقسه صاغده‌ر
هر گیجه بر بوجاغده‌ر، اکسه‌سی بر قوجاغده‌ر
غائب اولانده کیم بیلور جن گبی زرده صاقلانور
هانگی قوناغده اگلنور کیملر ایله یاتاغده‌ر
مسجده لامبا یان‌دیرر زکر ایله خلقی قان‌دیرر
بر الی سب‌حه گزیدیرر بر الی (س..ط) دهر
بو تره‌س اوغلی (گ..ویرن (س..)) اوزه‌رنده اوطوران
باشک هوایه قالدیران صانکه طوروب ایاغده‌ر
حامل ایکن جنابته باشلر اذان و قامته
بر ایاغی جماعتته بر ایاغی بولاغده‌ر
ایشلیه ایشلیه (گ..ی) قاپدی فرنگی علتی

بوزمادی اسکی عادتی شمدی ده ایشلاماغدهدر
قیز گبی اینجهدر سوزی ناز ایله قالدیرر گوزی
ایپلک ایله الور یوزی چونکه گوزی یراغدهدر
باشی ازیلسهده ایلان قویریغک دولاماغدهدر

واته:

له باخه یان لهسه چیا، له لای چه په یان له لای راست
هر شهوه و له گۆشه یه کدا، دواوهی له ناو باوه شیکدایه
که دیار نابیی کی دهنانی وهک جنۆکه له کوئی خوئی دهشاریتتهوه
له چ مائیکدا راده بوپری، له گه ل کی له ناو جیدایه
له مزگه وتدا لاله هله کدهکا به زیکر خه لک دهسووتینی
به دهستیکی ته سبیح " ته زییح " دهسوورپینی، دهستیکی له کیر و گوندایه
ئهم کوری ته رسه قینگدهره، ئهوهی لهسه کیر داده نیشی
سهری بؤ ناسمان بهرز دهکاتهوه، وهک بلینی بهسه پتوه وهستاوه
له کاتیکدا لهشی ببنویژ و به جه نابهته، دهست به بانگ و قامهت بهستن بؤ نویژ
دهکا

پتییه کی له جه ماعهتی نویژکار اندایه و پتییه کی له بلاغ " کانیاو " دایه
به کارکردنی بهردهوام قینگی تووشی نه خوشیی فه رنگی بوو
رهوشتی کۆنی تیک نه داوه هیشتا له کارکردندایه
دهنگی وهک هی کیزان باریکه چاوی به نازیکه وه هله دهبری
به داو رووی هله دهبری، چونکه چاوی ههر له " کیر " ه
مار ئه گهر سه ریشی پان بکریته وه کلکی ههر دهله قینی

۸۹

(له بارهی ئهمده چه له بییه وه)

اب و دانه چکر انسانی محقق چلبی
هم اجل مبرم اولور هم ده معلق چلبی
داخل مسلک ایدی ساده سنک افکارک
شق منقاره گوروندک دیمه لقلق چلبی

سن بیلورسک که مدیر اصل مدارا دنیلور
بو مداری چکه مز گوزلری ابلق چلبی
یازیق اول رتبه یه کیم نامگزه گلمشدر
یازیق اول مسنده کیم صاحب احمق چلبی
بو غضب رتبه سیدر صانمه سکا رحمتدر
رحمت حق اوله ماز ذاتکه ملحق چلبی
یوقدر اصلنده و فصلنده نجابت حاشا
حاشا خالص دگل اول ظنا مفرق چلبی
تارک صوم و صلوات مرتکب فحشیات
شکلی بد فعلی بد قولی مشتق چلبی
اسمک احمد دگل احمق لقبک حمقیدر
کرکوک مسخره سک اربیله مزق چلبی
چلبی باشک ایچون یا چلبی حقی نهدر
فوقکه تحتکه می قانغیسی الیق چلبی
تحتکه گلسه نعومت یوق انک ذوقنده
فوقکه گلسه ایدر عزمی مستحق چلبی
سکا اعزاز ایچون اول مرتبه یی ویرمدیلر
بیلدیلر چونکه یاغار باشکه مطرق چلبی
بر تواتر سوز ایشیتدم عجا بویله میدر
إفترادر بو خبر یوقسه مصدق چلبی
احمد بایزه صات اللی یه ال پاره لری
چونکه بوزدی بیلورم اُغزیکي چترق چلبی

واته:

چه له بی مرؤف سوور به لای ئاو و داند ا راده کیشی
ئه جه لی نه گه راره و براوه شه و راگیراو " هه لواسراو " یشه چه له بی
له رستدا بوو بیر و بوچوونی ساده ی تو

پهراویزی نووسەر: شاعیر ئەم شیعرە، له باره‌ی ئەحمەد چەله‌بیبه‌وه گوتوو،
که به، به‌پێوه‌به‌ری ناوچه‌ی قوشته‌په‌ی سه‌ر به‌هه‌ولێر دامه‌زراوه.

۹۰

(له باره‌ی مه‌هدی چەله‌بیبه‌وه)

دوشونوردم نه‌ ایچون تاجره‌ دیرلر چلبی
فارسیدر بو لغت تورکمیدر یا عربی
بونی کیمدن صوره‌یم بحر تفکرده‌ ایکن
گلدی تاج‌الادباء قارشومه‌ مه‌دی چلبی
دیدم‌ای جرعه‌کش معرفتک شق‌سطیح
أی عراق و عجمک‌داهیه‌ء‌بوالعجبی
لقب‌عالیکزک‌حاصل‌معناسی‌نهر
باقدی‌دوندردی‌بکا‌گوشه‌ء‌چشم‌غضبی
دیدى‌یاھو‌چلبی‌نازک‌اولان‌ذاته‌دینور
فرو‌مایه‌اولان‌چاپخونه‌دنیلمز‌چلبی
دیدم‌أحسن‌سنک‌فضلکه‌هپ‌معترفز
أی‌بزم‌مملکتک‌مفتخر و‌منتخبی
گیتمه‌دن‌مکتبه‌تحصیل‌کمال‌ایلمه‌دن
نرده‌بولدک‌بو‌قدر‌دانش و‌علم و‌أدبی
گورمدی‌مثلی‌أی‌فاضل‌یکتا‌گوزمز
مصری‌گوزم‌یمنی‌شام و‌حلبی
سایه‌کزدن‌ایدرز‌حل‌مسائل‌یوقسه
نه‌بیلور‌شیخ‌رضا‌بویله‌معمی‌لقبی

واته:

بیرم‌له‌وه‌ده‌کرده‌وه‌بۆچی‌به‌بازرگان‌ده‌لێن‌چه‌له‌بی؟
ئەم‌وشه‌یه‌فارسییه‌؟‌تورکییه‌؟‌یا‌عه‌ره‌بیبه‌؟
که‌له‌ده‌ریای‌بیرکردنه‌وه‌دا‌بووم

مههدی چهله بیی تانج "تفسهر"ی ئه دبیبان به رهو رووم هات
گوتم ئه ی قوم له زانستی نیوهی گئیرانه وه دهر "واته زانایه که، نیوهی زانستی
گئیراوهی له به ره "

ئه ی هه لکه وته ی سه رسورمینی عیراق و عه جه م
پوخته ی واتای نازناوی به ریزی به رزتان چیه
سه ریکی کردم و گۆشه ی چاوی تووریه ی بۆ لای من وه رگئیرا
گوتی کابرا چه له بی به و زاته ده گوتری که ناسک بی
به سه سه ریه ی نارسه ن ناگوتری چه له بی
گوتم ئافهرین هه موو دان به چاکه تدا دهنین
ئه ی جیی شانازی و هه لپژارده ی شاره که مان
بی ئه وه ی بچیه قوتابخانه و بی ئه وه ی به دوا ی زانستدا بچی
ئه م هه موو زانیاری و زانست و ئه ده به ت له کوئی دیته وه؟
چاومان که سی وه ک تو ی نه دیوه ئه ی پیاوچاکی بی هاوتا
به میسر، به یه من و شام و چه له بدا گه پام
له سایه ی ئیوه دا دۆزه کان لیک ده ده پنه وه ئه گه رنا
شیخ ره زا نازناوی مه ته لی داخراوه ی وه ها چوزانی

په راویزی نووسهر: ئه گه رچی شیخ محهمه د نه جیب ئه فهنیدی برزای شیخ ره زا،
له ده ستنووسیکی تورکیدا ئه م شیعره و پینج خشته کییه کی تری روون
کردوه ته وه، دهرکه وتوه ئه م شیعره هی (وافی)ی شاعیره، پارچه ی یه که می به م
جۆره یه:

چلبی تاجر البت دیمه نک وار سببی
نوله تاویلنه بولسوق ده بر اهل ادبی
زیرا هر کیمسه لر إحراز ایده مز بولقبی

واته:

هه لبه ته هۆی هیه چه له بی به بازرگان بگوتری
چی ده بی گه ر که سیکی ئه ده بدۆست بۆ لیکدانه وه ی په یدا بکه یین

چونکه هه موو که سیک ناتوانی ئەم نازناوه بە دەست بهێنی

شیعره باس لێوه کراوه که شیخ رهزا له لایه ن که مال به گی ئەمین پاشا و عینایه ت
ئەفەندی کوری ئەحمەد ئەفەندی و عەبدوللا فازل ئەفەندی قریگه بییه وه کراوته
پینج خشته کی . له مانه ، له پینج خشته کییه کانی عەبدوللا و عینایه تدا رینگه یه کی
ناباو گیراوته بهر . به جۆریک که سی دیری سه رباری به نده کان خراونه ته نیو ناوه
دیره شیعره کانه وه . ههروه ها له باره ی مه هدی چه له بییه وه چاومان به پینج
خشته کییه کی عارف پاشاش که وتوووه . به ندی یه که می ئەمه یان به م جۆریه :

طلعتک گوسترییور نحس ایله سعدی چلبی
طانیماز روشی قبل ایله بعدی چلبی
موکبنده یورودیر برق ایله رعدی چلبی
بر باقشده اییرر شب ایله شهدی چلبی
یعنی صاحب نظر اول حضرت مه دی چلبی

واته:

شیوه ی دهرکه وتنت نه گبه تی و کامه رانی دهرده خا ئە ی چه له بی
چه له بی رهوشی بهر و دواوه نانا سیتته وه
برووسکه و هه وره تریشقه له گه ل که ژاوه ی خۆی ده خا
چه له بی به یه ک روانین زاخ و هه نگوین لیک جودا ده کاته وه
واته ئەو چاکبینه ئەو جه نابی مه هدی چه له بییه

شیخ رهزا له باره ی مه هدی چه له بییه وه داشۆردنیکه تریشی نووسیوه . ئەمه مان
له م کتیبه دا له گه ل ئەو شیعرانه داناوه که له باره ی " باجی که رانه " وه گو تراون .

تللری فن قوادتله مـرکب نه دیمک
قحپه لر مجلسنه سازچالاندر بو صقال
بربره صاردی ترهسلک صدمات قلبک
هدف تختنه پابوج زناندر بو صقال
گیردی انواع دسایسه رفیقک (گ...)تنه
مصلحت بولغه برباق نه یماندر بو صقال
ملعنـتنـدن بر الـکدر نه قدر آق ایسه ده
فتنه بیز اولدیغی مشهور جهاندر بو صقال
انی طوتدیمی طوتار باشنی کیم اولسه سکا
مصطفی اغایه نهخوش دست عناندر بو صقال
هجوینی خامهء جولانه گتیردم که بن
تحت توقیفه آلوب زار ایداندر بو صقال

واته:

به خوا بینینی زیانه بو خه لکی ئەم ریشه
ئەم ریشه یه منی گرفتاری دهرد کردوه
تالەکانی له هونه ری گه وادی پیک هاتوه واته
له کۆری قهحبهکاندا سازژهنه ئەم ریشه
به یه کیدا پچاوه تهره سیتی به سه رهاتهکانی دل
پاؤشی ژنانه نامانجی ئەم ریشه

...

به جوړه ها دهسیسه وه چووه قینگی ره فیه وه
بو پیدا کردنی به رژه وندی بروانه چند به لایه ئەم ریشه

...

بیژنگیکه له نه فره تی، ئەگه رچی سپیش بی
ئاژاوه گیری له جیهاندا ناوبانگی هیه ئەم ریشه
ئوهی ئەو ریشه ی گرت، سه ری به دهسته وه ده گری هه که سییک بی

ئەم ريشه چەند جتەوتكى چاگە بۆ مستەفا ئاغا
داشۆرېنم ھېنايە جوولەي خامە، كە.. من
ئەوهم كە ئەم ريشه لە گرتووخانەدا خستوميەتە زارى و گريان.
...

۹۲

بندە يوقدر كبر و عنوان ويرسە بر اوغان سلام
بندن اول آلتەم حـضـرتلرى ايلر قيام

واتە:

من خۆبەزلزانيم لە لا نيبە مندالتيك سلاوم بداتي
جەنابى كيرم بەر لە من ھەلەستيتە سەرپيتيان

۹۳

تواضع رسمنى كيرمدن اوگرەن
كە اون ياشندە بر معصومه قالقار

واتە:

دابی خاكتى لە كيرمەوہ فیر بە
كە بېگوناھىكى تەمەن دە سالى ببينى ھەلەستى

پەراويزى نووسەر: ئەم دېرە شيعرەي سەرەوہى شىخ رەزا، ئەم دېرە شيعرە
خاوەن ناديارەي خوارەوہمان بير دەخاتەوہ:

سندن پک ايلمش ذکرەم کسب معرفت
گر گورسە بر اوشاغى ايراقدن قيام ايدر

واتە:

کيرم لە تۆ زۆر فیرى زانيارى بووہ
لە دوورەوہ مندالتيك ببينى ھەلەستيتە سەر پيتيان

۹۴

چو جوغی اوقشامه‌لی تا اوله راضی اوییشه
اوییشه گوردیغی دم گورمه همان باشله ایشه
سوزینی دیکله بو فن مبارکده ینه
اللی ییل خدمتی سبقت ایدن انجق ایریشه

واته:

دهبی مندال بلاوینیته‌وه تا به ماچکردنی قایل بی
که بو ماچ وهستا مه‌وهسته یه‌کسه‌ر دهس به کار بکه
گوئی له قسه‌ی بگره له‌م هونه‌ره پیروزدها ئیدی
ئه‌وه‌ی په‌نجا سالی خزمه‌ت هه‌بی هه‌لبه‌ته پی ده‌گا

۹۵

طاعت ایله قباحتک ممکن ایکن تدارکی
هم اوقورم تبارکی هم (س...س) رم مبارکی

واته:

ده‌کری خواجه‌رستی و به‌دکرداری پیکه‌وه به‌ئیریته دی
سوورته‌ی تباره‌کیش ده‌خوینم و "موباره‌ک" یش ده‌گیم

۹۶

اگر پشت ایسه تعقیب ایتمه تأثیری نسبدنر
طبیعی پشت اولور ابنای پشتک آل و اولادی

واته:

ئه‌گه‌ر زؤل بی به دوایدا مه‌چۆ، کاریگه‌ری بنچینه‌یه
ئاساییه که نه‌وه‌ی زؤل هه‌ر زؤل ده‌بن نه‌وه و نه‌وه‌زاکانی

(گالته پیکردن)

شراب خون دل صهبای اشک حسرتم واردر
 بو ماتم خانهء سینه‌مده بزم عشرتم واردر
 در پیر مغان بگچیلرینک باش قوماندانی
 بنم کیم سایهء فقرمده شان و شوکتتم واردر
 بنی خالی بیلورسک قوهء قدسیه‌دن جاهل
 سگ درگاه غوثم بن دخی بر همتتم واردر
 بکا عیب ایتمه گر بر ماهرویک (گ..) نه قولسم
 (س..) م باشنه حاشا حاضری بر علتتم واردر

واته:

شهرابی خوینی دل، مه‌یی فرمیسکی هه‌ناسه ساردیم هه‌یه
 له‌م پرسه‌خانه‌یه‌ی سینگمدا به‌زمی خواردنه‌وهم هه‌یه
 سه‌رکرده‌ی گه‌وره‌ی پاسه‌وانانی به‌ر ده‌رگه‌ی پیری موغانی
 وه‌کو من له سایه‌ی هه‌ژاریمدا شانوشکۆم هه‌یه
 من له هیزی پیروزی به خالی ده‌زانی هه‌ی نه‌زان
 من سه‌گی به‌رده‌رگای غه‌وسی گه‌یلانیم منیش کۆشش و غیره‌تیکم هه‌یه
 سه‌رکۆنه‌م مه‌که گه‌ر به قینگی مانگروویه‌کدا بکه‌م
 سه‌ری کیرم حاشاکی ناماده‌بووان نه‌خۆشی و عیله‌تیکم هه‌یه

په‌راویزی نووسه‌ر: شیخ ره‌زا ئەم شیع‌ره‌ی، بو گالته‌کردن به‌و غه‌زه‌له‌ی فائیزی
 برا گه‌وره و شاعیری سوّفی، وه‌ک شیع‌ری هاوتا (نظیره) گوتوه، که سه‌ره‌تاکه‌ی
 ده‌لی:

نه کسب مال ایچون سعی و نه جاهه رغبتتم واردر
 قناعت چوق یاشاسون سایه‌سنده راحتتم واردر.

واته:

نه كۆششى دەستخستنى سامان و نه ئارەزووى شانوشكۆم ھەيە
قەناعەت با زۆر بژى لە ساپەيدا ھەسانەو ھەم دەست كەوتووه

۹۸

(ديسان گالته پيكردن)

مى او مى ساقى او ساقى حالت اول حالت دگل
(گ..) او (گ..) توكرەك او توكرەك الت اول الت دگل

واته:

مەى ھەر ئەو مەيەيە، مەيگيڤر ھەر ئەو مەيگيڤرەيە، حالتهكە حالتهتى جارەن نييە
قوون ھەر ئەو قوونەيە، تف ھەر ئەو تفەيە، ئامپير "كپير" ھەكە ھەر ئەو كپيرەي
جارەن نييە

پەراويزى نووسەر: شەيخ رەزا بەم دېرە شەيەرەي گالته و تېھەلکيش و ھاوتايى
ئەم دېرەي خوارەوي پرتەوي شاعيرى ناودارى تورک کردووه كە دەلئى:
بزم اول بزم احباب او احباب عشرت اول عشرت دگل
مى او مى ساقى او ساقى حالت اول حالت دگل.

واته:

بەزم ئەو بەزمەيە، خۆشەويستان ھەر ئەو خۆشەويستانەيە، ھەلسوکەوت
ھەلسوکەوتەكەي جارەن نييە
مەى ھەر ئەو مەيەيە، مەيگيڤر ھەر ئەو مەيگيڤرەيە، حالتهكە حالتهتى جارەن نييە

۹۹

(مەرانه)

ياپيشور گردنە ساقز گبى آيريلمەسى يوق
صيچمامشدر بو فلک نمت ميرى گبى بوق
يوق ايکن اون قويونم مدت عمريمده بنم
نرەدن گچدى بوينومە يارب شو طوق

177

واته:

وهك جاجك به گهر دنه وه دهنووسى لئى نابيتنه وه
زهمانه گوى وهك ويژداني ميرى نه كرده وه
من به دريژايي ته منم ده مه رم نه بو وه
خوايه ئم كوته له كوتو چوو به ملمي

په راويژى نووسه: سالى ۱۳۱۱ له لايه ن حكومه ته وه له ده وروبه رى كه ركوك له
ئهنجامى پشكنين بۆ كۆكردنه وهى باجى ئاژهل چهنده سهت سه ر مه ر له سه ر شاعير
تۆمار ده كرى و داواى باجه كه ي لى ده كرى شىخ ره زاش ئم چوارينه يه ي به و
بۆنه يه وه گوتوه .

۱۰۰

(له باره ي "كه رانه" وه)

شرعا يونغيكن ملت اسلامه سرانه
قانونه اطاعت ديه رك اولدى به هانه
دائم اوله احكام قسوانين عدالت
عدليه ويرگولرى نشر ايتدى جهانه
املاك و اراضى نه ايسه مانعى يوقدر
سبع و ربع و مائه ده التى نه فسانه
بونلرله دخى شكر خدا ايتمشيكن بز
ناگاه چيقوب باشمزه برده كرانه
يارب مدد ايت حالته مرحمت ايله
اسلام تحمل ايده مز بار گرانه
بو باشمزه گلن جمله سوء عملدر
سائرلرينى قسالة طوتوب آله زبانه
بعد الاسف گورينور هول قيامت
قولنه دليل اوله بيلور بونجه تشانه

امر حق ایله واجب اولدی اولوالامرہ اطاعت
بو نسبت ایله ویرمسی فرض اولدی کرانه
بیکلرجه یاشا حضرت سلطان معظم
اشار جلوسکله امین اولدی زمانه

واته:

که به پی شه رع "یاسای ئاینی ئیسلام" میلله تی ئیسلام باجی سه رانه یان
له سه ر نییه

گوایه بۆ گوئیراه لئی قانونه، ئمه کرایه بیانوو

حوکمه کانی قانونه کانی دادوهری با هر بژی و بهره وام بی
به دادوهری باجگه لی به جیهاندا بلاو کرده وه
سامان و زهویوزار هر چییه ک بن قهیدی نییه
حوت یهک و چوار یهک و له سه ددا شه ش "نه فسانه" ی چییه ئمه
له گه ل ئه مانه شدا ئیمه که سوپاسی خوا ده که بین
ناکاو به سه رماندا "که رانه" سه پینراوه
خوایه فریامان بکه وه به زه بییت به حالماندا بیته وه
ئیسلام ئیدی بهرگه ناگرئ، باری گرانه
ئم هموو شته ی به سه رماندا هاتوو، کرداری به ده
له وانی دی بگه ری گوئیان مه ده ری و به هندیان هلمه گره
به داخه وه مه ترسی رژی په سلان "قیامت" دهرده که وئ
ئم هموو به لگه و نیشانه یه ده شی هی ئه وه بن
گوئیراه لئی کار به دهستان به فرمانی خوا بووه ئه رک
به م ریژه یه دانی باجی که رانه بووه "فرز" ی سه پاوه
جه نابی سولتانی مهن هزاران جار بژی
به شوینه واری چوونه سه ر ته ختت رژیگار دنیا بووه وه

(دیسان باجی کهرانه)

ینه بر امر بیان ایتدی ولایت یاشاسون
 ظل شاهانه و ارباب محبت یاشاسون
 ندر اول امر کرانه نه زمان گلدی بوگون
 نه ایچون تاکه سلامتله رعیت یاشاسون
 قیلیم بندهنهء جانمی عصمتلرینه
 مثل خورشید امرمزهکی عفت یاشاسون
 خر نادان فقیری دیله طومتشدی جهان
 قویمادی دور فلک انی ده راحت یاشاسون
 خواجه حافظ دیدیگی تازه ظهور ایتدی ینه
 طوق زرینی خون آلدی حکمت یاشاسون
 چیقارر گاه خر امرک متصرف پاشا
 گوسترر حکم کراماتنی قات قات یاشاسون
 باشمه اولسهده اموال رعایان اتلاف
 هه فقط راحت و صحت ایله هیئت یاشاسون
 جمله آسایشی اصلاح ایتدی بو امر مهم
 آل عثمانده اولان اهل صداقت یاشاسون

واته:

ویلایهت دیسانهوه فرمانیکی ده رکرد با هر بژی
 سایه‌ی شاهانه و دۆستانی خوشه‌ویست با هر بژین
 چیه نه و فرمانه، کهرانه، که‌ی هاتووه؟ نه‌مریق
 بوچی، بو نه‌وه‌ی گهل به سه‌لامه‌تی بژین

....

....

جیهان هممو کهری هه‌زاری نه‌زان

یان گرتووته دهمهوه و باسی دهکن
خولی پوژگار نهویشی نههیشت به نارامی بژی
نهوهی ماموستا حافز " خواجه حافز " گوتی تازه بهدرکهوتوه
خوین تهوقی زیپینی وهرگرت با هر بژی ژیری
گههی موتهسه پرف پاشا فرمانی کهر دهردهکا
فرمانی کهرامت " پیشینی " چین لهسه چینی دهردهکا هر بژی
بهسهرمهوش بیی لهناوبردنی سامانی گهلهکهت
ئا، بهلام با هسانهوه و تهنروستی و لیژنه هر بژی
ئم کاره به بایهخه ههمو ئاسایشی ریک خست
ئهو خاوهن دوستانهتییهی له عوسمانییهکاندا ههیه با هر بژی

پهراویزی نووسهر: شیخ رهزا به دیره شیعی پینجهمی شیعهکهی، ئاماژه بهم
دیره فارسییهی " حافزی شیرازی " دهکا:

أسب تازه شده مجروح بزیر پالان
طوق زرین همه در گردن خر میبینم

واته:

ئهسپی نوی به زهبری کورتان زامدار بوو
کهچی توقی زیپین له ملی کهردا دهبینم

۱۰۲

(دیشان کهرانه)

تعداد خر و استر ایچون چیقدی اراده
هر جنسک آدی گلدی کوپک قالدی اراده
بر گون گلهجک آندن دخی حصه الورلر
سد رمقندن بوله بر لقمه زیاده

واته:

فرمان به نهژماردنی کهر و هیستر دهرچوو

هه‌موو ره‌گه‌زیک ناوی هات سه‌گ له‌و گۆرهدا مایه‌وه
رۆژتیک دئ به‌شی خۆیان له‌ویش ده‌ستین
بۆ تیربوون پاروویه‌ک پتر په‌یدا بکه‌ن

١٠٣

(دیسان که‌رانه)

عالمه عام اولدیغندن التفات پادشاه
خر دخی بر آد قازاندی سایه‌ء شاهانه‌دن

واته:

چونکه نیگاداریی سولتان به‌گشتی بۆ هه‌موو جیهانه
که‌ریش له‌ سایه‌ی شاهانه‌دا ناوبانگیکی بوو

١٠٤

(دیسان که‌رانه)

قاریشماز رسم خر محصولنه مالیه مأموری
آنی دولت آلور مخصوصدر جیب همایونه

واته:

فه‌رمانبه‌ری دارایی تیکه‌لی داها‌تی باجی که‌ر نابئ
ئوه‌وه ده‌ولت وه‌ری ده‌گری تابه‌ته به‌ گیرفانی هومايۆن " هه‌رچییه‌ک که‌ سه‌ر به
سولتانه "

١٠٥

(دیسانه‌وه له‌ باره‌ی که‌رانه‌وه)

جناب حق سزی حفظ ایلسون بر محض شر گلدی
اهالی صاقلاسون مرکبلری مأمور خر گلدی

واته:

چه‌نابی خوا ئیوه‌ه بپاریزی ئه‌وا به‌لایه‌کی پرووت هات
خه‌لکه‌که‌ با که‌ره‌کانیان بشارنه‌وه فه‌رمانبه‌ری که‌ر هات

182

(له باره‌ی مه‌هدی چه‌له‌بیبی فه‌رمانبه‌ری که‌رانه‌وه)
 ایشیتدم بن بو‌گونلرده که بر مه‌دی ظهور ایتمش
 اوکوزلر جمع اولوب باشنه خزلرله خروج ایتمش
 اینکدن بر آلا‌ی ترتیب ایدوب سیاره نامیله
 اشکلر سوبسو صف باغلیوب قصد ولوج ایتمش
 (معاژ الله غلگ گفتم که مه‌دی نیست این ادم)
 مگر دجال ایش بو‌دورلو عسکرله خروج ایتمش

واته:

بیستم له‌م رۆژانه مه‌هدیه‌ک پیدا بووه
 گایه‌لی به‌سهردا خیر بووه‌ته‌وه و له‌گه‌ل که‌راندنا به رۆ‌ی که‌وتووه
 له مانگا تیپکی پیک هیناوه به‌ناوی گه‌رۆکه‌وه
 له هه‌موو لایه‌کدا که‌ران ریزیان لی به‌ستاوه و به‌نیازی چوونه ژووره‌وه
 "خوایه تۆیه هه‌له‌م کرد ئەم پیاوه مه‌هدی نییه"
 مه‌گه‌ر جه‌جال بووه به‌م جووره به‌سه‌ربازه‌وه ده‌رکه‌وتووه

په‌راویزی نووسه‌ر: ئەم شیع‌ره‌ی شیخ ره‌زا ئەم چوارینه عه‌ره‌بیبیه‌مان بیه
 ده‌خاته‌وه:

اذا ركب الفروج على السروج
 وال الامر بأیدی العلوج
 فقل للاعور الدجال هذا
 زمانک ان عزمت على الخروج

واته:

ئه‌گه‌ر ناوگه‌ل سواری سه‌ر زینه‌کان بوون
 کاره‌کانیش که‌وته ده‌س کافرانی عه‌جه‌مه‌وه
 به جه‌جالی خیل "یان یه‌کچاو" بلّی ئەمه
 رۆژی تۆیه ئەگه‌ر بته‌وی ده‌رکه‌وی

منعمک ضرطه سنه یرحمک الله دینور
 مفلسک عطسه سنه صیحهء ناگاه دینور
 عالم معتبره عقل کهن اصحابی
 جاهل بی خبره مرشد آگاه دینور
 یولی آگری گیده نه زاهد پاکیزه گهر
 سوزی دوغری دیه نه شاعر گمراه دینور
 مرتشینک اوقونور مضبطهء تبریه سی
 هر طرفدن نیچه بیک اشهد بالله دینور
 نعش اسلامه باقیلماز گیریر بر ملحد
 آه حسرت چکیلور فوتنه آی واه دینور
 بزى بر عصره دوشوردی فلک سفله نواز
 روباهه شیر ژیان ضیغمه روباه دینور
 بر قوری نامی قازانمقده رضا فائده نه
 استخوان پارهء شطرنجه دخی شاه دینور

واته:

که دسرۆیه ک بتړی پیی دهلین خوا به زهیی پیندا بیتده
 وهگر لاتیک پژی پیی دهلین ئه مه هاواری ناکاوه
 به زانای ریززانراو دهلین خاوهنی عهقلی کون
 به نه زانی بیتاگا دهلین رینیشاندهری پیگه ییو
 ئه وهی به پی خوار و خچدا دهروا پیی دهلین له خواترسی گه وهه ر پاکژ
 به وهی که قسه ی راست دهکا دهلین شاعیری ویلی ری بزکردوو
 به رتیلخور مه زبه ته "گه واهی نامه" ی خاوینی دهخوینریته وه
 له هه موو لایه که وه چند هه زار "ئه شهه دو بیلای" پاکانه ی بو دهگوتری
 سهیری تهرمی موسلمانیک ناکری، خوانه ناسی ده توپی
 ئاخ و هه ناسه ی بو ده کیشری ئای و وای بو مردنی ده کری

رؤژگاری به دکار لاوین ئیمه‌ی خسته سه‌رده‌میک
شیری ژیان به ریوی ده‌لی و به شیر ده‌لی ریوی
به‌ده‌سته‌پنانی ناویکی ره‌قوت‌ق ره‌زا چ سوودیکی هه‌یه
پارچه ئیسکی شه‌تره‌نجیش شای پی ده‌گوتری

په‌راویزی نووسه‌ر: پینج دیری ئەم شیعره له‌لایه‌ن ئەحمه‌د مه‌ده‌نیی شاعیر و
نووسه‌ره‌وه کراوته چوارخشته‌کی، له ژماره (۵) ی ۲۷ ی حوزه‌یرانی ۱۳۲۹ ی
رۆمیی کۆاری (مه‌عارفی تورکی - چاپخانه‌ی سه‌نا‌یع، که‌رکووک) دا بلاو
کردووته‌وه، په‌که‌م دیری چوارخشته‌کیه‌که ئەمه‌یه:

مقبلک چه‌ره‌سی بد اولسه‌ینه ماه دینور
مدبرک یوق هنری دستنه‌ کوتاه دینور

واته:

خواپیداو ئەگه‌ر روخساریشی به‌د بی دیسانه‌وه مانگی پی ده‌لین
ده‌ستکورتیش پتی ده‌لین هونه‌ریکی نییه و ده‌ستی کورته
وشه‌ی (پاره‌ی) دوا‌دیری شیعره‌که‌ی شیخ به (ریزه‌)ش بینراوه.

۱۰۸

(له باره‌ی خه‌لکی له‌یلانه‌وه)

آن ح‌دی‌دیله‌رئه‌ انمه‌ صاقین لی‌لانه
که‌ باقارلر ملک الموت گبی انسه‌انه
نه بیاضنده‌ مروت نه سیاهنده‌ هنر
یوقدر اول طائفه‌ده‌ بر حرکت مردانه
صرف اخلاصه‌ همت ای‌دی‌یور حضرت شیخ
کلمه‌مش جانب‌ اعلامی هنوز ایمانه
صوردم اول گون بری‌سندن نه دیمکدر ایمان
دیدي ایمانمی ق‌ربان ای‌ده‌رم بر دیناره

واته:

له لای حه دیدیان دابهزه نه که ی بچییه له یلان
که وهک فرشته ی مه رگ " عزرائیل " ته ماشای مرق ده که ن
له سپیاندا مه رداپه تی و نه له ره شیاندا هونه ریک هه یه
ئه و تایه فه یه یه ک جوو له ی مه ردا نه یان تیدا نییه
جه نابی شیخ ته نیا یو دلسوزی کار ده کا
هیشتا که یه ک له گه وره کانیا ن نه هاتوونه ته سه ر باوه ر
ئه و روزه له یه کتکیانم پرسى ئیمان " باوه ر " چیییه؟
گوتی باوه رم به قوربانى یه ک دینار ده که م

په راویزی نووسه ر: شاعیر ئه م داشوردنه ی به سه ر خه لکی له یلانی ناوه ندی
ناوچه ی قه ره سه سن نووسیوه، له کاتیکدا بووه ته میوانیا ن و روویان نه داوه تی.
(حه دیدی) تیره یه کی عه ره بی هه ژاره، به ره سه ن هی ده وره به ری مووسلن له
که رکووک نیشته جی بوون.

۱۰۹

(ژنی بیعار)

باقمیور حسن و جماله پودره دن بادانه در
ایتدیگی ناز و نیازک جمله سی حیزانه در
باق نه قورناز بر عجوزدر عالمی اغفال ایدر
حالبوکه قانبوری چقمش کوپهء کارخانه در
گنج ایکن غایت (س...) کشمش هریری بر چیره گه
شمدی ایسه (آ...) بوزلمش عادتا خمخانه در
هر مللدن کندینی عد ایلر ایسه کذب ایدر
بن بیلورسه م غالباً اصلی بونک چنگانه در

واته:

سهیری جوانی و ریکی ناکا سپیکارییه که له پؤدره

ئەو ناز و نیازەى دەیکا ھەر ھەموو حیزانەىە
بەروانە چ پیریژنیتکی فیلبازە ھەمووان فریو دەدا
لە کاتیکدا کووپی دەپەریو دەلیی کووپەلەى کارخانەىە
کە لاو بوو زۆری گان داوہ یەکی بە چارەکیک
ئیتساکەش قوزی تیک چوو ھەر دەلیی خومخانەىە
خۆی بە ھە چ میللەتیک دانى درۆ دەکا
ئەوہى من دەیزانم بنچینەى ھەبى و نەبى قەرەجە

پەراویزی نووسەر: شیخ رەزا ئەم داشۆردنەى لە بارەى ژنیکەوہ نووسیوہ کە
ویستوویەتى بیخوانى و دواتر نەىخواستووہ،.. وشەى (حیزانە)ى ناو شیعرەکە
بەرامبەر (مەردانە)یە. ھەر لەم بارەىشەوہ بەروانن پەراویزی شیعرى ژمارە (۵۸).
ئەگەر شاعیر لەجیاتى (باقمیور) بیگوتایە (باقمەیک) جوانتر دەبوو. لەوانەشە
پوونووسکەرەوہکە ئەم ھەلەىەى کردبى.

۱۱۰

(قەرەجەکانى بەغدا)

وطندن ایلمشلىر بر طاقم چنگانەلر ھجرت
گلوب بەغدادە بریاد ایتدیلر ناموس بەغدادى

واتە:

لە نیشتمانەوہ تاقمیک قەرەج کۆچیان کردووہ
ھاتوونەتە بەغدا نامووسى بەغدايان بەرباد کرد

۱۱۱

(لە بارەى خاوہن بەرژوہەندى و کینە لە دلانەوہ)
عراقە گلدی اسماعیل پاشا فرط سرعتلە
کە پای فتنەء آینەء ملکہ جلا ویرسون
کلاب اشقیا اطرافک آلدی شاشدى بیچارە
دیدى یاھو بو ناصل مملکت اللہ بلا ویرسون

187

واته:

ئیسماعیل پاشا به په له هاته عیراق
که پتی ئازاوه له سهر رووی ئاوینهی ولات پاک بکاته وه
سه گگه لی ریگران که دهو رویه ریان گرت شله ژا نهو بیچاره یه
گوتی بنوری نه مه چون ولاتیکه خوا به لای بدا

۱۱۲

(له باره ی قانونی ئه اساسیه وه "دهستور")
بیچاره عدالت که یقلمشدی بناسی
بردن ایچینه سیچدی بو قانون اساسی
قانون الهی وار ایکن یعنی شریعت
قانون هدیاندر چه اساسی چه سیاسی

واته:

دادوهریی بیچاره بیناکه ی روخواه
یه کجاری نه م قانونی ئه اساسی "قانونی بنه رته ی - واته: دهستور" ه گووی تی
کرد

که قانونی خوایی هه بی، واته شریعت
قانون ورینه یه، چ بنه رته ی بی چ سیاسی

په راویزی نووسهر: نه م چوارینه یه ی شیخ رهزا نه م دیره شیعرانه ی ناو
داشوردنی نامیق که مالدان بیر ده خاته وه که دژی سولتان عه بدولحه میدی
نووسیوه:

بنیان ملکه ویردی حقیله اندراسی
عبدالحمید خانک قانون بی اساسی
محو اولدی دین و دولت دور شامتنده
ملکی بیتیردی گیتدی ظلمیله قهر اولاسی

واته:

قانونی بیئئ اساسی "بیئ بناغهی" سولتآن عهبدولحه مید
به راستی پروخان و تهختبونی به بینای ولات دا
له سردهمی شووم و نهگبهتی ئەودا دین و دهولت لهناو چوو
ولاتی تهواو کرد و لهناو برد و پۆیی به زۆرداری، خوا بیگری

۱۱۳

(دیشان دستوور)

دیانت مضمحل دولت بوزوق ملت پریشاندر
سبب تحقیر دین تأسیس قانون ترک قرآندر

واته:

دین لهناو چوو و دهولت تیک چوو و په ریشانه
هۆیهکهی به سووک زانیی ناینه و دانانی دستوور و خستنه پشتگوپی قورئانه

۱۱۴

(مرۆقی بیئ کهموکوری)

إنسان کامل ارامق بیئ زمانهده
ناموس ارامق گبیدر قحبهخانهده

واته:

لهم سردهمهدا گهپان به دواى مرۆقی تهواودا
وهک گهپانه به دواى ناموسدا له قهحبهخانهدا

۱۱۵

(وهزیر و ههژار)

کیمیینی تخت حریر اوزره وزیران (س.س) ر
کیمیینی پارچه حصیر اوزره فقیران (س.س) ر

واته:

ههندیکیان لهسهه تهختی ههیردا وهزیرهکان دهیانگین

189

هه‌ندیکیشیان له‌سه‌ر پارچه‌ه‌سیردا فه‌قیره‌کان ده‌یانگین

۱۱۶

(خه‌یری به‌گ و خێر و بێره‌کانی)

داشی خ‌ل‌ق‌ک یری وق‌ف‌ک اوستاسی سوخرا ایله
خیری بگ خیر ایلمش خیرینه صیچم‌ق گره‌ک

واته:

به‌ردی هی خه‌ل‌که، زه‌وییه‌که‌ی وه‌قفه، وه‌ستا‌که‌ی به‌ سوخره‌ کار ده‌کا
خه‌یری به‌گ خیری کردووه‌ ده‌بی گوو بکریته‌ خیری

په‌راویزی نووسه‌ر: خه‌یری به‌گی یه‌ک له‌ پیاوماقوولان له‌ ده‌ره‌وه‌ی ته‌کیه‌ی
قادریی (غه‌وسیه)، ئاوده‌ستیک دروست ده‌کا به‌و بۆنه‌یه‌وه‌ شاعیر ئه‌م تاکه‌ی
گوتووه‌.

۱۱۷

(له‌ باره‌ی گه‌یلانی زاده‌ی نه‌قیبولئه‌شرافه‌وه)

نقیب‌ک نقب‌نه‌ گیرسون هزاران کیر افغانی
دیانسون (گ...ی) وارسه‌ نسل پاک غوث گیلانی

واته:

هه‌زاران کیری ئه‌فغانی به‌ کونی نه‌قبیدا بچی
ئه‌گه‌ر قینگی هه‌یه‌ با خۆی رابگری ئه‌وه‌ی پاکی غه‌وسی گه‌یلانی

په‌راویزی نووسه‌ر: شیخ ره‌زا ئه‌م تاکه‌ دێره‌ی له‌ باره‌ی مه‌حموود ئه‌فه‌ندییه‌وه
گوتووه‌، که‌ یه‌ک له‌ پیاوماقوولان (نه‌قببولئه‌شراف) ه‌کانی به‌غدا بووه‌.

۱۱۸

(تاک)

بحمد الله قاچیردی حزب رحمان حزب شیگانی
چیقاردی بلدهء کرکوکدن غول بیابانی

واته:

سوپاس بۆ خوا حزبی خوایی " پهحمانی " حزبی شهیتانیی بهزاند
شهیتانی بیابانی له شاری کهرکوک دهرپه راند

۱۱۹

(له باره ی تهکیه که ی کهرکوکییان و شیخه که یه وه)

- راسپارده بۆ یوسف پاشا -

نه تعب چک نه مشقت نه ده عزم سفر ایت

نده اندیشهء اصلاح ایله قلبک کدر ایت

یوسف مقصدک اسایش آیسه گرچکدن

شیخی التنده تکیه یی برای زیر و زبر ایت

واته:

نه خۆت ماندوو بکه، نه زهمهت بکیشه، نه نیازی راگوزاریت هه بی

نه به خه می چاکسازیش دلت خه مبار بکه

یوسف که م نه گهر مه به ستت ئاسایشه به راستی

له ژیر شیخدا تهکیه که ی بۆ ژیر و ژوور بکه

په راویزی نووسه ر: یوسف پاشا سه رکرده (قوماندان) ی چاکسازی بووه، له
۲۹ / ۱۰ / ۱۹۰۰ به میرلیوایی هاتووته کهرکوک.. شیخ رهزا له باره ی ئه مه وه
هه ندیک پیداهه لگوتنی هه یه، ئه مانه مان له به شی پیداهه لگوتندا داناوه.

۱۲۰

(حاجی حەیدەر ئەفەندی)

باشنە بر اوزون کلاە قارشیمە گلدی بر ددە
یادیمە دوشدی آیت (فی عمد ممدە)

واتە:

دەدە) یەک بەرامبەرەم هات کلاویکی درێژی لەسەر بوو
ئایەتی قورئانی پیرۆزی (فی عمد ممدە)م بەبیردا هاتەو

پەرەوێزی نووسەر: حاجی حەیدەر دەدە، شیخی ئەو تەکیە مەولەویە
ناوچە ئاغا باغی گەرەکی بولاقی کەرکووک بوو. ئەم تەکیە مەولەویە تا ئێستاش هەر
ماوە، وەک لە کۆنەو زیکری مەولەوی تێدا دەکرێ.

۱۲۱

(لە بارە م تەکیە شیخ باقی و شیخە کە یەو)

بو تەکیە کیمک تکیە سیدر شیخی دە واری؟
سرحلقە نکرندە گزەن خلفە سی کیمدر؟

واتە:

ئەم دێرە شیعرە بە دوو جۆر لێک دەدرێتەو، ئەگەر بەشی دوایی نیو دەپێرە کە لە
شیوێ (شیخیدە واری) و (خلفە سی کیمدر) بخوینرێتەو واتاکە بەم جۆرە لێ
دیتەو:

ئەم تەکیە مەولەوی کێیە؟ شیخی هەبە؟

خەلیفە کە لە سەر هەلقە م زیکریدا دەگەرێ کێیە؟

خۆ ئەگەر ئەو بەشەنە بە (شیخی دەواری) و (خلفە سیکیمدر) بخوینرێتەو،
ئەوا واتاکە بەم جۆرە لێ دیتەو:

ئەم تەکیە مەولەوی کێیە؟ شیخە کە دەواری؟!

ئەو خەلیفە مەولەوی زیکریدا دەگەرێ (کێر مە !)

په راویزی نووسه: ئەم تهکیهیهی له شوینیکی گه رهکی شاتورلودایه رووی له خاسهیه - ئیستا که له شیوهی مزگه وتدایه -، ماوهیهک ویران بووه، به لام له ۱۳۰۳ی کۆچیدا له لایهن شیخ عهبدولباقییهک له شیخهکانی قادریهوه سه رله نووی نۆژهن کراوه تهوه، ئەم شیخه له گه ل شیخ رهزا هه ندیک گالته یان له نیواندا بووه. هه ردوو نیوهیدیره که رهگه زدۆزی "جیناس" یکی قیزه ونه. له دهقی تریدا له جیاتی (خلفه سی) له شیوهی (صوفیسی) شدا بینراوه... شاعیر به و پرسیارانه یه وه هونه ری خۆنه بانکردنی زانا "تجاهل العارف" ی به کار هیناوه.

۱۲۲

(وه لام یۆ شیخ باقی)

هر خصوصه بنی تعطیل ایله مز اللهم
اتمی اولدیردی اما اشگم باقییدر

واته:

به هه رحال خواکه م په کم ناخا

که ئەسه که می کوشت، گویدر ئیژه که م ماوه (باقی) یه

په راویزی نووسه: بۆنه ی ئەم شیعره مان له باسی قسه خوشهکانی شیخ رهزادا نووسیوه.

۱۲۳

(له باره ی سوله یمان ئەفهندییه وه که تهکیه که ی به غدای به هی خۆی داناوه)

تکیه ملک پدرم اولدیغی میدانده ایکن
دیر بنمدر بوداله شیخ سلیمان زاده
راضی اولمازدی سلامتله الیمدن چیقسون
بویننی طوق هجـاـدن ایدهیم ازاده

واته:

تهکیه له پیتش چاواندایه و دیاره که موککی باوکمه

شیخ سوله یمان زاده ی بووده له دهلی هی منه

193

رازی نەبوو بە سەلامەتی لە دەستم دەرچۆ
گەردنی لە تۆقی داشۆردن ئازاد بکەم

۱۲۴

(لە بارەى نۆژەنکردنەوهى تەکیەکەیهوه)
یتمش سکسان دردیمه درمان ایده بیلمز
مشکلریمی یوز دخی آسان ایده بیلمز
یوز اللى ایشی بیتیرر اما گیدی دوران
یوز اللى قدر لیرهیی إحسان ایده بیلمز
یا دست تهی گلسه اگر موسی عمران
ویرانه اولان تکیهیی عمران ایده بیلمز

۱۲۵

(دیسان نۆژەنکردنی تەکیەکەى)
عنقا ایچون یاپلمش قیرلانغیج اشیانی
تعمیر اولندی گویا درگاه طالبانی

واته:

ئەم لانهی پەرەستلکەیه گوايه بۆ سیمورغ " سیمرخ " بنیات نراوه
گوايه بۆیه نۆژەن کراوهتەوه تەکیهیی تالەبانی

۱۲۶

(پارچه)

بیک چرخى ایچون چرخنه نیاز ایتمز ایدم
بر چرخى یه بیک چرخ ایدهرم شمدى بو چرخى
چرخى ویررم شرط ایله اما باده چارخات
تا میل منت چرخ ایدهرم چرخیکه بیک چرخى

واته:

.....
.....

پهراویزی نووسەر: شاعیر وشه‌ی (چرخ - چرخ)ی به واتای جۆراوجۆر به‌کار
هیناوه. (چرخیکه)ی دوا نیوه‌دیر له روونووسی تردا له شیوه‌ی (چرخیه‌ی)
ناوچه‌ییش بینراوه. رهوف ئه‌فه‌ندیی تسیلیی شاعیر و هاوچاخ و هاوشاری شیخ
ره‌زا (۱۲۶۵ - ۱۳۳۹ی کۆچی)، یه‌که‌م دیره شیعیی ئه‌م پارچه‌یه‌ی له غه‌زه‌لیکیدا
به‌م شیوه‌یه‌ی خواره‌وه تیه‌لکیش و لاسایی کردووه‌ته‌وه:

نیچه بیک چرخ‌ی ایچون چرخه نیاز ایتمز ایدم
شم‌دی بر چرخ‌ی ایچون چرخ‌ی ایده‌رم بغدادی

واته:

...

۱۲۷

(سه‌رتا)

بابان باشنده بر بتمان یشیل وار
(إمام القوم فی تقسیم شلوار)

واته:

به‌سه‌ر باوکتیه‌وه یه‌ک باتمان سه‌وز هه‌یه
(پیشه‌وای قه‌ومه له دابه‌شکردنی شه‌روآلدا)

پهراویزی نووسەر: ئه‌م دیره شیعیی گو سه‌یده‌کانیه‌که‌م دیری سه‌ره‌تای
چامه‌یه‌کی دوور و دیره له دیوانه‌کانیدا هه‌یه، له لایه‌ن شیخ ره‌زاوه له باره‌ی
کۆمه‌لی (کاکه‌بی)یه‌وه‌ی گوتووه که به ره‌سه‌ن ده‌سته‌یه‌کن له به‌کتاشییان و له
ده‌قه‌ری که‌رکووکدا ده‌ژین و کۆن به‌ناهه‌ق فوو له چراکاره‌کان (چراغ سوندیره‌ن)
یان پی گوتراوه.

۱۲۸

(له باره‌ی سه‌یده‌کانی به‌رزنجه‌وه)

نیده‌لوم وصف سیادته اورلماز پنجه
یوقسه بر (زنجه) اهمیتی یوق برزنجه

195

واته:

چی بگهه له په سنی سه ییدان نادرئ په نجه
ئه گهه نا هیندهی ژنیک بایه خی نییه به رزنجه

په پراویزی نووسه: زنجه ی ناو که وانه که واتا ژن.

۱۲۹

(پارچه)

اول دم لسان حالی که سویلر براق بنی
ایچمم او می نشئه سی دگمز خمارینه
بیک بیل سنی نزاکت و ناز ایله روزگار
بسلسه عاقبت یدیرر مور و مارینه
میخانه دن عنانی چویر گری ویر می
شامل آلورسه سامعه اغیارینه

واته:

ئهوسا که زمانی حالی دهلی وازم لی بهینه
ئهو مهیه ناخومه وه نه شئه "خوشی سهره تای خوارده وه" که ی، خوماری
"سهرسامی دوی سهرخوشی" ی ناهینی
رؤژگار ئه گهه هزار سال تۆ به خوشی و ناسکی په روه رده بکا
کۆتایی هه ر دهرخواردی موور و مارانیت ددها
جله و له مه یخانه وه وهرگیره مه ی رت که وه

.....

بهشی سییهم

پیدا هه لگوتن

۱۳۰

(شېخ عهبدولقادی گهیلانی)

علو قدر عبد القادری اوج علادن صور
غبار خاک نعلینی رقاب اولیادن صور
او باز سرفرازک آشیانى نردهدر بيلمم
آنى بالانشین بارگاه کبریادن صور

واته:

به‌رزى پایه‌ی عهبدولقادر له لووتکه‌ی به‌رزى و شانازى بپرسه
که‌ردى گلى سۆله‌کانى له که‌ردنى چاکانى خواپه‌رست بپرسه
ئاشیان و لانه‌ی ئه‌و "باز" ه سرفرازه له کوپیه نازانم
ئه‌و له بالانشینانى باره‌گای خوای گه‌وره بپرسه

په‌راویزی نووسەر: شېخ ره‌زا به‌ نیوه‌دیتری دووه‌می یه‌که‌م دیره شیعری ئاماژه
بو ئه‌و وته‌یه‌ی گه‌یلانی پیری پیرانی پیتیان ده‌کا که‌ گوتوو‌یه‌تی: " ئه‌م پخیه‌م له‌بان
ئه‌ستۆی هه‌موو چاکانى خودادایه‌ ". له‌ نیوه‌دیتری دووه‌م دتیری شیعره‌که‌دا مه‌به‌ست
له "بازی سرفراز" شاهین - بازی به‌رزه‌فره‌، که‌ نازناوی شېخ عهبدولقادری
گه‌یلانی "الباز الاشهب" بووه، واته: بازی ره‌نگی سپی له‌ ره‌شی پتر بی. ئه‌وه‌ش
ئاماژه‌یه بو ئه‌وه.

(له باره‌ی سولتان عه‌بدولحه‌میده‌وه)

(قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ) حرز سر ماه افسرک
 مست صهبای (أَلَمْ نَشْرَحْ) دل دانشورک
 مستشارک عقل اول همدمک روح الامین
 دستگیرک فیض اقدس اسم اعظم یاورک
 تاج و تختک تا ابد محفوظ (اللَّهُ الصَّمَدُ)
 آیه‌الکرسی مدد (إِنَّا فَتَحْنَا) رهبرک
 ریزه سنک استتبانک دره‌التاج ملوک
 قرة‌العين سلاطین خاک‌پای انورک
 بر جهان کفاره قارشو غمزه‌خوبان گبی
 صف چکوب آماده هیجا سپاه صفدرک
 پای تخت دولت یونان دل عاشق گبی
 سینہ چاک ناخن سم سمند عسکرک
 جوهر فردک وجودی یوق دین جاهل دگل
 نص قاطعدر بو دعوی اوزره نوک خنجرک
 عرشه اصمه قورقارم عرشیده ایتسون رخنه‌دار
 جوهر فرد کسان تیغ ثریا جوهرک
 هدهد شهر سبایا سایه‌بال هما
 بادم باد صبابادر رخس آهو پیکرک
 جانشین فخر عالمسک عجمی اولسه‌لر
 جم قولک کی بنده خاقان کوله کسرا چاکرک
 حی قائمله حسابی بر گلور عبدالحمید
 چوق دوام ایتسون گرک ذات عدالت گسترک
 مرحمت کارا سلیمان حشمتا شاهنشها
 ای رضا لب تشنه‌ایحسان عالم پرورک

شفقت ملت نوازک سورسه کیمدر بورضا
طالبانی عبدالرحمن زاده مور أحقرک
مهر و ماه اولدقچه تابان روزو شب تابان اوله
أوج برج سلطنتده آفتاب منطرک

واته:

ئایهتی " قل هو الله أحد " نوشتیی پاریزه‌ری مانگی سهر تانجه‌که‌ته
دلّه زاناکهت مهستی خواردنه‌وهی " ألم نشرح " ه
راویژکارت عهقلّه و هاوده‌مت (روحوئلهمین !!!)
پیرۆزترین فه‌ر ده‌ستگیرۆییت ده‌کات و ناوی هه‌ره مه‌زنی خوا یاوه‌ر و دۆستی
تۆیه

ئفسه‌ر و ته‌ختی سولتانیت تاهه‌تایه به (الله الصمد) پاریزراوه
ئایه‌تی (کورسی) به فریاته‌وه دئ و (ئیننا فه‌ته‌حنا) رابه‌ری تۆیه
به‌رد و چه‌وی ریژراوی چه‌وشه‌که‌ت مرواریی ئفسه‌ری پاشاکانه
خاکی ژیر پیی رووناکت چاروونیی سولتانانه
سوپا ریزی دوژمن تیکده‌ره‌که‌ت بۆ جه‌نگ ریزیان لی به‌ستاوه و ئاماده‌ن
به‌را به‌ر جیهانی کافران وه‌ک تیله‌ی چاوی چاکان
پایته‌ختی ده‌ولّه‌تی یۆنان وه‌ک دلّی دلّدار
سینه پارچه‌پارچه‌کراوی نوخانی "نینۆک"ی ئه‌سپی سه‌ربازانت
ئوه‌ی ده‌لی گه‌وه‌ری یه‌کتا بوونی نییه، نه‌زان نییه
له‌م باس و خواسه‌دا نووکی خه‌نجه‌ره‌که‌ت ده‌قیکه براره‌ته‌وه
ناوی‌را به ته‌ختی ئاسمانیدا هه‌لّواسم ته‌ختیش ره‌خنه‌دار بکا
ئوه‌ی گه‌وه‌ری یه‌کتا ده‌بری تیغی گه‌وه‌ر په‌روینت
پاپیله‌سلیمانکه‌ی شاری سه‌به‌ء یان سیبهری بالی هوما
هاوده‌می بای شه‌ماله ئه‌سپی ره‌خشی په‌یکه‌ر ئاسکه‌ت
جینشینی پیغه‌مبه‌ری شانازیی هه‌موو جیهانی، سه‌یره ئه‌گه‌ر
جه‌م بییته به‌نده‌ت و که‌ی به‌نده‌ی خاقان و کيسرای به‌نده به خزمه‌کارت بی

ژماره‌ی له‌گه‌ل ژماره‌ی "حی قائم" یه‌که "عبدالحمید"
 ده‌ب‌ی گه‌ل‌یک به‌رده‌وام بی زاتی دادوهر به‌ش‌ینت
 ئە‌ی کار به‌زه‌یی و ر‌یز سوله‌ی‌مان، ئە‌ی شاهه‌نشا
 ئە‌ی ره‌زا لیو تینووی چاکه‌ی جیهان‌په‌روه‌رت
 به‌زه‌ییی میلیله‌ت په‌روه‌رت ئە‌گه‌ر بیرسی ک‌تیه ره‌زا
 مووری ب‌چووکت‌ری کو‌ری عه‌بدول‌په‌حمانی تاله‌بانیه
 تا خ‌ۆر و مانگ پرشن‌گدارتر بن ر‌ۆژ و شه‌و
 خ‌ۆره‌تاوی دیمه‌نت له‌ لووت‌که‌ی که‌لووی سه‌لته‌نه‌ندا پرووناکتر ده‌بی

په‌راویزی نووسه‌ر: له‌ کۆمه‌له‌ ده‌ست‌نووسی‌کی عه‌بدولله‌ت‌یف - ی باپ‌یرمدا
 نووسراوه‌ که‌ ئە‌م ه‌ۆنراوه‌یه له‌ ۲۰ تشرینی دووه‌می روومی، ۱۱ ی په‌مه‌زانی
 ۱۳۱۸ ی ک‌ۆچیدا له‌ که‌رکووک نووسراوه. ده‌سته‌واژه‌ی (حی قائم) و
 (عه‌بدولحه‌مید) به‌ ژماره‌ی ئە‌ب‌ج‌ه‌دی ژماره‌یان وه‌ک یه‌که، شاع‌یر به‌مه‌ ه‌ونه‌ری
 (ئیهام) ی دروست کردووه. ئە‌م ش‌یعره‌ ئە‌و له‌ خواپارانه‌وه‌یه‌ی قاسمی شاع‌یری
 که‌رکووکی که‌ له‌ سه‌ده‌ی س‌یزده‌می ک‌ۆچیدا ژیاوه بیر ده‌خاته‌وه که‌ له‌ سه‌ره‌تایدا
 ده‌ل‌ئ‌:

أی صفاتک (قل هو الله أحد)
 وصف ذاتک اولدی (الله الصمد)
 (لم یلد) سنسک (ولم یولد) ایله
 (لم یکن) برله (له کفوا احد)

واته:

ئە‌ی په‌سنه‌کانت "قل هو الله أحد"
 په‌سنی زانت بووه "الله الصمد"
 "لم یلد" تۆی له‌گه‌ل "ولم یولد"
 "لم یکن" و له‌گه‌ل "له کفوا أحد"

شایه‌نی باسه‌ قاسمی، که‌ خاوه‌نی دیوانه له‌ کاتی خ‌ۆیدا چامه‌یه‌کی ب‌ق ش‌یخ
 عه‌بدول‌په‌حمان خ‌السی باوکی ش‌یخ ره‌زا نووسیوه.

(دیسان له باره ی سولتان عه بدولحه میده وه)

سریر سلطنتده شاه عالم آل عثماندر
 خلافت خاندان پروردهء عبد الحمید خاندن
 وکیل فخر عالم زبدهء ذریت آدم
 امیر المؤمنین ظل خدا محبوب یزداندر
 بیاینمز هیئت شاهانه سی عکس تجلادن
 ملکرد؟ یا ملک شاه جهان یا ماه تاباندر
 خردمندان عاجز عقل کل عاجز
 ره اندیشه باغلو قوهء ادراکه حیراندر
 آئنده کاسهء شمس و قمر درگاهنه قارشو
 بوکولش سانکه گردون برگدای کاسه گرداندر
 باصوب نف زمینه عرشه چیقمش تخت اجلالی
 دگل باد اوزره دوران ایلهین تخت سلیماندر
 بولنماز گلشن عصرنده غمدن دیدهء گریان
 نسیم رأفتندن گل گبی بلبل ده خنداندر
 اوگوندن کیم ایشیتمش صیت عدلک چرخ دون پرور
 بنمله ایتدیگی جور و جفالردن پشیماندر
 یقه قورتارمق ایستر پنجهء قانون عدلندن
 آنکچون گاه یر آلتنده گاه ابر ایچره پنهاندر
 ینه چیقماز او شاهک عهدهء مدح و ثناسندن
 رضا گر فی المثل فن سخندانیده حساندر
 همیشه تا قمر رونق فزای طارم خضرا
 همیشه تا زحل آرایش ایوان کیواندر
 الهی بر قرار اولسون سریر عافیت اوزره
 وجود پادشاه عصریمز کیم جود و احساندر

واته:

لهسهر تهختی سهلتهنه تدا شاهي جيهان عوسماننيانن
پهرودهي خانه داني جينشيني عهبدولحه ميد خانه
چيگره وهي شانازيي جيهان كاكلهي وهچهي ئادم
ميري ئيمانداران سيپهري خوا خوشه ويستي يه زدانه
له بهر رهنگدانه وهي دهر كه وتني شيويه شاهانه ي نازانري
شايه؟ يان پهري شاي جيهانه، يا مانگي چوارديه
ئاوه زداران بي دسه لاتن، ئاوه زي گشت بي دسه لات
پي ئه نديشه گيراو و هيزي دهر ككردن سه رسامه
كاسهي خور و مانگي به دسه ته وهيه، به رابه ر دهر گاكهي!
گهردوون چه ماوته وه وهك بلي هي هژاريكي كاسه گيره
پي به زهويدا ناوته وه و تهختي شكزي به ره و تهخت سهركه وتووه
تهختي سوله يمانه و دسوورپيته وه، نهك لهسهر بادا
له گوشه ني سهرده ميديا ديده ي له غه مان به گريان نادوزرپيته وه
له شه مالي به زه بيشيه وه بلبليش وهك گول دم به خنده يه
له و روزه وه كه چه رخي دوونپه روه ر ناوبانگي بيستووه
له و ناهه قي و به دنمه كييانه په شيمانه كه له گه ل مني كردووه
ديه وي له په نجه ي قانوني دادووري يه خه ي رزگار كا
بويه جار جار له ژير خاك و دهمي له ناو هه وردا شارراوته وه
به مه شه وه دهر ه قه تي پي داهه لدان و په سني ئه و شايه نايي
ئه گه ر رها وهك حه ساني نمونه ي قسه زانيش بي
هميشه تا مانگ روناكي پتر كه ره وه ي گومه زي شين بي "كه ئاسمانه"
هميشه تا زوحه ل "ئه ستي ره ي كه يوان" ئارايشي هه يواني ئه ستي ره ي كه يوان

بي

خوايه هر لهسهر تهختي تهن دروستيدا به رده وام بي
كه بووني پاشاي سهرده ممان هر خوارديه ي و چاكه يه

پهراویزی نووسەر: شیخ رها بهم چوارینه‌یه‌وه داوای لیخووشبوونه‌وه له باجی مه‌رانه له سولتان عه‌بدولحه‌مید ده‌کا .

۱۳۳

(پارانه‌وه له سولتان)

جملهء اباو اجدادم امام المتقین
جملهء علم الیقیندن اصل علم الیقین
ترک اولنسه نوله بشیوز رأس اغنام بکا
بن کوله‌ک شایان عفوم یا امیر المؤمنین

واته:

باو و باپیرانم هه‌موویان پیتشه‌وایانی له خوا ترساوانن
هه‌موویان له زانستی یه‌قین (بیگومان) هه‌گه‌یشتوونه‌ته زانستی بیگومانی
چی ده‌بی گهر پینجسه‌ت سه‌رمه‌رم بق به‌جی به‌یلری
منی کۆیله‌ت شایانی لیبووردنه‌وه‌م ئه‌ی میری باوه‌رداران.

پهراویزی نووسەر: شیخ رها ئه‌م شیعره چوارینه‌یه‌ی له لیخووشبوونه‌وه له باجی مه‌رانه‌وه بق سولتان عه‌بدولحه‌مید نووسیوه .

۱۳۴

(دیشان له‌باره‌ی سولتان عه‌بدولحه‌میده‌وه)

جمله‌نک حاظی حقدر هو یحیی و یمیت
پادشاه ظل خدادر اکا نیلر دینامیت

واته:

پاریزه‌ری هه‌مووان خوایه، خۆی ده‌ژینی و هه‌ر خۆشی ده‌مرینی
پاشا " سولتان " سیبهری خوایه دینامیت و ته‌قه‌مه‌نی چیی لی ده‌کا

پهراویزی نووسەر: ۸ی ته‌مووزی ۱۹۰۵ له رپوره‌سمی چوونه نوژی هه‌ینی که "

سه لاملق " يان پي گوتوه، هر كه له نوپڙي هيني دهردهچي و دهرناچي، كه له و
پوډاوي ته قينه وهی بومبا رزگاري دهبي، شپځ رها هم ډيره شيعره ی خواره وه
دهلي:

نه ديبه م حكم خدادر هو يحيی و يميت
يوقسه مقصودمزی حاصل ايدردی دیناميت

واته:

چی بلیم فه رمانی خوايه، هر خوی زيندو دهکاته وه و ده شمريت
نه گهر نا دیناميت مه به استمانی ده پنايه دی
له سر نه وهی كه پي ده لين نه گهر سولتان نه مه بيستې رهوانه ی تاراوگه يه کی
دوورت دهکا، يه کسر قسه که ی به و شپوه پنده لاندانها دناخني.

۱۳۵

(له باره ی سولتان عه بدولحه ميد و بينا کړدنې مزگه وتی - خادم سه جاده - وه)

پادشاه آل عثمان یعنی خان عبد الحميد
قابل انکار دگل احسان فوق العاده سی
پادشاه انبیایی مس ایدن سجاده یه
گورمدی لایق زیارتخانه معتاده سی
بر زیارتخانه شاهانه انشا قیلدیلر
آسمان طوردقجه طورسون شاه ایله شهزاده سی
پک گوزل دوشمش رضا جوهرلی بو تاریخکز
امجد پیغمبرانک موقف سجاده سی

واته:

چاکه ی سه رئاسایی نکولیی لی ناکری
پاشای عوسمانییان واته عه بدولحه ميد خان
پاشا، نه و شوپنه ناساییه ی به شایسته نه زانی که
سه جاده " به رمال " ی پیغه مبه ری تندا زیاره ت دهکرا
زیاره تخانه یه کی شاهانه ی به دوستکردن دا

206

تا ئاسمان وهستاوه و ماوه پاشا و شازادهكهي هر بمين
ئهم ميژووه گوههردارمتان زور جوان ريككهوتووه رها
جي داناني بهرمالي هره مهزني پيغهمبهران

پهراويزي نووسه: ئهم پارچه شيعره، لهبارهي ميژووي ئهو زيارهنگايهويه كه
لهلايهن سولتان عهبدولحه ميدهوه سالي ۱۳۱۰ي كوچي بو ئهو دووگرد (بهرمال)هي
وهك دهلين هي پيغهمبهري مهزمنانه و لهلاي بنه ماله ي "خاديموسسه ججاده"ي
گهريكي بلاغي كهركوكدايه له جيبي ئهو خانووه چوله ي سووتينراوه، سه رله نوئي
بنيات نراوه.. سولتان مووچه شي بو ئهم بنه ماله يهش بريوته وه.

۱۳۶

(ديسان له بارهي سولتان عهبدولحه ميد و شويني بهرمالي پيروزه وه)

طولسون هميشه جيب همايون پادشاه
كيم جود معن و حاتمي افسانه ياپديلر
سجاده شريفه يه عبدالحميد خان
پك منتظم عمارت شاهانه ياپديلر
هركز جهانه گلمدي مانندي بر ملك
هر كاري ياپديلر سه ملوكانه ياپديلر
تاريخي مطابق واقع ديدى رضا
سجاده پيمبر ايچون خانه ياپديلر

واته:

گيرفاني شاهانه ي پاشا هر پر بي
كه خوارده يي معن و حاتمه ي ته يي كرده ئه فسانه
عهبدولحه ميد خان بو دووگردي پيروز
ته لاريكي زور ريكوپيكي شاهانه ي بنيات نا
هرگيز شايهك نه هاته جيهان وه وهك ئهو بي
هر كاريكي كه كردي شاهانه ي كردوه

207

رهزا میژووی له گه ل رووداو ریککه وتووی گوت
خانویان بۆ بهرمالی پیغه مبهه دروست کرد

پهراویزی نووسه: پرواننه پهراویزی شیعی پیغه وه و پاشه وهی ئەم شیعه ..
مه عن (معن) و حاتم (حاتم) که له دیری په که مدا ناویان براوه دوو که سایه تیی
عه ره بی به خوارده بی به ناوبانگن.

۱۳۷

(دیسان له باره ی شوینی بهرمالی پیروزی پیغه مبهه وه)

سجاده شریفه یی تقبیل ایدنلره
بی شهبه در شفاعت سجاده صاحبی
زحمت ویردی زائرینه ضیقت مکان
دگمزدی ذیل پاکنه هر عاشقک لبی
تا استلام شهر اول انشا بیوردیلر
عبدالحمید خان بو مقام مرتبی
واردی سمای هفتمه تاریخز رضا
بیتدی طواف خانه سجاده نبی

واته:

بۆ ئەوانه ی دووگردی پیروزی ماچ دهکهن
بیگومان خاوهن دووگرد پشتگیری دهکا
تهنگی جیگا که زحمه تی به زیاره تکاران دها
لیوی هه موو عاشقیک نه ده گه یشته داوینی خاوتنی
تا له سه ره تایی مانگی به ک عه بدولحه مید خان
فه رموی ئەم شوینه ریکوپیکه دروست بکری
ئهی رهزا میژووتان گه ییبه ئاسمانی هه وته م
به ده ورداسوورا نخانه ی بهرمالی پیغه مبهه ته واو بوو

208

پهراویزی نووسەر: شیخ رەزا که له سەردەمی خویدا دۆستایه‌تی له‌گه‌ڵ
 بنه‌مائه‌ی خزمه‌تکارانی به‌رمالدا هه‌بووه، وه‌ک ده‌بینرێ له‌باره‌ی ئەم شوێنه‌ی وه‌ک
 ده‌زانین ساڵی ۱۲۱۰ی کۆچی بنیات نراوه، سێ هۆنراوه‌ی بۆ نووسیوه. که ئەم
 دواهۆنراوه‌یه به‌لای ئیمه‌وه میژوووه‌که‌ی ۱۲۱۱ یه هه‌رکوه‌ک بێ ته‌واوبوونی
 شوێنه‌که و کرانه‌وه‌ی به‌ رووی زیاره‌تکاراندا ده‌که‌وتیه سهره‌تای ساڵی ۱۲۱۱، که
 له دێره‌کانی سێیه‌م و چواره‌می ئەم هۆنراوه‌یه‌دا ئاماژه‌ی بۆ کراوه. ئەم خانووه
 جه‌ژنان بۆ زیاره‌تکاران ده‌کرایه‌وه و ماچکردنی به‌رماله‌که له‌لایه‌ن خه‌لکه‌وه
 شیوه‌ی نه‌ریتیکی گرتبوو. شاعیر له دێره‌کانی یه‌که‌م و دووه‌می هۆنراوه‌که‌دا
 ئاماژه‌ی بۆ ئەم رووداوه کردووه. له‌به‌رئه‌وه‌ی به‌رماله‌که له‌م سالانه‌ی دوایه‌یدا به
 فه‌رمانی حکومه‌ت براوته به‌غدا و پێشتریش له‌به‌ر چه‌ند هۆیه‌ک ئەم نه‌ریته
 گه‌رموگۆپی ته‌واویک له‌ ده‌ست داوه و هه‌لگیراوه.

۱۲۸

(له‌ باره‌ی عه‌بدولپه‌حمانی گه‌یلانی سه‌ره‌شتیاری باره‌گای گه‌یلانی و

نه‌قیبولئه‌شرافی به‌غدا و یه‌که‌م سه‌ره‌ک وه‌زیرانی عێراقه‌وه)

بنم‌إرث پدردر انت‌س‌س‌ابم غوث‌ گیلانه
 دگیشتم موی مور درگهی ملک سلیمانه
 او بازاللهه عشق اولسون که بازوی کراماتی
 نیچه بیک پت پرستی داخل ایتدی ملک ایمانه
 عموما آل و اولادینه بر بر عبد مملوکم
 خصوصاً مسند ارای نقابت عبدالرحمانه
 نقیب بارگاه باز اشهب زبدهء سادات
 أبو هاشم که ایرمش منتهای علم و عرفانه

واته:

بۆ من له باوکه‌وه بۆ ماوه‌ته‌وه سه‌ر به‌ غه‌وسی گه‌یلانی بوون

مووی مووریکی ده‌رگانه‌ی به‌ موئکی سوله‌یمان نادم

ئافه‌رین له‌و بازی خواجه بێ که بازووی که‌راماتی

چەند ھەزار بئەپەرستی ھەتايە ناو مولکی باوەر
بەگشتی بەندەییەکی کەرپاوی بنەمالە و نەوھکانیم
بەتایبەتی عەبدولرەحمانی پۆست رازینەوہی نەقابە
سەرۆک نەقابەیی بارەگای بازی سیای کاکلەیی سەیدەکان
ئەبو ھاشم " باوکی ھاشم " کە گەیشتووہوہ ئەوپەری زانین و زانست

۱۳۹

(تاکە دێر لەبارەیی دەرگا - تەکیە - ی قادرییەوہ)

گوشەلرەدە نەقشبەندیەر گبی صاقلانماز
قادریلر تکیەسی آسلان گبی میداندەدر

واتە:

وہک نەقشبەندییان خۆمان ناشارینەوہ
تەکیەیی قادرییان شیرئاسایی لە مەیدانداین

لە پیتی "تەورییە" وە ئاماژە بوو ئەو لقە تەکیەیی قادرییەیان دەکا کە لە گەپرەکی
مەیدانی بەغدا بووہ.

۱۴۰

(لە بارەیی لایەنگیرانی ریتبازی قادرییەوہ)
سالک ملک بقادر سالکان قادری
تارک کوی فنادر سالکان قادری
جەد ایدوب علم الھیدن سببخوان اولدیلر
وارشان انبیسادر سالکان قادری
جامەء عرفان ایلە تزین باطن ایتدیلر
ظاہر اهل قبادر سالکان قادری
مجلس اشراقیاندر حلقەء انکارلری
سر قلبە آشنادر سالکان قادری

210

ایلمش لر دللرک گنجینهء غیب الغیوب
مخزن سر خدادار سالکان قادری
چوق فنا فی اللهدن سیر الی الله ایتمگه
رهروان کبریادر سالکان قادری
فیض ارشاد ایله تسخیر ایتمده طالببری
گوییا معجز نمادر سالکان قادری
بوستان ذکر جهری ایچرهدر نالشلری
بلبل باغ رضادر سالکان قادری

واته:

ریرهوانی مولکی مانه وهن ریرهوانی ریبازی قادری
جیهیلانی شاروچکهی له ناوشوونن ریرهوانی قادری
کوششیان کردووه و له زانینی خوداییدا بوونه ته پیشهنگ
که له پووری پیغه مبه رانیان بۆ ماوه ته وه ریرهوانی قادری
به بهرگی زانست ناخیان رازاندووه ته وه
دیوی دهره وهی خاوه نانی عابان (ینه ماله ی پیغه مبه ر) ریرهوانی قادری
ئه لقه ی زیکره کانیا ن کووری ئیشراقییا نه
ئاشنای نهئینی دلک ریرهوانی قادری
گه نجینه ی دلانیان کردووه ته " غیب الغیوب "
کوگای نهئینی خواجه ریرهوانی قادری
زوریک هر له ناو خوادا توانه وه وه ری به ره و خوا کردندا
ریرهوانی بالان ریرهوانی قادری
به " فه یزی " رینیشاندهری " داواکاران دهسته مؤ دهکن
وا ده زانی په رجوئوینن ریرهوانی قادری
نالینیان له ناو بیستانی زیکریاندایه
بولبولی باخی په زان " پشت به خوا بهستن " ریرهوانی قادری

(غزه‌لی سؤفیانه)

گشت فضای عالم جان ایتمک ایسترم
 جان کمنده بر جولان ایتمک ایسترم
 بیرون دلدۀ بولمادم آثار کنز راز
 چاک درونه عطف عنان ایتمک ایسترم
 درگاه حضرتۀ عرض نیاز (ایلمکله)
 اسرار من لدنی بیان ایتمک ایسترم
 جاسوس اهم آلمادی جانانۀ دن سیر
 آشک جهان نورد دوران ایتمک ایسترم
 روبروگل حقیقتۀ سن شیخه کین رضا
 بن جستجوی پیر مغان ایتمک ایسترم

واته:

دهمه‌وی گه‌شتی ژینگه‌ی جیهانی گیان بکه‌م
 له که‌مند "گوریسی گیانله‌به‌ر پی گرتن" ی گیاندا دمه‌وی بگه‌ریم
 له دهره‌وی دلدا شوینه‌واری گهنجینه‌ی رازم دست نه‌که‌وت
 دمه‌وی چله‌و به‌ره‌و دهرونی له‌ت له‌تم بادمه‌وه
 به خستنه به‌رده‌می نیازم بۆ به‌رده‌رگای به‌رپیز
 دمه‌وی نه‌پینی خواییم لی روون ببیته‌وه
 ناهی هه‌والگرم هیچی له باسی خوشه‌ویست دست نه‌که‌وت
 دمه‌وی ئه‌سرینی به جیهانداکه‌ر سهره‌وژیر بکه‌م
 تو رووبه‌رووی راستی به‌ره‌وه به‌ره‌و شیخ به‌وه که ئه‌م په‌زایه
 من دمه‌وی به دوا‌ی پیری موغاندا بگه‌ریم

په‌راویزی نووسه‌ر: ئه‌و وشه‌یه‌ی ناو هۆنراوه‌که، که خستوومانه‌ته ناو دوو
 که‌وانه‌وه هه‌ر له سه‌رچاوه‌وه به‌تال دیار بوو، ئیمه وشه‌ی "ایلمکله" مان خستووه‌ته
 جیی.

۱۴۲

(له باره‌ی عالی پاشاوه)

صلهء رحم ايله تبديل هوادر نيت
ايسترم ذات ولي نعمدن رخصت
أى ولي نعمت عالی همم بى منت
أيله اسباب سفر مصرفنه بر همت

واته:

نيازى سهر له خزم و خویشان دان و ههوا گۆرپنم ههيه
دهمه‌وى به‌رپى بژيوى گه‌لبه‌خش، رپم بداتى
ئهى بژيويدهرى چاودپىر بلىدى بى مننهت
كۆششى بۆ داببنكردى هۆيه‌كانى راگوزاريم بۆ بده

په‌راويزى نووسهر: به پى ئهم چوارينه‌يه‌ى شىخ رها بۆ عالی پاشاى سهدر
ئهمزم "سهرهك وه‌زيران" كه سالى ۱۸۷۱ مردووه، ده‌بى له گه‌شتى يه‌كه‌مى
ئهممه‌بولىدا نووسيبىتى.

۱۴۳

(له باره‌ی موشير فه‌يزى پاشاوه)

حضرت شوكت مدارك عسكر شاهانه‌سى
بحر عماندر قوماندان گوهر يكدانه‌سى
نوردن بر شمع تاباندر جمال پادشاه
فيضى پاشادر او شمع انورك پروانه‌سى
سل سيف ايتمكسزین اعدايى ايتمش زهره چاك
أول مشير عاليشانك صولت شيرانه‌سى
بن اكى اصف ديو وصف ايلمم لايق دگل
بويله اصف واراكن گچمشلرك افسانه‌سى

213

سد أبواب خلدن حسنی حفظ ملتہ
بر حصار آہنندر ساعد مردانہسی
سورمہء چشم مباحاتی غبار رزمگاہ
خون اعدای شہنشاہ بادہء پیمانہسی
فتح و نصرت ہمعنان رخس صبا رفتارینہ
عز و عفت خادم درگاہ دولتخانہسی
فتنہیی زندانہ سوقمش اول سبیدن خستہدر
ہر مہ اُبرو کمانک نرگس مستانہسی
أصفا انصاف قدرا قدر مشیرا والیا
ہمتک بکلر رضانک تکیہء ویرانہسی
عالی تعمیرایدن معمار لطفک شانہ
نقصدر ویران قالسون بر قولک کاشانہسی
تکیہنک تعمیری طورسون آندہ تعجیل ایستہم
ایستیور اما تراکم ایلین ماہانہسی
کوکب جاہ جلالک بولاسون ہرگز زوال
تارمار اولسون حسودک قالسون بر تانہسی

واتہ:

سہربازی شاہانہی بہریزی بہ دسہ لات گہیین
گہوہری یہ کدانہیہ سہر کردہ کہ دہریای عومانہ
مؤمٹکی ریکوپیکی وک مانگی چوار دہی لہ رووناکی دروست کراوہ جوانیی
پاشا

پہپولہی بہ دہوردا سووراوی ئو مؤمہ رووناکہ فہیزی پاشایہ
بی ئوہی شمشیر ہلکیشی دوزمنانی لہ توپہت کرد
ہلمہتی شیرانہی ئو "موشیر" ہ پایہ بہر زہ
من ناتوانم بہوہی ئو بہ ئاسہفی ووزیری ئہفسانہی دیرینان پەسن بکہم،
شایان نییہ، کہ ووزیریکی وہا ہہیی

بازوی مەردانەیی شوورەییەکی ئاسنینه بۆ بە جوانی پارێزگاری
 داخستنهوهی دەرگاکانی کەموکوورییە بۆ میللەت
 سورمەیی چاوی شانازی تەپووتۆزی مەیدانی جەنگە
 خۆینی دوژمنانی شاھانشا مەیی ناو کاسەیی خواردنەوہیەتی
 شارگیری و سەرکەوتن ھاوچلەوکیشی رەوتاری رەخشی شەمائیەتی
 بەرزی و خاوینی خزمەتکاری دەرگای دەولەتخانەییەتی
 دووزمانیی بە زینداندا ناخنیوہ، بەم ھۆیەوہ نەخۆشە
 چاوی نیرگزی مەستانەیی گشت مانگیکی برۆ کەوان
 ئەی وەزیر بەوێژدان لەگەڵ ریز و پایەیی مشیر ئەی والی
 تەکیەیی وێرانەیی رەزا چاوەرپی ھیممەتی تۆیە
 ئەی بیناسازی نۆژەنکەرەوہی جیھان کەمیە بۆ پایەیی میھرەبانیت
 کاشانە "خانوو"ی بەندەییەک بە وێرانەیی بمینتەوہ
 نۆژەنکردنەوہی تەکیە با بووہستی، لەوہیاندا پەلەم ناوی
 دەمەوی، بەلام ئەم مووچە مانگانە کەلەکەبووہی
 دەک ئەستیرەیی شان و شکۆت ئاوابوونەوہی نەبی
 چاوچنۆکانت تەفروتوونا بن یەکیان نەمپین

پەراویزی نووسەر: ئەو پێداھەڵدراوہی ناو ئەم شیعەرەیی شیخ رەزادایە، ئەحمەد
 فەیزی پاشایە کە ساڵی ۱۳۱۶ی کۆچی موشیری لەشکری شەشەمی ھومایۆن
 "شاھانە" ی بەغدا و لە نیوان سالانی ۱۳۲۰ _ ۱۳۲۲ دا جیگری والی بووہ.
 بۆ لابردنی ئەو ئالۆزییەیی لە نیوہدیرە شیعری دیری نۆیەمدا ھەیە نازانم داخۆ
 خۆیندەوہی بە شتوہی "انصاف قدرە قدرە مشیرا والیا" گونجاوہ؟.

۱۴۴

(لە بارەیی فەیزی پاشاوە)

والی عالیجناب ای عالم آرا آفتاب

عالم آرا آفتاب ای والی عالیجناب

215

فیضیاب اولسم عجیمی لطفکزدن بن دخی
بن دخی اولسم عجیمی لطفکزدن فیضیاب
مستجاب ایلمر دعامی حق عالیکزده حق
حق عالیکزده ایلمر حق دعامی مستجاب
بر جواب احسان ایلمر سن چوق تشکر ایلمر
چوق تشکر ایلمر احسان ایلمر سن بر جواب
کامیاب اولسون الهی والی پاشا تا ابد
تا ابد اولسون الهی والی پاشا کامیاب
اجتناب ایتمه رضادن ایله تحصیل رضا
ایله تحصیل رضا ایتمه رضادن اجتناب

واته:

ئهی والیی پایه بلند ئهی خوری جیهان پازینه وه
ئهی خوری جیهان پازینه ئهی والیی پایه بلند
ئایا سهیره منیش له چاکه کاریتان سوودمه ند بم
منیش سوودمه ند بم له چاکه کاریتان ئایا سهیره
نزام گیرا دهکا خوا بهرامبه برزیتان
بهرامبه برزیتان نزام گیرا دهکا خوا
گهر وه لامیک بهخشی زور سوپاسگۆ دهیم
زور سوپاسگۆ دهیم ئه گهر وه لامیک بهخشی
خوایه بگاته ئاوات والی پاشا ههتا ههتایه
ههتا ههتایه خوایه والی پاشا بگاته ئاوات
له رهزا خۆت لامه ده داوای قایلپوونی بکه
قایلپوونی داوا بکه خۆت له رهزا لامه ده

پهراویزی نووسه: شیخ رهزا ئه شیعری، به شیوهی ئه هونه ره
دووباره کردنه وه (إعادة) پی دهگوتری، له بارهی ئه حمده فهیزی پاشای چیگری
والیی به غداوه، که له پهراویزی پیتشتردا باسمان کردوه، نووسیوه.

(له باره‌ی حازم به‌گه‌وه)

دولتک اک صادقی والیرک اک احسنی
ایسته‌دک الله‌دن گوندردی سنی
پک مبارک برزمان بغداده تشریف ایلدک
ای وزیر کارزار ای عدل و دادک معدنی
غره‌ه ماه محرم سال نو فصل بهار
لاله‌لر نوخیز و گل‌لر تازه والیمز یکی
سن گبی بر اصفک حزم و ثباتک گورمدم
دیکله‌مم افسانه‌ه افسندیار و بهمنی
سل سیف ایتمک نه حاجت حسن تدبیرک یتر
قید بند طاعتکدر اشقیانک گردنی
(میگذارد از نهیبت خصم اگر آتش شود)
(چاره‌ه پیکان رستم کی کند روبین تنی)
(تو همان حازم بگی عالیجناب که آفتاب)
(میکند از نور رایت ایتباس روشنی)
عرضه شایان عبارت بولمادم تبریک ایچون
خانه‌ه حیرتده عاجز قالمشم عفو ایت بنی

واته:

راستگوترینی ده‌وله‌ت و چاکترینی والیمان
داوامان له خوا کرد توی بۆمان نارد
له سه‌رده‌میکی زۆر پیروژدا هاتیتته به‌غدا
ئه‌ی وه‌زیری جه‌نگ و شه‌ئه‌ی کانزای داد و دادوه‌ری
له سه‌ره‌تای مانگی موحه‌ره‌می سالی نویدا له وه‌رزی به‌هاردا
گولاله‌ه تازه پشکووتوون و گولیل نوین و والیمان تازه‌یه
وه‌زیریکی وه‌ک توی سوور و کارپته‌وم نه‌دیوه

گوئی له ئەفسانەیی ئەسفەندیار و بەهمەن ناگرم
شمشیر هەلکێشان چ پێویستە کارگوزاریت بەسە
بەندی کۆتی گوێرایەلێتن ملی له ری لادەران
"واز له تالانکردن دینێ ئەگەر دژەکت ئاگریش بێ"
"ئەو لەش ئاسنینه کە ی چاری نووکه تیری رۆستەم دەکا و بەرگە ی دەگرێ"
"تۆ ئەو حازم بەگە پایەبەرزە ی خۆرەتاو"
"له رووناکیی بیرو پات رووناکی وەر دەگرێ"
هیچی وەهام دەست نەکەوت بۆ پیرۆزبایی لێکردنت
له خانە ی سەرسوورماندا ماومەتەو، بمبوره.

نووسەر: ئەبوبەکر حازم بەگ کە سالی ۱۳۲۵ ی کۆچی، ۱۹۰۷ ی زاین به
والیی بەغدا دامەزراوه، هەر لهو سالەدا بۆ لایەکی تر گوازاووتهوه. ئەوه دەردەخا
کە ئەم شیعەرە "مولەممەع" ه هەر لهو سالە نووسراوه.

۱۴۶

(له بارە ی عومەر وەهبی پاشاوه پێداهەلانی "مولەممەع")

(باطل از حق بظهور دو عمر شد تفریق)

(پشت اسلام قوی گشت بفاروق فریق)

بری أصحاب نبیدن بری آل عثمان

بری پیغمبره صادق بری خنکاره صدیق

بری عمر ایلدی کفار قریشی پامال

بری عمر ایلدی أصحاب یزیدی تفریق

صاقلانیلماز هنری وهبی عمر پاشانک

حکم آثارینی دوشمن بیلە ایلر تصدیق

واته:

(پاست له ناراست بی دەرکەوتنی "به بوونه موسلمان" ی دوو عومەر لیک جودا

بوونهوه)

(پشتی ئیسلام به عومەری کوری خەتاب "فارووق" بەهێز بوو)
یەکیان لە یاوەرانی پێغەمبەر و یەکیان لە عوسمانییەکان
یەکیان لەگەڵ پێغەمبەر راستگۆ، ئەوەی تر دۆستی سولتان "فەرمانرەوا"یە
عومەریکیان کافرانی قورەیشی پیشیل کرد
عومەری تر یەزیدییانی پەرت و بلاو کردەووە
هونەری وەهیبەعومەر پاشا ناشارددریتەووە
تەنانەت دوژمنانیشی دان بە ژیری کارەکانیدا دەنی

پەراویزی نووسەر: سالی ۱۳۰۸ی کۆچی که عومەر وەهیبی پاشای سەرکردهی
چاکسازی له عێراقدا که ناوهندهکهی له مووسل بووه، که هێرشى ته‌میکردنی بو
سەر یاخیبووه ئیزیدییهکانی سنجار ئەنجام داوه، شیخ رەزا ئەمه و شیعره‌کهی
تری نووسیوه. شیعره‌کانی تری که هه‌موو ده‌قه‌کانمان نه‌بینیوه، ئەو دێرانهی
ده‌ستمان که‌وتوون له خواره‌وه‌ن.

۱۴۷

(له باره‌ی عومەر وەهیبی پاشاوه)
طوره بیلمز نه لهستان سکا قارشو نه مجار
نه اهمیتی وار سنجه أفندم سنجار
ضرب شمشیر ایله أصحاب ملک طاوسی
دین اسلامی قبول ایتمگه ایتدک إجبار

واته:

به‌رامبەر به تۆ ناتوانن خۆیان رابگرن نه پۆلۆنیا نه مه‌جه‌ر (هه‌نگاریا)
به‌لای تۆوه سنجار " شنگال " بایه‌خی چییه
به زه‌بری شمشیر ئاره‌زوومه‌ندانی مه‌له‌ک تاوست
ناچار کرد ئیسلامه‌تی قبوول بکه‌ن

۱۴۸

(عمر وهبی پاشا حقنده)

سویله دم سویله دیگم حیله دگل حسبیدر
عمر ثانی فاروق عمر وهبیدر

واته:

گوتم، نهوهی گویشم فیّل نییه، بی بهرامبه ره
عومه ری دووهم عومه ر فاروقی وهه بییه

۱۴۹

(یوسف پاشا حقنده)

طولیدر قدحی میرلوا عشقنه ساقی
میخانهء صهبای سرور ایتدی عراقی
أول یوسف شیرین حرکت عشقنه بزده
شیرین ایده لم بادهء تلخ ایله مذاقی
رفتار حکیمانانه ایله ایلدی پامال
قارینجه یی باصمقسزین ارباب نفاقی
أل ویرسه ایدر گیجه ایله گوندوزی تعدیل
واردر أو قسدر رد مظالمه مـراقی
دون جیب کشی دامن تقوایه صارلمش
باشنده صاریق سانکه اولوب شیخ عراقی
هر حبه سی بر قبه قدر سبحه آلینده
عراده ایله جنبشه گلمز آنک اوفاقی
أی بخت سیاهم نه اولور بن دخی اولسم
یعقوب گبی حضرت یوسفله ملاقی
پیغمبر ایکن اولمادی تاب آور هجران
بن نیجه تحمل ایدهیم بار فراقی

220

بر نامھء تلطف نوازشلہ رضایم
اندیشہء فکریہ بدل مہر صدیقی
باقی اولہ قالدقجہ جہان عز و شرفلہ
قالدقجہ جہان عز و شرفلہ اولہ باقی
دونمزنسہ اگر چرخ فلک خواہشی اوزرہ
زیر و زبر اولسون فلگک طاق و رواقی

واتہ:

مہیگیڑ! بہ خوشہویستی میرلیواوہ جامہکہ پرکہ
عیراقی کردہ مہخانہی مہیی شادمانی
بہ خوشہویستی ئہو یوسفہ جوولہ شیرینہ با ئیمہش
چپڑی دہمان بہ مہیی تہلخ شیرین بکہین
بہ رہوتاری ژیرانہ دووزمانانی پیشیل کرد
بی ئہوی پی بہ میروولہیہکدا بی
ئہگر دہست بدا شہو و رۆژ یہکسان دہکا
ئہوہندہ مہراقی رہتکردنہوی زۆرداری ہہیہ
دوینی (یہخہگیراوا!) خۆی لہ داوینی خواپہرستی پیچابوہوہ
میزہر بہسہر وەک بلئی شیخی عیراقیہ
تہسبیحیکی بہدہستہوہ بوو ہەر دہنکیکی ئہوہندہی گومہزیک
نوشتیہکانی بہ عہررادہ " شتیکی وەک مہنجہنیقیکی گچکہ " نایینہ جوولہ
ئہی بہختی رہشی من چی دہبی " قہیدی چیبہ " منیش
وہک یہعقووب دہستم بگاتہ حہزرتی یہعقووب
ئہو کہ پیغہمبہر بوو توانای لیک دابرائی نہبوو
من چۆن بہرگہی باری دوورکەوتنہوہ بگرم
بہ نامہیہکی دلدانہوہ و لاواندنہوہ قایلیم
بہرامبہر مارہیی و شیربایی بو ئہندیشہی بیرت
ئہوی تر تا بمینی لہ جیہاندا بہ بہرزی و سہر بہرزی

ئەگەر چەرخى گەردوون بە پىتى ئارەزووى ھەلئەسسورئى
سەرھوژئىر بى تاق و دالانى گەردوون

بەراوئىزى نووسەر: شىخ رەزا ئەم شىعەرە و چوار پارچە شىعەرى ورشەدارى
خوارەھەى، لەو ماوەيەدا كە سالى ۱۳۲۹ى كۆچى، ۱۹۱۱ى زاینەوہ ويلايەتى
بەغدا دواى نازم پاشا بەتال بووہ، فەرىق يوسف ئاگاي پاشاي سەرکردەى
چاكسازى جىگريى كردووہ، تا لە ۲۹ى تشرىنى يەكەمى ۱۹۰۰ دا بە ميرليوایی
ھاتووہتە كەركوك، ناوہ ناوہ ئەو شىعەرانیەى گوتووہ.

۱۵۰

(جەژنەپىرۆزى لە يوسف پاشا)

گوروندى شەر شوالك ھلال بەجت آپارى
بولندى غيب اولان ميخانەء نوقك اناختارى
أل اوزرە گزديرير جام ھلالى ساقى گردون
نە گورمشسك نگارا سن دە گزديرير جام سرشارى
اگيلمكدن مرادى ماہ نو ظنمجه اوپمكدن
ركاب آسا بوگون تبريك ايچون پاى قوماندارى
سرير آراى دانش يوسف آصف سريرك كيم
تنزل ايلمزن قان دوكمگە بازوى افكارى
بو اول مأمور اصلاحات اولان آگاہ پاشادر
كە تشهير سلاح ايتمكسزىن محو ايتدى اشرارى
عمر پاشا گيبى بر سنجاغى المقله أل چكمز
قازار بر حملەدە گر صحن پولاد اولسە سنجارى
خلاف خواهش شاهانەدر سفك دمء يوقسە
جھانى قان ايلە طولديرسە قانماز تيغ خونخوارى
كنار دجلەدن تشهير ساق ايلرسە بر آقشام
سحرگاہ لب جيحونده اوينار رخس رھوارى

بالقدر صوده اول دم آتسه گیرسه سمندر
صاقینماز آب و آتشدن سمند باد رفتاری
دلیسر صفشکن جنگاوران آل چرکسدر
که آنلردر ملوک آل عثمانک فداکاری
حکایتدر بیان فضل چرکس در عقب برده
فراموش ایتمه مکر حقی یاران وفاداری
الهی هر گونی بر عید اوله مظهر عدلک
نثار ایتسون رضا تبریکه مشعر گنج اشعاری

واته:

شوینه واری شادمانیی تازه مانگی هه یقی شه وال ده رکه وت
کللی مه یخانه هی زهوقی بزربوو دۆزرایه وه
مه یگیری گهر دوون له سهر دست، جامی تازه مانگ ده گیری
ئه ی نیگار بۆچی وه ستاوی تۆش جامی پر بگیری
ئه مرۆکه مه بهستی له چه مانه وه ی مانگی نوئی پیم وایه
چون ئاوزه نگی، له بۆ پیرو زبایی ماچکردنی پتی سهر کرده یه
رازینه وه ی چارپایه ی زانست ئه و ییوسفه ی تهختی وه زرانیه که
بازووی بیری له بیزی نایی خوین برپژئی
ئه مه ئه و ناگاه پاشایه یه ی فرمانبهری چاکسازیه یه
که بی راکیشانی چهک به دکارانی له ناو دا
وهک عومهر پاشا به گرتنی سه نجه قیک دست هه لئاگرئی
به هه لمه تیک ئه گهر هه وشه یه کی پۆلایینیش بی سنچار له بنه وه هه لده که نی
خوینرشتن به پیچه وانه ی ئاره زووی شاهانه یه، ئه گهر نا
تیغی خوینخۆره وه ی قابل نایی ئه گهر هه موو جیهان پر بکا له خوین
ئه گهر ئیواره یه ک لاق هه لبا که له سهر رۆخی دیجله دا
سهر له به یانی رهخشی رهوانی له سهر لئوی روهباری جه یحووندا دست به یاری
ده کا
ئه و سا ماسیی ناو ئاوه، ئه گهر سه مه نده ری ئاژه لی ئه فسانه یی بجیته ناو ناگره وه

ئەسپى باى رەوتارى لە ئاۋ و ئاگر ناگەرپتەۋە
دلپىرى رىزە لە شىركىشىنى جەنگاۋەرانى چەرکەسن
كە ئەۋان خۆبەختكارانى شاىهكانى عوسمانىيانن
دىسانەۋە باس باسى چاكەى چەرکەسان و دواى خۆيانىش نەۋەيان
دەبى مافى يارانى بە نمەك لە بىر نەكرىن
خوایە ھەر رۆژىكى بىتتە جەژنىك ئەۋ دادپەرۋەرە
گەنجىنەى شىعەرەكانى رەزات پىشكىشە، كە پىرۆزبايى دەنۆپن

۱۵۱

(دىسان لە بارەى يۈوسف پاشاۋە)

گشت زىنى آلۋب باشكە دىيائى طولاش
آتكى ھەر ىرە سور كىمسە دىمىز اتلى يۈاش
بارك الله قوماندان فلاتون تدبىر
اختلالك اوكنى آلدى نە آل كسدى نە باش

ۋاتە:

تەشتى زىرپىنت بنى بە سەر سەرتەۋە و بە دىيادا بگەرپ
ئەسپت بە ھەر لايەكدا برانە، كەس پىت نالى ئەى ئەسپسوار لەسەرخۆ
خو پشتيوانت بى ئەى سەركردهى ئامادەكارى ئەفلاتون ئاسايى
بەرى لە ئاۋاۋە گرت، نە دەسكى برى نە سەر

۱۵۲

(بە يۈوسف پاشا راسپاردن)

نە مشاق سفرى چك نەدە شىخون آيلە
أشقىا ايستر ايسن تكيهيبى باصقون آيلە
قان دوکولكسزىن اصلاحى سكا گوسترهيم
نردە بر باشى بياض وار ايسه سورگون آيلە

خارجک تسویه سی صوکره کی ایشدر اول
داخل بلده اولان دوشمانی بیرون ایله
یوق بیرون ایلمه طوت قرت اولانی عسکره ویر
کنج ایسه عبد فداکاریکی مآذون ایله
أل ویرر هر ایشه وجدان دقائوق دأبنک
ایشی وجدان ایله گور فکریکی قانون ایله
إبتدا بنده کزی سن دگنک آلتنه آل
صوکره باشقه ترهسک قلبنی پر خون ایله
بغریمی جور ایله خون ایتدی فلک سن ده آنک
بغرینی تیغ عدالتله شفققون ایله
بشیوز ایت اوچیوزه تنزیل اولنان آلیغیمی
حال اولاسنه دوندر دیمم أفزون ایله
کثرت عائله نک غائله سی مهلکدر
حالمی عرضهء مابین همایون ایله
سپر تیر بلادر نفس شیخ رضا
بر زمان تجریه ایچین آنی ممنون ایله

واته:

نه زحمه تی راگوزاری بکیشه، نه هیرشی شهوانهش نه نجام بده
نه گهر بهدگار تلت دهوی بهسهر تهکیه دا بده و بیپشکنه
با پتشانن بدهم به بی خویترشتن چاکسازی چون دهکری
له هر کوئییه ک سهر سپیه ک هه بی بینیره تاراوگه
یه کلکردنه وهی دهره وه کاری دواییه هیشتا
نه و دوژمنه ی له ناو شاردايه شاربه دهری بکه
نا، شاربه دهری مهکه نه وانه ی پیرن بنیره بو سهربازی
گهر لاویش بی بهنده ی گیانبه خشی مهره خسه بکه
ویژدان بو هه موو کاریک و بو نه ریتی ورده کاری دهست ددها

کار به ویزدان نُهَنجام بده بیرت بکه قانون
سهرتا بِندهتان بخه ژیر کوتهک و
دواتر دلّی تهرهسی تر بکه به خوین
به چهوساندنهوه رۆژگار جگهرمی کرده خوین تۆش
جهرگی نُهو به تیغی دادوهری وهک شهفهق سوور بکه
موچه مانگانهکم بکه پینجسهت که بۆ سیسهت داگیراوه
وهک پيشترى لى بکه، نالیم زیاتری بکه
خه می زۆری خیزان کوشندهیه
بارودۆخم پیشانی فهرمانگهی بالای شاهانه بکه
سوپهری تیری به لایه ههناسه سی شیخ رهزا
ماوهیهک بۆ تاقیکردنهوه نُهو سوپاسگۆ بکه

پهراویزی نووسهر: شاعیر نُهو یوسف پاشایه دهوینى که له پهراویزی
شيعری ژماره ۱۴۹ دا ناساندمان، لهم بابهتدا چوارینهیهکی تری راگه یاندوووه که
راسپاردهیهکی تیدایه، خستوومانته بهشی داشۆردنهوه (به ژماره ۱۱۹). له
راستیدا نُهم شيعرهش دهشیا بخریتته نُهوئى، به لām له بهرتهوهی له مه دا شاعیر بۆ
خۆی جوړه داواکارییهکی له تهحسین پاشا کردوووه و له باره ی پاشاوه
پیدا ه لگوتنهکانی ترمان گشت لیره دانا، نُههشمان له گه ل نُهوانه دا به
پتویستمان زانی لیره ی دابننن.

۱۵۳

(ديسان له باره ی یوسف پاشاوه)

سن اى مـیرلوا إلهام ربانيله ملهمسک
بیلورسک سر غیبی عالم أسراره محرمسک
بو إستعداد إيله سردار أكرمدن ده أكرمسک
دگل سردار أكرم صدراًعظمدن ده أعظمسک
سکا دیمک سزادر صاحب سیف و قلم زیرا
درايتله أرسطو زور بازوو إيله رستمسک

226

نگهبان رعیت حارس دین حامی ملت
نظام مملکت آشایش احوال عالمسک
گروه اشقیا قارشوسنده طوفان غضب أما
رضا آسا اولان بیچاره لر حقنده ارحمسک

واته:

تۆئی میری لیوا به سرووشی خوایی سرووش پی درای
نهینیی نادیار دهزانی تۆ هاویرازی جیهانی نهینیهکانی
بهم نامادهیییه وه له سهررداری میهره بان "تهکرهه" میهره بانتری
نهک له سهررداری میهره بان له سهرئه عزمه "گه ورهتری سه روک - سه رهک
وهزیران" گه ورهتر "ته عزمتری".

ناره وایه به تۆ بگوتری خاوهن شمشیر و خامه چونکه
به تیگه یین ئه رستق و به هیزی بازوو پۆسته می
نیگاداری گهل و پاسه وانی ناین و پاریزه ری میللهت
له ریکبوونی ولات و به ئاسایشی بارودوخ دهزانی
به رامبه ر به گروئی به دکاراندا لافاوی تووره ییت به لام
له باره ی ئه و بیچارانه ی رهزا ئاسایین به به زه ییترینی

۱۵۴

(داواکاری له شامل پاشا)

أی جوانمرد جهان حضرت شامل پاشا
داور صدرنشین دائرهء عرفانده
پارهء آلبسه خضر آغای کوله کز
ایشته گلدی دونی پرتیق دبری میدانده

واته:

ئه ی جوامیری هه موو جیهان ئه ی شامل پاشای به ریز
ئه ی دادخوازی دانیشتووی ئه نجومه نی وهزیرانی سه رای زانیاری
خدر ئاغای به نده تان هات جلشر و پارچه پارچه
ئه وه هات ده ریی دراو و پاشه ل به ده ره وه

227

۱۵۵

(ديسان له باره‌ی شامل پاشاوه)
ايتدکجه کسب مرحمتک بسط اُتامل
انصافک اولور عالمه نامک گبی شامل

واته:

تا په‌نجه دريژ و "پان کراوه" به‌زه‌بييت به دست بخا
ويژدانت له هم‌موو جيهاندا وهک ناوت گشتگير ده‌بی

۱۵۶

(عه‌بدو‌للا روسته‌م پاشا حقنده)
دامان دليرانه‌یی بند کمر ايتدک
کوه کمر پشدری زیر و زیر ايتدک
کاشانه‌لری اوج ثريا ايله هم‌جوش
بر طائفه‌ء اشرازی هم آغوش بر ايتدک
تابع اولانی يرلرينه ايلدک اسکان
طاغی قالانی طاغه سوروب دريدر ايتدک
خيبر گبی بر قلعه‌یی اَلق دگل آسان
الله ايچون آی حضرت والی هنر ايتدک
صف بسته‌ء جنگ ايليگک عسکر اؤکنده
جولان ايدهرک ملته جانک سپر ايتدک
قيلدک فتنه‌ء ياغيه‌نک اُنفنی مکسور
هپ اَنلری محکوم بر اَدنا نفر ايتدک
بيلديرمک ايچون سلطنتک شان و شکوهک
گوش فلک الأطلسی طوپ ايله کر ايتدک
ايرانی دخی اَلق ایدی نيستک اُما
انصافه ياقيشمان ديو صرف نظر ايتدک

228

اسلوب حکیمانہ ایشی عوقہ سالوردی
تشهیر سلاح ایله سوزی مختصر ایتدک
عشق اولسون اگر بویله ایسه دوریه چیقماق
چشم ظفره جلوه ویرن بر سفر ایتدک
عصرک گیدیشی منهج عصر اوزره دگلدی
فتحکله آنی رشک زمان عمر ایتدک
بر حمله ایله قالمادی قارشیکده مبارز
ای فارس میدان شجاعت نه لر ایتدک
یوزسورمک آمیسنده ایدم پایکه اما
بختم بکا یار اولمادی چاپک گذر ایتدک
یاخود صاقنور عادت ایش شاه گدادن
شاعرده گدادر دیو بدن حذر ایتدک
یا باشقه سببدن طولایی شیخ رضانک
خوش گوکلنی پامال سیاه کدر ایتدک

واته:

داوینی دلیرانهت له ناو پشتین "که مهر" تدا توند کرد "به ند کرد"
کیوی که مهره دی ده قهری پشدهرت سهره وژیر کرد
ئهوانه دی مایان هاوتای ئه ستیره دی گه لایوژه
بریکی به دکارانی خسته باوه شی خاکه وه
ئهوانه دی دست و پیوهندی خوئن، له جیی ئه واندا نیشته جی کرد
ئهوه دی زوردار بوو دهر به دهری سهر کیوه کان کرد
گرتنی قه لایه کی چون خه یبه ر ئاسان نییه
ئه دی جه نابی والی پیاو بو خوا بلت هونه رت نواند
به هاتوچوی به رده می ئه و سهر بازانه دی بو جهنگ ریزت پی به ستوون
به هاتوچویه گیانت کرده سوپه ر بو میلله ت
لووتی بری ده سندر یژکارت شکاند

هه موو ئه وانته كرده بهردهستی چهند كه سېك
 بۆ ناساندنی شان و شكۆی دهسه لاتت
 به تۆپ گویتی گهردوونت كهړ كرد
 نیازی گرتنی ئیرانیشت هه بوو لی
 بهوهی له گه ل ویزداندا ناگونجی چاوپوشیت لی كرد
 شیوهی ژیرانه ته گه ره ی دنایه بهردهمی كار
 به چهك بهرز كردنه وه قسه كهت له كورتی برییه وه
 ئافه رین ئه گه ر چوونه دهره وه بۆ خولی مه شق وه ها بی
 له شكر كیشییه كت كردوه بریقه ت به چاوی سه ركه وتن به خشی
 رهوتی سه ردهم له سه ر رپیازی سه ردهمانه نه بوو
 بهم داگیركارییه ت ئه وت كرده چاوچنۆكیی سه ردهمی هه زه تی عومه ر
 به یهك هه لمه ت یهك جهنگاوه رت له به ردهمدا نه ما
 ئه ی سوارچاکی مهیدانی ئازایه تی چی و چیت كرد
 به ته ما بووم روو به پیتدا بمالم به لام
 به ختم نه بوو به یار و به په له ره ت بووی
 یان شا خو ی له هه ژار لاده دا
 بهوه ی كه شاعیریش هه ژاره، سلّت له من كرده وه
 یان به هو ی تره وه دلّی خو شنی شیخ ره زات پیتیلی خه می ره ش كرد

په راویزی نووسه ر: شیخ ره زانم شیعه ری له باره ی عه بدوللا روسته م پاشای
 والیی مووسله وه، له به سه ردادانی عه شیره تی پشه ردا گوتوه. كه یاخیبوونیکی
 دهست پی كردوه. له ژیر روونووسیکی ئه م شیعه ره بلاوه دا دیومه به زمانی
 شاعیره وه، له 5 تشرینی یه كه می 1312 ی رۆمیدا نووسراوه " پایه به رزی
 ویلایه تپه نا كه ته شریفی هیناوه ته كه ركووك، له به دبه ختی دوعا گویانه م، چونكه
 شانازی چاوپیکه وتنی خو هه لکیشا نبه خش و شانازیام دهست نه كه وت له
 کاتیکدا به شیوه یه کی نائاسایی کاری لی كردم، ئه م شیعه ره ریکخرا كه ئه و
 بارودوخه باس دهكا و خرایه به رچاوی حیکمه تناسی وه زیانه و پیشکیشیان

کرا.. شیعری ناوبراوی شیخ رها له کاتی خویدا له لایهن محهمه دهمدی
ئهفندیی ههولیرییه وه کراوته پینج خشتهکی " تهخمیس " کراوه.

۱۵۷

(پارچهیهکی موله ممهع له باره ی موختار بهگی سه رعسه سکه ره وه)

شفاعتکله اوقور عرضحالی سلطان
(شفاعت است سزاور احمد مختار)
محالی قلب ایدهجک ممکناتی مکتوبه
ایدرسه خامهء معجز طرازی درکار
(تو ابر و فضل و دانش یکی مشاهده کن)
(بخاک تیره چه گونه است ابر گوهربار)
(تو آفتاب کمالی و آفتاب بین)
(چه گونه برکشد این روزهای کم مقدار)
(تو سرو گلشن مجدی و سرسایه راست)
(علی الخصوص که وقت گل است فصل بهار)
(بشاه عرضه گدای نمیرسد بازی)
(بجور ناظر أوقاف مرهم دل زار)
(اگر امید نباشد بلطف عالیرا)
(چه گونه گفت رضا شعرهای خوش گفتار)

واته:

به میانبینی تو سولتان سکالام دهخوینیته وه
(ههه میانبینی شایسته ی ئهحمه دی هه لیزارده " موختاره ")
خانه ی په رجووشیوه ی ئه گهه بخاته کار
ئهوه ی نابی نووسراوه که ی دهیکاته به دی هاتوو
(تو سهیری هه ور و چاکه و زانستی که سیک ته ماشاکه)
(که هه وری گه وه ربار چی له خاکی رهش دهکا)
(تو هه تاوی ریکوینکییت و بروانه خوور)

(به چ شپوهیهک ئەم رۆژه بێ بایهخه وەردهگیرئ)
 (تۆ سەر ووی گولشەنی بەرزبیت و
 (به تایبەتی وەرزی به هار کاتی گولە)
 (دیسانهوه سکالای ههژار ناگاته شا)
 (ببیتە مەرهمی دلێ زار، بهرامبەر بەدکاریی وەزیری ئەوقاف)
 (ئەگەر ئومید به چاکەیی بەرزبیا نەبێ)
 (رەزا چۆن شیعیری خوشگوتار دەلێ)

۱۵۸

(پارچەپهکی موله ممهع له باره ی هاتنی که مالی پاشا بۆ که رکوک)
 (سالها از سر إخلاصی دعا می کردم)
 (که خدایا کره از کار ضعيفان بگشا)
 (متصرف بفراست اهل دلیران توی)
 (متصرف بهمه کون مکان کیف یشا)
 (مژده آمدن آصف دوران چو رسید)
 (شاعران جمله فسادند ب فکر انشا)
 آرایوب بولدی رضا تام اوله رق تاریخی
 گلدی کرکوکه سلامتله کمالی پاشا

واته:

چەندان سال له پرووی دلسۆزییهوه نزا دهکهم)
 (که خویه گرتی کاری لاوازن بکه رهوه)
 (موتسه سه ریفی نازای خاوه نانی دلیرایه تی توی)
 دهسه لاتی به سه ره موو لایه کدا ههیه و هه ره چۆنیک بوی وا دهکا
 مژده بیان هینا وەزیری دەوران گەیشت
 شاعیران هه موو دهستیان به رسته ریکخستن کرد به نیازی نووسین
 رهزا له میژووی تهواو گهرا و دۆزییهوه

232

که مالی پاشا به سه لامه تی هاته که رکوک

په پراویز نووسه: ئەم به پێزه عەبدولقادر که مالی پاشایه که سالی ۱۳۰۶ ی
کۆچی به موته سه ریفی که رکوک دانراوه.

۱۵۹

(له باره ی فریق موحسین پاشاوه)

شرح أوصافنه شایان اوله رق بر تعبیر
بولدام غیر قوماندان قوی التدبیر
حسن تدبیری یتر عسکره محسن پاشا
که فریق اولیه ایسه سویله چه حاجت بمشیر
کلک نقاش ازل أحسن تقویم اوزره
محسک صورت زیباسنی قیلمش تصویر
یا رضا روحنه بر فاتحه یا قبض معاش
وای اگر همت عالیلری اولمازسه ظهیر

واته:

دهسته واژه یه کی شایه نی لیکدانه وهی په سنیم
نه دیته وه جگه له وهی بلیم سه رکرده ی کارناماده یه کی به هیزه
کارناماده یی باشی موحسین پاشا به سه بۆ سه ریزان
که فریق وه هابی ده بلی، چ پتویست به موشیر هه یه
خامه ی نووسه ری هه میشه یی له سه ر چاکترین ئەفراندن
وینه ی رازاوه ی موحسین کیشاوه ..
یان فاتحه یه ک بۆ گیانی رهزا، یان موچه وه رگرتن
وای ئەگه ر هیمه تی به رزیان پشتیوانی نه بی

(داواکاری له عهبدولو ههاب بهگ)

قولجیلقله بر صدیقم بویلله اولسون بهریاب
یا نعم یا لا ثناخوانک رضایه بر جواب
اول صدیقک هر کسه معلومدر اهلیتی
حاشا لله لطفک ایتسون اهل اولانی رد باب
رد باب اولسون دخی رنجیده اولماز خاطر
پک قلندر مشربم ای داور عالیجناب
أمر مطلق جناب أکرمکدر داورا
سن بیلورسک هر کیمی ایلرسن إنتخاب
عالی شان عالی نسب عالی همم عالیجناب
أصف ثانی ولی النعمتم عهبدولو ههاب

واته:

برادره یکم له قوّلچیه تیه وه " پاسه وانی " بگاته بههره ی خوئی
یان بهلئی یان نا، وه لامیک به رهزای پیتدا هله دهره وه بدهره وه
ئهو برادرهت بۆ هه موو که سیک، توانای دیاره
حاشا لیللا چاکهت ئه وه رهت بکاته وه که شایسته یه
ئهگهر دهرگا به روویدا داخستنیش بی لیت نارهنجیم
من قهله ندرانه هه لکه وتووم ئه ی دادوهری پایه بلند
ئه ی دادوهر فهرمانی ره ها هی جهنابی بهررتانه
تو دهرانی چۆن هه رکه سیک هه لبریزی
پایه بهرزی بنه چه بهرزی هیمهت پیزیلند
ئه ی ناسهف " وهزیر "ی دووه می بژیویه دهستم عهبدولو ههاب

پهراویزی نووسهر: عهبدولو ههاب بهگ سالی ۱۳۰۸ ی کۆچی له کهرکووک
موتسه سهریف بووه.

۱۶۱

(له باره‌ی کازم پاشاوه)

دولتک صادقیسک چوق یاشا کازم پاشا
کیمسه اولماز سکا مانند و معادل حاشا

واته:

راستگۆی دهولته‌تی، زۆر بژی ئه‌ی کازم پاشا
کهس نابیتته هاوتاو هاوسه‌نگی تو. حاشا

په‌راویزی نووسه‌ر: کازم پاشا زاوای سوولتان عه‌بدولحه‌مید بووه، سالی ۱۳۲۳ی
کۆچی به پایه‌ی فه‌ریق به سه‌رکرده‌ی تیپی شه‌شه‌می سواره‌ی به‌غدا دامه‌زراوه،
دواتر بووته موشیر. شیخ ره‌زا له‌گه‌ل ئه‌مین فه‌یزی هاوړتیدا سه‌ر له پاشا
ده‌دهن و خۆی نیودیره شی‌عری ناویرا و ده‌لی و ئه‌مین فه‌یزی به‌گیش دووهم
نیوه‌دیره‌که‌ی ده‌لی.

۱۶۲

(شه‌عبان و ره‌جب و ئه‌دهم پاشا)

بربری آردنجه گلور أشقر و ادهم پاشا
عالمی قاپلادی شعبان و رجب پاشا
صانکی هیچ گلمدی دنیا به بر آدم پاشا
نه اولوردی اگر اولسه‌یدی محرم پاشا

واته:

ئه‌شقه‌ر " مروی سوورکه‌لانه‌ی قز سوور " و ئه‌دهم " گه‌نمړه‌نگیکی تیر پاشا
به‌دوای یه‌کدا دین

شه‌عبان و ره‌جب پاشا دنیا یان داپووشی
وهک بلئی ئه‌دهم پاشا یه‌کی تر نه‌هاته دنیا
چی ده‌بوو ئه‌گه‌ر موچه‌ره‌م پاشا بووایه
تیبینی وهرگتیر:

235

ئەشقر: مړوی سوورکه لانهی قژ سوور .
ئەدهم: گەنمرهنگیکی تیر .

په راویزی نووسەر: به پیتی ئەوهی عهباس عهزاوی میژوونوسی ناوداری عیراقی له کتیبی " میژووی عیراق له نیوانی دوو داگیرکاریدا " تاریخ العراق بین إحتلالین" (ب ۸، ل / ۱۲۰) دا نووسیویهتی رهجهب پاشا له نیوان سالانی ۱۳۰۸-۱۳۱۶ی کۆچیدا موشیری لهشکری شهشهمی هومایۆن بووه له بهغدا، شهعبان پاشاش سالی ۱۳۱۶ی کۆچی له بهغدا به پلهی فهریقی سهکردهی تپی بیست و پینجهم بووه. له لایهن رهجهب پاشاوه دهگوازیتتهوه، بۆ گهراڤانهوهی بۆ بهغدا ئەگهرا داواکاریشی پيشکیش کردبی رهجهب پاشا به تهورییه وهلامی داوتهوه و پیتی گوتوو: " تا رهجهب دهرنهچی _ بهسه نهچی _ شهعبان نایهتهوه ژووری " .. ئەدهم پاشا که له چوارینهکهدا ناوی هاتوو، میر لیوای تپی دوازدهمی سه به لهشکری شهشهم بووه. دوور نییه شوینهکانی نیوهدیری دووم و سییهمی چوارینهکه به ههلهی روونوس گۆرابی، ئیمه خستمانه باره کۆنهکهی.

۱۶۳

(لهبارهی جهمیل ههقی پاشاوه)

صورت انسانده ممکندر گورولسون جبرئیل
حجتم ذاتکده در نام و نشانک ای جمیل
آخرت اندیشهسیله بوزما بزم و عیشکی
رحمت مولا گنیشدر اول جهتدن بن کفیل
گر جهانی آتش آلسون عالمی یاقسون فلک
بر خلل گلمز سکا ای سنده اوصاف خلیل
عقل کل بحثنده روح پر فتوحکدر مثال
جوهر فرد اوزره ذات بی بدیلکدر دلیل

واته:

جبرائیل ههرگیز له شیوهی مړۆفدا نابینری

زاتی تۆم بەلگه‌یه ناو و نیشانته ئه‌ی جه‌میل
 به‌ئەندیشه‌ی دواڕۆژ "ئاخیرهت" به‌زم و ژیانته تیک مه‌ده
 میهره‌بانیه‌ی خوا گه‌وره‌یه له‌م لایه‌نه‌وه من که‌فیلم
 ئەگەر ئاگر جیهان بگرێته‌وه و چه‌رخه‌ی گه‌ردوون دنیا بسووتینێ
 هیچ که‌میه‌ک به‌ تۆ ناگا ئە‌ی تۆ ئە‌وه‌یت که‌ په‌سنی خه‌لیل "حه‌زه‌تی ئیبراهیم"
 ت هه‌یه

له‌ باره‌ی ئاوه‌زی گشت "عقل کل" نمونه‌ گیه‌نی پر داگیرکارینه "فتوح"
 له‌سه‌ر "گه‌وه‌ری یه‌کتا" به‌لگه‌ زاتی بی جیگره‌وه‌ته

په‌راویزی نووسه‌ر: له‌ نیوانی سالانی ۱۳۱۵ - ۱۳۱۶ی کۆچی جه‌میل پاشا له
 سه‌نجه‌قی که‌رکووک موته‌سه‌ریف بوو. ئە‌وه‌ی له‌م شیعره‌وه تێ ده‌گه‌ین که‌ نازناوی
 تیدا نییه‌ ده‌بی شیعره‌که درێژتر بووبی و هه‌ر ئە‌وه‌نده‌یمان ده‌ست که‌وتوه.

۱۶۴

(له‌ باره‌ی فه‌رید به‌گی کورپی جه‌میل پاشاوه)
 روز دار هجرتم شام وصالک بکلرم
 شربت افطار ایچون عناب آک بکلرم
 خامه‌ء معجز اثر بیلیم نه‌ انشاد ایلدی
 منشی جادو سنمار سحر حالک بکلرم
 صدره تکلیف ایلمه‌ ای داور اکرم بنی
 خاکپایم بنده‌کز صف نعالک بکلرم

واته:

ئە‌ی رۆژییه‌خشی دا‌برانه‌وه‌م، چاوه‌پێی نانی ئیواره‌ی به‌ یه‌کگه‌‌یشتنه‌وه‌ت ده‌که‌م
 بۆ خوارده‌نه‌وه‌ی رۆژووشکاندن "یان نانی به‌یانی" چاوه‌پێی عیننابی ئالتم
 "عینناب میوه‌یه‌کی وه‌ک گێوژ، به‌ره‌نگ سووره"
 خامه‌ی کاریگه‌ری په‌رجۆیی نازانم چپی چپی
 ئە‌ی نووسه‌ری جادووی سینیمار، چاوه‌پێی جادووی حه‌لالتم

237

كارى من تەكلىفى سەدرئەزەم مەكە ئەى دادوهرى مپهرەبان
من خاكى پى و بەندەتانم چاوهرى پىزى سۆلكەكەنتم..

پەراوئىزى نووسەر: شىخ رەزا ئەم شىعەرەى، وەك لە شىعەرى پىشوو و
پەراوئىزەكەيدا باس كراوه، فەرىد ئەفەندى كە كورى جەمىل حەقى پاشاى
موتەسەرىفى كەركوك بووه بە رىزەوه پىشوازى لى كر دووه و واتە لە كۆرىدا
چوونە سەرەوه و دانىشتنى لى داوا كر دووه سەرزاركى ئەم شىعەرەى گوتووه.

۱۶۵

(لەبارەى سەید عەبدولسەتار ئەفەندى نەقىبولئەشرافى كەركوكەوه)

حاجت مؤمنلرى برجا ایدن سردار اولور
جام وحدتن همیشه مست اولور خمار اولور
خالصا لله ایچون غیرت کش أفعال ایلین
دشت معناده حقیقت اوزره اول سیار اولور
بو صفاته متصف بو گونده کیم اوله مگر
ملت و دینه فدائی شىخ عبدالستار اولور
یوزلر ایله کیمسەر چوق یاپدی رتبه هم معاش
کار خیر ایله مؤمن حضرت جبار اولور
شبههسز مقصودینی ایلر أسیر حاج شىخ
عون حقله چوق زمان جاه ایله ذاتی وار اولور

واتە:

ئەوهى پىويستى ئیمانداران چىبەجى بکا دەبیتە سەردار
بە جامى يەکتا، همیشه مەست دەبى و خومار دەبى "خومار: سەرسامى
دواى سەرخۆشى"

پاک لەبۆ خوا بە کردووه رەنج بدا

لە دەشتى واتادا لەسەر راستى دەبیتە گەرۆک

ئەمرۆکە ئەم پەسنانه لە کىدا هەيه، مەگەر

238

لای خوږه ختکه ره وهی بۆ میللهت و ئایینی وهک " شیخ عهبدولسه تار "
بهسه تان کهسی به پایه و مووچه خوږ کاریان ئه نجام داوه
هه زه تهی جه بار به کاری چاکه وه دُنیا و پارێزرا و ده بی
بیگومان مه بهستی دینیته دی و به دیلی دهگری حاجی شیخ
به یاریدهی خوا سهرده میکم زۆر به پایه و پله وه بهردهوام ده بی

پهراویزی نووسهر: ئەم شیعره بۆ یه کهم جار له ژماره ی ته مووز - ئه یلوولی
٢٠٠١ ی کۆواری " قارداشلق " دا که له لایه ن وه قفی که رکووکه وه له ئهسته مبول
دهرچوو، له گه ل به سه رهاتی شاعیردا بلاو کرا وه ته وه .

١٦٦

(ملوک آل عثمان)

علو همتمدن سرفرو ایتمم فریدونه
تنزل آیلمز طبع بلندم سقوف گردونه
دعا گوی ملوک آل عثمانم بویون اگم
مگر باش کاتب دیوان مابین همایونه
مرادم تکیهء محلوله سیدر شیخ باقینک
طوررکن بندهکن جائز میدر توجیهی مادونه

واته:

له هیمهت بهرزیم، سهه بۆ فه رهیدوون دانانه وینم
سروشتی بلندم بۆ گهردوون ناهینمه خواری
نزاگۆی عوسمانییانم، مل که چ ناکه م
مه گهه بۆ نووسه ری دیوانی فه رمانگه ی شاهانه
مه بهستم ته کیه هه لوه شینرا وه که ی شیخ عه بدولبا قییه
که بهنده تان وه ستابی، دهگری بیده نه دهست یه کینکی نزم تره وه

پهراویزی نووسهر: شیخ رهزا ئەم شیعره ی به ته لگراف به سه درئه عزم یان به

239

سولتان به مابه‌ینی هومايۆن راگه‌یه‌نراوه. (مابه‌ینی هومايۆن) له سه‌رای پاشادا فه‌رمانگه‌ی میوانخانه بووه. شاعیر بهم شیعره له سه‌را پاراوه‌ته‌وه که له شیخایه‌تی ته‌کیه‌ی شیخ باقیدا دامه‌زینری که له گه‌ره‌کی شاتورلوودایه و شیخی نه‌بووه.

۱۶۷

(له باره‌ی محهمه‌د فازل پاشاوه)
حیدر و قلعه‌ کشا اصف اقلیمستان
نیر اعظم برج الاسد داغستان
نیم بازوی دلیرانه‌لرندن تتره‌ر
کندیسی خطه‌ زوراده ایکن هندستان

واته:

حه‌یدر و قه‌لا گرتن، وه‌زیری هه‌ریمستان
رووناککه‌ره‌وه‌ی هه‌ره‌ گه‌وره‌ که‌لووی شیری داغستان
که‌ خۆی له‌ کیشوهری به‌غدادا بی
هیندستان نیوبازووی دلیرانه‌ی بیینی ده‌که‌وینه‌ له‌رزین

په‌راویزی نووسه‌ر: ئەم زاته محهمه‌د فازل داغستانی فه‌ریق‌ی یه‌که‌مه‌ که‌ سالی ۱۳۲۷ی کۆچی کراوته‌ والیی ویلایه‌تی به‌غدا.

۱۶۸

(تاک دیر)
دلجه‌ دریای حکم کیفجه‌ یم و بحر احسانش
الله‌ الله‌ نه‌ بیوک‌ والی‌ عالی‌شانش

واته:

به‌ دل‌ ده‌ریای په‌ند و حکمه‌ت، به‌ که‌یف‌ ده‌ریایی چاکه
ئه‌للا‌ ئه‌للا‌ چه‌ند‌ والیه‌کی‌ پایه‌بلنده

240

(له باره‌ی مه‌جید پاشای بابانه‌وه)
 مدنیته‌ی ائیکینجی عنق‌آدر
 اوده بر اسم بی مسم‌آدر
 مدنیته‌ی مکارم أخلاق
 بذل و إحسان و فضل و تقوادر
 معرفت صقال اوزاتمق ایسه
 برز أخفش حکیم و دانادر
 سر و دستاردن عبارت ایسه
 جحش قاضی ده ابن سینادر
 صورت ماده‌دن کنایت ایسه
 آدم و إبلیس حییه و حوادر
 گر عبادت حجازه گیتمک ایسه
 خر صوفی ده حاجی بابادر
 حسن أوصافی اولمیان آدم
 شکل آدمده بر مقوادر
 شخص کامل اگر بولنسه بوگون
 مرحمتلو مجید پاشادر
 دودممان ملوک باباندن
 قالمه بر شمس عالم آرادر
 دست گوهرفشان غبگهء کان
 کف إحسانی رشک دنیادر
 دستی اول دسته بکزه‌مز که دیدم
 حلی مشکل اولان معم‌آدر
 منت ایتمز جهانی ایتسه نثار
 همته‌ی تا او رتبه‌ی بالادر

شعره قارشو اقل جائزہسی
 یا اوتوز یا یگرمی لیبرادر
 جیبہ گیرمز محاسن شیمی
 ماہ تابان گبی هویدادر
 وعدهء جود حاتممانہ لری
 رستہء انتظار فردادر
 بزه اکرام منعمانہ لری
 اسکیندن ارث آبادر
 دولتی وقف و ثروتی مبدول
 نعمتی سائلنہ یغمادر
 ساحہء مدحنی مساحہ ایدہن
 کلک تحریر ہرزہ پیمادر
 سر فرو قالمش انفعالنڈن
 خاک خجالت یوزندہ پیدادر
 جاہ و اقبال و عزتک برجہ
 اولہ تا کائنات برجہ
 داورا ہمتک دریغ ایتمہ
 مقصدک گر رضای مولادر

واتہ:

شارستانی سیمرخی دووہمہ
 ئہویش ناویکی بی ناو لی نراوہ
 بہرزئیہکانی شارستانی رہوشتبہرزئیہ
 بہخشینی چاکہ و پیاوہتی و لہ خواترسانہ
 زانست ئہگہر ریش ہیشتنہوہ بی
 بزنی ئہخفہشیش زانا و دانایہ (لہ تورکییہ دا- برز- دہبی- یز- بی)
 ئہگہر لہسہر و میزہری دستارناسا پیک ہاتبی

کهری قازیش "ئین سینای" یه
 مه بهست له درکه وینهی مادی بی
 ئادهم و ئیبلیس مار و حه وایه
 ئه گهر خواپه رستی چوونه حیجاز بی
 کهری سو فیش حاجی بابایه
 پیاویک په سنی چاک نه بی
 مقه بایه کی به شیوه مرؤفه
 ئه گهر کهسی بی که موکووری هه بی ئه مرؤ
 مه جید پاشای به به زه بییه
 خوره تاویکی جیهانراژینه وهیه
 له بنه مالهی شاهه بابانه کانه وه ماوه ته وه
 دهستی گه وه هر به خشی، شادیی کانه
 مستی چاکه ی جی ئیره بیی هه موو جیهانه
 دهستی له دهسته ناکا که گوتم
 ئه مه ته له یه وا هه له پنانی "کردنه وهی" زه حمه ته
 منهت ناکا ئه گهر هه موو دنیا ببه خشی
 هیمه تی تا ئه و رادهیه به رزه
 پاداشتی هه ره که می به رام به ر شیعر
 یان سی یان بیست لیره یه
 خووه چاکه کانی ناچپته گیرفانه وه
 وهک مانگی تابان ئاشکاره
 به لئینی خوارده بییه "حاته م" انه که ی
 رسته ی چاوه پروانی سبه ی نییه "هی ئه وه نییه بللی چاوه پری سبه ی نی بکه"
 ئه و به خشینه دسترؤیانه ی
 له کؤنه وه بؤماوه ی له باو و باپیرانه وه یه
 سامانی وه قفی گشتییه و به هه موو کهس ده به خشری

بژيويى بۆ ئەوھى دەيەوئى تالانە
ئەوھى نيازى پټوانى گۆرەپانى پىداھەلدانەوھى بكا
ئەوھى خامەيەكيە لە ھىچە دەگەرئى و لەبەر بەرېنىي گۆرەپانەكە ھىچى پى ناكريئ
سەر بە نەوييەتى ماوہتەوہ لەبەر ھەلچوونى
خاكي شەرمەزارىي لە روودا ديارە
تا بوونەوہران بەردەوامن
پايە و دواپوژ و رېزت ھەر بەردەوام بى
ئەى دادوہر، دريغى مەكە لە ھىمەتتدا
ئەگەر مەبەستت رەزاي خوابى

۱۷۰.

(لە بارەى فەيزى بەگەوہ)

أستاذ سخن پير سخن مير سخنسک
خلاق معانى دنيلن وار ايسه سنسک
أى کان کمالات فيضى أفندی
مجموعهء خلق حسين خلق حسنسک

واتە:

مامۆستاي قسە و پيرى قسە و ميرى قسەى تۆ
ئەگەر كەسى ھەبى ئەفرېنەرى واتاي پى بگوتريئ تۆى
ئەى كانى چاكە و رېكوپيئكى فەيزى ئەفەندى
كۆمەلە رەوشتى حوسەين و رەوشتى ھسەن لە تۆدا كۆبوونەتەوہ

پەراويزى نووسەر: ئەمىن فەيزى بەگ كە يەكئىك بووہ لە خوئشەويستانى شىخ
رەزا سالى ۱۳۰۸ _ ۱۳۲۷ ى رۆمى لە لەشكرى شەشەمى بەغدادا قوئل ئاغاسيئى
و قايمقامىي كردوہ. لە سالى ۱۳۱۸ ى رۆمىيەوہ تا مردنى شىخ زوو زوو چووہتە
كۆرى شىخ لە تەكيەكەيدا. خوئى بە رەسەن خەلكى سلېمانى و كورپى دەرويش
ئاغايە، سالى ۱۲۷۸ ى كوچى، ۱۸۶۱ ى زاين لەدايك بووہ. لە سەربازيدا

پیشکەوتوو و بە پلەى میرالایى بووئە سەرکردەى ئالای توپچیى مووسل. لە ۲۵ى زیلقیعدەى ۱۳۴۷ى کۆچى، ۶ى مایسى ۱۹۲۹ى زاین لە ئەستەمبول مردوو. لە زمانى تورکیدا نووسەریکی بەهێز و شاعیریکی بەبایەخ بوو. بەشیکى لە شیعەرەکانى بە ناوى "شوعاعات" هوه کۆ کردووئەوه. لە بنچینەدا دەستەواژەى "خلاق معانى" ئەوهى لە شیعەرەکاندا هاتوو. ناوونیشانیکە بە کەمال ئەسفەهانى شاعیری ناودارى ئیرانى دراوه.

۱۷۱

(بۆ ئەمین فەیزی بەگ)

کعبەء دل گبى بر طور تجلیک وار
سندەدر منزل مقصود حجازه گیتمه

واته:

چپای توورى خوا لى دەرکەوتنى وهکو کعبهى دلت هبى
شوینى مەبەست لەلای خۆتە مەچۆره حیجاز

پەراویزی نووسەر: ئەمین فەیزی هاوڕێى شیخ رەزا لە ۲۸ى تشرینی ۱۳۲۰ى رۆمى نیازی چوونە حیجاز دەرەبەرئ شیخ پێى دەلى: حەج بۆ تۆ فەرز نییه، مەچۆ، لەسەر ئەوه ئەمین فەیزی ئەم دێره شیعەرە دەلى:

مقصودک خالق ایسه خلقه نیازه گیتمه
أملک عشق حقیقی ایسه مجازه گیتمه

واته:

مەبەستت ئەگەر خواى ئەفرینەرە بۆ نیاز مەچۆره لای خەلکى
ئومیدت گەر عیشقى حەقیقى "ئەوینى راستەقینە" بى مەچۆ بۆ خواسته
"مەجاز"

لەسەر ئەمه شیخ رەزاش بەو دێرهى سەرەوه وهلامى ئەمین فەیزی دەداتەوه.

۱۷۲

(چوارینه)

أدهم چاپک قرارم خامه می تحریکدن
عاجزم چیقمق نه ممکن عهدیکی تریکدن
توتیا آسا غبار مقدمک رفع ایلدی
پردهء ظلمات هجرى دیدهء نمناکدن

واته:

ئدهم: بریاری به په لهم له جوولاندنه وهی خامه م
ئوهیه که دستکورتتم، ناتوانم له بهرپرسیاریتی پیروزباییت دوا بکهوم
توتیای تۆزی هاتنه و هت په رده ی تاریکیی دووریتی
له سه ر چاوی نمناکمه وه لایرد

۱۷۳

(له باره ی فه رید ئه فه ندیه وه)

نائب روشن دلی هجو ایلهین معذوردر
یاندیغندن زشت رو آینه یی تقبیح ایدر

واته:

ئوهی نوینه ر " نائب " داده شۆری بیانوی لی وهرده گیری
روو دزیو له داخان ئاوینه به دزیو دادنه ی

په راویزی نووسه ر: شیخ رها پیشتر سی داشۆردنی بو ئیبراهیم ئه فه ندیی
نائیبی که رکووکی نووسیوه که دهقه کانیمان به ژماره (۵۴، ۵۵، ۵۶) هوه
چه سپاندووه، دوا ی ئه وه ی له گه لیدا ئاشت بووه ته وه ئه م دیره ورشه داره ی بابته تی
باسه که ی بو نووسیوه .

۱۷۴

(تاک)

ایستهسه ایلر ستایش ایستهسه ایلر هجا
لأبالیدر رضانک مشرب رندانهسی

واته:

بییهوی پئدا هه‌لده‌دا، بشیهوی داده‌شوری
په‌روه‌ده‌ی رندانه‌یه ره‌زا گوئی ناداتی

۱۷۵

(چوارینه)

أی یار مهربان سکا نا مهربان دیدم
خلط ایلدم خطاده بولندم یالان دیدم
منع نگاه تیره ایدر شعاع مهر
مقدور آسمانه اگر ریسمان دیدم

واته:

ئهی یاری میهره‌بان به‌توم گوت نامیهره‌بان
نابه‌جیبیم کرد هه‌له بووم درؤم کرد
تیشکی خور ری له بینینی ره‌ش ده‌گری
ئه‌گهر ریسمانم به پایه پی به‌خشرای ناسمان گوتبی

۱۷۶

(پیدا‌ه‌لدانی مه‌لای گچکه و داشوری نی ئه‌بولهودا)

بو شفق کیم فلگک لکه‌ء دامانیدر
پایمال ایتدیگی مظلوملرک آل قانیدر
آه مظلوم نسیم و چمن م‌ف‌خرتی
دهن زخم جگر غنچه‌ء خندانیدر

مطلع جدی چراگاه حمل خانهء پور
بر طاقم جانورک عرصهء جولانیدر
اوستنه قونمش اُسد صیرتنه بینمش سرطان
روز و شب ملعبهء عالم حیرانیدر
گر بو وحشیلک ایسه نطفهء آباء فلک
مدنیت صفت غول بیابانیدر
گچ بو اقبال جهاندن نه سعادت اومولور
بو بنادن که ستم اعظم اُرکانیدر
بر بوقک گوگسنه جوهرلی نینشانلر دیکیلور
که فلان مملکتک قوجه قوماندانیدر
بر اوصورغانی ایدر پوست نشین اِرشاد
صانکه ویس القرهنک زبدهء اُقرانیدر
بوالهدا کلب حلب مخلص ناپاکی ایکن
شمدی شیخ الوزرا طرهء عنوانیدر
بویله محصول زنا خائن مادر بخطا
رخنه جوی نسب حضرت گیلانیدر
بو گبی ایشلری چوقدر فلک سفله نواز
ایسته مز هر نه ادی شیمهء انسانیدر
أصل انسان دیدیگک جوهر نایاب اُگر
أولسه اُریلده کی علامهء ربانیدر
حضرت حاجی عمرزاده کوچک ملا کیم
مایهء کسب غنا سایهء اِحسانیدر
کیمیا ممکن اِیسه حاصل فیض نظری
جام جم وار اِیسه آینهء وجدانیدر
اِبن سینا گبی چوق عالم حکمت کستر
سبق آموختهء مکتب عرفانیدر

نامه پیرای حکم خامهء معجز اثری
چهره پرداز کرم دست زرافشانیدر
مظهر صدق و صفا آینهء ناصیه‌سی
مطلع شمس و قمر چاک گریبانیدر
حسن رخسار دل آراسته ماشاءالله
صانکه بر دسته گل روضهء رضوانیدر
خرقه‌پوشاندر خانقاه ارشادی
ایریشوب هر بری بر خواجه فرقانیدر
چونکه تعظیم ثنادر صوکره تقدیم دعا
نزد آریاب سخن شرط سخندانیدر
قالدیروب درگه مولایه رضا دست نیاز
بر دعا آیله هنگام دعاخوانیدر
مهر اقبالی جهانگیر اوله تا مهر منیر
بورواق فلگک زینت آیوانیدر

واته:

نم شفه‌فقه، که لکه‌ی داوینی گهردوونه
خوینی نالی نهو چه‌وساوانه‌یه که پیش‌تلت کردن
ئاخی چه‌وساوه شه‌مال و چیمه‌نی شانازی
دهمی زامی جگهر غونچه‌یی خندانیه‌تی
هه‌له‌هانتی بزنی و چراگای کارژوله خانه‌ی گا
گوره‌پانی جوولانه‌وه‌ی تاقمه جان‌ه‌وه‌ریکه
شیر به‌سه‌ریدا نیش‌تووه و قرژالی له‌سه‌ر شاندایه
رژژ و شه‌و یاریگه‌ی جیهان سه‌سامیه‌تی
نه‌گهر نم نه‌زانیه بی‌تووی باوانی گهردوون
شارستانی په‌سنی درنجی بیابانانه
له‌م داهاتووه‌ی جیهانه گهری چ کامه‌رانیه‌کی لی نومی‌د ده‌کری

لەم بنیاتەى كە ستم گەورەترین كۆلەكەيەتى
 نیشانە و میدالیای بە گەوهەر دەكریتتە سەرسینگی گوییەك
 كە سەركردەى مەزنى فالاڤە و لاتە
 تپكە نیک پۆستی ریشاندەریی دەدریتى
 وەك بلی كاكڵەى هاوہ لانی وەیسولقەرەنییە
 بولھودای سەگی ھەلب كە نازناوی ناپاك بوو
 ئیستاكە ناوونیشانی شیخی وەزیرانی بە توورپە
 وەھا بەرھەمیكى زینا ناپاكی دایك خەتاكر دوو
 دەگەرپى رەسەنى گەیلانی رەخنەدار بكا
 دەورانی نزمپەرور كاری لەم جۆرەى زۆرن
 ھەرچى ناوی رەوشتی مرۆفانە بى ئەم نایەوى
 رەسەنى مرۆف گەوهەرى نایاب ئەوہى كە دەیلێ
 ئەگەر ھەبى ئەو فرەزانای خوايیپە وا لە ھەولێرە
 بەرپزى كوچوك موللا " مەلای گچكە " ی كورپى حاجى عومەرە
 ماپەى بە دەستخستنى دەولەمەندى ساپەى چاكەيەتى
 ئەگەر كیمیا بشى، بەرھەمی ھەلجووڤى روانینیەتى
 جامى جەم گەر ھەبى ئاویڤنەى ویژدانى ئەوہ
 گەلیك زانای ھیکمەت بلاوكەرەوہى وەك ئین سینا
 لە قوتابخانەى زانستیدا پیتشبركیى فیربوونیەتى
 نامە رازینەوہى ھیکمەتان خامەى بەرھەم پەرچۆ
 ریکخەرەوہى شیوہى خواردەبى دەستی زێرپەخشیەتى
 دەرخەرەوہى راستى و روونى ئاویڤنەى نیوچاوانیەتى
 جى ھەلھاتنەوہى خۆر و مانگ چاكى داویڤنەتى
 جوانیى روخسار، دللى ئاراستەى، ماشالللا
 دەلێى دەستە گولێكى باخچەى خوايیپە
 خانەقای رینیشاندەرى خەرەقەپۆشە

هەر یه کتیکیان مامۆستایه کی قورئانی پیرۆزه
 چونکه دواى گهوره راگرتنى په سن نزايشکيشکردن
 له لای قسه زاناندا مه رچى قسه زانییه
 دهستی بۆ ده رگای خوا بهرز کردووه ته وه رهزا
 به نزا به که وه چونکه کاتی نزا خویندنه وه به
 خۆرى دوا پۆژى جیهانگیر ده بى تا خۆرى پرووناک
 ئەم راپه وه ئارایشى هه یوانى گهردوونه

په راپۆزی نووسه ر: سه ره تاي ئەم شيعه رى شىخ رهزا که له بواری
 داشۆردنه وه دایه له به ره وه ی له گه ل ئەمه شدا ئامانجى سه ره کى شاعیر نووسى
 پىدا هه لگوتنه بۆ ئەبویه کر ئەفه ندیى حاجى عومه ر ئەفه ندیى گه وره زانای
 هه ولیرى به مه لای گچکه (کوچک ملا أفندی) ناسراوه و له ٣١ ی کانونى یه که مى
 ١٩٤٢ دا کوچى دوا یى کردووه، ته واوى شيعه ره که مان لیره، واته له به شى
 پىدا هه لگوتنه کاندا دانا .. ئىبنولئه مین مه حموود که مال، له باره ی ناو نیشانى
 شه یخولوزه را "شېخ الوزراء" وه که له شيعه ره که دا هاتووه، ده لى: "وهک مه به ستى
 شاعیر شه یخولوزه را پۆست نشینانى پایه ی شىخى وه زیران ناگه یه نى.
 ناو نیشانى کى فه رمییه به کۆنترىنى وه زیران گوتراوه. بۆ لابر دنى ئەم لى تى کچوونه
 "وزرا" م کرده "عظما" .. ئەبوله ودا که له سالانى ١٢٦٦ - ١٣٢٨ ی کوچى، ١٨٤٩
 - ١٩٠٩ ی زاین ژیاوه، به پى ئە وه قف نامه یه ی ٢٤ ی زىلحیج ه ی ١٣١٩ ی
 کۆچى یه ته کیه ی رىفاعى قه لای که رکووک که دیومه، ناو نیشانى ته واوى به م
 شپوه یه یه: " الشیخ محمد أبوالهدى بن الشیخ حسن النقیب السادة آل خزام
 الصیادی الرفاعي الحسینی ثم الخالدي أحد أعظم صدور روم إلی " واته: " شىخ
 محه مدى ئەبوله وداى کورى شىخ حه سه نى نه قىبى سه يدانى خوزام زاده ی
 سه ییادى رىفاعى حه سه نى ئىنجا خالىدى، یه که له مه زنانى سه درانى
 روومى لى .. وه کو زانراوه پایه ی " سه درى روومى لى " به رام به ر به پایه ی
 وه زیرایه تى یه، له رىبازى ئاینیدا به به رزترىن پایه ژمى رراوه که له دواى پایه
 (مه قام) ی (شىخى ئىسلامه تى) یه وه هاتووه. ئەوه ی گه ییوه ته ئەم پایه یه ئەگه ر له

سه‌ربازییه‌وه بووبی به ناوونیشانی موشیریتی به ناوی "قازی عه‌سکه‌ری
پرومیلی " دهناسرا.. شیخ ره‌زا داشۆردنه‌وه‌یه‌کی تری ئه‌بوله‌ودای هه‌یه ئه‌وه‌مان
له به‌شی داشۆردنه‌وه‌کاندا به ژماره ۱۲ دامان ناوه.

۱۷۷

(دیسان له‌باره‌ی مه‌لا ئه‌فه‌ندییه‌وه)

سنگ تک عالم غرا جهانه‌ده وارمیدر؟ کلا!
سکا سوء نفسدن حفظ ایچون دیرلر کوچک ملا

واته:

زانای خاوینی سپیی وهک تۆ له جیهاندا هه‌یه؟ نه‌خیر
له‌به‌ر چاوه‌زاره به تۆ ده‌لین مه‌لای گچکه

په‌راویزی نووسه‌ر: ئه‌م دیره، له‌باره‌ی ئه‌و مه‌لا ئه‌فه‌ندییه‌وه‌یه که له په‌راویزی
شیعری ژماره ۱۷۶ دا باسمان لیه کردوو، ئه‌مه سه‌ره‌تای شیعریکی دوور و
دیرژی شیعریکه له کاتی خۆیدا شیخ ره‌زا گوتوو‌یه‌تی. به‌شه‌که‌ی ترمان نه‌بینیوه.

۱۷۸

(تاک)

شناخوانک رضا اولدقچه بد خواهک ظفر بولماز
رضای طالبانی بر قضا‌ی ناگهانیدر

واته:

تا ره‌زا چاکه‌ژمیرت بی به‌دوستانت سه‌رکه‌وتن به‌ده‌ست ناهین
ره‌زای تاله‌بانی فه‌زاقه‌ده‌ریکی کوتوپره

په‌راویزی نووسه‌ر: ئه‌م دیره‌ی له جیی ترمان نه‌بینیوه، له‌و به‌شه‌ی فه‌ره‌ه‌نگی
"لغت ناجی" یه‌دا که له‌لایه‌ن عیسمه‌ت ئیبراهیمی موسته‌جایی زاده‌وه ته‌واو
کراوه‌دا له بابته‌ی "ناگهانی" ی ل ۷۶۲ دا دانراوه.

(له باره‌ی حه‌کیم عزه‌ت به‌گه‌وه)

خسته‌لر باشنه تکمیل نفسدن اول
 گلسه عزت بگ اولور رجعیته مجبور اجل
 کلمدی عالمه گلمز دخی بر بویله حکیم
 حکمت اندوز شفاخانه‌ء اُستاد ازل
 ید بیضای تداویسنه لقمان حیران
 فکر بقراط زبون عقل فلاطون مختل
 حکمت سد سکندر که میدانده ایکن
 رخنه ویرمز بدن خسته‌یه یا‌جوج علل
 عزتک وصفی توکنمز چنه چالمق نه لازم
 صوص رضا چونکه سوزک احسنی مائل دل

واته:

به‌ر له کۆتاییهاتنی هه‌ناسه‌ی نه‌خۆشان عزه‌ت به‌گ
 بگاته سه‌ریان ئه‌جه‌ل ناچاره بگه‌ریته‌وه دواوه
 نه دوکتۆریکی وه‌ها هاتوه‌ته جیهانه‌وه و نه دیتیش
 حیکمه‌ت وه‌ده‌سته‌ئینی خۆش بوونه‌وه، خانه‌ی مامۆستای هه‌میشه‌یی
 لوقمان حیرانی ده‌ستی سپیی تیمارکردنیه‌تی
 بی‌ری بوقرات زه‌بوون و ئاوه‌زی ئه‌فلاتوون تیک چووه
 حیکمه‌تی به‌نداوی ئه‌سکه‌نده‌ر که له مه‌یداندایه
 یا‌جوج و ماجووج ناتوانن ره‌خنه‌ بخه‌نه‌ ته‌نی نه‌خۆشه‌وه
 په‌سنی عیزه‌ت کۆتایی نایی چه‌نه‌بازی بۆ چیه
 ره‌زا وس به‌ چونکه باشتیرینی قسه‌ کورتترین و به‌ واتاترینیانه

۱۸۰

(کۆچی دوايىيى حاجى عومەر)

حجىن گلوب گچيندى
تارىخ ايجون دنيلدى
باغ جنانه اندى
حاجى عومەر ئەفەندى

واتە:

له حەج گەرايەوه كۆچى دوايىيى كرد
بۆ ميژوو گوترا
بۆ باغى بههشت چووه خوارى
حاجى عومەر ئەفەندى

پەراویزی نووسەر: حاجى عومەر ئەفەندى باوکی عەبدوللا سافی و عەبدولەجید بەگی یەعقوبییه له کەرکوک. له نێوانی ئەم بنەمالە تورکمانە و تالەبانییهکاندا پێوهندیی ژن و ژنخوازی هەیه. (پەحمە خان)ی هاوسەری شیخ پەزا لەم بنەمالەیهیه. له لایهکی ترهوه هاوسەری شیخ حەبیب تالەبانیی سەرۆک شارەوانی پێشووتریش خوشکی مستەفا بەگی یەعقوبی بووه. میژووی گەوهەرداری شیعەرەکه به پێی ژمارەى ئەبجەدى ۱۳۱۸یه.

۱۸۱

(میژووی سەر کێلهگۆری جەمیل ئەفەندییەک له خانەدانانی بەغدا)

آغلهیک ماتم ایدک مملکتک اعیانی
گیردی طوپراغه بوگون بلدهکزک ارکانی
حانث اولام اگر ایتسم دخی اللهه قسم
شهر بغدادک ايجينده یوق ایدی اقرانی
أویله بر عالیجناب ایدی نظیری نابود
شهرتی آنک ايجون طوتمش ایدی هر یانی

254

نیجه قان آغلامه سون عائله سی خلقی آنک
أو ایدی جمله سنک مفتخری سلطانی
مرحمت ایله الهی أو جمیل الشیمه
روز محشرده دخی ایله معزز آنی

واته:

بگریین پرسه بگریین پیاوماقوولانی ولات
ئهمرؤ چووه ناو گله وه کۆله که هی شاره که تان
ئه گهر سویند به خواش بخۆم له سوین هه لئاگه پیمه وه
له ناو شاری به غدادا هاوتای نه بوو
شان و شکۆ بلندیکی وها بوو هاوتای نییه
بویه ناویانگی هه موو لایه کی گرتبووه وه
چۆن خوین نه گریی ئه ندامانی بنه ماله که هی
جی شانازی و سولتانی هه موویان ئه و بوو
خوایه به زه بیت پیدایه بیته وه ئه و ره وشت جوانه
له رۆژی هه شریشدا پشنگیریی ئه و بکه

۱۸۲

(له باره ی عیسا ئه فه ندیی جه میلزاده وه)
ممکن اوله ماز هرکس ایچون مجد مؤبد
قد خصصه الله بعیسی بن محمد
بندن سوریکز بن طانیرم آل جمیلی
أصحاب مکارم ولد عم و أب و جد
(تنها منم بارکش منت ایشان)
(لا عائق إلاّ وعلیه لهم الید)
(درباره آنها که کریم این کریمست)
(بیریده زبانی که بگوید سخن بد)

255

إحسانجه وفا سبقت إيدر وعده لرنندن
أتلرجه قباحت گورینور قول مجرد
ألطاف خدادن دیلرم عافیت أوزره
خیلی یشاسون هر بری منصور و مؤید
خاییدهء أسلاف دگل شیوهء شعرم
آیین رضادر بو گبی سبک مجدد

واته:

بۆ کهس نالوی شان و شکۆی هه میشه یی
خوا بۆ عیسای کورپی محه مه دی ته رخان کردووه
له من بیرسن من بنه ماله ی جه میل ده ناسم
خاوه ن چاکه ن به ئامۆزا و باو و باپیره وه
(ته نیا منم بارکیشی منه تی ئه وان)
(ته گه ره یه ک نییه دهستی چاکه ی ئه وانی تندا نه بی)
(له باره ی ئه وانه وه که میهره بانی کورپی میهره بانن)
(زمانی بیری که سیک قسه یه کی خراپیان پی بلی)
له به ئینیاندا وه فا پیش چاکه بیان ده که وی
به لای ئه وانه وه قسه ی پرووت به تاوان ده ژمیری
له چاکه کانی خوا ئومیدی سه ره رای ته ندروستی
هر یه که بیان زۆر بژین سه رکه وتوو و لایه نگیراو
شیوه ی شیعرم کاویژی ئه وانه ی پیشمان نییه
ئه مه ئاههنگی رهزایه ئه م جۆره چینه نوییه

پهراویزی نووسه ر: عیسا غیاسه دین ئه فه ندیی جه میلزاده سالی ی کۆچی له
به غدا ئه ندامی دادگای ئیستیتناف بووه. سالی ۱۳۳۰ ی کۆچی مردووه. ۱۸۳

(له باره‌ی مسته‌فا ئه‌فه‌ندیی جه‌میلزاده‌وه)

س‌خا ک‌س‌ب‌ی د‌گل آل ج‌م‌یل‌ه ا‌رث ا‌ب‌ا‌د‌ر
ا‌ک ا‌د‌نا پ‌ای‌ه ه‌م ت‌ل‌ری ا‌وج ث‌ری‌ا‌د‌ر
خ‌ص‌وصاً م‌ص‌ط‌ف‌ی ک‌ی‌م ا‌ی‌د‌ه ب‌ی‌ل‌م و‌ص‌ف‌ک ا‌ی‌ف‌ا‌س‌ک
و‌ف‌ا ه‌ر چ‌ن‌د ا‌ک‌ا م‌خ‌ل‌ص ب‌ول‌ن‌م‌ش ح‌ق‌ی ا‌و‌ف‌ا‌د‌ر
د‌گل ا‌و‌ف‌ا ا‌گ‌ر ا‌ع‌ل‌ا‌د‌ن ا‌ع‌ل‌ی ب‌ر ل‌ق‌ب ب‌ول‌س‌م
ج‌ن‌اب م‌ص‌ط‌ف‌ی ح‌ض‌ر‌ت‌ل‌ری ا‌ن‌د‌ن د‌ه ا‌ع‌ل‌ا‌د‌ر
ی‌ت‌ی‌ش‌م‌ز د‌ا‌م‌ن ا‌و‌ص‌ا‌ف‌ن‌ه س‌ر‌پ‌ن‌ج‌ه ف‌ک‌ر‌م
ن‌ه‌ا‌ل ق‌ا‌م‌ت‌ی ا‌ه‌ل‌ی‌ت‌ی ا‌ول ر‌ت‌ب‌ه ب‌ا‌ل‌ا‌د‌ر
ز‌ل‌ال م‌ش‌ر‌ب ا‌ل‌ای‌ش‌ی ش‌ی‌ر‌ی‌ن ع‌ز‌ا‌ر‌ن‌د‌ه
ص‌ا‌ن‌ور‌س‌ک ا‌ل‌ل‌ه ا‌ل‌ل‌ه ش‌ر‌ی‌ت ش‌ه‌د م‌ص‌ف‌ا‌د‌ر
د‌ر ق‌ع‌ر‌ن‌د‌ه ص‌ا‌ق‌ل‌ار خ‌ش‌ی‌ت‌ن‌د‌ن ه‌ر ز‌م‌ان د‌ری‌ا
ا‌گ‌ر د‌ری‌ا ک‌ف‌ی د‌ری‌ا د‌ی‌ی‌ر‌س‌م ب‌ر ت‌ع‌د‌ا‌د‌ر
ن‌ی‌ج‌ه د‌ری‌ای‌ه ت‌ش‌ب‌ی‌ه ا‌ی‌ل‌ه‌ی‌م ا‌ول د‌س‌ت ا‌ح‌س‌ا‌ن‌ی
ک‌ه ک‌م‌ت‌ر ب‌خ‌ش‌ش‌ی ع‌ا‌ل‌ی‌ل‌ر‌ک م‌خ‌ص‌وص د‌ری‌ا‌د‌ر
ا‌ی‌د‌ر ب‌ی‌ک خ‌ا‌گ‌ر پ‌ژ‌م‌ر‌د‌ه‌ی‌ی ب‌ر ل‌ط‌ف ا‌ی‌ل‌ه ا‌ح‌ی‌ا
ا‌و ع‌ا‌ل‌ی‌ق‌د‌ر ا‌ط‌ر ع‌ی‌س‌ی د‌گ‌ل‌س‌ه ع‌م ع‌ی‌س‌ا‌د‌ر
ر‌ض‌ا آل ج‌م‌یل‌ی س‌و‌د‌ی‌گ‌ن‌د‌ن م‌د‌ح ا‌ی‌د‌ر ی‌و‌ق‌س‌ه
ن‌ه ح‌ا‌ج‌ت ر‌ا‌ی‌ت ا‌ح‌س‌ا‌ن‌ل‌ری م‌ی‌د‌ا‌ن‌د‌ه ب‌ر‌ی‌ا‌د‌ر

واته:

خ‌وار‌د‌ه‌ی‌ی ب‌ه ف‌ی‌ر‌ب‌و‌ون ن‌ی‌ی‌ه ل‌ه‌ل‌ای ج‌ه‌م‌یل‌زاده‌ک‌ا‌ن‌دا ب‌ۆ‌ما‌و‌ه‌ی ب‌ا‌و و ب‌ا‌پ‌ی‌ر‌ا‌ن‌ه
ن‌ز‌م‌ت‌ر‌ی‌ن پ‌ای‌ه‌ی ه‌ی‌م‌ه‌ت‌ی‌ان ل‌و‌وت‌ک‌ه‌ی ئ‌ه‌س‌ت‌ی‌ر‌ه‌ی پ‌ه‌ر‌و‌ی‌ن‌ه
ب‌ه‌ت‌ا‌ی‌ب‌ه‌ت‌ی م‌س‌ت‌ه‌فا ک‌ه ن‌ا‌ت‌و‌ان‌م ه‌ه‌ق‌ی پ‌ه‌س‌ن‌ی ب‌ه‌ج‌ی ب‌ه‌ی‌ن‌م
ه‌ه‌ر‌چ‌ه‌ن‌د و‌ه‌فا ک‌ر‌ا‌و‌ه‌ت‌ه ن‌از‌ن‌ا‌و‌ی ک‌ه‌م‌ت‌ر‌ی‌ن ح‌ه‌ق‌ی خ‌ۆ‌ی‌ه‌ت‌ی
ن‌ه‌ک و‌ه‌ف‌ا‌ت‌ر‌ی‌ن ئ‌ه‌گ‌ه‌ر ن‌از‌ن‌ا‌و‌ی‌ک ل‌ه ب‌ه‌ر‌ز‌ت‌ر‌ی‌ن ب‌ه‌ر‌ز‌ت‌ر ب‌د‌ۆ‌ز‌م‌ه‌وه
ب‌ه‌پ‌ۆ‌ز‌ی ج‌ه‌ن‌اب‌ی م‌س‌ت‌ه‌فا ل‌ه‌و‌ه‌ش ب‌ل‌ن‌د‌ت‌ر‌ه

سەرپەنجەى بىرىم ناگاتە داوینى پەسنەكانى
 نەمامى بەژنى توانستى تا ئەو پايەيە بالايە
 خواردنه‌و پەوان و دىمەن شىرىنى گۆناى
 پىت وايە ئەللا ئەللا خواردنه‌وى ھەنگوینى پوونكراوہیە
 دەريا ھەموو دەم لە ترسان مروارى لە بنیدا دەشارتتەوہ
 ئەگەر دەريا بلىم مشتى دەريا زیادەرہويیە
 چۆن ئەو دەستى چاکەيە بە دەريا بچوینم
 كە كەمترین بەخششى بەرزيان تايبەت بە دەريايە
 بە يەك رووى خۆش ھەزار دلى پەژموردە زىندوو دەكاتتەوہ
 ئەو پايەبەرزە ئەگەر عيسا نەبى مامى عيسايە
 رەزا لە خۆشەويستىيان بە جەمىلزادەكاندا ھەلدەدا دەنا
 چ پىويستىيان پىتەتى ئالاي چاکەيان ھا لە مەيداندا بەرپايە

پەراويزى نووسەر: مستەفا وەفى ئەفەندى جەمىلزادە، سالى ۱۳۱۱ى كۆچى لە
 بەغدا سەرۆكى شارەوانى بوو. سالى ۱۳۲۴ى كۆچى مردوہ.

۱۸۴

(بانگه‌پشتى حاجى حەبىب قىردار)

موسم قىششدە اوج ايليق بره بريانى
 قىزاروب عارض خوبان گبى هر بر يانى
 بويله بر برهء نازك بو گبى موسمده
 جانب اربعه سنده يمگك آلوانى
 اولماق باركش منت أنفاس مسيح
 صانكه اينمش برهيه مائدهء ربانى
 ايلمزى بوگبى اگعمه احيائى وجود
 بلكه هر بر لقمهسى گوزدن دوشورر لقمانى

258

خارج حوصله بر دعوت ایدوب حاجی حبیب
نیجه تعریف ایدهیم نعمت بی پایانی

واته:

له وهرزی زستاندا قۆزییهکی سی مانگان کراوته بریانی
هموو لایهکی وهک کولمی جوانان سوورهوه بووه
قۆزییهکی وهها ناسک له وهرزیکي وههادا
له هرچار لایدا خواردنی همهرهنگ
بارکیشی منهتی مهسیح نهبووین
وهک بلئی خوانی خوایی دابه زیوته ئیرانه
ئایا خواردنی وهها مرقۆ زیندوو ناکاتهوه؟
به لکو هر پاروویهکی له قمان له پیش چاو دهخا
حاجی حهیب بانگهپشتیکی بهدر له وزهی کردووه
چۆنی باس بکه م بژیویی بی کۆتایی

۱۸۵

(چایخانهی گول وهرزیر)

گل وزیرک مجمع خوبان اولان چایخانهسی
جوهر روح رواندر جرعهء پیمانانسی
قوردیغی کرسیلر اوزره خوب رویان عراق
ال یکاقلر هر بری یاقوت و مرجان دانسی
بوپله بزم دلفریبی گورسه شیخ خانقاه
مانع اولمان رقصنه واعظلرک افسانانسی
پادشاهک جاننه بر بندهسیدر گل وزیر
ایسته مز إلا رضای حضرت شاهانسی
آچه لر صرف ایتدی شهرآیین ایچون روز جلوس
یوق ایکن بر آچه بیت المالدن ماهانسی

259

چای ایچون بیکلرجه أجرت ویرمین آدملره
منت ایتمز آفرین طبع جوانمردانهسی
ایستهسه ایلر ستایش ایستهسه ایلر هجا
لاأبالیدر رضانک مشرب رندانهسی

واته:

چاخانهکهی "گول وهزیر" که جی کؤبونوهی جوانانه
گهوههری گیانی رهوانه قومی پهیمانہ "پیالہ"ی
رووجوانانی عیراق له بان ئه و کورسییانهی دایانی ناوه
گؤنا ئال هه ر یه که دانهی یاقوت و مهرجانن
شیخی خانہقا گهر بهزمیکی دآفریودهر ببینی
ئفسانهی بهندادهران ری له سهماکردنی ناگرن
گول وهزیر بؤ گیانی پاشا بهندهیهکیهتی
رهزای جهنابی شا نه بی چیی تری ناوی
ئاقچه "پاره" گهلی خهرج کرد بؤ ئاههنگی رۆزی لهسهر تهخت دانیشتنی
سولتان

له کاتیکدا له گهنجینهی دهولتهوه یهک ئاقچهی مانگانه نییه
بهو ههزاران پیوانهی پارهی چا نادهن
منهت ناکا، ئافهرین بؤ رهوشتی جوان و مهردانهی
بییهوی پتدا هه لدهدا، بشیهوی داده شؤری
پهروهردهکهی رندانهیه رهزا گوئی ناداتی

پهراویزی نووسهر: چایخانهی گول وهزیر له بهغدا له گهرهکی مهیدان، بهرامبهر
ئو تهکیهیهی شاعیر پؤستتشیینی بووه. بهپیتی ئهوهی ئهوانهی دیویانه
گیراویانهتهوه، تا دواى شهرى یهکهمی جیهانی ئهم چایخانهیه ماوهتهوه و ئه
کهرکووکییانهی دهچوونه بهغدا لهوی کؤبونتهوه.

۱۸۶

(چوارينه له باره‌ی گول وه‌زيری چايچييه وه)
چايچی أما اوله بيلمز آکا حاتم نظير
بو گبی چايچی يه لایقدر دینسه وزیر
صانمه کرکوکلی حسینک جیبنه گیرر کرمی
شعله‌سی قابل انکار دگل بدر منیر

واته:

چايچييه به لام حاتم ناتوانی بیته هاوتای
بهم جوره چايچييه شایانه بگوتري وه‌زير
وا مه‌زانه خوارده‌ی ده‌چيته ناو گیرفانی حوسین که رکوکلی
رووناکی مانگه شه و ئینکاری ناکری

۱۸۷

(له باره‌ی مه‌یخانه چيانی نه‌سته مبوله وه)
عرض در سعاده و اردکسه ای صبا
پر فاتحه اوقو پیر مغانک مزارينه
طوپراق ایچینده یاتمغک یتر شکیب
قالق عودت ایله جانب دار و دیارينه
تاکی اسیر خاک باشک قالدیر آچ گوزک
باق عالمک صفای بهار و نه‌ارينه
ویرمز ايسه جواب یاناشدیر پیاله‌ی
پر جرعه دوک او عاشق رندک کنارينه

واته:

ئهی بای شه‌مال نه‌گهر سهرت له نه‌سته مبول " دهر سه‌عادهت " دا
فاتحه‌یه‌ک له‌سهر گۆری پیری موغان بخوینه
بلی ئهی شه‌کیب نووستنی ناوگلت به‌سه

261

هه‌ئسه بگه پیره‌وه لای مال و ولاته‌که‌ت
تا‌که‌ی دیلیی خاک سه‌ری به‌رز که‌ره‌وه و چاوت بکه‌وه
بروانه خو‌شیی به‌هار و رۆژه‌که‌ی
گه‌ر وه‌لام نه‌داته‌وه پیا‌له‌ی بۆ نزی‌ک بکه‌وه
قومی بریژه ته‌ک ئه‌و عاشقه‌ ره‌نده

۱۸۸

(بیره‌وه‌ریه‌کانی ئه‌سته‌میول)

خرم او دم که ساکن دیر مغان ای‌دم
همراز جام همدم رطل گران ای‌دم
ترکان سرو قامت ایله دست درمیان
خوبان غنچه لبله دهان بردهان ای‌دم
گاهی حریف حلقه‌ء رندان باده نوش
گاهی آنیس مجلس دردکشان ای‌دم
مهری نکته‌سنج و خیالی بذله‌گو
یاران شوخ مشرب ایله هم‌عنان ای‌دم
سجاده غرق باده عمامه رهن می
سردفتر گروه خراباتیان ای‌دم
گاهی مقیم خانه‌ء خمار گاهی زمان
قارینجه‌لرله معتکف گنج خان ای‌دم
خیلی زمان ده دستور کاملک (؟؟؟)
بر باغچه‌سنده طائر قدس آشیان ای‌دم
اول بزم دلفریبده طوطی خوش ادا
اول آنجمنده شاعر معجز بیان ای‌دم
دوران کارزار فصاحتده بن دخی
نفعی گبی بر أفعی‌ء آتش زبان ای‌دم

262

عمان ایکن کفمده بولنمازدی بر صدف
لقمان ایکن معطل بر لقمهء نان ایدم
تیر مشهدم مقام رضادن او حال ایله
هر بر بلایه شاکر والحمد خوان ایدم

واته:

خۆزگه م بهو دهمه ی دانیشتوی پهرستگه ی موغان بووم
هاورازی جام و هاوده می رهتلی "دهفری مه ی" ی گران بووم
له گه ل تورکانی به ژن سه رواندا دست له ناو دهستان بووم
له گه ل جوانانی غونچه لیودا دم له ناو دم بووم
گاه ی هاوپی کۆری رهندان و باده نو ش
گاه ی هاوده می کۆری دهر دکتیشان بووم
میهری نیکنه هه لسه نگی ن و خه یالی هه رزه گۆ
له گه ل یارانی گالته چیدا هاوجلّه و بووم
به مال نوقمی شهرب و میزه ره هنی مه ی
سه رده فته ری گۆی مه یخانه گه ران بووم
گاه ی نیشته جپی خانوی مهستان و گه ه ی
له گه ل موورواندا خزاوی کونجی خانان بووم
ده میکی زۆریش له باخچه یه کی دستووری کامیلدا "مالی یوسف کامیل پاشا"
مه لی هیلانه پیروز بووم
له و به زمه دل خه له تینه دا تووتیی خوش گوتار بووم
له و نه جوومه نه دا شاعیری زمان پارا و بووم
له ده ورانی جهنگی ره وان پیژیدا منیش
وهک نه فعی ماریکی زمان ناگر بووم
له کاتیکدا له مشتمدا وهک ده ریای عومان بوو یه ک تاکه سه ده فیکی تیدا نه بوو
لوقمانیک بووم به لام راگیرا و بیبهش له پارووه نائیک بووم
له نزرگه ی ره زاوه هه لله رزیوی دیمه نم له گه ل نه وهشدا

بۆ ھەر بەلایەك سوپاسگۆ و چاكەخوین بوم

پەراویزی نووسەر: میھری و خەیلیی کەرکووکی کە ناویان لە شیعەرە کەدا
ھاتوو، دوو شاعیر بوون... کامل، یوسف کامل پاشای بەک لە کۆنە
سەدر ئەعزمەکان "سەرەک وەزیران" بوو، لە ئەستەمبول خانەخوینی شیخ رەزای
کردوو. ئەم نیوئەدیرە شیعەری ناو کە تییدا ھاتوو لەنگیەکی کیشی تییدا.

دوا و ته

له باره ی ژيان و كهسيه تپي ئه ده بپي شتيخ ره زاي شاعيري بهرچاوي كه ركوكييه وه، له و بروايه داين له جياتي دانه بهر خامه ي نووسين پر كردنه وه، بلاو كردنه وه ي زانباري به سوودي پتوه ست به بابه ته كه وه، له شپوه ي كوكراوه و گشتگير به راستتر ده زانين، بويه له كاره كه ماندا بايه خمان بهم رتيه ريكوپي كه به سووده داوه. ئيمه پتر روونكر دنه وه ي لايه نه نه زانراوه كاني شاعير و به ئامانجي له ونبوون پرگار كردنه وه ي باسه به تويكل و شيعره كاني كاريكي لهم جوړه مان په سند كر دووه. ئه گهر له مه دا سر كه وتنيكمان به دست هينا يي چند به خته وه رين.

لهم باره يه وه له گه ل وردبيني و بايه خدان به چه سپاندنه وه ي شپوه ي راست و دروستي ده قه شيعرييه كان، له بهر هوگه ليكي دهره وه ي دسه لاتمان هه نديك كه موكووري و دسته واژه و قسه ي هه له له دهره وه ي زانباريماندا ماونه ته وه، له بهر نه بووني سه رچاوه، پيمان نوژن نه كرانه وه. نه خوازه لا به شياومان نه زاني نه هيشتنه وه ي ئه و كه موكووري پيانه ي نيگه رانييان لا دروست كر دووين به بيري خو مان ئه نجام بده ين. له دله وه ئاواته خوازين له داهاتوودا ده قي نو يي دستنووسا ليكمان دست بكون و له گه ل هه موو ئه مانه ي ئيره دا به راورديان بگه ين. به پتي دوا پتي سه رواكانيان و ئه وانه ي به ره ديفيشن، به پتي دوا پتي ره ديفه كانيان و به پتي سه ره ي ئه لف و بي ريزم كر دوون.

بهم جوړه خو پنه ره به ريزه كان به گو پره ي ئه م رينو نيينيانه وه، هه ر چ شيعر يكي بلاونه كراوه، يان له كتبه كه دا كه موكووري هه بي له يه كه م دهره فتدا ئوميد هوارم بيگه يه ننه جيهاني ئه ده بيبات.

شتيخ ره زاي، ئه گهر به راستي خه ريكي ئه و (فيسق و فوجوور) ه بووي كه له شيعره كانيدا باسي لپوه كر دوون، بانيش له پيريدا له زاده ي خه ياله وه ئه و داشوړدنه دزيو و ناشرينانه، يان بؤ دابينكر دني به رژه و هه ندييه ك پيدا هه لاداني رپاكارانه ي نووسيبي، داواكارين له خوا، له دوا رپوژدا رحمي پي بكا و له

گوناهه‌کانی خوۆش بێته‌وه. ئه‌و که‌سانه‌ش که له‌سه‌ر ئه‌و کارانه‌یان به‌رام‌به‌ر
میلله‌ت نه‌جامیان داوه بوونه‌ته ئامانجی ئه‌م شیعرا‌نه، هه‌رچۆنیک بێ له‌ خ‌وای
گه‌وره ئومێد و نیازی لێ‌بووردنیان بۆ ده‌که‌م.

له‌لایه‌کی تره‌وه، ئه‌وانه‌ی به‌ د‌وای ئه‌م شیعرا‌نه‌دا ده‌چن، ئێ‌وه‌ی خوێنده‌وارانیش،
هه‌ر ئه‌و نزا و نیازه‌تان بۆ ده‌خ‌وازم.

مایه‌وه بلێم، منی که‌م توانا، که به‌ هه‌زار و یه‌ک زه‌حمه‌تییه‌وه، به‌ زه‌وق و
شه‌وقه‌وه، ته‌نیا بۆ خ‌زمه‌تی مێژووی ئه‌ده‌ببیمان هه‌ولێکی که‌میشم دا‌یی، له‌م
کتێبانه‌دا که تا ئێ‌ستا له‌ تاریکیدا ماونه‌ته‌وه، له‌ بلا‌وکردنه‌وه و به‌م ش‌یوه
کۆکراوه‌یه گواستنه‌وه‌یان بۆ ناو ئه‌م کتێبه، گونا‌هێکم کردبێ له‌ ده‌ریای
لێخۆشبوونه‌وه‌ی خ‌واوه به‌خشینی که‌موکو‌وپیمی لێ ئومێد ده‌که‌م. (ناقل الکفر
لیس بکافر).

عه‌تا ته‌رزی باشی

که‌رکووک

پېرست

5	پېشه‌کښی وهرگڼې
8	پېشه‌کښی دانهر
به‌شی به‌که‌م	
13	سه‌رچاوه‌کان و هه‌لسه‌نگاندنه‌وه‌یان
19	ئاگادارییه‌ک بۆ پېوه‌ندی‌اره‌کان
20	هه‌لوئېستی سیاسی و کۆمه‌لایه‌تی و ئه‌ده‌بی له سه‌رده‌می ژيانی شاعیردا
26	ژیننامه‌ی شیخ ره‌زا
34	تاییه‌تمه‌ندییه‌ که‌سیتیه‌کانی
39	که‌سایه‌تی ئه‌ده‌بی
51	کورته‌ باسه‌کانی
به‌شی دووهم	
67	شيعری جنیو و داشۆردن
به‌شی سێیه‌م	
199	پیدا‌هه‌لگوتن
265	دوا و ته

